

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SKRIFTER AF
PAULUS HELIE

UDGIVET AF

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

FØRSTE BIND

VED

P. SEVERINSEN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KØBENHAVN MCMXXXII

SKRIFTER AF PAULUS HELIE
BIND I

SKRIFTER AF
PAULUS HELIE

UDGIVET MED
UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET
AF
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

FØRSTE BIND
VED
P. SEVERINSEN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KØBENHAVN MCMXXXII

NORLUNDES BOGTRYKKERI KØBENHAVN

FORORD

Den her begyndte Udgave skal omfatte alle nu kendte Skrifter, der vides at være forfattede eller oversatte af Paulus Helie eller med gode Grunde kan tilskrives ham. Skrifterne vil fremkomme i kronologisk Rækkefølge. Fuldstændig tabte Skrifter af Paulus Helie markeres ved et Titelblad; tabte Skrifter, hvis Indhold kendes andetsteds fra, søges rekonstruerede efter disse Kilder. Bevarede Skrifter gengives saa nøjagtigt som muligt, dog uden Angivelse af Abbreviaturer og med gennemført Brug af store Bogstaver i Egennavne; Afvigelser fra Kilderne angives i de tekstkritiske Noter, som følger med hvert Bind.

Efter Afslutningen af Tekst-Udgaven, som er beregnet til 6 Bind, er det Hensigten at give bibliografiske, tidshistoriske, litterære og sproglige Oplysninger i et eller to særlige Bind.

Første Bind omfatter Skrifter ældre end 1527. Udgivelsen har været ledet af Pastor *P. Severinsen*. De enkelte Tekster er besørgede af følgende: „En kristen Fyrste“ og „Bedebogen“ af Dr. phil. Aage Hansen, de latinske Breve af P. Severinsen i Samarbejde med Dr. phil. Hans Ræder, „Christiern den Andens Rimkrønike“ af Dr.

VI

phil. Marius Kristensen paa Grundlag af Aage Hansens Forarbejder, og „Sendebrevet til Hr. Tyge Krabbe“ af P. Severinsen i Samarbejde med Professor, Dr phil. J. Oskar Andersen og Marius Kristensen. De tekstkritiske Noter er udarbejdede af Marius Kristensen paa Grundlag af de forskellige Tekstudgiveres Forarbejder.

INDHOLD

De Simoniaca pravitate. 1517	1
En christen førstis lære (oversat efter Erasmus Roterodamus: Institutio principis christiani). 1520.	3
Epistola ad Johannem Laurentii. 1523.	161
Christiern den Andens Rimkrønike. 1523	165
Epistola ad Petrum Ivari. 1524	175
Een cristelig vnderwyszning (oversat efter Martin Luthers Bedebog). 1526	185
Sendebrev til Hr. Tyge Krabbe om Luthers Handel. 1526.	259
Tekstkritik.	283

DE SIMONIACA PRAVITATE
ORATIO
PAULI HELIJE CARMELITANI

HAFNIE 1517

[TABT]

ERASMUS ROTTERODAMUS
INSTITUCIO PRINCIPIS CHRISTIANI
EN CRISTHEN FØRSTIS LÆRE

1522

Høybaarin første oc wærdig herre Cristiern met
gudz naade Danmarcis Swærigis. Norghis.
Wendis. oc Godhis koning, Hertwg. wdij Sleßwig.
Holstenn. Stormarien. oc Dithmerskin. Greffue wdi
5 Oldenborg. oc Delmenhorst Broder Paulus Helie
carmelita ynskir gudz naade oc wenskab langt liff,
oc cristelig død

Eders naade sende meg ij aar forledhen met he-
derlig mand doctore Alexandro dægghen i Roeskilde,
10 en bog, bedendis (en dog at eders naade meer schulle
haffwe bwdhet) at jeg samme bog schwille wdsætte
paa danske, effther myn formwe, hwilket jeg oc
begynthe (dog at jeg wor der till lidhet wijß) oc vd-
sette nogre quaterne som edhers naade haffwer seet
15 oc læst, Men dhen tid jeg fornam, at samme bog
haffde stoor wmage, oc enghen frwkt, thi at hwn
meer lærde at gøre synd, en at bedre, oc aflægge,
som eders naade. kan en nw lade wiibe mend for-
fare, dog at hwn war prist aff dhem. dher inghen
20 forstand haffde, hwad heller hwn war ondh heller
god, Dher til blændis oc møghet snack [1 b] oc sqwal-
dher i samme bog oc for di war hwn icke wærd at

vdsættis paa danske, Thi forholdt jeg dhen wnyttige
 wmage, saa lenghe, jeg haffde ydermere talet met
 edhers naade dher om, Dess i mellom kom meg then
 bog i sind. dher doctor Erasmus Rotherodam haffde
 dictid, oc screffwet til høybaarinn først Karll, som 5
 dhen tid war konge i Hispanienn. oc nw er wdwaldh
 romerske keysere, hwilken bog som kallis paa lla-
 tine Institucio principis christiani oc maa sijes paa
 danske, En cristenen førstis lære Oc er samme bog i
 sanhed saa christelig. at jnthet kan meer bekom- 10
 me en cristenen konge, en widhe oc læbe samme
 bog, heller oc lade læbe aff dhe mend for seg, dher
 sanninghen haffwer kær for wdhen smigher, Oc en
 dog at hwn ær screffwen aff Erasmo, dher i lærdom
 fleer offwer winner en jeg scriffwe tør. dha er hwn 15
 dog wdhen twilff digtid aff then Helliand. som tall
 dhen største parth som i boghen staar, Dher til lærir
 samme bog. icke alsom enisthe. hwore en cristen
 konge schal cristelige reghere land oc righe, oc met
 hwad agt, men oc [2 a] giffwer hwn dhe tingesthe 20
 faare, dher hwer mand staar wel. oc behoff gøres, i
 hwad stath de ære wdi skicket, Thi sagde mith sind
 meg, at jegh jnghen ting kwnne gøre bedhre, ffor then
 troo oc kerlighed jeg wor myn konghe. oc mith fæder-
 ne land pligtig, æn wd sætthe samme bog paa dan- 25
 ske, effther dhii jeg haffde sandelige sport, at hwn
 oc wd sætthis paa ffransoos oc tyske, oc ær dher til
 saa merkelig, at wdhen hennis lærdom. dha kan in-
 ghen cristelige reghere land. oc righe, ffor dhi hwn
 ær baade bewisth aff scriffthen, oc dher til føyd oc 30
 skicket effther dhen leylighed. som nw finnes. wdi
 wærdens regementhe, Jeg saa at mange klercke

haffde samme bogh. i hender oc aff henne fingē staor wisdom, oc mæst i dhe stycker, dher kongher bwrde at widhe, dog jnghen toordhe dhem paa mynne, Kongher oc staore herre haffwe alting. wdhen sand
5 mend, thi haffwe the aller mest. gode bøgher behoff, hwilke som drijstelige ffor wdhen blygsill oc rædsle. paa mynne os i alle wore gerningher, Dhe ære icke alle troo wännir. dher ære konge tiænere. Oc ffor di sier Sanctus Bernardus. at wi schwlle icke
10 be[2 b]faale wor salighed dhem, dher wor personer ælskir, men them som dheris eghen sæll haffwer kær, Dhen som icke er seg god, han kan aldrig wære en andhen rætthelige troo, Ffor sodan sag haffwer jeg wdsæt samme bog, oc icke met myndre arbeyde en
15 hwn war poo latine dictid, Thi beder jeg eders naade ydmygelige, at tage dhet mit føye arbeyde til tacke, oc anamme dhet i dhen agt, som dhet giordt ær, Somme skæncke eders naade guld oc dyre sthene, oc somme tiæne i krij oc orlog, men myn
20 formwe ær icky større en hwn kan føye bleck oc papir aff sted komme, Dog hobes meg dhet aff icke myndre kærlighed æn mange waaghe halss oc lifffor eders naade, Manghe kwnde dog bædir dhet haffwe giord æn jeg, men jeg wer dog icky til
25 ffrees met saa lang fforhalning, Thi kommer jeg først fram blant saa manghe lærde mend oc meer dorlige maa well skee. æn klogelige, Dog hobis meg at myn gode meening schal for tage i thenne sag alt mistancke till onde, Haffwer jeg oc syndhet mod
30 god danske i thenne bog, dha schal oc dhet meg [3 a] mildelige for ladis, baade fordi at danske ær icke saare beqwem. til at wdlægge andre maal, oc jeg

haffwer aff barndom wærid i closther, oc føye om-
 gang hafft met them dher aff kwnst tale kwnne,
 aff hwilke jeg schulle haffwe lærth konstelig snak.
 oc mærkelig taall effther danske maals eyedom, Dog
 at stoar hast war oc en sag. for hwilken jeg kwnne 5
 hwerkin renlige wdscriffwet, heller oc sætthet. wdi
 dhe skicke oc pynthe dher alting bwrde at staa,
 Meeninghen hobes meg at jeg haffwer icke for
 glæmd, dog at alle ord haffwe icke dhen ære dhem
 bwrde, Thi beder jeg eders naade, for guds skyll, at 10
 booghen icky strax bort leggis, om alle ting ære icke
 behagelig i alle maade. widendhis at thet som (wel
 moo skee) met thet første ær hart oc wbehageligt
 bliffwer dog met tidhen læt oc behageligt nok, Gud
 som alle naade giffwer. thet wndhe at alle cristen 15
 førsther. wilde laade thenne bog for seg læbe. till
 ænde, aff the mend ther gud frygthe oc reedeligt
 skæl haffwe, Heller oc wille hænne selfwe læbe i
 dhæt stæd som dhe dheris bøøne bøggher offwer læbe.
 Dha hobes meg at theris righe skwlle baade bliffwe 20
 stadeghere, oc gud meer taknemmelige [3b]

Boghen lærir først at wdkaare en konge, dher
 næst at oplære konge børn som er fødde till land
 oc righe, oc ydhermeere hwore dan dheris mesther
 skall være, Der næst gør hwn forskel paa konger 25
 oc tyranner. Item hwore land oc riige skwlle chri-
 stelige regheris, Om god oc salig low at setthe, Om
 the ther smighre kwnne, Om skat oc exsiiss, Om
 freed oc dage Oc dher næst om orlog, met hwilket
 boghen ændhis, Gwd wndhe eders naade saa at re- 30
 ghere thette forgengelighe righe at i matte faa parth
 wdi hemmerigis righe met then barmhertige gud,

som bør at være alle kongers exempill i theris regementhe om hwn skall være for wthen straff

24. Januarij anno Dominj .1.5 2 2, quo die vidimus flebilem exitum magistri Theoderici igni combusti, quo supplicio sunt digni omnes, qui animos principum falsis opinionibus contaminant atque corrumpunt

& cetera [4 a]

Succurre dei genitrix virgo

HWor som ær wedtaghet at en første skall met
røst wdkoris dher skall icke saa acthis, ffor æl-
dris ædelehed, llegoms deyligheed, hæller høyheed
5 (som wij læse at manghe wlærdhe oc wforsynlige
folk haffue giort) som een tæckelig oc sagtmodigh
natwr, spakt oc icke framfwst sind heller saa mø-
ghet hastigt, at han met lykkens woxt bliffwer en
tyrann, oc dha icke will lydhe gode raad: Oc icke
10 heller saa bløt sind at han aff hwer ladher seg ledhe,
Schal oc hans aldher acthis, paa dhæt at han skall
icke wære abelig, om han ær møghet gamel, heller
dragis aff løbe begæring om han ær møghet wng oc
gørs dhæt og behoff at dhen wdkoris som er karsk
15 oc swndt, at han lenge kwnde leffwe, thi at mange
herre skiffte kwnne icke skee wdhen menighedsins
stoore skaade,

I seglatz befalis icke roorid dhen som wdi slækt,
rigdom, heller deylighed offwer gaar andhre, men
20 dhen som i konst at styre. andre offwer winner, Saa
skall oc saa righe dhen [4 b] offwer alt befalis som i
kongelige gaffwer offwer gaar andre, som er wis-
dom. rætwiished. saktmodigheed. forsyn. oc arbey-
de i menigheeds gahen,

Deylighheid, gwld, oc dyre sthene, dhe gøre inthet meer till een staadz regementhe, een dhe gøre at een styre mand skall veel styre eet skib

Dhet eenisthe en førsthe bør at acthe i sijn rege-
menthe, dhet bør oc folkid at akthe. som hanwm 5
wdkeyser, som sennelige ær menigheedz gaffwen.
oc profiith, langt bort kastindis sijn eghen fordell
oc baade,

Dess wære dhet kan omvændis som dhw wdkey-
ser. des grannere skaalt tw see til. hwem tw wd- 10
keyser, paa dhet at een timijs w relighed. skall icke
wære oss een lang pijn.

Meen hwar som een førsthe fødis. oc icke wd-
koois (som i ffordwm tiid Aristoteles sijn. at mange
giordis. oc nw i wor tid ær almennilige wedtaghet) 15
dher hængher een god førstis hob oppa. at han well
opfødis. at dhet kan oprættis. met god twkt oc lær-
dom. som mennigheden ær ffraa taghet, i dhet han
[5 a] skaall icke wdkoois, oc ther faare schall strax
hans bryst som saa ær fød een første, oc ær tomt 20
oc wforsøkt, opfyllis met gode meningher, strax han
kommer aff woggen, oc i dhen ny barndom skall
soes høwiskeheed, hwilken som met tiidhen, met
allerin, oc andhen brwgilse, sagtelighen opwoxer oc
moijner, oc nar som hwn bliffwer een tid wel rood- 25
fæst dha wedhængher hwn all syn aller wd,

Dher er aldels jnghen tingest dher saa hart sidher
heller saa faast wedhængher, som dhet dher i wng-
domen podhis, oc insættis, i hwilken tid stoor makt
ligher paa, hwad wij lære oc indricke, Men allsom 30
størst makt ligher dher paa, hwad een prins oc een
første dha lærir oc til wænies

Hwar som icke er makt til, at vdkeyse en første, dher skal met lige stoor fljyd vdkeyses, dhen som en første skall oplære, oc optwkte,

At ther skall ffødis een god fførste, dhet skall aff
5 gud ønskis, men naar som han ær fød oc han skall icke wanækte seg, heller han er icke vell fød, oc skal aff god opfødelssse forbædris, dhet staar en stoor parth til oss, [5 b]

I fordwm tid war seed at dhen som haffde got
10 forskyllid. aff noghen menighed, skwlle opsættis till hedher, beled. stytther. bwer. oc hederlige titell dher paa. Men jnghen ære dhen heder saa møghet wærdhe. som dhe dher troolige oplære en førsthe, aktendis meer menigheedz profiith. oc gaghen. een
15 sin fordeell.

Lland oc rige ær en god første altingh pligtig. oc dher næst dhen som hanum haffwer god giord. met ræt oc erlig lærdom:

Dher er inghen tid saa beqwem til ath straffe oc
20 lære en koning. som at naar han er saa wng. at han wed seg icke at wære konge, dha skall han hollis fraa fwle. oc wbeqwemme tingest, oc met noghen regill twinges till got oc dygd:

Effther dhi at dhe fforældre som ære icke plat
25 galne, met saa stoor fljyd. opføde dheris børn. som eer icke fødde vden til een agher. eller eth hwss. hwore møghet støre fljyd. skal gøris paa en kongis opfødilssse. som fødis icke alsom eenisthe til een stadh. men mange land oc stedher. oc saa got som til een
30 werdhen at regere, anthen een god man mange til gagen. [6a] eller en ond man maange til skade oc fordærfwe

At well forstaa land oc rige dhet ær møyhet ærlikt. oc førstelikt, meen dhet ær dog icke myndre ære, at skicke seg een god efftherkommere,

Saa skall tw reghere ligerwiis som thin lige skwlle icke komme effther deg, dog dess i mellom skall tw føde saa dhine børn op, at dhe regerendis effther deg kwnne bliffwe bædre een dhw 5

Jnghen erlighere priiss kan een koning ffaa, æn naar han skickede seg saadan een effther kommere, som regnedis bædre æn han, thi at saadan straff ær hanum een staor ære 10

Dhen priis ær alsom slemmest naar som een wnd effther kommere. gør dhen god som til foren war wtolig meen han leffde, oc begeris nw i geen:

En wiis oc god første, saa skall han opføde syne børn, at ligerwiis som dhe ære fødde til land oc riighe, saa skwlle dhe oc opfødis til lands oc riiges beste, oc icke effther dheris løse begæring, Menigheeds nytte skaal altiid offwer vinnæ forældrenes besyn- derlig begering. 20

Hwore mange stytther een konge opræyser. oc hwor mange kostelige. slott. oc stæder. han [6 b] opbyggher, dha kan han i inghe maadhe saa deylige lade effther seg i sijn hwkommelse, som met een god søn. dher icke wanægther seg. hwilken som met gode seedher betegner een god fader. Dhen dør icke som ladher siith leffwendis beleede effther seg:

Vdwælie seg fordhi till dhette æmbedhe. wd aff all sijn hob, eller oc henthe till seg. i hwar dhe finnes. fasthe acthe. oc wforkrænkte. men, oc wiise aff lang tiids forsøgilse. oc icke alsomeneste aff bøggher, hwilke som er reuerentze wærd. ffor dheris aldher 30

skyld, oc haffwe makt aff ærligt leffnid, oc ælskis
for dheris lystege oc beqwemme omgengisse. paa
dhet at wngdommen forfærid aff mesthernes haard-
heed, begynner icke for at hade dygdhen, æn wiide
5 hwad dygd ær hæller aff møghet selsswoll wannækter
seg i dhe maadhe som han icke bwrde

I all lærdom oc særdelis i een kongis oc førsthes,
dha skall den maade holles, at læremestherens
strengheed twingher wngdoms løsaktighed, oc dog
10 met hans lysteghe omgengisse . . . . .

[her mangler 2 Sider i Haandskriftet]

[8a] konsther dhen besthe ær altiit sworist, Oc in-
ghen er deylighere. eller swoorere. en at well reghe-
re, Hwi beghere wi enghen lærdom till henne, men
15 meene at thet er nok. at wij ær fødde dher till,

Hwad skal gammill brwghe andhet en wrelighed,
som barn icke annet lækte. en w relighed

At alle skwlle wære godhe, dhet kan man neppe-
lige ønske, meen dhet ær dog icke swort aff mange
20 twsinde. at wdwælie een. eller en andhen. som i
fromhed. oc wiisheed er ypperlig, aff hwilke mange
kwnne snarlige bliffwe godhe

En wng førsthe skal lenghe haffwe sin alder mys-
troo, boedhe for wonwittighed. oc sindsens hastig-
25 heed, oc wogthe wel seg, at han inghen stoor tingest
tagher foore, wdhen kloge mentzs raad. oc serdeles
gamble mendz raad. blant hwilke han skaal altid
wære, at vngdommens wonwittighed kan tempereris.
met the gamblis reuerentze:

Dhen som haffwer taghet en første at lære, tæncke seg at han icke haffwer taghet seg. en almennelig gerning, Men ligerwiiss som hwn ær stoor. saa er hwn oc møghet faarlig, Oc først skall han haffwe dher till eeth sind. som saadant eet æmbedhe er værd. oc icke acthe [8b] hwor mange beneficia han kan dher faa, mæn meer at han kan antworde land oc riighe en god første, som haffwer trooet hanum till alt sith hob,

Tænck dhw læremesther møghet dw esth diith fæderne land pligtig, som haffwer trooet deg til alt sijn salighed, Dhet er i dhin makt hwad heller dw wilth besikke landhet een god frelseerman, heller oc een forgifftig pestelentze,

Dhen som menigheden haffwer foid sith barn i skød, skaal først acthe, hwort barnsens natwr er wenth, ffordi dhet kan aff nogre teghen i den aldher wel merkis, om han er meer beqwem til wrede, eller høfferdigheed, meer till stoor wælle oc stath, eller stoort naffen oc rykte, meer till wkyskhed, till dobbel eller gerighed. Dher nest hwor han findher hanwm meer redeboen til synd, dher skal han mest beskerme hanum met gode bwd, oc arbeyde dher paa, at han kan dha draghe then wnge natwr i andre seedher, Oc i gen hwor han fornymmeer hans natwr at være beqwem till dygdher. eller til dhe synder som haffwe noghen lignilse met digder, som ære hoomodigheed. oc møghen rwnhed, der skal han helpe na[9a]twrins beste met winskibelig arbeydhe, Dog ær dhet icke nock. at beskriffwe dhem een reegill som dhem kan drage ffraa ont. oc locke til got, Men skaal der oc saa settis i dheris bryst. oc for

dheris øghen. andre høviske tingest. aff hwilke dheris hwkommilsse kan opwæckis, som ær gode fabell. oc efftherlignilse. exempill. oc wiise mentz taale oc ord, oc gerningher, som skwllle graffwiis i ringhe, 5 oc maliis paa wægge, oc taffler, oc andre tingest som den aldher haffwer lyst til, paa dheth at dheth kan altid mødhe dheth. oc wære for dheris øghen, oc nar som dhe haffwer andhet at gøre, Ædele oc welbyrdige sijnd møghet optændis aff mærkelighe mæntz, 10 exempill, Meen dog liggher dher makt oppo, hwad meeningher dhe wænies først till, oc fordi hender dheth seg saa, at wii faa eeth wlærth baarn, dha skwllle wii strax gøre wort flij der til, at thet først indrickir alsom rettisthe meeningher, oc met noghen lægedom beskermis mod falske. oc almennelige folkis 15 meeningher, Meen hender dheth seg saa. ath wii dheth barn faa. som nw ær forderffwet met falske meningher, dha skwllle dhe oprykes. oc gode plantes i stæ[9b]den i gen. ffor dhi som Ariston sier i Senece 20 bog Dheth ær for gæffuis at lære oc sie en galijn mand hwore han skall tale. gaa. heller haffwe seg obenbare blant folk. eller hemmelige, met mynne æn han først fortagher hannwm dorskap, Saa er dheth oc forgæffuis. at lære noghen land oc riiges regementhe, ffor æn falske oc almænnelige meeningher 25 (som nw er møghet weedtaghet) ære aff hans bryst wdælthe

Icke skaal heller mestherin offwer giffwe seg, om han ffor den ath lære, som haard er at traktere, effther di at inghen natwr ær saa haard dher kan ey 30 met god lærdom tæmmes oc fforbedris

Icky skall han heller fforsømme at lære altid bar-

net, dog han ffornymmer det ær beqwemt oc twk-
 tikt, ffør di dess bædre jordhen ær des snarere ffor-
 dærffwes hwn, oc opfyilles met onde yrther, wdhen
 bondhen seer des bædher till, Saa ær oc saa met
 menniskens gode natwr, som des snarere at hwn 5
 ær god besmittis wdhen hwn met gode lærdom oc
 twkt bewaris. oc dyrkes

Dhe stranbrædde plejjer man altiit best beware
 oc beskerme som mæst flood oc storm faller paa
 Dher ære wtalige tingest til [10a] som konge sind 10
 kwnne drage fraa dhæt som ræt ær, som er staa
 lycke, møghen riigdom, offwerflodigheed oc kræse-
 ligt leffnid, ffriiheed aff hwilken de meene, at alt
 thet er sømmeligt som dhem ær lysteligt, Dher nest
 stoore herris onde oc daarlige exempill, oc offwer 15
 alt smigher, som er een forkled fastelaghens troo,
 Ffor dhen sag schal han mod desse tingest beskermis,
 met gode oc christne konghers bwd oc exempell,

Ligerwiss som den mand ær icke een pijnæ wærd
 men mange, som forgiffwer den kælle met eedher, 20
 som hwer mand schal drycke aff, saa ær oc saa den
 alsom skadeligst, der for giffwer eth kongeligt bryst,
 met onde meningher, thi at the komme icke een,
 mæn saa mange till skaade oc forderffwe,

Ær dhæt saa at dhen pijnes till døde som konghens 25
 mijnth forfalsker. møghet meer, dha er dhen pijnæ
 wærd. som konghens sijnd oc natwr ffordærffwer,

Ffordi dha schal mestherin met staa mandom oc
 allwar, oplære met thet førsthe konge børen dhen
 stwnd de ære wbesmittede aff onth, oc beqwemme 30
 til at gøre dhæt som dhem sies, oc peegis faare, wiis-
 heed haffwer oc sijn barndom met seg. oc wngdom.

lligerwiiss som andree tingest [10b] oc altiid schal han lære dhem dhet samme, dog met askillige fwnd oc tidher, oc dhet begynne met løst oc lempe, som sien schal met stoor alffware tractheris oc læris,

- 5 Oc nar han for nymmer at barnet haffwer lyst til dhet fabel. oc æwinthyr som Esopus scriffwer om den mws som frelste een løjje aff siith fengsill, oc nar barnet der leer at, dha skal mesterin sie, at thet æwinthyr hørir en herre oc en konghe til, oc mærker at han schal plat inghen forsmaa, mæn forskylle
10 seg met welgerninger alle folkis ynnisthe baade smaa oc stooris, ffordi at met lyckins løb da er inghen saa wanmegtig, at han ey met tidhen bode gangne oc skade, som tith haffwer dhem hænt dher waare
15 mægtige nock

- Oc nar som han fornymer at barnet lleer, oc bespotther ørnyn som lod seg fordærffwe i grwnd aff en torbyst, da schal han giffwe hanwm dhet for eeth exempill, at i hwor wanstærk hans fiendhe ær,
20 da schal han hwerken biwdhe hanwm till slags heller oc forsmaa hanwm, Dhet hender seg at den som icke kan met makt, han skader dog offthe. met treeskheed, oc lystig fwnd,

- [111a] Oc nar som han haffwer met lijst lærd Phae-
25 tontis fabill, som wille wære soolens køreswend, da skal mestheren lære hanwm at thet fabill er een kongis exempill, oc efftersyn, hwilken som i wngdom for wden wiisdom anammir riighe at reghere, baadhe seg oc andre til stoor skade. oc fordærffwe,

- 30 Oc nar som han sier hanum dhet fabill om den een øgedhe kempe, hworlwnde Wlijsses hwledhe hans øye wd, da schal han sije barnet, at een første

ær Poliphemo lig som haffwer stoor makt oc inghen wiisdom,

Hwem er den som icke gerne hørir. oc mærkir, hworlwnde at bijer. oc myrir. haffwe theris rege-
menthe beskicket, Oc naar som læremestherin for- 5
nymmer, at dhet faller lystege i barnsins sind, da schal han wd drage een lærdom dher aff, som en konge bekommer, som ær først, at wiisijn som er biernis konghe, han flwer aldrig langt bort, oc hans winghe ære smærre en kroppen sijn till, oc der till 10
haffwer han inghen gad, Saa schal oc een herre oc een konge wære mith wdi siith riighe, oc icke altid brwge sijn strænghed, mæn offthe wære mild oc barmhertig, Oc i saa maadhe da schal oc mestheren gøre i andre [I I b] tingest Dhet er icke møieligt, at 15
sætthe her alle exempill, mæn alsomenesthe at bescriffwe eet fwnd. hwore lwnd dhet kan besth gaa till. Oc ær dhet saa. at hanwm schal noghet haarde- lige sies. heller dhet som skarpt ær. schall hanwm fore sættis. dha schal mestherins wiisdom føye sijn 20
tale dher effther. Han schal loffwe oc priise hanwm for andre. Mæn dog i dhe tingest som ere høwiske oc sanne. oc straffe hanum hemmelige met søde oc gode ord. oc besynderlige naar som han er kommen til aldher, 25

Dhet schal først offwer alting sættis wdi hans hwg oc hiærte, at han haffwer gode oc ypperlig meeninge aff Christo Iesu, oc then christen lærdom wel til hobe føid, skaal han strax indricke, oc dhem aff dhen hellige læstis kælle. som lærdomen 30
baade reenleghere. oc met stoore krafft wddragis, Oc dhet schal hanwm sies, at then christen lær-

dom hörir jnghen meer till. en een christin herre oc konge.

En stor paarth aff menighe folk haffwe falske meninger, oc meer da vndre de paa werdsins skwger oc spøgilsse, æn paa dheth som sandelig ær, Men en god første hanwm bør [12a] icke at wndre, paa de tingist som meenighe folk holler møghet aff, mæn holle seg dheth i sanhed for wnth som vnth ær, oc rægne seg dheth goth som i sanhed goth ær, Dher ær inthet sannelige onth, wdhen dheth som haffwer noghen handell som met sleemhed oc w reedelighed, Oc jnthet er sannelige got wdhen dheth som haffwer i seg hōwiskhed oc reedelighed:

Ffordhi dha schal mestherin først saa flydh, at han ælsker dygd, ligherwiiss som den alsomdeyligste tingest dher till er, Oc der næst at han hadher wdygd, ligherwiiss som den slemmisthe tingest der till ær,

Icke schal heller dheth barn fød til land oc riighe haffwe wndher paa rigdom, som riigdom waare eeth merkeligt tingest, heller oc til hobe sancke hanum met ræt heller wræth, Men han schal lære at dheth ær icke ræt heder oc ære, som nw al almennelige holles for heeder oc ære, Men dheth ær een sand heder som aff seg selff effther føyl dygdelige gerninger, oc dess erligere hender at han lidhet begæris,

Dhen lyst. som almennelige hollis for lyst, hwn staar een christen første saa ijle, at hwn [12b] neppelige sømmer noghen menniske, ffordi da schal hanwm settis faare een andhen lyst, som er ewig oc framtwrinde, baade i dhette leffnid oc saa i dheth ewige lifff

Han schal høre at ædeligheed. forældris beelede.

waben. oc gammill tiids teghen. oc all andhen for-
gængelige bram. oc hoffmod. ær icke andhet æn
forgængelige naffen, wdhen noghet aff dhem haffue
begynnelse aff ære oc dygd,

Een førstis wærdighed. storheed. oc førsteligheed. 5
schal icke begynnes heller beskermis. met lykkens
bwdher. som ær met staar rigdom. oc mange swæ-
ne, men met wiisdom wbesmitthet leffnid. oc ræt-
færdige gerninger.

Icke schal dødhen wære hanwm rædelig. oc icke 10
begrædelig i andre, vdhen han er sleem oc w ærlig,
Dhen ær icke helligere som længher haffwer leff-
wid, men den som dygdelige leffwid haffwer, Llang
alder schal icke dømmis effther mange aar, men
wd aff rætferdige gerninger, ffor di da ligger der 15
føye makt paa, til menniskens saliheed, hwore
længhe, mæn hwore wel hwn leffwer

Dygd ær seg selff æn stoor løøn. Dhet hørir een
første til, oc saa met sijn eeghen [død] at [13a] rame
meenigheds gaffwen, om lycken falle seg saa. Dog 20
den første dør icke, som for menigheds gaffen oc
profiith slaas i hiæll, Dher næst i hwad som helst
meenigheeden, ælsker oc haffwer kærth, ligerwiiss
som dhet der lystigt ær, heller wndrer paa noghet
som koslicth ær, heller oc effther følger dhet som 25
nytteligt ær, dha schal dhet alsom ænesthe dømes
effther dydgsens. oc hōwiskhedz regell, oc twert i
mod, hwad som meenighe folk fly som dhet dher
haart oc wlystigt ær, heller oc dhe haffue weeder-
styggilse, liger wiiss som till dhet. dher inthet ær 30
reegnedh eller oc dhe fly dhet som ær skadeligt Dha
skulle saadan tingest icke flys i sanheed, met mynne

æn wan heder ær i blant dhem Dese tingest schwlle
indsættis wdi een wng førstis sæll, oc indscriffuis i
dhet kleyne bryst, lliger wiiss som een hellige loff,
aff desse titell schal han høre manghe priises, oc
5 aff andre mange straffes, paa dhet at han kan aff
dhe aller besthe tingest hobes till een sand ære oc
priis, oc aff the tingest som ære i sandhed slemme,
hade oc for smaa w erlig tingest oc forsmælige Meen
her schal noghen kwngne tiænere, [13b] som kan
10 meer sqwaldre. en noghen qwinne, roobe strax i
mod oc saa sie, Thw bescriffwer oss icke en konge,
mæn meer en natwrlig mæsther, helder een wiis-
doms elskermannd, wdi sandhed da bescriffwer jeg
een god konge, nar som dhw for een god første,
15 begærir een gæk oc een abhe som waare dhin lighe,
Vdhen dw ælskir wiisdom. da kant thw være een
tjran, Mæn een konge eller een prijns kant thw
icke være,

Dher er inghen tingest bædre æn een god førsthe,
20 oc een tjran ær saadan een best, at dher ær jnthet
spøgilse wnder solen. saa skadeligt. icke heller meer
wsynligt for alle,

Dhw schalt icke troo. at thet ær w reedeligt sagt
aff Platone, oc priised oc loffwid aff merkelige mænd,
25 dha menigheeden at være salig oc hellig, naar som
førsthen ælsker wiisdom, heller naar som dhen ær
regherendis dher wiisdom elsker, Ydhermere dhen
kallis wiisdoms ælsker. icke som kan logicam. hel-
ler phisicam. som er om natwrlige tingest, meen
30 som forsmaar the tingestis [14a] falskheed som sy-
nes gode oc icke ære, oc aff eth fast hiærte ælsker
oc effther føll de tingest som ær sænnelige gode, At

ælske dygd oc wiisdom, oc wære een kristhen mand
dhet ær eeth, dog at naffen ære atskillighe

Hwad ær daarlighere en aff saadane konsther
dømme een konghe effther, som ær om han kan wel
danke oc springe, oc mærkelighe daable, om han 5
kan møghet dricke, om han kan wære hoomodig
oc stolth, om han kan kongelige beskatte syn wn-
dersotte, oc om han gør annid. som os blwes at
scriffwe, endog somme blues icke at gørid,

Saa møghet som herrir oc førsther dhe lægge 10
wiin dher paa at the schulle wære besynderlige fra
meenighe folk, wdii klædher, oc seedher, oc fødhe,
saa schal oc een ræt førsthe wære langt fraa mee-
nighedsins falske oc fwle meeningher, oc i sand-
heed ladhe seg, at wære w wærd at meene noghet 15
effther dheris vedtagne meeningher, hwilke som al
aldrig tæktis dhet som war rættelige got

Tænk hwore slemth thet ær. met gwlld, dyre
steene, koslige kleder, mange swænne, oc andhet
smyckeri, som ere dog wd[14b]wortis oc icke dit 20
egid, saa møghet offwergaa andre, oc wære dog i
dygdelige tingest. oc siælsens godheed. myndre en
dhen slæmmisthe. som i een heel meenighed ær,

Dhen første. som ladher syn borghere see dyre
steene. gwld. purpur. klæder. oc andhen lyckins rig- 25
dom oc bram, hwad gør han andhet i sandheed. æn
lader dhem see oc wndre paa de tingest som alt
wnth ære aff kommen, som met herris oc konghers
ræth oc log pynes oc straffis,

Ædrwgheed oc affhold i andre menniske. læggis 30
anthen fattigdom til. heller oc sparsomheed. om
dhet schal aff noghen ildhe dømmis, mæn samme

tingest wdi een konge, ære ædrwgheeds lærdom, nar som den brwger sijne tingest sparlige, dher haffwer saa møghet aff dhem, som hanwm lysther.

Dhet staar icke wæll at dhen skal opwæcke synd,
5 som pijner de syndher. dher giordhe ære, thi ær dhet icke alsom slemmist. at tilstæde dhen gærning i seg selff. som han forbiwdher andre,

Wilthw forkynne deg at wære een meg[15a]twge herre, da see til at jnghen offwer gaar deg, ij sijn
10 eghen godheed, som ær ij wiisdom, mandeligt sind, affhold aff legoms løst, reenth oc wforkræncth leffnid, Oc tycker deg at tw wilt feyde met noghen andhen første, dha skal tw icke troo at thw æst da dheris offwermand, naar som dhw haffwer wwnnid
15 dhem en part aff dheris land aff, hæller slagid dheris folk aff markin, mæn om dw æst mindre forkræncth æn dhee ære, myndre geriig, oc mijndre høyfærdig, dher næst myndre wreed, oc framfwss æn dhe ære,

20 Dhen største ædelehed sømmer een konghe, mæn dog saa ær at ther finnes træne ædeleheed heller friiboorinheed, Fførste ær aff digd oc rætfærdige gerninger, dhen andhen aff wiisdom dhen tredie oc mynsthe, aff ypperlig merkelig oc riig slecth, Tænck
25 hwore møghet dhet ær wbeqwemt een konge at fforhæffwe seg aff dhen ædeleheed som mijnst ære, oc saa hwn ær mynst. at hwn ær plat inthet wdhen hwn ær kommen aff dygd, oc forsømme dhen ypperste, dher saa ær ypperste, at hwn kan alsom eenisthe
30 rættelige haffwis,

[15b] Wil tw synes ypperlig at wære, dha skall tw icke ladhe til syne koslige wdskørne, heller for

maledhe beelede, fordhii ær der noghet priiselig i
 dhem, da hørir dhæt maleren till, hwes konst. dhe
 bewise, fordhi da skall tw meer dygdsens beelede
 wdtrycke i dyne seedher Ær dhæt saa at deg fattis
 dhen som deg skall lære, da lad dhine kongelig 5
 teghen lære tigh, Hwad merker den oolije oc chris-
 me som dw æst smwrd met, andhet æn een første
 skall haffwe alsomstørst milhed oc barmhærtig-
 heed, fför di at wmildheed pleyer altiit at følie stor
 makt, Hwad mærker gwld, wdhen besynderlig wiis- 10
 dom: Hwad mærkir dyre steenis skeen wden mær-
 kelige dygder som icke ære almennelige, Hwad
 merker skeenindis purpur klede, wden een alsom-
 størst kerlighed som dw schalt haffwe til dhine
 wndersothe, Hwad merker kongelige spjir, annid 15
 æn fastheed i det som rætfærdigt ær, oc lader seg
 icke der aff draghe Oc fordhi ær han langt fraa
 desse wilkoor, da er kongelige teghen hanwm meer
 til forsmæilse, æn til heder oc ære,

Ær det saa at gwld kädhe, spjir, purpur, klede, 20
 oc mange swenne, gøre een til konghe [16a] hwi
 haffwe wii icke fastelaghens gække til kongher som
 offte komme fram i leeg wdsnickede met saadan
 kledeboen:

Wil thw wiidhe hwad een konge oc een gæk 25
 dhem skjll at, sænnelige icke andhet æn een konghe
 hwg oc sijnd, som ær fæderlig offwer sijn meenig-
 heed, thi at met saadan wilkor da haffwer folkid
 sworid deg hwlskap oc mandskap,

Kongelig krone, spjir, klæder, oc gwldkæder, 30
 bælthe, oc andhet smjckerij, dhe ære dygdsins teg-
 hen, oc mærke paa een gwod konghe, men paa een
 ond da ære dhe skalke noodher:

Effther dhi dhēt staar ilde at een konge ær ond, dha skal der dess meer wocktis paa, at en første ær icke som mange haffwer wærid til forn, dher wii aff læse, Oc gwd giffwe at dher ær icke en nw til
5 aff samme slag, aff hwilke om dw bort tagher kongelige kledher, oc dhēt som dhe ære wdwortis prytthe met oc ladher dhem nagne, dha skalt tw icke annid fjinne i gen, æn een megtig daablere, en w offwerwinnelig dranckere, een skarp blwgheds oc
10 jomfrvdoms krænkere, een snedig beswighere, een wmættelig beskattere, som [16 b] ær klæd oc skiwld. alsomenisthe. ij meen eedher, kirke wold, oc rooff, oc andre falskheed, oc w gerning,

Naar som dhēt kommer deg i sijn d oc tancke, at
15 tw æsth konge dha tænk thw æst een christhen konge, oc at teg bør saa møghet at offwer gaa hedniske kongher, der dog haffwe wærid loffde oc priisde som een christen mand bør, at offwer gaa een heedning,

20 Icke schal tw hæller meene ath cristen dommen ær eeth læckert leffnid, wdhen dw meen dhēt sacramenth at wære læth, som dw haffwer met alle meniskin sworid gwd i diit dob, oc forsoorid alle dhe tingest som diæffwelin tæckis, oc gwd mystæckis,
25 Alle de tingest som ære i mod dhen hellige læst, de mistæckis gwd,

Christi sacrament dhe ære deg almennelige met andre christhen folk, oc dw wilt dog icke at lærdommen skall wære deg almennelig, Christi ord
30 haffwer dw soorid at holle, oc dw gaar dog i Allexandri magni oc Julii Cesaris seedher, Dw begær at christhen løn skall wære deg met alle almænnelig Oc dw meen dog, at Christi log hørir deg inthet til,

Dw skalt icke heller meene at Christus han ær wdii seedh wane, heller oc i gwudz bwd dher holles saa hæn, heller oc i kirkens bud [17a] Dhen ær icke cristen, der alsom enisthe ær døpt, heller smwrd, heller oc hørir messe, mæn dhen som Cristhum 5 haffwer kær aff alt siith hiærte, oc betheer dhæt wd-wortis met christelige oc gwode gerninger:

Oc wachte deg at thw icke noghen tid saa tæncker met teg: hwi sies meg desse tingest, Jeg ær icke prest heller mwnc, Meen dhæt skalt thw tæncke 10 at thw æsth baade een christen mand, oc een første, oc dhæt hørir een cristen mand til at haffwe weederstygge til all fwlheed, Oc dhæt [hørir] een første till, at offwer gaa andre wdi reenheed oc klogskab,

Ær dhæt saa at thw begær aff dhine vndersotthe, 15 at the skwlle widhe dhin logh, oc holle hænne, møghet meer da skallt dw det begære aff deg selff, at dw skalt lære Ihesu Christi dhin keyzers log, oc hænne met gerning fwl komme,

Naar dhæt saa ær at thw regnir dhæt at wære een 20 stoor synd, oc icke kwnne nok pijnes, nar som noghen faldher fra sin keyser oc konge, hwilken han haffwer soorid hwlskap oc mandskap heller troo, hwi regnir dw deg det saa læth, oc holler dhæt for leeg oc skemth, at tw goor aff Ihesu Christi 25 bwd, wdii hwes ord dher ær dog soorid i dhæt hellige sacrament dob, hwilken dw haff[17b]wer giffwet dit naffwen i scriffet oc hwes sacrament dw æst til bwnden oc tegnet met

Ær dhæt saa at dhette skeer i alffware, hwi hol- 30 ler wii da dhæt for leeg, Ær dhæt oc leeg oc skempt, hwi for hæffwe wii oss da aff Iesv Christi naffen oc

titell, Dødhen skal være alle mennisker eens boade konger oc trælle, Mæn effther dødhen da ffaa de icke eens dom, Thi at da schal met jnghen saa møghet strængis, som met them dher megtige haffwe
5 wærid,

Dhw schalt icke troo at thw haffwer strax forskyllid deg Christi wenskap, om dw sender een flo-dhe skib mod the tyrker, heller oc bygger een cap-
10 pill, heller closter op, Met jnghen tingest kan tw meer forskylle deg gudz wenskap, æn naar dw bewiser deg dijne wndersotthe een god oc salig første,

Wogthe deg wel at dheris røst som pleyer. at smigre, gække deg icke saa siendis, Desse bwd dhe høre icke kongher oc herrir, mæn kirkens personer,
15 een konge han ær icke prest, dhæt giffwer jeg magt, han sier ffor di icke messe, han ær icke biscop, oc fordi da predicker han icke, heller oc wijer præsther, han ær icke stadfest i sancti Bentis ordhen, oc ffor di da bær han icke mwncke kwll, Men han ær
20 det som ær møghet meer, [18 a] fordi han ær een christen mand, han haffwer icke loffwet at holle Ffrancisci regill, meen Iesv Christi, ffordi da tog han eeth hwit klede wdi sith dob, thi bør hanwm at striide met andre cristenen menniske, om han wil
25 haffwe met them løn, Anthen skall tw som æst een konge taghe dith kors, heller oc Christus kender deg icke: Hwilked ær mit kors maat tw sie. Dhette ær dith kors, Naar som dw efftherføll det, som ræth ær, gør jnghen offwer wold, Dhw schalt
30 jnghen beskatte, Dhw schalt inthet æmbedhe sælie, Dhw skalt icke lade teg kræncke met gaffwir oc smwgensæt, Oc endog at dhin fadebwr bliffwer der *Nota bene.*

des myndre aff, dha skalt thw inthet ackte dhen skade, paa dheth at thw kant gøre rætfærdigheed, baade, oc profiith, Dher næst naar som dw i alle maade forarbeyder dhine vndersottis gagen, oc dw haffwer eeth skeligh leffnid, oc forwarir dhin natwr for offwerflødigheed, oc legoms lyst, oc twingher deg met wækt oc arbejde, wær stwnnw m glæmmen, oc des i mellom hwgswale teg aff een ræth oc god conscientie, Fframdeles nar som dw wilt hæller fordraffwe dhin wredhe, æn dw hænne wilt hæffne dhin meenigheed till stoor skade, Maa wel skee at noghen part [18 b] aff dith righe gaar deg ffræa, bær dheth taalige oc holt dheth at wære en stoor baade, at tw gør faa menniske skade,

Meenigheeds bæsthe oc dygd schal altiit offwer winne dhin eghen løse begæring, Dher næst kant tw icke beskerme dith righe, wdhen rætfærdigheed skal krænkis, heller menniskis blod schal wdstyrttis, heller gudz loff skall faa noghet nedfald, dha læg feyde need, oc fijre tidhen, Meen kant tw icke redde dhinæ wndersotthe met mijnnæ en dw sætther dith egid liff til wæd, dha schalt thw meer ackte meenigheedz nytthe æn dit eghet liff,

Meen maa wel skee at naar som dhw dhette gør dher hørir een cristen konge till, dha schal wel noghen sie, at tw gør icke fwlt ffor een konge, oc fordi sie icke deg at wære nok mannelig, dha skalt tw styrcke dhin hwg, oc meene at tw wilt møghet heller wære een rætfærdig mand, æn een wrætfærdig konge, Nw seer dw hwore een konge haffwer oc sith kors at bære met Christo Iesu, naar som han altiit holler paa dheth som ær tilbørlige ræth,

Meth andre menniske sees offwer i man [19 a] ghe
maade, baade for vngdom oc saa for alder skyld,
met vngdom wdi wanwictighed, oc met alderdom
i orkeløshed, Meen dhen som haffwer eeth konge
5 æmbede (fordi hanwm bør at forarbeyde hwer mandz
gagen) han moo hwerkin være wng. heller gammil,
fordi han kan icke være wanwittig, heller orkeløss,
wdhen manghen mand till schade

Wise mænd sagde i fordwm tid, at thet ær een
10 arm fornwmstighed, som een haffwer fanghet aff
mange tingestis forsøgilsse, fordi dhen haffwer mand
fanget met sin skade

Dhenne fornwmstighed schal være langt ffra een
konge, fordi at ligerwiiss som hwn hænder trælle
15 dha kan hwn icke hænde een konge, wdhen mee-
nighedsens alsomstørste skade,

Ær dhet saa som Aphricanus rættelige sier, at
dhenne røst (jeg haffde icke meent at saa skwlle
ganghet) staar een mand ildhe, møghet meer, dha
20 staar hwn een konge ildhe, fordi at dhen fornwm-
stighed, dog at hwn staar konghen oc kosther mø-
ghet, da kosther hwn meenigheed alsommæst,

EEn tid maa welskee dha ær orlog w rædelige
begynt aff een wng oc wforfarin [19 b] konge som
25 tith standher paa i xx aar, Hwore møghet ont dher
kommer aff, paa dhet sistæ, dha bliffwer han wiis
oc sier, jeg haffde icke troet at thet skwlle saa haff-
we ganghet,

En tid effther sijn eghen begæring, heller for een
30 andhens bøn skyll, dha skickede han forkræncte
høuitzmend som forderffwe hanwm all sijn mee-
nigheedz gode regemente, Naar han dhet for nemer,

dha sier han, jeg icke meente at saa skwlle haffwe ganghet, Mæn dhenne fornwmstighed hwn købis hanwm oc riighet alt fordyrt, om all tingest skwle købis met samme fare:

Ffordi da schal een konge oplæris met god oc 5 mærkelig lærdom, paa dheth at han kan wære wiis aff ræt oc klogt skæll, oc icke aff een sedwane, Oc andhen forsøgilse, som wngdomen necktir hanwm, dhen schall gamble mentzs raad oprætte,

Icke schalt thw heller troo at alt thet sømmer deg 10 som deg løstir, hwilked daarlige qwinner pleye at sie for herrer oc kongher oc dhe dher smigre kwnne, Mæn saa schalt thw selff lære deg at thw schalt inthet lade deg lyste wdhen dheth som sømmeligt ær, Icke schalt tw hæller troo, at alt thet sømmer 15 deg som andre ær sømmeligt, fordi dheth som ær andre een lidhen [20 a] wilfarilse, dheth ær deg een stoor synd,

Dees mijndre schalt thw noghet til stede deg selff, at mange sie dheth at wære deg sømmeligt, Oc for- 20 di dha schalt dhw selff wære deg dess strængere oc haardere domere, at andre skoone deg, oc see offwer met thine gerninger

Dith leffnid ær i hwer mantzs aasyn thi kan dheth icke dølies, oc fordi dha estw anthen god mange 25 till gagen, hæller oc ond mange till skade oc for-dærffwe,

Des større heder deg gørs aff hwærman, des større flijd gør dher till, at thw æst icke dhen hedher w wærdig, fordi ligerwiiss som at inghen heder heller 30 ære kan wære een god konge for møghen, saa kan heller inghen pijn wære een ond konge nok:

Oc ligerwiis som jntheit ær salighere æn een god oc wiiss konge, saa ær jnghen pestilæntze forgiffigher æn een daarlig oc ond konge.

Inghen pestilentze ær hæller til som snarere befængher oc meer wdsprees, æn een ond konge, Twært i mod dha ær dher inghen stæckere wey til at forbædre folkins seeder met, æn een god kongis wkrænckte leffnid,

Meenige folk efftherfølie snarist konghens geringer, wndher een daablere daablis gærne, [20b] wndher een stridz man. dha strids gerne, wndher een drancker. drickis dher gærne, oc wndher en wkysk bedriffwes wkyskhed, wndher een haard oc grwm herre. ær altiid kæremaall oc trætthe, Ransaghe oc offwersøg gamble historier oc krønicker, oc dha schalt thw findhe, at saadane seedher haffde folket som herrens leffnet wor,

Inghen planete oc inthe hemels tegen kan saa forwende noghen for gengelig tingest som een konghis seedher kan drage til seg syne wndhersottis sind oc natwr,

Dog at bispers oc presthers leffnid gøre møghet dher til, dha gør een kongis alsommest, fordi at mange forsmaar snarere klærkeriid om dhe ære onde, æn dhe effther følie dhem om dhe ære gode,

Lligerwiis som mwncke dhe draghe icke manghe till at efftherfølie seg. dog at the ære gode. fordi at dhe holdhe dhæt som dhi haffwe loffwet. Mæn ære dhe ondhe dha fortørne dhe hwer mand, Meen dher ær inghen som ey rørhis til at effterfølie een konge,

Schal fordi een konge wogte seg at han ær icke ond. at hans exempill gør saa mange onde [21a] met seg, oc for dhet eene wære god, at ther bliffwer, saa manghe bædre aff hans exempill,

Een salig første som Plutarchus sier, han ær guds leffwindis beeledhe, hwilken gud som ær baade alsom bæst, oc alsommægtist, aff godhed wil han alle goth, oc aff magt kan han thet gode aff sted komme, som han wil noghen wnde,

Twært i mod een ond oc forgifftig konge han ær diæffwilsins beleede, hwilken som haffwer møghet 10
makt oc stoor ondeskap, All dhen makt han haffwer dhen brwgher han til menniskens fordærffwe, war icke Nero saadan een ond werdsins gwd war icke ocsaa Caligula war icke oc saa Heliogabalus hwes 15
leffnid icke alsomenisthe war, een wærdsins pestilentze, meen dheris i hwkommilse ær æn nw hwer mand wederstygkelig,

Dhw som æst een cristenen førsthe naar dw hørir hæller læss at thw æst guds beleede, dha schalt thw icke 20
forhæffwe deg dher aff, mæn wære dess meer winskibelig, at thw kanth lignes dhen figwr som dw æst beleede oc dictid æffther, Oc dog at thet ær alsom sworist at kwnne dhet naa, dha ær dhet alsom [21b] slemisth at kwnne dhet icke naa 25

Dhen hellige scrift sætther trænne gudz eyedomme, som ær alsomstørst makt, wiisdom oc godhed Dese trænne ting bør deg at haffwe som æst en konge, Thi at haffwe makt for wden godheed, dhet hørir een tyrann till. for wden wiisdom, dhet ær icke 30
righe, mæn wold oc ffordærffwe, thi skal tw forarbejde teg stoor wiisdom til, at thw kant wel staa

riige oc regementhe fore, som lycken haffwer giff-
wet teg, paa dhet at thw kant sælff alsombæst see
till, hwad som skall flyes oc efftherfølies, dhet ær
hwad som skal gøres oc ladhis, Dher næst at tw
5 kant wære mange god oc profitelig, fordi dhet hørir
godhed till, Ydermere met thin magt, schal thw
gøre saa mange got som teg bør at wnde got, oc
møget meer schall thin willie wære till got, æn thin
magt sier til Oc dess støre makt thw haffuer, des
10 myndre ont schaltw wele noghen gøre met samme
magt,

Gwd han ælskis aff alle dhem som gode ære, oc
han rædhis aff inghen wdhen aff dhem som ondhe
ære, serdelis aff then rædsle som noghen rædhis sijn
15 skade, Saa schal een god første inghen wære rædde-
lig wdhen ondhe mennisker oc schalke, dog saa at
dhem ær saligheeds [22 a] hob, om dhe kwnne lægis
oc forbædris

Twært i mod da ælskijss diæffwelin aff inghen, oc
20 rædis aff alle, oc mæst aff dhem som godhe ære,
fordi dhe ondhe haffwe noghen handell met ha-
nwm, oc dhe gode inghen, Saa ær oc een tyrann vsyn-
lig oc hadelig aff the bæsthe, oc dher ær inghen
dher meer handleer met hanwm æn dhe alsom
25 wærsthe,

Som sanctus Dionysius han scriffwer ooss trænne
ordhen oc skickilse saa siendis, at dhet som gud ær
i blant himmerigis herskab, oc een bisp blant kir-
kins personer, dhet ær een konge i sith righe, saa
30 at alt thet gode som the haffwe, schal rindhe til
theris wndersottis gagen, ligerwiss som aff een salig
kælle, Dhet ær møghet wskickeligt naar meenighed

aff then fordærffwis, aff hwilken hænne bwrde at wænthe sijn salighed,

Meenigh almwe ær wlydighe, bwdre oc gøre opstød aff dheris eghin natwr, Dhe som regemen-
then haffwe, dhe krænkis snart aff geerigheed. oc 5
homod, thi haffwer man icke wdhen eeth salig-
heedz ackere til at fly, som ær een wkrænelig kon-
ge, Mæn ær dhæt saa ath han ær forkrænkt met dor-
lige oc forgifftige meeningher, hwad salighedz hob
kan da meenighed in haffwe, 10

[22b] Gwd som alle gør got, han haffwer da inghen behoff, oc inghen begærir han heller goth aff seg til gode, Saa schal oc een god konge gøre, ther betegnir gwdz beelede, fforgæffwis forskylle got aff alle, oc icke acthe sijn ære hæller profiith ther faare, 15

Som gwd haffwer skicked paa hemmelen soolen til siith efftherligning, soo haffwer han blant menni- sken skickid konghen, til sith leffwendis beelede, Mæn inthet ær saa almenneligt som solen ær, oc hwn giffwer oc andre planether oc stiærnir liwss, 20 Saa schal oc een konge wære wdi meenighedz gagen almænnelig, oc haffwe saa wisdoms liwss hoss seg, at hænde dhæt seg saa at andre dhe bljñnes heller fare will, dha schal han aldrig fare wiill,

Gwd han haffwer ey wreedhe hæller nogen løss 25 begæring, dog regerir han werdhen i aller bæsthe maadhe, Saa schal oc een konge met reedeligt wiid oc got schel, for wthen wreedhe oc løse begæring, regere land oc riighe,

Oc som inthet ær yppermeere æn gud, saa schal 30 oc een konge wære langt fra meenighe folkis løse oc fwle begæring,

Lligerwiis som gud han regerer alting wæll, oc
dhet seer dog inghen dog at hwer mand [23a] for
nymmer gwdz welgærning, ssa schall icke heller
land oc riige fornymme een herris makt, wdhen
5 naar som dhet ophøyes oc forbædris aff hans wiis-
dom oc godhed, Twært i mod gøre tijranner fordi
dhe fornymmes inghensteed, wdhen hwer mand till
schade,

Som soolen synes sagtist at gaa naar hwn ær høgst
10 paa hemmelin, saa schalt thw dess sagtmodigere
wære oc mildhere, at løcken deg møgeth ophøyer,

Dhw beteer icke dha eet førsteligt sind, naar som
dw wilt inghen fortørnilse lidhe, hellir icke til stedhe
at een andhen schal haffwe større regementhe æn
15 dw, Mæn naar dw forsmaar at gøre noghet som een
konge staar ildhe, da beteer dw eet førsteligt oc
konge sind,

Dog at alle trældom ær arm oc slem, da ær den
alsom armisth oc slemmist, met hwilken wii tiæne
20 syndhen oc løse begæring,

Hwad kan wære slæmmere æn at dhen schal tiæne
wkyskhed, hastighed. gerighed. oc homodighed.
oc andre slighe herrir som haffwer dog anammet
seg regementhe offwer frii mennisker

25 Effther dhi at dhe førsther som waare hedninge
wille gaa i døden, paa dhet at the skwlle spare
blods wdgydilse, oc dher met meer acktede [23b]
menighedz bæsthe æn dheris eghet liiff, hwore wræ-
deligt ær thet at een cristen første, schal raadhe
30 met sijn løse oc syndige begæring i sijn regementhe,
meenighed til stoor schade,

Naar som dw anammer herredomme oc rege-

menthe, da skalt thw icke acthe hwore stoor heeder,
 meen hwore stoor tynge dw anammer, Oc icke skalt
 thw offwer legge, hwore stoor skat oc renthe dw
 haffwer ind at komme, meen hwad fljyd dw skalt well
 regere met, Icke skalt tw hæller meene at thw æst 5
 kommen i riighens regementhe, ligerwiis som ij eeth
 rooff, men som een god tilsyns mand i eet boskap,

Inghen ær god til forstandher som Plato sjer
 wdhen dhen som trængis till, Dhen som begærir
 herredømme anthen ær han een gæk oc een daare, 10
 fordij han icke forstaar hwore faarligt thiet ær at
 haffwe herredømme, Heller oc han ær een ond
 mand oc begærir regementhe seg till gagen, oc icke
 meenighed till nytthe, Heller oc han ær een wan-
 wittig mand, oc fordi icke offwer vejer hwad tyn- 15
 ghe han anammer, Dhen som skall wære till riighe
 beqwem, hanwm bør at wære bode atwogtig oc
 god, der till met wiis,

Naar som dw anammer stoor regementhe [24a]
 dha meen deg icke lycksalegere, meen akte at thw 20
 tagher deg stoor tynge paa dhin axel, saa at tw skalt
 nw wære mijndre orkeløss oc ledig, oc meer aff-
 holdig aff legoms lyst,

Dhe ære wærde konge naffen som icke wælde seg
 meenigheedhen till, mæn hæller offre seg selffwe 25
 till meenigheedz bæsthe, fordi dhen som haffwer
 regementen seg til gode, oc acther hænne effther
 siith gagen, i hwad naffen heller titell hanwm giff-
 wes, dha ær han sandelige een tyrann oc icke konge,
 Lligerwiis som inthet naffen ær skønere æn eeth 30
 konge naffen, saa ær inthet meer weederstyggeligt
 for hwer mand æn een tjiranns naffen,

Dhet skell ær i mellom een konge oc een tyrann, som ær i mellom een barmhærtig fader oc een w mild herre, Een god fadher begær at lade sith liiff for sijne søner, Mæn een w barmhærtig konge, han
5 begærir icke andhet een sijn fordell, oc meer ramir han siith besthe æn sijne wndersottis

Icke schal dhet hæller wære deg nok at thw kal- lis een første, manghe haffwe hafft dhen titell som woare een forgiftig pestilentze, som Phalaris oc Dio-
10 nsius, thi schalt tw offwerlægge i dhin eghen hwg oc tæncke, hwad tw æst, I sandhed sier Seneca ger- ninger oc icke naffen [24 b] skælne een konge, oc een tjirann,

Oc met korthe exempill Arestoteles in politicis
15 han gør saadan skell mellom een konge oc een tjirann, fførst dha acther een tjirann sith gagen, mæn een konge meenigheds gagen, Naar een konge schal no- get sla oppaa, tha offwerlægggher han om thet kan komme hans borgher till gode, mæn een tjiran off-
20 wer lægggher sit eghet gagen, een konge forarbeyder han æn stwndwm sith eghet gagen, da skødher han næst meenighedz gagen, Mæn een tyrann ær han noghen tiid meenigheden profitelig, da gør han dhet for sith gagen, oc icke menighedsins bæsthe,
25 Dhen som regherir soa sijne borgher ath han brvgher dhem till sith gagen, da haffwer han dhem icke anderleedis, æn som bøndher haffwe theris asijn oc hæsthe, bøndher brwge them icke wdhen til sith gagen, Mæn dhe som met w barmhærtig be-
30 skattning, ædhe dheris folk heller oc saa aff grwm- hed slaar dhem i hiæll, hæller oc aff theris homood sætther sijne wndersotte i lijffs faare, dhe brwge frij

borghere møyghet slemmere, een meenighe folk dheris
træle, heller een kødmaanghere dhet fææ han slakter,

Ffor dhi da schal een kongis læremesthere [25 a]
in skiwde hanwm dhe tijranners naffen, som all wer-
dhen for haaner oc fortall, som ær Phalaridis naffen, 5
Mezentii, Dionisii Siracusani, Neronis, Caligule,
Domitii, som wille kalles een gud oc een herre,

Twert i mod schal han giffwe hanwm for gode
exempill aff gode førsther, som haffwe wærid langt
fraa een tijrannis wilkoor, oc den schall mæsterin 10
fortællie met stoor ære, priis oc loff,

Dher næst da schal han lade formale oc contro-
fæije for hanwm, bode een tijrannis oc een kongis
beeledede, saa at the kwnne baade wære for hans
øyghen oc hans hwg, paa dhet at han kan der aff 15
meer optændis til een god første, oc meer forfæris
aff een tijrann,

Nota picturam boni regis

20

Fførst schal han saa beskriffwe een god første, at
han ær eeth dyr som ær aff hemmelin kommet,
lighere gud æn mennisken, oc fwllkommet met alle
dygder, som ær fød alle mand till gode, oc ær san-
delige giffwet aff gud, til at hielpe oc styrke disse 25
forgængelige oc dødelige wærdsins tingest, dhet som
alting offwer seer till sith gagen, oc inghen ting kan
wære bædre heller sødhere i noghen [25 b] meenig-
hed hwilken som haffwer een fæderlig hwg til alle,
hwilket hwer mandz liff ær meer kært æn sith eghet, 30
hwilket som icke andhet gør æn forarbejder nat oc
dag, at hwer mand kan lidhe wel, hwilket som altid

haffwer til dhem som ære gode, rede løn, oc naadhe
till dhem som ondhe ære om dhe kwnde bædris,
Dhet som saa wil forgeffwis forskylle got aff alle
synæ wndersotte, at thet wil met sijn lijffs fare for-
5 arbeyde theris salighed, Dhet som holler righens
gaffen oc fordell, at wære sijn baade, dhet som altiid
wagher oc fordi dha maa hwer mand roelige soff-
we, hwilken som stedher seg inghen orkeløshed, aff
hwilked landhen moo tryggelige leffwe, Dhet som
10 tagher seg stoor wmage till, paa dhet at dhe som
ære wndersotte moo wære i roolighed, paa hwes
eene dygd alle meenigheds salighed hænger, Dhet
at wære een cristenen førstis beelede, schal mestherin
giffwe hanwm fore som ær fød till konge riighe

15

Nota picturam tijrannj

Twert i mod schal han sætthe for hans øghen
eeth stoorth spøgelse oc sorth, som ær till hobe
20 kommet aff een draghe, een wlf, [26a] een løye,
en ødle, oc een biørn, oc aff mange andre saadan
beesther, saa at samme spøgelse haffwer paa alle
sidher sex hwdrede øghen, oc ær fwld met tænd-
dher, paa alle sijdher, oc i alle maade forfærlig, hwil-
25 ken som haffwer krogede clør, oc wmættigh bwg,
som altid ær fwld, oc drwckin aff menniskens blod,
som ær woghen oc hænger paa hwer mandz lycke,
oc lijff, oc will hwer mand onth, oc særdelis dhem
som gode ære, hwilken som ær all werdhen een for-
30 gifftig ondheed, oc hwer mand hader dher meenig-
heed haffwer kær, Hwilken som kan icke fordratt-
wes, for sijn stoorhed, oc icke heller tagis aff dage

wdhen meenighedsins stoore fare, ffordi een tyrann
 ær saa beskermid met rigdom oc stor makt, Dhette
 ær een tijranns beelede, oc hwad som kan, i saa
 maade betænkis hadeligt at wære, Saadant eeth spø-
 gilsse war Caligula, saadant wor Claudius, saadant 5
 war oc Busijrides, som poetir dhe scriffwe, Pentheus,
 oc Midas, hwes naffen som nw ær alle werdhen till
 spot oc had,

Een tijrann han altiit gør dheth som hanwm lysther,
 mæn een konge han gør dheth som ær got. ræth. oc 10
 skell, een tijrannis løn ær rigdom, mæn een kongis
 ær heder oc ære, een [26b] tijrann han regherer met
 rædsle falsk oc swig oc andre snedige fwnd Mæn
 een konge som ær w forkrenckt, han regerir met
 wiished oc welgærningher, een tijran han regerer 15
 seg till gode, mæn een konge meenigheden till gagen,
 Een tijranne beskermer sijn salighed, met wdlæn-
 ninge. fræmmede røffwere oc falske, men een konge
 han meen seg at wære tryg nok, aff then wælgærning
 han gør sijnæ wndersotthe, oc aff dheris gode willie 20
 dher han seg forskyllet haffwer, een tijrann haffwer
 altiit had oc mistanke till dhem som i hans mee-
 nigheed ære dygdelige, oc fornwmstige oc haffwe
 noghen makt, mæn een konge ælsker dhem som
 sijne wænnere oc helpere, Een tijran haffwer eenthen 25
 lyst till w wiise folk paa dheth at han kan tynge dhem
 som hanwm lysther, heller oc till schalke hwilke
 han kan nytthe till sijn wmlheds beskermlisse, hæl-
 ler oc till det folk som kan smigre aff hwilke han
 kan høre dheth som han gerne gør, 30

Twært i mod dhen som ær møget wiis han ær
 een konge møghet kær, fordi han kan aff hans raad

møghet hiælpes, oc [27a] des bædre een mand han ær des meer acther een konge hanwm, fordi han maa tryggelige forlade seg til hanwm, oc frij wæner dhem ælskir han, som sandening tøre sie, for-
5 dhi han bliffwer aff dheris omgengilse bædre

Baade kongher oc tyrannir haffwer mange hænder oc øyen, mæn møghet askillige leemmer, een tijran arbeydher wel dher oppaa at rigdom schal komme i hans land, dog saa at the ræcker till faa mend oc
10 næst til dhe ondhe, paa dheth at han kan styrke sijn makt, met sijne gode wndersottis armod, Mæn een konge meen at thet er alt wdi hans fadebwr, dher hans wndersotte haffwe, om hanwm trænger, een tijran han begær at alle schulle wære hanwm wndergiffwene met log oc kæremooll, Men een konge haffwer lyst till sijne wndersottis friihed, een tijran han begær ath rædis, men een konge at ælskis, een tijran haffwer icke meer mistroo en gode borgers oc stædhers samdrægtighed, oc dher aff gledis een
20 konge, Een tijran haffwer lyst till at saa wsamdrægtighed i blant syne ondersotthe, oc at opholle dhem som ær aff wlycke till kommen, oc saadan tingest brwger han till sin wmildheds beskærmilse, Mæn dheth ær kongis eenisthe ijd, at han opholler een-
25 drægtighed, oc begynnes noghen wsamdræg[27b]-tigheed da lader han dhem strax aff tale, fordi han well weed at saadan ting ær een meenigheedz pestelentze, oc fordærffwe, Een tijran naar som han fornymmer at een meenighed forbædris, dha finner han
30 strax eeth fwnd met orlog, heller andher tynghe, till at twinge oc for arme sijn almwe, mæn een konge gør oc lidher møghet ther offwer, at han kan haffwe

een ewighe freed i sijn meenighed, aktendis at all meenighedz skade kommer aff wfred, Een tjrann han skickir oc dragher till sith gagen oc beskærmilse alle logher . skickelse . bwd . wilkor oc dage. dher til wigd oc wwigd, Mæn een konge han skicker alle 5 disse ting till menniskens gagen oc profiith,

Saadan oc andre fwnd høre een tjran till som Aristotiles han scriffwer i then bog som ær dictid om meenighedz regementhe, dog at han dragher alle disse wilkor till trænne, Dhet første een tjran 10 leggher wijn oppa, dhet ær at hans wndersotte dhe skwlle hwerken wele hæller tøre setthe seg i mod hans tyranne stycker, Dhet andhet at the skwle icke sætthe loffwe till hwer andhen indbyrdis, Dhet tredie at the skwle icke tøre anhæffwe [28a] noghet nyt 15 stycke, hæller fwnd, Dhet første gør han nar som han leggher alt sith fljyd dher paa, at hans wndhersotte skwlle inthet manneligt sind haffwe, heller noghen wiisdom, nar han haffwer dhem wndher seg lighe som træle, oc til trælis gerninger, heller 20 oc qwinske sind ær i dhem aff offwerflødighed oc løssleffnid, han weed well at ædele oc mannelige sind, de kwnne icke fordrage hans tjranne gerninger, Dhet andhet gør han nar han saar wsamdrægtighed oc had oc affwnd mellom sine wndersotte, 25 oc da beklage oc beføre de hwer andhen, paa dhet at han kan bliffwe mægtig aff dheris skade, Dhet kommer han aff sted naar som han minsker i alle moode syne wndersottis magt oc rigdom, fordi han well wed at inghen wismand tagher seg dhet offwer 30 dher han kan icke fræm bringhe,

Ffraa disse wilkor skal een første være langt oc

inthe widhe aff dhem, oc særdelis een cristenen første, thi at haffwer Arestotiles som dog war een hedning, wærid soo god oc lærd oc saa wel bewist seg, hwore møghet meer bør dhen at saa bewise seg som
5 haffwer regementen aff Christo Jesu,

Blant dwmme oc wskællige creatwr haffwe wii oc een konge oc een tjran bescreffne, dhen konge som ær offwer bijer, oc kalles [28b] wiise han haffwer een stoor boolig myt i blant all hoben, ligger-
10 wiis som han skwllle wære i dhet aller tryggisthe sted, oc han ær ledig, oc gør inthe, dog at han skicker alle dhe andre gærning faare, Naar som han ær borthe hæller tabis, dha for wiillis een heel biiswerm, Fframdellis da haffwer han icke den skabening de
15 andre haffwer, Mæn han ær boade større oc skønere, oc som Seneca sier at i een ting da ær han besynderlig andre bijer wlig, hwilke som ære saa møghet wreede at the taber theris gad i dhet saar som dhe met gadden stinghe, Oc wiisen haffwer dog inghen
20 gad, hwilken natwren wille icke giffwe hanwm, paa dhet at hans wrede skwllle wære w wæbnid, Dhette exempll ær stoare herrer oc mærkeligt,

Wilt tw wide een tjranis beelede, blant wskellige creatwr, da tænk de dyr offwer som leffwe aff
25 roff, som ær løjer. biørne. wllffwe. oc ørne, at ligerwiis som de wisde at hwer mand hadher them, soa skiwle dhe seg fraa andre dyr, Mæn dog offwer-
gaar een tjran dhem i grwmhed, fordi de spare dheris eghet køn oc feyde paa andre, Mæn een
30 tjran han feyder mæst paa sith eghet køn, [29a] fordi at han fordærffwer andre mennsker dog at han ær sælff menniske,

Tyrannj imago ex scriptura

j Regum . 8 .

Gwd han bescreff oc i den hellige scriff tē
 rannis beelede. saa siendis, dhet schall wære eedhers
 kongis ræt som schall regneere offwer eedher, eedhre 5
 søner schall han tage oc sætte i sijne wogne oc han
 skall gøre them till sijne ræijsenær oc lackæier
 hoss sijne wogne, oc han skall skicke seg aff dhem
 fogeder oc æmbitzmend, oc dhe skulle pløje hans
 agre oc høste hans koren i hws, oc dhe skwille wære 10
 hans smeeder, till hans waben, oc til hans wogne,
 aff eedhre dõtther skall han tage oc gøre seg twæt-
 tirskir. stwe koonir. oc bagerskir, edre aghre. win-
 gaarde oc oliwegaarde skall han taghe fraa edher,
 oc giffwe sijn tiænere, schall han oc saa tage tiende 15
 parthen aff edert koorn, oc wiin, oc giffwe sijnæ
 swæne, edre drænghe oc pigher oc de alder bæste
 oc edre asijn, skall han tage oc sætte i sijnæ gærnin-
 ger, edher qwig oc fænid schall han oc tage tiendher
 aff, oc i skwille alle bliiffwe hans træle, oc i schulle 20
 roobe den dag fraa den kongis ansikt som i haffwe
 edher [29 b] wdkoorid oc hærrin schall dog icke høre
 edher røst

Icke skall heller dhet røre noghen at han kaller
 hanwm her een konge, oc icke tjrān, fordi saa i 25
 fordwm tiid da wor konge naffen saa hadeligt, som
 nw ær tjrāne naffen, Mæn effther di at inthet ær
 bedre en een god konge, hwi wille wor herre giffwe
 folket saadant eeth beelede faare, Dhet giorde han
 icke ffor andhet æn han wille at the skwille forfæris 30

ath begære konge, ffordi da sagde han dem tijranne seeder. ffior konge ræth, thi at Samuel han haffde dog wæreth dem konge god nok, oc wel regeriid folkid i mange aar, Mæn de kwnne icke forstaa dheris sa-
5 lighed, ffordi begærede dhe kongher met andre hedninger, som skwlle dem met homod. makt oc wold regere, Hwore møghet ont her ær i dhette beelede, dog see wij en nw i wor tid, at cristne konger gaar i samme weij, all werdhen till een staor skade,

10   *Pictura regis Deuteronomij xvij*

Mærk nw een god kongis beelede som wor herre han oc bescriffwer i dhet gammill testament saa siendis, Naar der bliffwer een konge skicked blant edher, da skall han icke gøre seg eeth staort tall
15 hæste, han schall icke leede folket i Egipti land, met mange reysenær, [30a] han skal ickij haffwe mange hwstrwr, paa dhet de icke skwlle wænde hans sind oc hwg, icke skall han heller haffwe mange pwnd gwld oc sylff, oc naar som han sidher paa sith kongelige lofft oc sæde, dha skall han bescriffwe seg
20 myn logbog, tagendis bog at scriffwe effther aff presther som ære aff Leui slecth, Oc dhen bog skaall han haffwe hooss seg alle sijne dage, at han kan lære oc rædis sijn herre oc sijn gud, oc at holle hans bwd
25 oc seedher som ær bwdhen i laaghen Icke schal hans hiærte forhæffwe segh i høffærdigheed offwer sijne brødhre, oc hwerken schall han goa till dhen højre sidhe, eller till then wenstre, mæn ræth fram paa dhet at han moo laang tid regneere, oc hans børn
30 effther hanwm offwer Israhell,

Ær dhæt ssaa at een hebraisk konge biwdis at llære laaghen, hwilken icke andhet war æn een figwr oc skwgge til then cristhen laag, hwor mōghet meer bōr een fōrsthe som cristhen ær, at widhæ then helliche læst, oc hænne met gernighen fwlkomme. 5

Wil icke gwd at een jøde konge skall forhæffwe seg offwer sith folk, mæn kaldher dhem hans brōdhre, hwore mōghet mjndre bōor [30b] een cristhen konge dhæt at gøre mod sijne cristne wnder-sotte, hwilke som Christus een konge offwer alle 10 herrer kallede sijne brōdhre,

Hør nw hwore Ezechiel propheta han bescreff een tjrān saa siendis, konger oc herrir mit i blanth dheris folk, ær ligher wiis som wllfwe, dher tage roff oc wdstyrte blod, 15

Plato han kallir fōrsther oc konger meenigheds gæmmere, saa at de schwle dhæt gøre sijn menighed, dher hwnde gøre som wachte fææ, Mæn ær dhæt saa at hwnde dhe bliffwe till wllfwe, hwad hob kan da den arme hiord haffwe, 20

Den samme propheta eet andhet sted kallir han een grwm oc gerig konge een lōije, oc straffer han oc de hyrder som fødde seg selffwe oc skōtte hior-den inthet, meenindis dher met de konger som regere seg selffwe till gagens, Oc sanctus Paulus han 25 sier om Nerone saa, jeg ær ffrælst aff lōijens mwnd

Saa giorde dhen wiise konge Salomon, dhen tid han bescreff en tjrān saa siendis, een wmild konge offwer fatige folk, ær som een lōije der rober, oc strax haffwer hwnggher paa dhæt ny, oc een andhet 30 sted sier han, naar som wmwilde mend tager regemen-then da grædher folket ligerwiis [31a] som dhe wore

kommet wndher trældom Oc eet andet stæd oc saa,
Naar w milde ophøijes da schall folket skiwles,

Som Esaias scriffwer Naar wor herre war wreed
paa sith folk for dheris synd da hømte han dem saa
5 siendis, Jeg skall giffwe dhem børn till konger,
oc qwinske mend skwlle regere dhem, Hwad ær
det annid æn han giffwer till kende at inghen støre
modgang kan hænde eet riighe, en een daarlig oc
wmild konge,

10 Mæn hwad gørs dog dhetto behoff meer till be-
wiisning effther di at Christus som ær konge oc
herre offwer alt. saa klarlige skilde os i læsthen, een
cristhen herre fraa een hedning saa siendis, Heed-
ningske herrer de regere offwer dheris wndersotte
15 met wold oc makt, mæn dhet schall icke saa wære
blant eedher, Ffordi ær dher herredømme blant heed-
ninghe, da bør dhet icke at wære blanth cristne, som
Christus sagde, thi ær regementhe blant cristthet folk
icke herre dømme, mæn een christelig till syn, Riige
20 ær icke magt oc wold mæn een welgerning,

Icke skal heller een konge smigre for seg saa tæn-
ckendis, desse tingest høre bisper oc prelater till, oc
icke meg, ffordi at the høre deg till, om thet saa er
at tw æst cristenen, Mæn æst tw icke cristenen da høre
25 de deg inthet till, Icke schall [31b] heller dhet
røre deg at mange bisper ære langt fraa dhetto bee-
lede, Hwad dhe gøre dher moo de see dhem om,
Mæn tænk dw hwad teg bør at gøre, oc deg staar
wæll,

30 Dhew skalt icke daa regne deg god, naar andre
ær wære en dw, Icke skalt thw hæller troo at alt thet
sømmer deg, som andre kongher gøre, ræth oc hø-

wiskeheed schulle wære dhine gerningers regell, oc icke fræmmede onde exempill, Oc ær dher inghen dw kant offwer winne, dha gør dhin flijd dher till, at tw kant offwer winne deg selff, ffordi dhet ær eeth dygdeligt orlog, oc staar een konge well, wdi hwilket han bliffwer dagelige bædre, 5

Ær thet ssaa at tjiranne naffen oc gærning ær slæmme, inthe bliffwe de bædre der aff, at mange ære om samme naffen, fordi at dygd regnis icke effther stoort tall, mæn effther høuisshed oc godheed, 10

Scriffwes mærkelige aff Seneca at paa dhen sted som wij setthe siø røffwere, oc skalke, skulle oc sættis konger, som haffwe røffweris oc skalkis sind oc hwg, thi at sind oc hwg skillie een konge oc een tjiran at, oc icke naffen, 15

Nota Scriffwer oss Aristotiles aff nogre [32a] meenighed oc stæder der saa slæmme waare, at naar som noghen skulle tagis i raadhet da skulle han swærie at han skulle hade meenigheden oc gøre all sijn flijd dher till at hænne kwnne lidhe ildhe, Mæn een konge swær møget anderledis, dog see wii at mange saa regere meenigheden, ligerwiis som de wore hænnis besoorne fiende 20

Nota Dhet ær altiit tjiranne regementhe hwor som konghen lider møghet wæll, oc folked ilde, oc naar som eens lycke woxer aff een andhens w lycke oc skade, fordi dhet ær lighe som een herre icke andhet giorde, æn han wille bliffwe rig oc mægtig, aff sijne wndersottis skade oc forderffwe, 25

Nota Dhen som wil haffwe oc beholde eet konge naffen oc forware seg for tjiranne naffen, dhet skal han icke gøre met rædsle, hæller met hødslee, mæn aff wel- 30

gærningher seg dhet forskylle, ær han sændelig een
tjirann, da gangnir dhet føye at han kan kallis aff
them ther smigre kwnne een konge, hæller land-
sins fader, oc beskermere, ffordi saa wele en the
5 smigre som ære till i hans tid, waare effther kom-
mer will icke dog smigre, Dhew seer at i fordwm
tid waare mange forfærlig kongher dher inghen tor-
de knyste i mod, dhen stwnd [32 b] de leffwede mæn
deris wndskap nw begaas met stort had, oc met saa
10 stoor friihed tales der nw om dhem, at dheris naffen
aff hwer mand spottis

Een god første skall icke met andhen acth reghere
sith riige æn een god boomand regerir sith hws
Hwad ær eet riige andet æn eeth stoorth hws, Hwad
15 ær een konge andhet æn mangan mantz fadher, han
ær yppere æn folket dog ær han aff dhen samme
slegt, eet menniske regerer andre menniske, oc
dhen som frij ær han regerir oc andre frij folk oc
icke wskelige creatur som Aristotiles rættelige sier

20 Hwad naffen kan wære slæmmere heller meer be-
spotteligt, æn dhet som Homerus scriffwer, Achilles
kallede den konge som seg till gode regerede riighe,
kallede han hanwm æn røffwere som slwgher sith
eghet folk, Hwad kwnne han kalle dhen forsmæde-
25 lighere dher han regnede w wærdig till riighe oc re-
gementhe, Mæn som dhen samme Homerus scriff-
wer naar han wille kalle een god konge wid sith
rætthe naffen, da kallede han hanwm folkens hyrde,
een hyrde oc een røffwere dhem skjill møghet
30 [33 a] ath met hwad drijstighed fordi wælle, oc ta-
ghe seg somme konge naffen til dher wd wællie faa
oc hælst dhe wærsthe, hwilke dhe brwge met ny

Nota

fwnd oc seeder, till at slwge meenighe mandz godz
 oc penninge, oc wænde dhet alt sammen till sijn
 fadbwr, oc dhet som de haffwe saa wbarmhærtige
 trængd fatige folk aff, anthen thære wbeqwemme-
 lige wdi legoms lyst, heller grwmmelige i krij oc
 orloff, Oc hwilken som i saadan regementhe mest
 skalkhed oc swig kan, den holle de mæst aff, lli-
 gerwiis som een første han waare sijne vndersottis
 fiende oc icke fadher, oc dhen synes mæst at wære
 konghen troo, dher mæst skade tæncker folket till, 10

Nota: Lli-gerwiis som een god boomand han meen at
 dhet ær hans gagen, naar som dhem faldher lycke
 till dher hanwm ære anrørindis, saa meen oc een
 god konge, alt thet at wære i sijn fadebwr, dher
 hans wndersotte beseede oc haffwe, hwilke han- 15
 nwm ære saa till bwndne, at the ære redhe met liff
 oc hælbredhe for hanwm, oc sien met gotz oc
 penninge,

Ffordi da ær dhet icke wnytteligt at høre, met
 hwad titell Julius Pollux tegnede een nyttig konge, 20
 ffraa een tijran. strax effther gwd, [33 b] da sætte
 han een konge, fordi han bør at wære gwd allsom
 ligesth, oc dog at danske maall kan neppelige følie
 eijdommen, baade i latineen oc i gretschin, dog
 will ieg ganghet dhet næste jeg kan saa at thet kan 25
 forstaas, som her effther følier kallede han een kon-
 ge, oc met desse effther screffne naffen ærede han
 hanwm saa siendis,

Nota Ffader: mild: tækkelig: miskwndelig: forsynlig:
 rætwiis: mandelig: from i sind. frij. oc dhen som 30
 penninghe forsmoor, icke hans løse begæring wn-
 dergiffwen, som ær herre offwer seg selff, oc offwer

legoms lyst, dhen som haffwer eeth goth skæll, oc ær skarp oc redelig i dom, som ær atwogtig oc wel forfarin, klog i raad, oc rætferdig, ædrwg oc møghet actindis gudz loff, oc tiæniste, oc menniskins gagen,
5 som ær stadig oc fasth, for wdhen falsk oc swig, oc altid tænkindis dhet som mærkeligt ær, som ær agted i sijne gerninger, ær fornwftig oc klog i møghen haandell, oc winskibelig i hans wndersottis rege-
menthe, æn god beskermere, reedebon til welger-
10 ning, oc seen til hæffen, wiis. stadig. oc wkrænelig i sijne gernin[34a]gher, møghet beqwem till ræt-
færdighed, altid aktendis dhet som sies om kongher, at the skwlle altiid wære som een wejskaall, som ær god, oc snar at komme i tall met, oc lystig i om-
15 gængilse, dhem ganglig som wele tale met hanwm. barmhertig oc reedeboon till at rame dheris bæste som hanwm ære lydighe, dhen som haffwer sijne swæne kær, oc stridher mandelige. naar dhet bøør seg, oc ær dog icke orlog begærindis, dhen
20 som ælsker freed. oc gør sin fljyd dher till, at han kan forbædre sijne wndersottis seedher, dhen som kan rættelige bethee een konge oc een leedsaghere, dhen som kan sætte een god oc een salig log, dhen som ær fød til at forskylle got aff hwer mand i dhet
25 han ær gwudz beelede, Mange andre hederlige tingest bekomme een konge, som kwnne wdlæggis met een heell tale, dog de kwnne icke sies met besynderlig ord, Effther dhi at een hedniske mesther han beescreff een hedning saadant eet konge beelede faare, hwor dant kan tw tæncke at een cristenen
30 mæsthere bøør at bescriffwe een cristenen konge,

Tituli tijrannorum

Meen nw wele wij see hwad farghe han malede en tyrann met saa siendis, Een ond [34b] førsthe schal tw saa straffe, Han er een tyrann grwm. wmild. een afftrænghere. oc een woldsmad, som altid ær 5 penninge begærindis, glwbindis. oc den som sith eghet folk slwgher. hoomodig oc høyfærdig. ond at gaa till wganglig til at haandle met, haard til omgængilse, wlystig i snak oc taale, ilde wred, snar til at ærre, forfærlig oc stwm, dhen som effther følger 10 legoms lyst wdhen affhold, oc maade, wforsynlig. wmannelig. wretfærdig. wraadig. skalkagtig. wbarmhærtig. Dhen som fattis sind oc skæll, oc ær løss. oc wstadig, oc then som snarlige beswigis, oc ær snar oc rædeboon till ont, wmild oc effther følger 15 løse bægæring, wstraffelig. een for haajjnere, dhen som ær ophoff till krij oc orlog. som ær swor oc twng at fordrage, wtoolig. oc hanwm kan inghen ting ffor meenis,

Effther di at gud han ær langt ffraa een tijrannis 20 natwr, da ær oc een forgiftig konge wdi sandhed w synlig for gud, oc æffther di at ingen beest ær skadeligere æn een tijran, da følger dhæt oc skeel at inghen ting ær w synlighere ffor alle mænd. æn een ond konge, Hwem wil begære at læffwe naar 25 som han baade ware hade[35a]lig aff gud, oc forsmaad aff alle menniken, fordi dhen tid een keysere som heed Octavius Augustus, ffornam, at ther giordis mange baand paa hans hals, oc nar eet for-gik tha kom strax eet andhet i stædhin da sagde 30

han dhet lijff icke at være got, naar som æn wsynlig war for hwer mand, oc skwille beskerme sijn salighed met saa manghen mands blods wdgydilsse oc fare,

Thi ær thet riighe waragtighere, oc meer fram-
5 twrinde, oc regeris met støøre lyst, oc roolighed, ther med dygd, oc kærlighed regeris, hwilked wij kwnne findhe oc mærke aff alle gamble krønicker, Inthet wold oc magt wor noghen tid saa wel be-
skermet, at thet kwnne længhe være bestandeligt, *nota*
10 mæn saa tith som i noghen meenigheed begynthes tijranne regementhe, da forginghis dhe snarlige,

Dhen som maange rædhis, han skall oc wdhen twil, være ræd for mange, oc dhen kan aldrig være *Nota*
tryg, som hwer mand ønsker aff dage,

15 I fordwm tid haffde noghen wel regherid, dha skickedis hanwm stoor heeder. oc ære. effther sijn død, Mæn om tijrannir war dhen seed. som nw ær om wlfwe oc biørne, at dhen skwille haffwe løn aff meenighe mand, som [35b] meenige mandz fiende
20 tog aff dage

Dhet første kongher bleff till, dha skickedis dhe aff meenighe folkis samtycke, for dheris stoore dygd dher offwer gik meenige folkis dygdher, oc skickede seg møghet effther gwds godheed, Ffordi dha skwille
25 kongher dhet i hwg komme, dher fførst giorde kongher oc tæncke seg icke at være konghe naffen wærd, naar dhem fattis dhe wilkoor, hwilke først konger haffwe giord,

Manghe fwnd ær dher til, som noghen menig-
30 heed regheris effther, som alle natwrlig mæsthere samtycke. dog ær dhet fwnd bæst. hwar som een ær regherendis effther gwds exempill. som oc eene

ær i syn regementhe, paa dheth at all ting kan wære
 hoess een mand, mæn dog saa om han effther gwodz
 exempill, offwer gaar alle andre i godheed oc wiis-
 dom, oc inthet andhet gør æn arbeyder meenighed-
 sins gagen, Oc finnes dheth icke saa, dha ær een ond 5
 regementhe oc fordærffwelig i den meenighed, eff-
 ther dhi at kongen ær i mod dhen alsombæste, som
 sannelig ær gudh

Then menigheed regheris alder bæst som haff-
 wer een konge dher fwlkomen ær i alle dygder, 10
 [36a] Mæn effther dhi at dheth kan neppelige skeep,
 at saadan een konge kan fjnnes. oc daglighe begæ-
 ris, at dhen maathe foo regementhen. dher waare
nota maadelighe gwod som wærdins ting ære nw skic-
 kede, dha ær dheth konge riighe bæst, som ær blæn- 15
 dheth met then regementhe, wdi hwilken som anthen
 faa oc merkelige ære regerendis met konghen, hel-
 ler oc manghe aff all meenighedhen dher till wd-
 waaldhe, paa dheth at konghen schall icke faldhe i
 wmildhed. wold oc makt, Mæn lighe som elemen- 20
 then temperere hwært andhet, saa skaal oc meenig-
 heden regeris, Oc ær dheth saa at konghen will
 meenigheden got, dha skall dheth saa wdtydes, at
 andre reghere met hanwm icke till straff eller
 twang, mæn till hiælp oc trøst, 25

Nota Mæn ær han icke god, da gørs oc behoff at dheth
 ær till, som een mantz magth. wold. oc offwerfald.
 kan twinghe oc tæmme,

En dog at ther ere manghe herredomme oc magt
 till, fførst som menniken ær offwer wskællige crea- 30
 twr, herrer offwer theris swennæ, fædre offwer dhe-
 ris børn, mend offwer dheris hwstrwr, dha sier

Aristoteles at konge herredømme oc makt ære ypperst, aff dhem alle, oc dhet kaller han [36b] alsom-mæst gwddommeligt, ffor dhi dhet synes at offwær gaa dhet som mennisken hørir till, Oc ffordi ær
5 dhet gwdomeligt at wære een konge i sanhed ath wære een tjirann, da ær dhet at staa i hans sted, som er altid i mood gud, oc ær gud wlig,

Lligerwiis som wii see at een swend ær bædre æn een andhen oc een herre ær yppermere æn een
10 andhen, oc een konst offwer gaar een andhen, saa bør een konge i dhen alsomstørste at offwer gaa andre oc dhen ær met wisdom oc got skell at reghere land oc riige

Dhet hørir herren till at biwde, ocswennenat lydhe,
15 Mæn een tjiran han biwder dhet hannwm lysther, oc een konge dhet meenigheden ær profiteligt oc got,

Hwor lwnde schal dhen rættelige biwde som icke weed hwilket ther ær alsombæst, mæn regnir ont at wære got, forblindhet anthen aff wonwittig-
20 hed. heller løse begæring

Som øghet bør at see, ørhet at høre, oc næsen at lwckte, saa bør een konge at forarbeyde syne wnder-sottis fordell oc profith, Mæn han kan dog icke dhet gøre. wdhen stoor wiisdom, Oc haffwer han
25 den icke dha kan han icke meer reghere, æn eeth blind øge [37a] dhet kan see

Som Zenophon scriffwer i syn regementis bog, at thet skicker seg meer effther gwds, æn effther menniskens regementhe, at reghere offwer dem
30 som ær frij oc wel willige till at lydhe, oc dhet ær een arm ting at reghere offwer wskælige creatur som trængis dog oc nødis till trælldom, Mæn men-

niskan ær eeth gwdommeligt dyr oc i twenne maade
 frij, fførst aff natwr, oc saa aff laaghen, Oc fordi da
 er dhæt een stoor dygd aff een konge, at folket for-
 nymmer welgærning, oc icke trældom i hans reghe-
 mente, Wogte deg at tw tænder icke alsom enesthe, 5
 dhem at høre deg till, heller at wære dhine som
 deg tiæne i steegers. i kællere. i jakt. heller oc da-
 lige staa oc gaa met teg, Effther dhi dhæt offte skeer
 at inghen mijndre hører deg till æn sodant folk, Mæn
 alle dhine borghere oc wndersotte, schalt tw regne 10
 at wære dhine egne,

Oc finnes noghen blanth alle dhin hob som mer-
 kelig ære og wdwald, dhen schalt tw haffwe altid
 hooss deg, hwilken som ær gwod. oc haffwer sith
 fædherne land kærth, 15

Nota Oc naar som dw offwer seer dhine steedher oc
 land, da schalt tw icke saa tænke Jeg ær een herre
 offwer alle desse ting, dhæt ær i myn makt at gøre
 aff dhem, hwad [37b] meg lysther Mæn wil tw
 tænce dhæt som een god herre staa well, da schall tw 20
 saa tænce, Desse ting ære mig antworde till troer
 hand, thi bør meg saa at waage ther offwer at dhe
 i myn befaling kwnne forbædris, oc icke forarghis,

nota Oc naar dw seer oc acther dhæt wtalige folk som
 dw haffwer wndher deg, da schalt tw icke saa tæ- 25
 ke, Saa mange haffwer jeg swene oc tiænere, Mæn
 tænk saa, alle desses regementhe hængher meg eenæ
 paa, meg all eene haffwe dhe betroed til at beskærme
 dhem, oc dhæt som dhem ær anrørindis, alle see till
 meg lighe som børn see till dheris fader, Saa mange 30
 twsinde kan jeg gøre gagen, om jeg bewiis meg een
 god konge, oc stoor skade. om jeg bewiiss meg

een ond konge, Thi bør meg saa at skicke myn ting, ath jeg ær icke ond, paa dhæt at jeg skall icke skade soo mange cristne mennisker oc dødelighe,

Dw schalt altiid tæncke at herredømme. keysere- Nota
5 dømmen. riige. fførstelighed. oc magt, ær heednisk naffen, oc icke cristne, Cristhends riige ær icke andhet æn een till syn wæl[38a]gerning, oc gæmme. hæller een kærlig befaling, Mæn ær dhæt saa ath tw haffwer lyst till herredoms naffen, da schall
10 tw komme i hwg dhæt som hedinske mæstere haffwe screffwet, at saadant skall een kongis herredomme wære. offwer sith folk, som siælin regherir menniskins krop, Siælin regherir kroppen. ffordi hwn ær wiiss, oc fordi regherir hwn meer til kroppens gagen
15 æn till sith eghet, Oc siælin at regnere i kroppin dhæt ær kroppens salighed, Dhæt som hiærthet ær i een leffwendis krop, dhæt ær æn god konge i sijn meenighed, Ær dhæt saa at hiærthet dhæt ær reent oc wforkrænt, thi at thet ær blods oc aandhens
20 kæld, da giffwer dhæt all kroppen liiff, Mæn ær dhæt forkrænt, da fordærffwir dhæt alle leemmir, Oc hiærthet ær oc dhæt som først leffwer i menniskin, oc sist døør, Saa bør oc een konge at wære, at waare dhæt soa at alt folket waare forkrænt oc fordærffwet,
25 da bør hanwm at wære aff alle dorskap oc gæckerij wkrænt,

Som i mennisken regementen staar till den ypperste som ær siælen, oc i siælen till wnderstandilsen, oc skæl som dher ær ypperst, Dher næst dhæt
30 som regerir all werdhen ær oc bæst oc ypperst som ær gwd, Saa schall dhen dher haffwer taget een meenighed, ligerwiis [38b] som eeth stort legomme

at reghere. andre offwer gaa i godhed. wisdom. oc atwogt, Oc saa møget som radmend oc andre høffwitzmend offwer goar meenighe folk. saa møghet bør een konge at offwer gaa them:

Ær dher noghet onth i sielen dha kommer dhet 5
aff kroppens smithe, som altid ær løse begæring wndergiffwet, oc hwad goth kroppen haffwer dhet flyder aff siælen ligerwiis som aff een kælle, Oc ffordi ligerwiis som dhet ær i mod alle skickelse, naar onth kommer aff siælen oc i kroppen oc krop- 10
pins godhed fordærffwis aff siælsins smithe, saa ær dhet mod alle skickelse om orlog. opstød. ondhe seedher. forgifftig laag. oc krænckte æmbitzmend, oc andre saadan lands oc riigis pestilentze. haffwe begynnelse aff kongher oc førster, Effther dhii at 15
dheris wiisdom bwrde at aff styre, dhe ting som daarlighe wndersotte begynt haffde, Mæn dog see wi ofte mange stædher fordærffwis aff herrir oc førsther, som meenige folk haffde kommet i gode pynthe oc skicke, 20

Dhet ær wcristeligt at ffor hæffwe seg aff herredømmis titell, hwilken som manghe hed[39a]ninghe oc forsmaade, Oc dhet som dhe begærede aff hoffmod, dhet wille de dog icke kallis for affwund, Mæn een cristen herre han skall hollet for sin ræth, at 25
han kallis dhen som gør stoore oc gwode gerninger,

Octavius Augustus som haffde met wold oc makt taghet seg herredømm till, han lod dog at wære seg forsmædeligt dhet han skulle kallis een herre, Oc dhen tid han war saa kallet aff een pibere, blant alt 30
folkid, da forsmaade han den ære bode met ord oc ansigt, ligerwiss som wold oc makt haffde hanwm

wærid breijd met saadan titell, oc skwlle icke een cristenen konghe effther følie een hedning i soodan sagtmogigheed

Esthw alle dhijne wndersottis herre da skwlle
5 dhe wære dhine tiænere oc træle, oc fordi dha schal
mand see til om dhet gammil ord bliffwer icke
sant dher saa lydher, Saa mange som dw haffwer
tiænere soo mange haffwer dw oc fiendher,

Effther dhi at natwrin haffwer fød alle menniskin Nota
10 frij oc trældom ær opkommen mod natwren som oc
bekende hedninge, tænk hwor wbeqwemt dhet ær
at een cristenen mand schal brwge wold oc magt
offwer [39b] een anden hwilken som baade laa-
15 ghen oc Christi død oc pijn haffwe frelst aff træl-
dom, Sanctus Paulus han kallede Onesimum Phi-
lemonis brodher for dhet hellige dob skyll, dog
han war hans fødde træll,

Hwad thet ær w redeligt at haffwe dhem for træle, Nota
som wor herre haffwer met sith eghet blod giffwet
20 een allmænnelig friihed, hwilke han ondelige fødher
met thet samme sacrament, som han fødher deg met,
dog dw æst een konge, och han haffwer oss oc alle
kallet till eet wdødeligt arff, oc thw wilt dog kwmmen
dhem wndher dhin trældom, som haffwe een herre
25 met teg almænnelig oc een første som ær Ihesus
Christus,

Effther dhi at alle cristne menniske haffwe een
herre, hwi wele dhe som hær paa hans wæyne re-
ghere, taghe effther syn aff hwermand, wdhen aff
30 hanwm ther oss bwrde all som eenisthe at effther-
følie, Aff andre moo wij well tage exempill om ther
ær noghen dygd oc wiisdom ij blant, dog at then

wiisdom synes wtro menniske at wære gæckerij, dha ær dhæt gudz makt oc guds wisdom for cristen mennisker

Nota Nw will jeg icke at thw schalt saa heller tæcnke, dhæt ær meer at træle, æn regnere fordi [40a] i sandhed dhæt ær alsomdeyligst regementhe, vdhen dw meen at gwd han ær oc een træll, som regherir dhenne ganske werdhen forgæffwis, hwes welgering alle creatwr fornymer, dog han ffor inthet wederlag i gen, Hæller wdhen dw wilt troo at siælen ær oc een træll, hwilken som altiid forarbejder kroppens salighed, dog hwn haffwer kroppen inthet behoff, Hæller wdhen dw wilth meene at øghen oc andre leemmer ære oc træle, effther dhi at the i saa manghe maade gøre kroppins gagen, 15

Nota Dhæt ær oc sømmeligt at tw saa tæcnkir, om alle dhine wndersotte wendhis met Circes troldom till asen oc swin, tror dw icke at dijth riighe waare forarghet, Men dog haffwe wii større ræt met wskellighe creatwr. æn met menniskin, ffordi dha forargher dhen sith riige, som aff frij menniske gør trælle, Dess yppermere dhe ære som dw regerir offwer, dess manneleghere oc ærlighere schall thw regneere, thi ramer dhen dhin førsteligheeds bæsthe, som beskermer dhine borghers friihed oc werdigheed, 25

Gwd paa dhæt han skwlle icke regheere inghen w willig, da gaff han baade menniskin oc sijne ængle frii wilkoor, [40b] oc hans riighe kwnde wære des mærkelegere, Dog ær dher manghe dher meene seg dher aff at wære mægtighe, om dhe holle saa dheris borgher wnder twang met rædsle, at the kwnde biwde offwer them som offwer wskellige creatwr, 30

Schalt tw oc widhe at thet hörir hedninghe till som staar i læsthen. hæller oc i apostoles bøger, at wndersotte skwlle fordraghe dheris herskap, lyde dheris fogedher, heedre dheris kongher, oc giffwe
5 them schat, fordi at i dhe daghe, da wor dher icke cristne kongher till, bød han at wii schwlle for draghe wmlt hærskap, paa dhet at stadz fred oc skickelse schwlle icke forkrænkis, naar som dhe rættelige brwgede dheris æmbedhe, oc icke befalde at
10 gøre synd, Een hedning konge begær heeder oc ære, Sanctus Paulus biwdher at wii schwlle oc gøre hanwm ære, begær han skat da schwlle wii oc giffwe hanwm schat, een cristenen mand ær inthet des wærrer at han dhet gør, een hedning hæller een tijrann
15 effther dhi at dhe haffwe dog dheris ræt oc mand schal icke opwæcke dhem till noghet ont, met noghen orsaghe,

[41a] Mæn hwad sjer sancte Paawel om cristenen folk. i sanheed saa, i schwlle icke wære hwer andhen
20 noghet pligtig. wdhen kærlighed, oc wænskap, icke wor ffordi Christus pligtig at giffwe keyserin skat, dog han gaff hanwm een toll penning

Christus i læsthen dhen tiid dhe aff skalkhed spwrde hanwm at, om dhem bwrde at giffwe keyserin skat, dha bad han ladhe seg see dhen penning
25 som skatthen betaldis met, Dhen tid han fik penninghen, ligerwiss som han haffde icke wisth hwes belede dher stod paa, dha spwrde han hwes scriff oc beede dhet war, Dhe swarede oc sagde keyserins,
30 Dhen tid han fornam at the spwrde hanwm aff schalkhed, dha swarede han dhem twillagtige saa siendis, Dha moa i giffwe dhet keyserin som

keyserins ær, oc gwd som gwd hørir till, Baade swarede han effther dheris skalke meening, oc dher till gaff han dhem at kænde hwad dhe waare gwd pligtige, lligerwiis som han wille saa sije Hwad i ære keyserin pligtige, hwilken jeg icke kender dher 5
maa i see eedher om, Mæn meer skwlle i acthe hwes j ære gwd pligtige, hwes befalning jeg haff[41 b]wer oc icke keyserins

Nota Inghen schal hæller tæncke her i mod saa siendis, wilthw oc tage cristen herris ræth ffra dhem, dw 10
giffwer een heedning støre ræth en een christen herre, ffordi jeg sier hwad en cristen herris ræt ær, Een hedning haffwer dhen ræt met sijne wndersotte, at han twingher dhem met rædsle, nødher dhem till trældom, ffordriffwer oc foriagher dhem aff dheris 15
rætte eydom, tagher dheris gotz fraa dhem, oc yd-dermere at gøre dhem martijres paa dhet sisthe, dhet ær hedninghe ræth, wilthw at dhenne ræth skall oc høre een cristen konge till, hæller troer dhw at hans ræt ær forminsket, ffordi at moo icke desse tingest 20
gøre som ære synd,

Nota Dhen taber icke sijn ræt. som cristelige regerir land oc rige, mæn han ander leedis besiddher dhet. æn een hedning. oc møghet ærlighere oc tryggere, Oc dhet skal thw saa mærke, fførst, dha ære icke 25
dhe dhine. som dhw twinger met trældom, thi at dheris samtycke gør deg een første Mæn dhe ære sannelige dhine, som lyde deg met frii oc gwod willie, Dher næst naar dhw haffwer dhem vnder stoor rædsle, tha haffwer dw [42 a] icke wdhen helthen 30
aff dhem, thi at thw haffwer kroppin all eene, dheris hwg oc willie ær møghet langt ffra deg, Mæn

naar som cristhen kærlighed bindher konghen oc folket till hobe, dha hørir alting konghen til, naar som behoff gørs, Een god første han begær jnthet aff syne wndersotte, wdhen naar land oc riighis gagen
5 oc nytthe. trængher hanwm dher till, Twert i mod hwor som wold. oc magt. brwgis. oc icke wel wil-
ligheed. i hwor møghet han tagher aff dhem, tha Nota
haffwer han mindre altid æn inthet, jnghen for meer æn dhen som jnthet biwdher, oc got forskyller,
10 Dher næst dhen heeder som gørs een tijran ær icke sand heeder, mæn smigher. trældom. oc falsk ydmyghed. oc tieneste. Icke ær dheth heller ræth kongeligh ære. som han betheer for sith folk. men hoo-
mod. oc stoolthed. icke heller konge magt. men Nota
15 wold. oc offwerfald,

Een cristhen herre haffwer dog desse tingest wed dheris rætte naffen, jnghen gørs større heeder æn dhen som inghen heeder ær begærindis, Jnghen tiæn men-
niskin heller æn dhen som inghen tiensthe kræffwer,
20 paa inghen [42 b] kosthe dheer heller dheris riigdom, æn paa dhen dhe wiidhe at han skaall i gen komme met baadhe, til meenigheds gagen oc proffiith,

Mellom een konge oc hans folk ær altid een bwn-
dhen handell, ffolket ære deg pligtige, tiænisthe,
25 heder, oc ære, lad nw saa wære, Mæn dhw æst oc pligtig at wære folket een god oc een salig herre, Naar som dhw æskir skat aff dhem ransage deg selff, om dhw haffwir i dith æmbedhe giort fyllest for saadan skat,

30 Arestoteles nægther herredømme at wære i besidning heller magt. offwer sijne wndersotte, mæn meer i dheth at han nytther oc brvgher dhem i dygd,

oc fordi dha ær kongelig ære mōghet myndre i stoore titell. oc mærkelige slægt. heller beskatning. æn wdi dybe oc mærkelighe raad oc tilsyn,

Nota Effther dhi at een meenighed ær een krop som ær till hobe komen aff manghe leemmer, oc konghen ær 5
 een aff the leemmer dog han ær yppere æn noghen andhen, thi bør hanwm at brwge saadan regemente, at alle lemmerne kwnne lidhe wæll, oc icke saa at somme twingis oc wdswæltis oc andre truffwis oc feedhis Oc ær dhæt [43a] saa at een konghe han 10
 truffwis oc gledis aff meenigheeds skade, dha ær han hwerken leem heller oc konge. i dhen meenigheed. mæn een røffwere,

Sier Arestotiles at een træll heller swend ær een herris leffwendis leem. om han ær hans rætte herre, 15
 I mellom een leem oc dhen som leemmen hørir till, ær altid wenskab, fordi at the haffwe aff hwer andhen hielp, oc trøst, ær dhæt sant mellom een herre oc een træll som ær køpt aff een steen, mōghet meer da bør dhæt at finnes mellom cristne folk oc een 20
 christen herre,

Nota Een konge som inthet andhet gør oc icke annet tæncker æn hwor leedis han kan twinghe mange penninghe aff syne wndersotte, hæller met syn log. oc omslag, till hobe skrabe stoor rigdom, oc sæle 25
 manghe æmbede, hwad heller skall han kallis een konghe heller oc een købmand, heller oc dhæt som sannist ær een røffwere,

Nota Dhen tid Cresus war offwer wundhen aff Cijro, da saa han at Cijri swenne dhe løbe om kring sta- 30
 dhen met stort bwldher, han spwrde hwad dhe giorde, hanwm war swarid at the ginghe om

kring, oc [43b] toghe borghers gots till bytthe som dhe pleye at gøre, dher seyer haffwe wundhet, Dha sagde han till Cijrum, hwad hørir jeg nw jeg meenthe at desse ting hørde deg till. som meg haff-
5 wer offwer wundhet, hwi røffwe da desse dith eghet gotz, Dhen tid Cyrus hørde dhenne røst, da formeenthe han dhem at røffwe meer, Dhenne røst skall altid een god herre komme i hwg saa siendis, Dhet som taghis ffraa mijne wndher saatte hørir
10 meg till, oc dhe oc høre meg till som røffwis, oc taghis ffra, hwes jeg synder mod them, dhet syndher jeg oc mod meg selff,

Saa schalt tw reghere at tw æst altid redhe till Nota
ræghenskab, oc endog at inghen æskir reghenskab
15 aff deg, des strængere skalt tw begære reghenskab aff deg sælffwer, ffordi dhen tid skall komme at met thet snariste, at then skall begære reghenskab aff deg, ffor hwilket dhet skall inthet gangne deg at tw haffwer wærid konge, wdhen ath dess større magt
20 dw haffwer hafft, des strængere dommere findher dw ffore deg, [44a] waare dhw een all werdsins herre, dha kan tw icke dhenne rætthere swighe, icke fly fra hanwm, icke rædhe hanwm, heller oc kræncke hanwm met gaffwer oc smwghensæt,
25 Naar dw haffwer een tid antwordhet deg noghen meenighed, dha matt thw icke længher leffwe, effther dhijne egne seedher, dhen mand dhw haffwer giffwet teg wd faare, dhen bør teg at gøre fwlt faare,

Inghen giffwer seg i dhen striid som mand kaller Nota
30 olympiachum certamen, met minne han offwer læggher met seg, hwad low oc wilkaar samme striid haffwer, icke clagher han hæller at soolen. støff.

hæller sweet. ær hanwm twnghe, ffordi at saadan figt
 haffwer altid desse wilkooor met seg. Saa skall oc
 dhen som annamer riighens regementhe, offwer
 lægge dhe tingest hans æmbede hørir till Som ær
 han skal offthe rame andris bæste oc fforsømme sith 5
 eghet, waghæ paa dheth at andre kwnne soffwe, des
 tryggere, arbeyde paa dheth at andre kwnne haffwe roo
 oc hwile, Dhw skalt betee i dith læffnid een stoor
 wskyllighed, naar som [44 b] dheth ær andre nock
 at the ære maadelige gode, dit eghet besynderlige 10
 gagen, oc begæring schalt tw altid offwer giffwe, oc
 tæncke paa meenighedz bæsthe,

Nota Dhw skalt alle mand gøre got oc saa dhem som
 ære wtaknæmmelige. oc wforstandelige. oc somme 15
 schalt tw nøde till at haffwe got, Tæckis icke desse
 tingest deg, hwi wil tw da anname konge æmbede
 oc regementhe hæller hwi ladher dw icke een an-
 nen righet op, oc maa hæller kan dheth icke skee,
 dha giff dhen dhin befalning, som kan bewise seg
 dhen mand dher deg bwrde at wære, 20

Een wiismand i grekeland sagde, at merkelige
 ting oc ærlige, ære altid sware oc twnghe, thi schalt
 tw offwer tæncke hworlwnde dw schalt bewise deg
 een god første, Icke schalt tw hæller lade teg leede
 aff andre kongher, som tage seg regementthen soa 25
 lættelige till, at een borgher haffwer større wmage
 met sith hwss at reghere, æn the met land oc riighe,
 Oc [45 a] icke ær dheth hæller w redelige sagt i gam-
 mill tall, at dhen som fødhis till land oc rige, ha-
 nwm bør anthen at fødhis een konge heller een daare, 30

Effther dhi at alting haffwer seg saa met menni-
 skin, at man skall altid lære then konst. som han

schal giffwe seg wd faare. møghet meer da bør een konge at lære lands oc riiges regementhe, før æn han giffwer seg dher wdfaare, Andre kwnsther læris met fire hande wilkor, som ær aff natwren, aff
5 bwd, aff effthersyn. oc aff waane, Plato begær wdij een første eeth bløth oc sagtmodigt neemme, oc sjer ændog at skarpe oc fframfwse neemme, tiæne oc ære beqwemme till andre konsther, till land oc riigis bestanding ære dhe dog w nyttighe, Natwren
10 haffwer offte dhen bryst dher mand kan forbædre met lærdom, mæn dha moo noghen natwr ware saa hord. slæm. oc wbeqwem. at hwn kan icke forbedris. aff noghen gwod lærdom

Neronis natwr wor alt slemmere, æn hwn kwnde Nota
15 forbædris aff sijn hællige lære mæsthere Seneca, anderledis æn [45 b] han skwlle dog bliffwe een forgiftig konge oc første,

Gode bwd som sagt ær dhe skwlle strax llæris aff een god herre, oc for dhen sag dha wiille Plato, at
20 lære mæstherin skwlle seenth lære een konge logicam, som ær dhen konst dher disputerir, oc lærir om twenne meeningher, oc haffwer inghen stadighed wdi dygd heller oc i dygdelige meeningher,

Exempil til at reghere effther schal altid tagis aff
25 gwod oc aff Christo Jhesu, som war gwod oc mand, hwes regell oc lærdom staar wdi dhen hellige læst, Oc dhet ær icke trygd. naar som een konge paa dhet sisthe. brwgher seg wdii lands regementhe. thi bør hanwm at øffue seg, Dhen som skall bliffwe een
30 gwod harpere, dher liggher icke makt oppaa at han slidher een harpe op eller ij, Mæn nar som een konge haffwer anammet regementen, oc will da første

lære seg till at regere, dheth kan icke skeep wdhen meenighedz stoor skade, ffordi da schal han vænies till aff barndom (paa dheth at han skall des bædre aff gode lærdom regere [46a] oc dømme) sidhe hws dhem dher raader oc dømmer i nogre sager, oc naar som 5
æmbitzmend skickis, oc høre kongers oc herres bøn, oc sendebwd, Mæn dog schal han jn thet skicke wdhen dheth stadfestis aff wiise mentz raad oc samtycke, ffør æn han kommer till dhen alder, wdi hwilken han haffwer større wiisheed, oc forfaring paa altingh, 10

Nota Ær dheth saa som Homerus sier, at een konge bør icke at soffwe heell natthen wd, hwilken som saa mange twsinde folk, oc dher till saa swoer een tynghæ ær befalet, hwore dan Virgilius sier at hans Eneas war, hwore møghet myndre haffwer een konge leedigheed till at spille sijn tid, heller oc tabe sijn heele aldher, met wartaffwell, daabel, dantz. jakt. gæckerij. oc daarspil. oc andhet snack oc swaldher. 15

Hwad dwer dhen konge dher saa aarkeløss ær, oc mædhen han liegher. oc doblir. da fordærffwis meenigheeden. met splidagtighed. alting ær fwll met røffwerij. fattig almwghe trængis till armod. oc reeb. aff stoor beskat [46b] ning dhe arme offwerfallis aff wmlith herskap, oc forkrænkte høffwitzmend gøre dheth dhem lysther, oc icke dheth som ræth ær, 25

Dhen bør icke at soffwe som seedher till styrid, møghet myndre een konge som altid ær i ffare, Jn thet haff kan noghen tid lide saa stoor stoorm, som konge riige daglige lide, ffordi skall een konge altiid waaghe, paa dheth at han skall icke ffare wild, thi han thet icke gøre kan, wdhen manghen mand till skade, 30

Nota Eet stoort skib. dyre waare. oc møghet gotz. dhe

gøre icke een god skipper hoijfærdig, men meer waaghen til dheris berædning, Saa skall oc een god konge være dess meer waghene, at han haffwer mange at styre oc reghere, oc icke dher aff høyfærdig

⁵ Will tw tæncke hwore stoor befaling dhw haffwer taghet deg offwer, dha fattis deg aldrig gerning, oc will thw wænnie deg till at forlysthe deg, i menighedz gagen, dha fattis deg aldrig løst oc gledhe, oc naar een god konghe dhette gør, dha gørs hanw
¹⁰ nwm icke be[47a]hoff till tids fordreff, at øffwe seg wdi løse oc wbeqwemme gærningher,

Dhet ær sagt oc lærd aff wiise mend at mand schal
altid wdwælie dhet leffnid, som ær bæst oc [icke megett] lystikt, thi at thet som ær got aff første, dhet bliff

¹⁵ wer dog met tidhen lystigt, saa schal oc een kongegøre,

Ær dhet saa at een malere haffwer lyst aff een taffe som ær well maled, een boende dess ligest, oc een yrthegaarsmand, oc andre æmbitzmend, haffwe oc lyst till dheris handewærk, hwad schal dha een
²⁰ konge være lysteghere, æn at beskoode oc betæncke sijn meenighed, som ær bleffwen god oc mærkelig aff hans forsyn,

Dog dhet er swoert, at være een god konge, dha
hørir dher møghet meer arbeijde til at være een ond

²⁵ konge, dhet som schal gøris effther hōwiskheedz regell, oc effther natwrrins eenfollighed, haffwer altid myndre wmaghe æn dhet som skal gøris met konst oc omslag,

Naar som dhw saa tæncker Dhet orlog lade jeg
³⁰ klogelige ned. dhen splidactighed [47b] stillede jeg wæl for wdhen blodstyrting, dhen tid jeg gjorde dhen till høffwitzmand dha ramede jeg meenig-

heeds bæste, oc giorde mith naffen fwlt, om dw æst
 een god konge, dha fornymmer dw aff saadan tan-
 cke, stoor glede oc lyst wdi dhit hierte, Oc saadan
 lyst ær een cristen herre wærd, oc till dhen lyst
 schalt tw met gode gerninger giffwe deg daglige 5
 orsage, oc andhen fatige almwes glæde oc lyst, schal
 tw ladhe dhem beholde dher dhem bekommer

Nota Salomon han priises aff hwermant, thi at then tid
 han haffde friith wilkor, at ynske hwad han wille,
 oc dher till skwlle han faa hwad han ynsthe, dha yn- 10
 sthe han icke riigdom, icke all wærdins regemen-
 the, icke sijn w wænnirs needfald, icke stoort naffen
 oc ære, jcke heller wærdins lyst, mæn wiisdom met
 hwilken han kwnne ærlige reghere land, oc riige,
 som hanwm wor befalet, 15

Nota Twært i mod dha spottis Midas aff hwer mand
 fordi han wisthe inthet [48a] bædre at ynske een
 gwld, Hwi bør dher icke at wære een dom wdi bø-
 gher, oc i leffnet, wii ønske wor herre oc konge.
 karskhed. seyer. loff. priiss. oc lang aldher, dher til 20
 oc saa riigdom, Mæn ær dhæt saa ath wi rættelige
 ælsker wor konge. dha skulle wii dhæt alsom ænni-
 sthe ynske hanwm, som Salomon ynsthe seg, oc
 til eeth teghen. at han icke haffde daarlige begærid,
 dha wor han loffwed aff gwld, Hwi dømme wii nw 25
 dhæt at gøris mÿnst behoff til meenigheds regemen-
 the, dher alsomeniste ær nytteligt oc hørir dher till,

Dher ær mange som meene ath dhæt ær skadeligt
 til meenigheds regementhe, om een første ær wijs
 saa siendis ath hans sind oc hwg bliffwer aff wis- 30
 dom wanstærk oc ræd, Men dhe skwlle wijdhe at
 thet ær icke dristighed heller hertens størke at ræ-

dis inthet aff wanwittigheed, mæn meer fordristilse oc w rædelighed oc eet forswffid oc forkrænkt hier-
te, i andre kællir schall mand fordi søge effther een
kongis stærke, fordi at i saa maadhe dha ære [48b]
5 wnge oc w forsøgte folk, stærcke, oc galne folk mø-
ghet stærkere, Dhet ær een salig rædsle. met hwil-
ken een kændher tilkommendis fare, oc kan fordi
fly hænne, hwilken oc fortagher een mand de tin-
gesth som slæmme oc skadelige ære,

- 10 Dhen schal møghet wære forsynlig som eene
skall alle mand forsee, oc møghet wiis som schal
rame hwer mandz bæsthe, Dhet som gwd ær
offwer hemell oc jord. solen i dhenne synlige wær-
dhen, oc øije wdi een leffwendis krop, dhet bør een
15 konge at wære wdi sijn meenighed,

I fordwm tid haffde wiise mend saadan seed, at
nar dhe wille bescriffwe oc betegne noghet skæligt
fwnd, til at leffwe effther, da giorde dhe dhet met
dybe omslag, oc wdgroffwe paa hellige stædher, oc
20 beelede, fwgle, oc andre dyr, oc teghen, met hwil-
ket dhe gaffwe til kænne, hworlwnde at hwer i sith
skickelse wære skwlle, oc saa betegnede de konge
belede Dhe maledhe eeth øije oc een [49a] konge
spijr dher hoos, at the twænne tingest skwlle wære
25 liffsins reegill, mærkendis dher met, at een konge
skwlle haffwe eeth sijnd saa fast, at han icke skwlle
træde aff dhet som ræt waare, oc dher till stoor for-
nwmstighed oc atwokt,

- Andre dhe maledede konge spijr. i saa maade, off-
30 wen paa spjirin maledede dhe een stork, at han skwlle
wære mildhedz teghen, oc wndher eeth grwmpst dyr,
merkendis dher met, at war dhet saa at grwmme

oc wndhe begæring begynthe at regneere i kongens sijnd, som ær wredhe. hæffen. wold. oc makt. dha skwlle mildhed offwer sith fædherne land. twinge. oc tæmme desse dyr

Som Plutharcus sier ath dhe folk som kalledis 5
Thebani, haffde blant dheris hellige beelede, nogre som waare sidendis, oc handeløsse, oc dhet ypperste blant dhem war oc øyeløsth, ath the ware sidendis, dher mærkir met at de som regeere andre, skwlle haffwe dheris løse begæring, soo twingde oc 10
tæmbde, at dhe skwlle wære som dhe [49b] waare sidendis oc inthet bwldher gøre, at the waare handeløse, dhet mærkir at de skwlle wære wkrænckte met gaffwer oc smwgensætth, Mæn at konghen oc dhe ypperste waar baade haandeløss, oc blind, dhet 15
merker at een konge icke alsom eenisthe skall trædhe aff dhet som ræt ær, for gaffwer skyll, mæn icke hæller dømme æffther noghen mandz ansichth, thi at hanwm bør at anname alle sagher. met ørhin, oc icke øyen. hæller hændher, [50a] 20

Schal oc saa en konge aff syne konge teghen, lære wiisdom, hwad betegnær kongelig smørie, andhet æn stoor miskwndhet. hwad konge krone, andhet æn een fwlkommelig wiisdom, hwad halsbaand oc kæde, wdhen alle dygdhers ændrægtighed, hwad dyre 25
stheenis atskillige skeen, andhet æn alle dhe dygder som ære ypperlige, dhem bør een konge at haffwe, Hwad merker brännendis purpur klede wdhen een brændendis kerlighed, som hanwm bør at haffwe till sijn wndersotte, hwad hans waben andhet een 30
han skal anthen lignes sijne for fædre, om dhe haffwe wærid gode, hæller oc dhem offwer gaa i

dygd oc godhed, hwad mærkir dhet swærd som bærs faare hanwm, andhet en at aff swerds beskermelse schal meenighed wære tryg, indwortis ffrå forgifftige skalke, oc wdworttis fra righens fiendhe,

5 Æn god kongis første æmbede, ær at han schal wele altid dhet som got ær, dher næst offwer see i hwad maade onth [50b] kan fordriffwis oc got kan optagis øgis oc stadfæstis

Maa wel ske dhet ær een andhen mand nok dhet, 10 at han haffwer eeth got hiærte, thi at laaghen paa mynder hanwm, oc forstandere bescriffwe hanwm hwad han gøre skal, Mæn wdi een første ær icke dhet nock at han ær gwod, om han schal wele dhet som ær alsombest. wdhen han ær dher till wiis, 15 thi at wiisdom schal wiise hanwm dhet som han ær begærindis,

Een konge som ingen wiisdom haffwer, oc dhen stytte som Cresi titell staar paa, prydheth met spijr oc krone, dhem skill inthet at wdhen at hwn fornymer jnghen mandz skadhe. Oc een ondh konge 20 aber seg meenigheden till stor fordærffwe,

Dw schalt icke acthe deg effther rigdom oc legoms styrke. oc deylighed, mæn effther sind oc hiærte. Icke schalt tw hæller holle deg for dhet. som mennisken 25 giffwer deg. met loff oc priiss. [51a] Mæn effther dyne gerningher schaltw selff dømme deg,

Mæn dhw æst een konge dha regne deg inghen Nota
priis oc loff till, wdhen dhen een konge ær wærd, Ær dhet saa at noken priiser dhin deylighed. tænk 30 at i saa maade dha priises qwinner, Wndrer noghen at tw æst wæltalinde, kom i hwg at then ære hørir sophister till, oc dhem som mand kaller oratores,

Lloffwer noghen dhin styrke, dha tænk at dhen [ære] hørir kæmper till, oc icke kongher Dhin høyheed, priisir noghen da tænk saa dhenne loffwer met ræth om aff hoyhed kan draghis noghet got Noghen priiser dhin rigdom, tænk at saadan ære hørir køb- 5
mend till, oc for di nar dw haffwer dhenne priiss hørt, tha schaltw widhe oc tæncke at thw haffwer en dha inthet hørt, dher een konge bør at priises aff, Hwad priiss bør dha æn herre oc konge at haffwe, sannelige om han haffwer øghen baade faare 10
[51 b] oc bag, oc som Homerus sier, om han ær møghet wiiss, oc kan acthe dhet som framfarid ær, oc wel offwer see dhet som komme skall, Dher næst om han haffwer wiisdom till meenighedz gaffen, oc icke sith, dog han ær seg selff wiis nok, naar 15
han ramer meenigheedz bæsthe,

Om noghen wille saa priise æn læghe, han er deylik. stærk. feed. riig. han ær een megtig daab- lere. springere. oc sanghere, heller oc om han kan wæl læghe kase baald, tæncker dw icke strax hwad 20
hørir dhette een læghe till, Saa skalt dhw oc tæncke naar gæcke oc smighere priise deg. i saa maade. hwad hørir dhette een konge till,

Een læghe bør trænne tingest at widhe, Fførst schall han kwnne lægdoms kwnsth, oc widhe siw- 25
ghens. oc legommens makt. som siwghen ær wdij, oc widhe hwad lægedom han schall haffwe till hwer siwgdome, besynderlige, Dher næst bør hannwm at wære een troo mand, oc icke andhet [52 a] acthe æn dhen siwgis karskheed. thi at hoomod oc gerig- 30
hed. haffwe draghet mange till at giffwe eedher. ffor salig lægedom, Dher næst skall han gøre alle sijn

fljgd dher till, at then siwge kan bliffwe karsk. Dese tingest bør een konge mōghet meer at gōre mod sijn meenighed,

Hwor dan wil Aristotiles i sijn regementhis bō-
5 gher at een herre skall wære oc een konge, Jcke will han at han skall haffwe Nerei deylighed. icke Milonis styrke. icke Maximini høyhed. icke Tantali rigdom. inghen aff desse tingest begærede han een konge. Mæn hwad tha sannelige een fwlkommelig
10 dygd, I andre tingest wor han till freds om maadelighed, Mæn dygd wille han haffwe i hanwm til fwlde,

Kant tw baade wære een god konge oc een god Nota
mand da haffwer dw eeth merkeligt æmbede, Mæn kan tw icke wære baade. dha ær dhet bædre at tw
15 skil deg wid konge dōmmet. æn thw schalt wære een ond mand, Offthe findhis een god [52 b] mand som waare icke dog een god konge, mæn inghen kan wære een god konge, met mynne han ær oc een god mand, Dog at konge seeder ær nw kommen
20 dher till, at desse twenne tingest kwnne icke staa till hobe, saa at thet holles for gæckerii om een dher bescriffwer een konge, sier at hanwm bōør at wære een god mand

Dhw kant icke wære een konge wdhen reedeligt Nota
25 skæll regherir deg Dhet ær wdhen dhw effther følgher raad oc ræth mod dhin sinds begæring Icke kant tw hæller biwde offwer andre, wdhen dhw wilt self lyde dygd oc hōffwiskheed,

Dhenne tyranne rōst (saa wil jeg oc saa biwder
30 jeg, mījn willie ær skeell oc sag nok) skall langt wære ffra een konge, oc mōghet meer dhen rōst som hwer mand sier nw till spot oc spee, Ffolk

hader dhen dhe rædhis, dheth hørir tijranner till oc
 qwinner at effther føllie syn løse begæring, oc
 rædsle ær een ond, [53a] fframtwrindis gæmmere
 til dheth som skall wære langwarigt,

Dheth schal wære een kongis ewige ackt, at han 5
 schall inghen wele ont, mæn alle got, oc serdelis
 sijne wndersotte, Dheth som onth ær dheth skal han
 anthen fordraghe, heller oc læghe effther som han
 kan tænke at meenigheden beehoff gøris, Dhen
 konge som dhette sind haffwer icke offwer sijn mee- 10
 nigheed, han ær een tyrann,

Om een kaller deg een røffwere. oc een tijrann. i
 Nota dheth stæd han schal kalle deg een konge, mwne
 dw icke dheth tage til mystycke, oc pijn hanwm
 dher faare, som forskyllet waare thi at thet waare 15
 een stoor forhoynilse oc dhen dher bwrde icke at
 fordragis. Mæn nw schal tw saa tænce at then mø-
 ghet meer forhoynier seg selff, dher wil dheth wære
 een andhen kaller hanwm, Dheth ær meer at wære een
 tiwff æn kallis æn tiwff, oc større synd at skænde 20
 een jomfrv, æn at bræyde dhen dheth giordt haffwer,

Wilt thw høre got om deg, dha skall deg [53b]
 dheth hænde, om dw gør dhin fljyd dher till, at wære
 dhen dw kallis. Dheth loff ær icke santh. som sjes
 aff rædsle. heller giffwes aff them ther smigre kwn- 25
 ne, Oc dha gaar dheth ildhe till, naar som folket aff
 rædsle oc trwff, tøre icke taale om een kongis leff-
 nid oc gerninger. Thi at saa møghet som nw thies
 dha skwlle wore effther kommere tale, dog at dher
 wor aldrig inghen tyrann saa forfærlig till, dher alle 30
 twngher kwnde stille,

Dheth skal een christhen herre vogte, som Seneca

mærkelige scriffwer at blant dhem dher haffwer konge naffen, fijnnnes somme at wille dw ligne dhem met Phalaride. Dionijsio. Policrate. hwes naffen all wården bespotther, dha schulle dhe icke synes at
5 wære tyranner mod them. Icke liggher dher hæller magt oppo, hwad wey dw gaar, mæn hwart dw haffwer acthet deg, Dhen som seer till meenigheds gagen han ær konge, mæn dhen som seer til sith eghet gagen han ær een tjiran Hwad [54a] naffen
10 skwlle wi fordi giffwe dhem som opholle dheris sa- Nota
lighed met meenigheedz fordærffwe, oc ære tyranner i gerning, dog de ære falskelige konger till naffen,

Plato han forbød wdi syn log at naaghen skwlle sije gwd. at wære sag till dhet som onth ær, thi at gwd han
15 ær god aff natwr, Mæn een konge han ær gwdz beelede, om han ær een rætth konge, hwore langt ære dhe dha fraa dhette beelede, oc effther ligning, aff hwilke. alt onth som finnes i noghen meenighed kommer

Jcke schal heller inghen hørnis som saa wille sie Nota
20 dhette ær at sættthe een konge till rætte oc skickelisse [Fordi att then setter hanwm meer till rette], ther lader hanwm wære sømmeligt. alt thet som ær i modh hówiskheed, oc dygd. Hwad ær andhet ath sættthe een herre till rætthe, æn gøre hanwm saadan
25 som meenige folk ære, som ær ath tiæne wredhe. wkyskheed. høyfærdighed. oc gærickhed. heller oc leffwe i gæckerij. oc daarskab. Dhet ær een arm ting. at dhet skwlle icke sømme een konge. som sømmer gwd. Gwd ladher [54b] seg icke andhet
30 sømme, æn dhet som dygdeligt ær, oc got skål giffwer seg, oc wore dhet saa at han andhet giorde, da waare han icke gwd, oc fordi hwilken dher

wil, dhæt at wære een herre sømmeligt, som ær mod natwrhin. oc got rædeligt skell, hwad gør han andhæt æn tagher hanwm kongelig ære fraa, oc gør hanwm een af dhe slemmisthe som finnes i noghen meenighed

5

Een første schal icke blwes wed at lyde hōwiskhed, effther dhi at gwd thet gør, Jcke schal han hæller troo, at han ær dess myndre konge, om han aff sijn makt effther føyll himmerigis kongis beelede,

10

Dhenne oc andhen god sed. skal strax soes i dhæt wnghe bryst. wd aff forældre. aff fosthermoder. oc læremæsthere, Dhette skall han lære met god willie, oc icke nød heller trængd, Dhæt ær beqwemt at een herre schall saa læris, som schall i framtidhen regere 15 offwer frij oc willighe folk, han skall lære at ælske dīgd [55a] oc haffwe wederstjiggilse till fwlhed, oc han schal holles fraa vnth met blygsell, oc icke rædsle. Oc æn dog at een god førstis hob ær dher wdi, at hans seedher ære forbædrede, oc løse begæringh 20 ære stilledhe, dha ær dhæt ypperste oc bæsthe, wdi rætte meeningher. fordi blwgsill forbædir offthe onde seedher, løse begæring fortagis, oc met alderin. oc god lærdom, Mæn hwor som wdygd ær lærd. oc indrwckin. oc meenis ath wære dygdher, oc dhæt 25 holles faare at wære een konge, som ær wærrer en at wære een tīran, dhæt ær at nar som dhe kæller ær for-giffne, aff hwilke liffagtigheed skwlle komme, dha ær dhæt ont at læge noghen kranckhed, oc fordi schal læremestherin met thet aller første som sagt 30 ær, wdælthe ondhe meeningher, aff een kongis bryst, oc planthe saa gode meeningher i samme stæd,

Ath een konge skall fly smigher

Dhenne regementhe som nw scriffwen ær hwn kan icke wel hollis wdhen dhe [55b] dher smigre kwnne, trængis langt ffraa een herre oc een konge.
5 Stoore herris salighed ær altid bespenth met saadan pestilentze, thi at aff natwrins skrøbelighed, dha høre wii hæller smigher oc behageligt, æn dheth som sant ær, oc saa at the ære icke nok forfarne i alle tingest, oc fordi ligerwiis som dhe wenthe dhem
10 inghen falskhed, soa kwnne dhe icke heller wogte seg for falskhed,

Oc paa dheth at inghen skall dhette forglæmme, oc meene at ther kommer een foije skadhe aff smigher, dha schal han widhe, at heele keyseredom oc
15 rige ære aff smigher fordærffwede, oc altid nar wij læse noghen meenigheed fordærffwet, dha finne wii at smighere haffwer brwghet speelid,

Dhet wisthe oc wel Diogenes, dhen tid han war at spwrđ, hwilket dyr som skadeligst waar, oc swarede saa, blant wille dyr, da ær een tįran skadeligst, oc blant spage dyr, een smigher, [56a]

Dhenne pestelentze som ær smigher haffwer eeth søøt eedher met seg, men dog saa forgifftigt, at mange kongher i gammil tid haffwe ladhet gæcke
25 seg aff them ther smigre kwnne,

Thi schal først dhen fosthermodher wdkaaris som ær langt ffra dhenne ondschap, heller oc ganske lidhet besmitthet aff hanwm, fordi at qwinne kōn pleyer altid at smigre, oc dher til gaa the gærne i
30 theris modhers seedher oc fodspor, oc saadan blød

snack oc opfødlisse pleyer gærne at fordærffwe børns gode natwr, oc fordi skal qwinne folk trængis langt fraa een konge, Thi at the ære bespenth met twenne wting som ære gæckerij oc smigher,

Dher næst schal hanwrm skickes stalbrødher 5 som ær ærlighe i dheris seedher, heller dhe skwle oc læris dher till aff hans mesthere, at the ære lysteghe i dheris snak, for wdhen smigher, oc tale saa beqwemmelig at the inthet for noghen wild anthen digthe eller lywge, hwore dan lære mestherin schall [56b] wære dhet ær nw nockt sagt 10

Lligger dher oc stoor makt oppaa hwad tiæner han haffwer, thi at mange findhis som snarlige lyde børns løse begæring, anthen aff dorskap, heller oc fordi at the wænthe dhem dher ffaare gynst oc 15 gaffwe, Ffordi schal mand dher till wdwællie dhe tiænere, som ær hiærtege oc wforkræncte, oc forfære dhem ffraa smigher, met lærdom oc trwffsill, oc stwndwm locke dhem till met gaffwer, at the wæll oc som tilbørligt ær, staa dheris æmbede faare, Oc 20 dhet kwnne møghet hiælpe dher till, om dhen openbare pijnthis, som paa fwnnis met tale heller tiæniste, dher een konge komme i dhe tingest oc handell, som hanwrm stood icke well, oc at then tiænere oc pijnthis till døde, om brødhen waare saa stoor, 25

Icke schal heller dhet synis at wære grwmpt heller wmilt, effther dhi at wij offthe taghe liifwid aff dhen, som faa penninghe haffwer staalid, oc dhet for wdhen naaghen gammill oc mærkelig log, [57a] at liifwid tagis aff dhen, som besmitther oc for- 30 krænckir dhet aller bæsthe tingest, som land oc riige haffwer, Mæn ær dhet saa at thet kan icke

tagis wed, fordi dhæt ær nyth fwnd (dog at Allex-
ander romerske keysere lod bindhe Thurinum till
een pæll, oc røghe hanwm i hiæll, ffordi at han
saalde røg) dha kan dher tænckis eeth konsteligt
5 fwnd op, om han ær fwndhen i noghen andhen
halssløss gærning, dog saa at han fordi pijnes, dhæt
han een till kommendis konges sind oc natwr for-
dærffwede met forgiftig smigher, Ær dhæt saa at
man schal pijnæ dhem, som icke kommer till reede-
10 ligt ræghenskab met sijn wdgiffit, møghet meer syn-
dher mod meenigheeden een forgiftig smigrere, som
forgiffwer een kongis wngdom met tjiranniske mee-
ninger, æn dhen som stiæll noghen [føge ting] aff hans
fadebwr, Dhen som falskir kongins mynth, han straf-
15 fis met atskillige pijnæ, oc dhe som forderffwe kon-
ghens sind oc natwr. skwlle haffwe løn oc læn, [57 b]

Nota

Oc gud giffuid at Carneadis ord wor icke santh
blanth cristen folk, hwilken som sagde at inthet
læris rættelige aff konge børn wdhen at ridhe, thi
20 at i alle andhre tingest dha smigres dher for dhem,
oc skoonis dhem, mæn een hæst som icke forstaar
hwad hæller een ædele mand, heller w ædele. rig.
heller fatige. konge. heller fatig swen. sidher paa
hanwm, oc fordi kasther han aff om han icke ræt-
25 telige sidhis, Mæn nw see wii dhæt offte skee. at
icke alsom ennisthe forsther qwinnær. dalighe stal-
brødher. oc tiænere. smigre ffor konge børn, mæn oc
saa dheris læremestere. som acther sin fordell, icke
dher till seendis hwore god han ladher konghen,
30 mæn hwore riig han kan fare aff tiænisthen, Paa
wiild oc wenskab tale oc dhe som predicke fædre
ære, oc lære gwdz ord, paa dhæt at the kwnne faa

kongers oc dheris tiæneris hyllist oc wenskab, heller synes dhe noghet at straffe. da smigre dhe alsom mest, Dog [58a] giffwer jeg dhæt icke makt, at somme met stoor rob oc bwlder i predicken. for hoyne oc tale forsmædelige om konge leffnid, oc seedher, 5
 Mæn at the kwnne fram sætthe een god førstis beleeede wdhen forsmæilse, oc icke loffwe dhæt i een cristen konge, som hedninge haffwe straffid i hedingske konger,

Icke paa mynnis kongher hæller aff sijne æmbitz- 10
 mend, hans raadgiffwere raade hanwm jcke heller wænlighe. Konghens frimend fordi at dhe haffwe atskilige seedher oc meeningher, dha arbeyde dhe alle paa kongens hyllist, anthen fordi at the kwnne dher met twinghe dheris w wænnir, heller oc for- 15
 mæne dheris skade, Presther dhe smigre oc saa oc lægher gøre oc desligest, Oratores oc sendebwd dhe ophoye kongher met stoor priiss oc loff, oc at høre dhem hollis nw for stoor hoytid,

Eet saligheeds ackere wor dher till som oc offte 20
 swigher oc feijl, oc dhæt war dhe sennelige som wi kalle konghens scrifftefædre, dhe motthe kerlighe oc runne[58b]lige paa mynne kongher i dhæt hel- lige sacrament scrifftemaall. om dhe waare gode oc wforkrænckte Mæn dhæt hender seg tith. at nar 25
 som hwer ather sith eghet gagen oc profiit. dha glæmmer han meenighedsens bæste. Møghet myndre schade gøre poether oc rethores. ffordi at hwer mand wed at dhe priise konger effther dheris konst, oc icke aff kongens werdskiill. Møghet forgiffthighere 30
 ære spaamænd som loffwer kongher langt liiff. seyer. oc offwer hand. riighe. oc andher legoms begæringh,

Andre loffwe dhe brad død. skaade. oc modgang.
oc dher till brwge dhe twenne natwrins fiendher
som ære hob oc rædsle, Till dhenne hob høre oc
dhe som kallis stiærne kickere, hwilke som schwlle
5 sije till kommendis tingest aff hæmels teghen, Mæn
hwad heller dhet ær viisdom. kwnst. heller ey. dhet
hørir icke till dhenne sted at bewiise. Mæn sænne-
lige som hwn nw brwgis dha ær hwn een stoor pe-
stilentze [59a] blanth wærdins tingest

10 Mæn dhe ære møghet forgifftige ther kwnne
smigre aff konst og friiheed, Naar dhe staa i mod
dha skynne de mæst till oc naar som dhe straffe.
dha priise dhe mæst. Saadant folk bescreff Pluthar-
cus merkelig i dhen bog som han kaller skilsmesse,
15 i mellom een wæn oc dhen dher smigre kan,

Dher ær twænne tidher till hwilke som snarlige
taghe wed smigher, barndom aff wanwittighed, oc
alderdom aff skrøbelighed. mæn i all menniskens
alder. dha finnis dorskap, som altid haffwer met
20 seg, sijn eghen kærlighed, oc fordi dha paa mynthe
rættelig Plato dhet smigre at wære farligst, naar som
een gærne offwer dragher oc smighrir met seg selff,
thi at mand stædher snarlige andre till at gøre seg
dhet, som han gør selff gærne

25 Ffinnes dher oc eeth tiendis smigher som ær i
malning. støtther. oc titell, Saa smigrede Appelles
for Alexandro Magno, dhen tid han maledede hans
beeledede oc [59b] i beeledens hand lywngne ild, liger-
wiiss som hans makt haffde wærid saa staa, at hwn
30 haffde wærid offwer ild oc elementher, Oc Octavius
keysere glæddis at han kwnne malis effther Appo-
linis beeledede, som wor een affgwd, Stoorre beeledede

som offwer gaar menniskens hoyheed, høre oc till dhette smigher, Dog at desse ting sijnis at wære føye, dhe haffwe dog noghet hiem at bære, paa dheth at malere kwnne male een konge. i dhen skickelse oc kledeboon som hanwm beqwem ær, som kan betegne een god oc een wiiss konge, oc dheth ær oc got, at dheris belede males met noghen gering oc icke orkeløst, 5

Allexander han wor malede ligerwis som han haffde sidhet oc hørt sagher, oc dheth eene øre war till lwgt, paa dheth at thet skwlle wære wkrænkt till at høre dhen dher till saghen skwlle sware, Saa schal oc een god konge malis, heller oc Darii kongis belede. met eeth æble i sijn [60a] hand, heller oc Scipionis belede. som een fonghen jomfrw gaff sijn fæstemand wkrænkt i gen. oc dher til met dheth guld som hannis forældre gaffwe ffor hennis fængsill, Saadan malning schal konge sall oc hws prydis met, oc icke met dhe tingest som lærir løsagtighed. høyferdighed. heller wmildhed, 20

Dog wil jeg icke i sandhed at herrer oc førsther skal nægtis oc synies heeder i dheris titell, som kwnne paa mynne dhem hwad dheris æmbede tillhørde, dheth ær oc jeg meer wille, at the schwlle kallis gode. wkræncte. milde. oc barmhertige. wiise. welgerningz mend. hiærtege. woghen. sagtmodig. oc dhen som forarbeyder meenigheedz bæste, Desse titell schulle hanwm giffwis heller æn dhe kaller hanwm ærefwld. w offwerwinnelig. seyerfwld. oc andre smigrindis titell. som ær høyborenn. førstelig. oc nadelig. oc andre gwdoms naffen. som jeg nw icke will fortællie, Dog giffwer jeg dheth magt [60b] 30

at wi kalle paffwen aff almænnelig seed allsomhel-
ligst, thi at han aff saadan titell paa myndes. hwor-
lwnde hanwm bør at bewise seg. meer æn han kal-
ledis allerigist heller mægtist,

5 Ær dhæt oc saa at thet kan icke anderledis skee,
æn een konge schall høre saadane titell, dha schall
han jcke fforlade andre tingest, the han bør meer at
forlyste seg wdi Allexander Seuerus. han forfwlde
met pijn oc had. alle dhem dher smigre kwnne, at
10 wor dher noghen som føydhe syn tall effther smi-
gher dha lod han strax met forhøynilse wiise ha-
nwm fra seg, Mæn war han dhen mand som ey
beqwemt war at han schwlle forhoynis, dhen straf-
fede han met eeth skarpt oc hart ansigt,

15 Thi schal eeth konge barn paa mynnes, at schall Nota
han en nødis till at høre saadan titell, dha schall
dhæt wænde seg till gode oc gagen, Maa well skee.
[61a] dhæt hørir at thet kallis sith fædherne lands
fadher, Dha schall dhæt tæncke at ther ladis aldrig
20 inghen konge noghen titell till. dher hanwm saa
well stod, som dhen titell, serdelis een god konge,
Thi skal han gøre sijn fljyd dher till at han ær dhen
titell wærd, oc tæncker han dhæt dha ær samme ti-
tell hanwm een paamynnise, mæn tæncker han
25 andhet dha ær han hanwm eeth smigher,

Han kallis w offwerwinnelig, tæncke seg hwad
thet ær wbeqwemt, at then kallis w offwerwinnelig
som ladher wrede offwerwinne seg, heller oc som
daglighe offwerwinnes aff wkyskhed, heller nar
30 hoomod dragher een hwort hwn will, Dhen ær al-
someniste w offwerwinnelig, dher firir inghen løss
begæring, oc aff inghen tingest ladher drage seg. aff
dhæt som ræth ær oc dygdeligt

Nar som han kallis alsomyppirsthe, dha schall han komme i hwg, at ther faare bør een god konge all ting at komme i fred, [61b] roolighed. oc gode pynthe, Mæn ær dhet saa at han aff hoomod oc wredhe førir bwlder, oc orlog i blant alle tingest, dha prydder oc ærir dhen titell hanwm inthet, mæn meer bræyder hanwm sijn skam oc lasth,

Nota Naar han kallis hederlig oc ærlig, dha tæncke seg at ther ær inghen sand heder oc ære, wdhen dhen som kommer aff dygd oc dygdelige gerninger, Oc fordi ær dher noghen som wkyskhed forfwler, gerighed bekrænker, oc hoomod besmitther, hwad ær dha ærligheds titell, wdhen een paa mynnilse. om han farwiil aff wanwittighed, heller oc eeth spoth oc straff. om han witterlig synder,

Naar som han hörir at hans land oc riighe opnæffnis, da skall han icke fforhæffwe seg. ligerwiis som han war een herre dher offwer, Mæn saa skall han tæncke, hwore manghen mand ær jeg pligtig [62a] till at bewise meg een god konge i mod,

Ær dhet saa at noghen bær hanwm faare høybaarindheds. fførstelighedz. oc naadeligheds naffen, komme seg i hwg at desse naffen bekomme inghen. wdhen dhen som regherir land oc riighe effther gwldz exempill,

Oc naar som han hörir mærkelig dikt seg till loff oc ære, dha schall han icke strax giffwe dhet magt, Mæn ær han icke saadan som han dher sjes wdi, dha tænke seg at han paa mynnis oc gøre sijn fljidd der till, at han kan wære dhet wærd, mæn ær han nw saadan som han sjes i saadan digt, lægge seg wind dher oppaa at han kan bliffwe bædhre,

Schall han oc saa haffwe screffwen log mistro, fordi hwn smighrir oc tith ffor een konge, thi at hwn ær till hobe sæth oc dictid, aff dhem som ware bebwne met keyserere oc kongher,

- 5 Naar som laaghen syer at een [konge] ær icke [62b] pligtig till at lyde laaghen, effther dhi at hwn ær hanwm wndher giffwen, dha wogte seg at han icke strax myn dhæt at wære hanwm sømeligt som hanwm lysther, i een god førstes hænder maa mand alting
10 sætthe, i een maadelig førstis. icke alting, oc i een ond førstis hænder. inghen ting,

- Ganske klogelige da raadher kongher oc herrer Demetrius Phalereus til at læse i bøgher, thi at the finne dhæt offte screffwet i bøgher. som dheris wænnir taare dhem icke till sie, Mæn for han dhæt gør.
15 dha schal han beskerme seg met noghen lægedom i saa maade, Maa wel skeep, dhen bog dw læss ær dictid aff een heninghe, oc dw æst cristenen som læss i samme bog, dog han scriffwer møghet got, dha
20 bescriffwer han icke rættelig een god konges beede, thi wogte deg at tw icke altid effther følg dhæt som dw der screffwet finner, Mæn begær alting ath [63a] lignæ oc maade effther gwdz regill,

- Schall der oc skødis besynderlige hwad bøgher
25 som læsis skwlle, thi at ther ær stoor skilsmisse paa hwad bøgher eet konge barn schall først wænies till oc indricke, Ond oc wbeqwem snak besmitther een god natwr, Mæn een [ond] læyse møghet meer, Dhe dwmmme bogstaffwe wændis om kring i menniskens
30 seedher oc begæring, serdelis om de finne dhen natwr, som ær, bøielig till noghen ondskaab oc skrøbelighed, ligherwis som eeth barn som ær hastigt. glw-

binde. oc framfwst. snarlighe dragis till w milhed. oc tyranne stycke, om han læs wdhen beskermilse Achilem Alexandrum Magnum, Xersem, heller oc Julium Cesarem,

Oc wille noghen lyde mith raad, dha skwlle eeth 5
 konge barn strax dhet kwnne tale latine, læris wdi Salomonis bøgher, jn prouerbiis eius, jn ecclesiastico, et libro sapientie, Icke saa at noghen schwlle dhet dybbelig giffwe hanwm faare. effther dhe fijre wd tydninger. som dhen hellige scriftt haffwer [63 b] 10
 mæn met faa ord oc beqwemmelige giffwe ffaare, at samme bøgher hwad som een god konge well staar, oc først skall han dragis till at ælske, baade læremestherin som bøgherne screffwet haffwer, oc desligest lærdommen, 15

Nota Dhw æst skickid till riighens regementhe oc Salomon han lærir deg kwnsthen dher till, dhw æst nw een konge søn oc i fframtidhen een konge, hør fordi dhen alsom wisisthe konge som lærir, oc be-reeder sin søn till at reghere land oc riighe, Dher 20
 næst skall eeth konge barn lære dhen hellige læst Mæn her liggher stoor magt oppo, hwor lwnde barnet schall dragis her till at ælske Iesum Christum, som læsthen haffwer først lærdt ooss, Dhet staar møgghet till hans beqwemhed som barnet lære schall, 25
 om han dhet gør kortelige. klarlege. lystelige. oc lijffagtelige, Dog icke alt dhet som i læsthen staae, mæn dhet som een første ær anrørindis, [64a] oc dhe tingest som kwnne fordriffwe aff kwnge bryst. forgiff-tige oc ondhe meningher, som nw ære almænnelige 30
 wedtaghe Dher næst Plutarchi wiisdoms tale oc desligest seeder oc leffnid,

Inghen tingest kan finnes merkeligere æn Plutarchi wiise snak oc tale, oc forthi wille jeg at dhe skwlle giffwis hanwm faare, meer æn noghen andhen lærdom, Næst Plutarchum setther jeg Senecam, hwilken som met sijn scriff oc lærdom vnderlighe trængher oc optænder till hōwiskhed, oc dragher dhen som hanwm læss, langt ffraa dhe tingest som wbeqweme ære, oc altid aff tagher tjranne regemente, wd aff Aristotilis stadz regementhe som kallis politica oc aff Ciceronis hōwiske gerningers bōgher som kallis officia Ciceronis, skall oc mōghet wd dragis som icke ær wræth at widhe, Mæn om disse tingest dha haffwer Plato aller bæst screffwet, oc Cicero effther hanwm wdi sijn log bōgher, dhe bōgher som Cicero screff om meenig[64b]hedz regementhe ær forgangne,

Oc æn dog at mand forstaar fornwmstighed aff historier, dha for mand oc aff dhem stoor forgiffthighed, wdhen han læss dhem met stoor granske, See till forthi at herre oc scriffwere naffen, som aff aldhere till haffwe wærid i ackt oc aamynnise drage deg icke, Herodotus oc Xenophon de ware baade hedningher. oc mæst da setthe de een ond kongis beelede fram, dog at de alsom ænisthe dher faare screffwe historier oc the anthen wille wællyste folk, heller oc bescriffwe een god førstis beelede. Salustius oc Liuius dog at dhe screffwe mōghet mærkelige, oc alt aff dyb konst oc lærdom, dog giffwe dhe icke alt dhet makt som dhe fortællie oc scriffwe, mæn sompt prise dhe oc loffwe som icke well staar een cristenen konge, Nar som dw hōrir Achillem, Xersem, Cyrum, Darium, Julium, dha schalt tw icke

lade stoore naffen [65 a] oc forgengelige draghe deg, ffordi dhw hörir icke andhet æn stoore oc wbarmhærtige røffwere, Saa kaller oc Seneca dhem wndher tidhen

Mæn kommer dher noghet ffaare i blanth dheris 5
 gerningher, som een god konge staar well, dheth schalt thw till hobe sancke. ligherwiis som dw leethe margarither aff skaren oc dræck, Dher wor aldrig inghen tjran saa sleem at han blænnede noghet i blant syne gerningher, saa at war dheth icke aff dygd kom- 10
 men, dha kwnne dheth dog føyes effther dygds exempill, Møghet ær dher i Phalaridis breff som well bekommer een helligh konge, oc kongelige nok wændhe han dheth wmildhe fwnd till Perillum, som han haffde paa fwndhet till at pijn met, dhen tid 15
 han lod hanwm selff først forsøge samme pijn, Møghet giordhe Allexander aff gæckerij oc daarskab, mæn rættelige oc wiiselige war han wbewarid met Darij kongis qwinner, dhen tidh [65 b] dhe waare førde hanwm grebne i hænder oc rættelig lod han 20
 følie eeth qwinfolk ffraa seg. dhen tid han fornam at thet war een mantz ægte hwstrv, Desse exempil aff mange skwlle wd dragis, fordi at hedenske exempil som gwode ære meer optænde till dygd, naar wij soa tæncke effther dhi ath een hedning oc een 25
 tjran. war saa dygdig mod sijn fiendher oc barmhærtig offwer dhem, møghet meer bør meg een christen konge dheth at bewiise, effther dhi at qwiner saa giorde, møghet meer sømmer mend dheth som ærligt ær, Item ær dheth saa at noghet staar een 30
 hedning ilde. møghet wer dha staar dheth een cristen konge oc herre,

Ondhe exempil de kwnne oc wændis till gode. som naar dw læss at Julius keysere han brwgede syn fornwfftighed, oc stoore forstand till høyfærdighed, oc hoomod, saa brwge dw dhet samme till
5 land oc riigis bæsthe, [66a] oc naar dw acther hans mildhed met hwilken han skiwlde sijne tyrane støckir, dha brwge dw samme milhed mod dhin borgher oc wndersotthe, paa dhet at dhe kwnne dher ffaare ælske deg,

- 10 Dhe wærste konghers exempill meer optænde stwnnm till dygd æn dhe bæsthis, Hwem ær dhen som icke draghis ffraa gerighed, naar som han læss at Tijtus Vespasianus lade exsiis oc skat paa all twæth, oc saa dhem som w reen war, oc sagde at thet war
15 een god lucth som baade falth aff Oc den forbandhe røst som Nero bød syn embitzmen, oc saa
20 kan dhet wænne seg till gode regementhe oc gagen,

- Mæn i blant saa mange herrir oc førsther, dha wdkaar deg alle dhe bæste [66b] som Aristidem. Epaminondam. Octauium. Anthonium pium. Allexandrum. Mameam, Dog skall tw icke efftherfølie
25 dhem i alle tingest, mæn dhet bæste schalt tw wdwælie aff dhe aller bæste, Effther at tw findher dhet i Daudid oc Salomone som deg bør at fly, dog at dhe ware loffwede oc priisede konger, oc aff dhen hemmilske gwd, Thi at skwlle dhet icke saa wære. hwad
30 kwnne dher optænckis eeth galnere creatwr, æn dhen cristen mand som sætte seg till exempil Allexandrum. Julium Xersem, hwes leffne oc hedenske

scriffwere straffe, oc forsmaa, Oc som dhet ær al-
som slemmsth at offwer winnis aff dhem om dhe
haffwe giort noghet got, saa er dhet oc een cristen
mand alle størst daarskab, ath effther følie dhem i
alle dheris gerninger

Schall oc een konge paa mynnis at thet schall
icke æn alth effther følies som dher staar i dhen
hellige scrift Han schall lære oc wiidhe, at dhe
strii[67a]dher, mandrab, oc stoor hordhed, som dhet
hebraiske folk brwgede mod dheris fiendher, skwlle
dragis till ondelige wnderstandilse. oc wdtydning,
thi at gørs icke dhet. tha er dhet forgifftigt at læse
dhe bøgher som staa i dhet gammill testament, mø-
ghet war dhet folk tilstæd effther dhen tids beley-
lighed, som icke sømmer cristen folk dher aff
hemmelin ær kallet,

Saa tyth som een første tagher bog i sijn hand
dha skall han sætthe i sijnth sind. at han icke will
læse for lyst skyld. mæn meer at han kan bliffwe
bædre aff læsning. Dhen som haffwer inderlige i
sind at han will bliffwe bædhre, han finder snart
dhet som kan hanwm forbædre,

Dhen haffwer een stoor part aff godhed som will
bliffwe god. ligerwiiss som dhen dher kænner sijn
høyfærdighed. wrede. oc wkyskhed, oc hader dhem
oc i saadan tancke opladher [67b] boghen. han fin-
ner snarth dhet han kan læge sin siwge met, oc dhet
han kan anthen fordriifwe syn frestilse met, heller
oc mynske hænne,

Aff inghen hørir mand saa klarlige, saa nyttelige,
heller met myndre blygsill sanninghen, som aff bøg-
gher, Men dog skal een konge saa haffwe seg met

sijn wännir, ath dhe som rwnnelige lære hanwm
oc paa mynne, tiæne seg dher tak faare, Dhe som
daglige om gaa konger oc herrir, dhe kwnne bæst
lære oc paa mynne konger baade i thimelig tid nyt-
5 telige oc wænlike, Oc fordi bør een konge at for-
draghe dhem som dhet icke rättelig gøre, paa dhet
at dhe som dhet rättelige kwnne. skwlle icke aff
æn andhens wgynt llade. oc gøre dhet som dhe
baade wel gøre kwnne. oc dhem bwrde at gøre,

10 J een stoor storem da lade skibmend sig sje aff
hwer mand, i hwor kloge [68a] dhe ære, Men eeth
riighe haffwer altid storm, Hwem kan nok priise
Philippi (som war konge i Macedonia) fforwmstige
rwnhed, dhen tid han gaff een swend friihed ffordi
15 han paa mynthe hanwm hemmelig, at han saad
icke hówiskelige. æn tid som hans kleder waare
dragne offwer hans knæ,

Dhet som han gjorde i een lidhen ting, dhet bөөr
een konge mōghet meer at gøre. mod dhem som
20 hanwm paa mynner i dhe tingest. dher eeth heelt
riige kan komme till skade. som ær om wanddring.
i fræmmede land, Om ny log at skicke. dage oc
fred, heller oc føre orlog,

Om konst der freed gør

25 Endog at alle scriffwere oc læremestere i fordom
tid skiffte alle konst till at reghere riige oc land
met i twenne konsther, kalledis konst oc till ffreed
oc orlog, dha skall oc een konge saa [68b] wiiselige
reghere, at han haffwendis freed, trængher icke
30 aldrig till at fføre orlog,

Ffordi schall dhēt een konge fførst læris at han
 kænner sijne land oc riige oc dhēt kan skeep i trænne
 maade, aff landsins bescriffwilse, aff historier, oc aff
 daglige forffarilse met wandring. wdii sijn egne land
 oc stædher, Oc fordi schall han fførst widhe sijn lands 5
 oc stædhers beleylighed. begynnelse. klogskab. oc
 lærdom. seedher. log. oc priuilegier, Inghen kan læge
 noghen legomme, wdhen han kænner dhēt, Inghen
 kan well dyrke dhen agher, han icke ær forfarin met
 Oc endog at een tyran han gør dhēt met stoor fljyd, 10
 dha ær han jcke fordi god konge, thi at gærning gør
 icke god konge, mæn meening, En god læge ran-
 sagher legommens natwr, paa dhēt han kan dess be-
 dher læge oc raade bood, Mæn een dher will for-
 giffwe. han ransagher oc le[69a]gommens com- 15
 plexs, paa dhēt han kan dess wiisere slaa i hiæll,

Dher næst paa dhēt han skall ælske dhēt land.
 som han ær offwer regerendis, dha skall han saadan
 willie oc begæring haffwe till dhēt. som een god
 boende haffwer till syn fforældriss jord oc grwnd, 20
 heller oc een god mand haffwer till sijn slecth, Oc
 dhēt skall han fførst akte at han kan gør dhen mee-
 nighed bædre. som han haffwer annamet at reghere,
 j hwem han skall lade hænne effther seg, Ær dhēt
 saa at hans wndersotte ære frij dha schall milhed 25
 giffwe hanwm eeth fæderligt sijnnd, offwer sijn sø-
 ner, Mæn ære dhe icke ffrij dha schall milhed
 raade hanwm at wære fædherlig mod sijn fæderne
 land, Oc dhette skall han lade seg opwæcke oc op-
 tænde. ligerwiiss som blws, til kerlighed mod sijnne 30
 wndersotte, Han schall tæncke at eeth riighe [69b]
 ær icke andhet æn eeth stort legomme, wdi hwilced

legomme konghen ær een mærkelig leem, Dher næst
skall han tæncke hwad ynnist dhe ære wærde, som
all dheris lycke oc all deris salighed haffwer befalet
een mantzs troo, Thit skall een god konge settis
5 dheris exempill ffor syn øghen, dher meer ælthe
dheris borghers gagen. æn dheris eghet liff, paa
dhet siste skall han tæncke at thet kan icke skee at
han kan sijne wndersotte gøre skade, met mynne een
han gør seg selff skade met,

10 Dher næst skal han gøre all sijn fljyd dher till, at
han kan elskis aff sijne wndersotte, dog saa at han
bliffwer wed makt, effther kongelige stath blanth
sijn wndersotte, Men somme skicke seg dog ynnist.
oc wælwilie till, daarlige met troldom. oc troldoms
15 ringhe, dog dher ær inghen troldom dher mæg[70a]-
tigere till æn dygd, effther dhi ath inthet ær meer
ælskeligt Oc ligher wiiss som dygd ær sannelige godh
oc wdødelig, ssaa forhwerffwer hwn oc mennisken
eeth ewigt ynnist, oc wenskab, Dher næst skall han
20 ælske om han will ælskis i gen, paa dhet at han kan
i saa maade drage syn wndersotte till, som gwd dra-
gher all werdhen till seg, hwilket han gør met god
forskylling

Schal oc saa een konge af sijne konge teghen
25 lære visdom

De swigis oc daaris som met gaffwer. gæstebwd.
oc selswold. draage seg almwen till, thi at aff saa-
dan tingest forhwerffwe dhe seg folkens priiss oc loff,
meer en welwillighed, dog at dhen priis ær hwerken
30 sand heller waragtig, Thi at des i mellom da øgis
folkens gerikhed, oc naar hwn ær øgt ffor wdhen
ændhe, dha tycker [70b] folket at dhem ær inghen

tingest nok, oc dha bwldre dhe strax wdhen dheris willie gørs i alle maade, Mæn dhet ær meer at for-dærffwe syne wndersotte, æn at draghe seg dhem till, Oc met desse wilkaar pleyer dhet at hende een konge aff sijt folk, dher hændher daarlige giffte mænd hwil- 5 ken som met smigher. oc gaffwer. oc tiæniste. dragher dheris qwinners kærlighed till seg, dhet som dhe skwlle haffwe giordt met dygd. oc fromme ger-ninger. Oc ffordi dha skeer dhet saa at the hwerken ælskis. Oc for gode oc seedefwlle qwinner. dha haff- 10 we dhe horde oc onde. oc for lydige hwstrwer gæn-strideghe. oc fwlle met wædherknwr. Heller oc dhet hænder dhem dher dhe qwinner hænde som met troldom komme dheris mend till at haffwe seg kære, oc saa faa dhe for wiise mend galne aber oc gæcke, 15

[71 a] Een hwstrw schall først, lære i hwes maade hænne bør at ælske sijn hwssbonde, dher næst schal bonden bewise seg i dhe maade at han ær wærd at ælskis, Saa schall oc folk i eeth riige wænne seg till dhet bæste, oc saa skall een konge bewise seg i alle 20 bæsthe maade mod folket, Dhe ælske længe som aff betænkt. oc beraad hw, begynne ath ælske,

Nota
optime

Ffor di som sagt ær dhen som will ælskis aff sijne, dha skall han bewise seg i dhe maade, at han kan ælskis, Dher næst kan dhet icke skade. at han ramer 25 hworlwnde han kan beqwemmeligst foye seg. effther alle mantz willie. Mæn dhet schall han først gøre at the haffwe god meening om hanwm. som gode ære, oc han kan loffwis aff dhem dher hwer mand loffwer. Dhem schall han haffwe omgængilsse 30 met oc tage i sith raad Dhem schall han gøre heder oc ære oc ladhe dhem [71 b] haffwe magt hoss

seg, I saa maade dha kan dhet snarlige skee, at hwær
mand faar god meening om konghen, som ær een
kelle till all welwillighed, Jeg kænner dhe fyrsther
dher aff sijn eghen natwr waare gode nok, oc dhe
5 komme dog i hwer mantz screff oc had, ffordi at
dhe till stædde oc fordroghe dhet folk. dher all mee-
ningheden haffde ond meening om, ffordi effther
dheris seedher. dømmer folket at herrer ære dhet
folk lige, dher dhe gerne fordraghe oc omgaas met,
10 I sanhed da waare dhet ønskeligt, at een først ware
fød oc oplærd blant thet folk, som han skwlle wære
regerendis offwer, fordi at thet wænskap haffwer saa
god framgang, dher haffwer sijn begynnelse, aff na-
twrlig omgengilse, Meenige folk hader tith dhet som
15 goth ær, naar dhet ær wkænt oc wnder [72 a] stwn-
dwm ælske dhe dhet som kært ær, dog at thet ær onth,
Ath thet kwnne skee da ware dhet i twenne maa-
de profiteligt, Fførst da waare konghen folket meer
til wilie, oc hølle dhem meer ffor sith eghet folk, Oc
20 dher næst da skwlle oc folket meer wndhe hanwm
aff hiærtens grwnd, oc saa holle hanwm meer for
dheris eghen herre, Oc ffor dhenne sag skyld, da
giffwer jeg icke dhet stoor magt, at konger oc før-
sther haffwe almennelige taghet dher wed, at dhe
30 schwlle haffwe dheris giffthermaall wdhen lands.
Ffæderne land haffwer stoor magt til at gøre eeth
stadigt wenskab, ffordi at indfødilse ær saa got som
een natwr, oc complex, paa baade sier, Oc fordi naar
som ægteskab blænnis saa widhe, dha spillis dher
30 gerne een stoor parth aff dhen indfødde begæring
oc natwr, thi ær dhet got at natwren dher for øgis
oc stadfæstis som hwn haffwer sijn begyn[72 b]nilse

Mæn hwar som icke saa kan skeep, dha schal dher
 Nota gøris stoor flyd till. at thi kwnne forhwerffwe seg
 willie oc wænskab met dygd. høffwiskhed. oc gode
 seedher, som ær ynniste wærd, Mæn dhet som wi
 seer dher skeer i gifftermaall. oc hwstrwen met thet 5
 første ær mannen tienstagtig, oc mannen stæder
 hænne icke formøghet sijn willie, før en dhe wel
 kænne, hwer andhen, oc saa met tidhen fødis dher
 eeth fast wenskab aff. Saa gørs dhet oc behoff at
 haffwe seg met then første som tagis aff fræmmede 10
 land till herre,

Mithridates han kwnne alle dhe lands twngemaall
 som han regerede offwer som waare xxij

Nota Alexander magnus i hwore grofft folk han offwer-
 wand, oc fik regementhe offwer. dha foyde han seg 15
 strax effther dheris seeder oc omgengilse, oc [73 a] i
 saa maade kom han i dheris wennskab, Dhet samme
 ær oc priist oc loffwede in Alcibiade,

Inghen tingest dragher folket saa møghet ffra een
 konge, som naar han gledis aff noghen wdworthis 20
 tingest, oc der met forsømmer dhe tingest dher dhe
 wille wæll, oc dher ffaare meene dhe at then skat
 ær tapt oc spilt, dher een konge thærir i fræmmede
 land oc ærinde, Oc fordi rægne dhe dhet jcke at wære
 skat dhe giffwe dheris konge, mæn meer at frem- 25
 mede folk oc land røffwe dhem dhet aff. Ydermere
 inthet ær land oc riige skadeligere heller oc een først
 farlighere æn lange reyser. oc daglighe wandringh,
 ffordi at dhen tingest som alle mand meen. tog oss
 Philippum aff dage oc icke myndre skade giorde hans 30
 land æn dhet orlog som i mange aar haffwer wærid
 met the gællerske, [73 b]

Lligerwiis som een wiise ær altid mith i blanth
biier, oc inghen tid flygher langt, oc som eeth hierte
ær myt i een krop, saa bør oc een konge altid at wære
blant sijne folk oc wndersotte,

- 5 Twanne tingest som Arisstotiles scriffwer for- Nota
dærffwe konge dømme, som ære had oc forsmæilse,
mod had ær welwilighed, oc mod forsmæilse wrd-
ning, Ffordi da hørir dhæt een første till. at acthe
grangiffwelige hworlwnde han kan dhæt eene faa, oc
10 dhæt andhet fly, Had forhwærffwir mand met hor-
heed. wold. forhoynilse. stwmhed. oc roff. oc mø-
ghet kan had snarere begynniss æn dhæt kan stillis.
naar dhæt ær begynth, Thi schall een konge i alle
maade gøre sith fljyd dher till, at han icke falder aff
15 sijne wndersottis kær[74a]lighed, Oc troo meg i sand- Nota
hed at then haffwer faa swenne som icke haffwer sith
folkis ynnisth, Twært i mod meenighe mentz gode
wilie, oc kerlighed, flyr man seg met the seeder som
ær langt fraa tijranne stycker, som ær barmhertighed.
20 lystig tale, rætfærdighed. beqwem omgængilse. oc
god wilie, Gode wilie dragher folket til tjenste oc
høwiske gerninger, oc besynnerlige naar folket seer
at the ffaa god løn aff konghen, som got forskyller
aff meenighedhen, Barmhærtighed dragher dhem
25 till goth leffnet. som haffwe wærid onde, naar som
han betheer hoob till naade, dhem dher wille gamble
synder aff lægge met ny gode gerninger, Beqwem
omgængilse hwn føder anthen kerlighed. heller oc
hwn minsker had. Oc dhen dydg i een [74b] stoor
30 herre ær møghet meenigheden taknemmelig,

Fforasmæilse fødis aff legoms lyst som ære wkysk- Nota
hed. offwerflodig dryk. oc mad. aff daabill. oc naar

een konge holler mōghet aff daarir oc gække. oc ær self gäckelig oc forsømmelig, da forsmaas han oc, Men will han wære actid aff sijth folk, da schall han dheth forhwerffwe met klogskab. wkrænkt leffnid. affhold. ædrwghed. oc wægt, i desse tingest skall een 5

Nota bene Mæn mange meene dog daarlige at the skwlle da mæst aff hollis, om dhe met mange swænis bwldher. smykkerij. oc offwerflodighed. betee seg for sijne wndersotte. Hwem holler een konge god aff smykkerij. 10 oc dyre sthene. effther di at hwer mand weed. at han dher haffwer saa mōghet aff [75 a] som han wml ysther, oc dher offwer hwad ladher han andhet till syne, wdhen sijne borghers oc wndersottis fordærfwe, hwilke dher skwlle met sijn stoore skade. oppe holle 15 saadan bram oc hoomod, Dher næst dha lære han dhem dher met, som ær begynnise till alt onth,

Saa schal een konge dyrkis oc leffwe, at ædle oc wædle aff hans gerning oc leffnid. kwnne tage exempill till sparsomhed oc ædrwghed, 20

Een konge hw kendis meer aff hans tall. æn aff hans smigkerij Hwad som konger tale dheth føris strax blant meenighe almwe, oc fordi da schall een konge met stoor fljyd tale dhe ord. som ær dygdelige. oc bewiise eeth konge sijnd, 25

Nota Icke schal heller forsømmis. Arisstotilis raad, som ær. at wil een konge fly sijne wndersottis had, oc bliffwe i dheris hyllist. dha skall han om no [75 b] ghet ær hadeligt mod allmwten dheth befale andre, oc icke schal han dheth self gøre, Mæn dheth som ær dhem 30 behageligt, oc gangeligt, dheth schal han self hande, ffordi at i saa maade, dha falder een stoor part aff

had oc affwnd paa hans embitzmend. oc besynnerlige om de ære icke nok taknemmelige. ffor almwen, oc dher næst for welgerning dha kommer all tackin till kongen all eene,

- 5 Dher næst for han dwbill tak, om han giffwer syne wndersotte noket snarlige, met lyst, selff bedhen, oc met gode ord. oc skall han noghet negthe dhem, dha skal dhet oc gøris blødelige, Schall no-
gheit pijnes. dha skall oc noghet fformynskis aff dhen
10 pijne. som i laaghen bescreffwen staar, oc saa schall een konge synis at pyne noghet ont, ligerwiis som han [76a] waare dher trængd oc nød till.

- Icke schal dhet heller wære een konge nok at han ær selff god mod meenigheden. Mæn skall han
15 oc saa gøre all sijn flijd dher till. at alt hans folk ær got oc seg ligt. som ære hoff sijnder. wännir. tiænire. oc mæsthere, thi at dhe ære konghens leemmer, oc dhet had som kommer aff dheris ondskab. faller tith paa konghen. Mæn motthe noghen sije dhet
20 ær swoert. oc kan neppelige skee, thi ær dhet bædre at han tagher inghen i tiænste. wdhen dhe som gwode ære. oc dhem schal han giffwe at kenne. at alt thet ær hanwm taknæmmeligt. som hans wndersotte ær profiteligt, Oc skeer icke dhet da hænder dhet seg
25 tith. naar een konge ær forsømmelig. oc seer i gænwmm fingre. at wdedis mænd brwge store tijranne stycker mod konghens folk, ligerwiiss som dhet wore aff konghens [76b] befallning, Oc dher som de synis at gøre konghens gagen, dher skicke dhe hanwm
30 meer eeth onth naffen oc rycthe,

Schwulle dhet saa gaa till. dha staar dhen meenig-
hed bædre wdhi hwilken konghen ær ond, æn naar

Nota
optime

Nota

konghens wænir ær onde, Man kan æn noghet for-
 drage æn tijran. thi at een mantz gerighed. kan æn
 folket mætthe, een mandz wkyskhed. kan æn stillis,
 een mantz grwmhed. kan man æn sagte, mæn at fylle
 saa mange tyranner, dhet ær ganske sworth 5

Nota
 optime

Een første skall forware seg for alle ny fwnd. og
 han inghen tagher op, thi at endog een tingest kan
 dher aff offte forbædris, da kan dhet icke fordragis.
 ffordi dhet ær nyt, Icke haffwer heller noghen mee-
 nighedz regementh wærid om kring wænd. heller 10
 seedher aff lagde, heller ny log wedtaghen wdhen
 [77a] bwlder oc opstød. Oc fordi ær dher noghet
 som nogherlwnde kan fordragis, dha schall dher
 inthet fornyes paa, mæn anthen fordrage dhet. hel-
 ler oc bædher nytte dhet. æn dhet till forn war 15
 brwghet. Ydermere ær dher oc noghet som icke bør
 at ffordragis. dhet skall han forbædre icke met een
 hast, mæn wiiselige oc met tidhen,

Ligger dher oc stoor magt oppaa hwad meening
 een første regherir met, thi at fattis hanwm dhen 20
 rætthe meening, dha far han møghet wiill, Hans agt
 oc meening bør fordi ath wære saadan, at han icke
 skall allsom ænisthe beskerme dhen meenighed. han
 haffwer taghet seg at reghere, mæn oc saa ladhe
 hænne bædre æn han haffwer hænne fanghet, 25

Effther dhi at ther ær træne gode tingest som
 Arisstotiles syer, som ære siælsins. kroppins. oc de
 wd worttis tingest deylighed. oc karskhed. [Siælsins
 godhed er dygd, Kroppins, deylighed oc swndhed,]
 wdworttis som [77b] met lycken kommer rigdom, 30
 dha skall her wel wogtis paa, at wij wenne icke bag
 frem paa desse tingest, oc saa akte een stads salighed

aff rigdom. oc andre wdwortis gaffwer. Dese tingest
skwle icke acthis wdhen i saa maade, at the kwnne
tiæne till siæls oc kroppins godhed, thi schall [han]
regne syn meenighed oc sijn wndersotte salige at wæ-
5 re, icke [om hand haffuer thenom megett riige eller
karske, men] om han haffwer dhem gode i rætfærdig-
hed oc affhold, inthet gerighe, icke fwlle met wredhe,
icke redeboen till opstød mæn møghet samdrægtige,

Schall der og wogtis at een konge icke beswigis,
10 aff koslige tingestis falske naffen, thi at aff dhen killæ
kommer dhet mæsthe ondhe som ær i een heell mee-
ninghed, Atleffwe i orkeløshed. offwerflødige kledher.
oc riigdom, dhet ær icke een sand salighed. Icke ær
dhet heller ræt friihed naar [78a] folket gør alt thet
15 them lysther. Icke ær dhet heller trældom at leffwe
effther god oc skellig log, Icke ær dhen meenig-
hed fredsommelig wdi hwilken [folket] ær konghen
lydighe i alle ting, mæn naar som dhe lyde god low,
oc konghen icke andhet begær æn dhet som god low
20 inne holler, Icke gor dhet heller lige till hwaar alle
faa eens løn, eens heeder heller ære, thi at saadan
ting ær stoor wrætfærdighed,

Ffordi schall dhen som riigis regementhe anam-
mir først paa mynnis. hworlwnde at børn skall op-
25 fødis rættelige, thi at meenigheds salighed hænger
een stoor parth dher paa. Som Zenophon sjer wdi
Cijri kongis opfødilse. then w lærde barndom ær
beqwem till alle hande konst. oc fordi skall een
konge betæncke meenigheds gagen met scholir staore
30 oc smaa, Dess ligest met jomfrvers [78b] opfødilse,
at the strax wndher gode oc wkræncte mesthere in-
dricke Christum, oc dhen lærdom som kan wære

Nota
optime

de scolis
nota

meenigheden profitelig. I saa maade kan dhet skee. at ther ær hwerken møghet at pyne, oc icke heller møghen low behoff, naar som folket aff sijn frij willie wel oplærth, effther følger dhet som ær got oc hōwist,

Saa stoor makt haffwer opfødilse som Plato sier, at ær hwn god dha gør hwn menniskin till eeth gwdommeligt dyr, ær hwn oc ond. dha wanægther mennisken seg till eeth ræt beesthis natwr. Inghen tingest ligger een konge saa stoor makt oppo. som han saa skicker sijne regementhe. at hans borgher ære gode. Thi schall. dher læggis win oppa. at the strax wænies till allerbæste tingest. wij see at sang ær dhem sød som ær dher till wande. oc inghen tingest ær saa swor. som at wænie noghen aff [79a] dhet som han længe haffwer øffd seg wdij. Oc desse tingest kwnne skee wæl i alle maade. om een konge will efftherfölie dhe ting dher ære alsom bæst,

Dhet ær tyranne stycker oc wredeligt at tratthere saa sijth folk, som kōdmaangere traktere øxn oc kør, hwilke dher icke annet gøre æn først offwer see hwore dhe kwnne lockis. heller oc rædhis. oc sidhen effther som dhem tyckir got at wære. dha smigre dhe oc liske met them. heller oc ærre dhem. som merkelige ær sagt. aff Platone, ffordi dhet ær at w redelige, brwge folkis begæring. oc icke at ramme theris bæsthe,

Nota Mæn ær dhet saa at folket ær haart oc staar i mod sith eget gagen, da skallt thw lade deg swickte. oc met tidhen drage dhem till dhin begæring, oc willie. anthen met konst heller eeth saligt omslag, ligherwiis som naar wijn drickis. da føyer dhet seg effther een mantz willie. Men naar [79b] dhet kommer i aarhir oc leemmir, dha leedher dhet æen mand hwart thet wil,

Oc endog at meenige mandz wylie, oc land oc riigis stoore ærende dragher offthe een konge aff merkelig oc god acth, oc nøde hanwm til at fijre tidhen. dog skall han altid staa i mod, oc betæncke
5 andre fwnd met hwilke han bescriffwe kan mærkelige ting, som icke kwnne i andre maade fræmmis,

Om skat oc exsiss

Hwilken som ransagher och offwer seer gammill tiids bøgher, oc krønicker. tha skall han finne møghet splidactighed. at wære opkommen aff stoor beskatning. oc fordi skall een god første gøre sijn fljyd dher till. at han icke opwæckir sijne folk met saadan tingest, kan han forgæffwis regere, dha gøre dhet. Een kongis æmbede ær møghet yppere en han skall
15 wære en plagere. oc een god først haffwer [80a] alt dhet som hans borgere æye, dher hanwm ælske

Maanghe heedninge haffwe saa regherid, at the inthet andhet førde i dheris hws, oc hiæm. aff meenigheden. wdhen heeder oc ære. Dog at Fabius
20 Maximus oc Anthonius Pius the oc forsmaade heder oc ære. Hwore møghet meer da bør een christen konge at wære till freds aff een ræt conscientze. effther dhi at han dhen herre tiæn. dher met alsom største løn betaal alt thet som rættelige gørs,

25 Somme icke andhet gøre hoss kongher, æn betæncke oc finne ny fwnd till at beskatte folk, met ny naffen oc titell. oc dhe meene at the dher met bewise een konge stoor trooskab, lligherwiss som dhe wore dheris borghers fiendher. Mæn dhen
30 konge dher saadant folk hørir gerne, han skal widhe seg at wære langt fra eeth konge naffen,

Dher schal heller arbeydis paa oc [80b] tænkis
 fwnd till at ther gantske lidhet taghis. oc begæris
 aff folket, oc da øgis hans skat nyttelige, om kon-
 ghen needher lægghe wnytig oc offwerflodig tæ- 5
 ring. oc aff lægge mange orkeløsse embede. som
 ær paa konge sloth, oc gaarde. Item om han icke
 optagher orlog. oc lang wandring. om han sagther
 hans embitzmentz gerighed. om han meer lægghe
 arbeyd paa at styre dheth land wel han haffwer. æn
 han dheth met andre forøge will, 10

Thi at schal skat agtis effther wor gerighed. oc
 hoomodige begæring, tha bliffwer ther aldrig ændhe
 heller maade paa beskatning, gerighed ær i sandhed
 w ændelig. oc altid øgis til at forfølge dheth som be- 15
 gynt ær Oc som dher sies i gammil tale Naar stræn-
 ghen ær for møghet ragt. dha brysther han snarlige.
 Saa skeer dheth oc naar folkins taalmodighed ær off-
 wer wunnen, dha wendis hwn om kring til bwlder,
 oc [81a] opstød hwilket som i fordom tid haffwer
 fordærffwet oc till inthet giort mærkelig konge riige 20

Ær dheth saa at nød trængher hanwm til at taghe
 noghet aff sith folk, da skall han dheth wdi saa maade
 gøre at ganske lidhen tynghe kommer dhi fattige till
 Moo well skee dheth ær æn nytteligt at komme dhe
 riighe till noghen sparsomheed. mæn then fattige 25
 trængis till hwngher oc reeb. dheth ær baade wcriste-
 ligt oc wtrygdt

Dheth schal oc een barmhertig konghe tænce, naar
 som han wil øghe sijn makt met møghet folk, heller
 oc han wil wdgiffwe sijn systher heller fæncke wdi 30
 eeth megtigt giffther maall, oc naar han will gøre
 alle sijnne børn lige mægtige met seg, heller oc gøre

sijn gode mend riige, heller oc met wandring betee
fræmmede folk oc land syn riigdom, hwore wbar-
hærtigt oc wcristheligt thet ær at ffor desse sagher
skall manghe tw[81 b]sindhe mend met hwstrw oc
5 børn haffwe hwngher. oc komme i stoor gæld. oc
sidhen trængis till all wgerning oc mishob,

Jeg regnir icke saadan førsther blant mennsker.
æn sidhen blant kongher dher trænge dhet fattige
folk aff. som dhe spilde i wkyskhed. oc daabill, En
10 dog des wær jeg haffwer hørt, ath mange kongher
meene dhet. at wære dheris ræth. oc sie at hwes
dheris wndersotte haffwe høre seg till,

Thi schal han meer offwer tæncke. at thet som
een tid aff noghen orsage ær optaghet. anthen kon-
15 gher heller friiborne mend till fordell oc profith.
thet kan aldrig læggis i gen,

Dog at een konge ey bwrde alsom enisthe at aff- Nota
lægge noghen paa lagd tynghe, naar som dhen nød
forgangen waare dher kongher trængde, mæn oc saa
20 at oprætte dhem dheris skade de haffwe hafft. aff
samme tynghe, [82 a] dhet yderste han wwm møyligt ær,

Oc fordi skall een konge wogte seg for eeth for-
giftigt exempill, om han will sith folk well. Oc ær
dhet saa at han gledis aff sijne wndersottis fordærff-
25 we, heller oc forsømmer dheris gagen, i hwad naffen
han haffwer dha ær han inthet myndre æn een konge

Schal der og sees till at riigdom ær icke ffor mø- Nota bene
ghet wlighe skifft, Icke dog saa at noghen skwlle
mysthe sith. Mæn dhe fwnd oc læmpe skwlle brw-
30 gis, at riigdom kommer icke alt sammen til faa
mend, Plato han wille. hans borghere skwlle hwer-
kin wære for fatige, heller for møghet riighe, thi at

then fatighe kan inghen hiælpe, oc dhen righe will inghen hiælpe,

Oc hwad maade haffwer dhet at dhe kongher bliffwer siældhen righe dher møghet beskatte, syn wndersotte, oc hwem som dhet lysther at wide [82 b] 5
dha lægge seg offwer, hwore møghet mijndre deris forfædre tog aff dheris folk, oc dhe wore dog møghet rwnnere æn kongher nw ære, oc haffde dher till riigdom nok, Mæn saghen ær icke andhen. æn at største parth hænger wed dheris hænder, som 10
saadan skat skwille indkræffwe oc opbære, oc saa kommer dhen mynste parth till konghens hænder,

Paa dhe tingest fordi dher meenige mand haffwer behoff, schal een konge inghen tynge lægge, som ær korn. brød. oc øll. kleder. oc wijn. oc andre saa- 15
dan tingest, ffor wdhen hwilke meenige mand kan icke leffwe. Mæn wij see dog at desse tingest tynghis alsom mæst, oc icke alsom eniste i een maade, mæn først met sisingh, paa hwilken dhe stwndwm laane penninge, oc giffwe dheris breff at dheris gældere 20
skwille sijdhen kræffwe dheris betalning [83 a] aff stædher oc fattige folk i gæn, oc dher næst met told. oc scriffwere penninge, oc paa dhet sijste met the køb som somme købmend ffaa loff at the eene moo wdføre heller oc sælie noghen ware. oc for een føye 25
baade een konge haffwer ther aff. dha skall dher saa manghen stackarll tage dher skade wdi,

Oc fordi dha øgher een konge, bæst sijn skat som sagt ær, naar som han aff læggher wnyttig kostning, oc offwerflødig forthæring paa alle ting, thi at som 30
gammil tall lyder, at sparsomhed ær een stoor rænthe,

Mæn kan dhet icke anderleedis wære for meenigheds bæste, æn han skal noghet tage aff sith folk som kallis sising, dha schall han lægge tyngge paa dhen ware som aff ffræmmede land føris, oc som
5 meer ær till hoyfærdighed. oc offwerflodighed æn till natwrins behoff, oc dher [83 b] dhe riige mæst brwge oc nytte, som ær ypperligt klæde, silke stycke. purpur klædher. peber. kostelige krwd. oc smørie. dyre stheene. oc andre saadan ware. fordi at tyngis
10 dher noghen aff. dha ære dhe oc riige. oc dhe riige tolet wel. oc bliffwe icke dher aff fatige. æn dog dhe bliffwe noghet meer sparsomme. oc saa forbædris dheris seedher aff føye penninge skade,

Wdi mynt at slaa skall een konge bewise dhen
15 troo. som han er baade mennisken oc gwd pligtig. oc icke skal han dhet stæde seg selff. som han grwmelige paa andre pyner, thi at met mynt, pleyer folket at røffwis i fire maadhe, hwilket wij haffwe seet sidhen hertig Karll war død, oc landhet haffde
20 icke herre, hwilket som ær wærrer en tyranne dømme, oc møghet twinge dhine land, Fførst met onth paffwiment. dher næst naar mynthen haff[84 a]wer icke syne rætthe wægt, item naar hwn ær møghet skaarin, oc sist naar som mynthen sættis op. oc aff
25 som konghen lysther. oc han kan tæncke sith fadebwr gagen oc profiith dher met,

Om een kongis Rwndhed oc welgærning.

Efther dhi at rwndhed oc well willighed. ære konghers besynderlig dygd oc ære, met hwad dristighed tage. oc wæle dhe seg konge naffen till. dher
30

icke andhet gøre æn arbeyd dher paa. at the kwnne
 lidhe well aff hwer mantz skade, oc fordi dha bør
 een konge der at være klog till wiished. oc waghē
 at han kan forskylle goth aff hwer mand, hwilket
 ær icke alsom ænisthe wdi gaffwer, Somme skall 5
 han helpe met gaffwer, Somme styrcke met ynnist
 oc hyllyste, Somme skall han frælse met syn magt
 aff twang oc modgang, Sommis bæste skall han
 ramme met gode raad. oc klogt skeell, oc saadan
 [84 b] acth oc meening skall han haffwe, at han skall 10
 meene dhen dag at være tapt, paa hwilken han haff-
 wer icke ffor skyllet got aff noghen, Dog skall han
 icke w redelige sætthe konghers rwndhed. Mange
 kongher dhet wbarmhertige beskatte aff sijne bor-
 gere, dher de spille paa gæcke oc øre twdhere, oc 15
 paa dhem dher dhe brvghe i legoms lyst, oc offwer
 flødighed, Ffordi skall meenigheden rættelige wide.
 at dhem bør at ffornymme kongers welgærning. ther
 meenigheden wnde well. oc gøre got. Løn skall giff-
 wis effther dygdsins gerning. oc icke effther løbe oc 20
 w redelige begæringh,

Nota De welgerninger schall altid een konge gøre. dher
 inghen tagher skade wdi, thi at røffwe ffræa een. oc
 gøre een andhen riig. oc at nedhertrycke een oc op-
 høye een andhen, dhet ær dwbil ondschap. oc icke 25
 welgærning, oc besynderlige nar dher [85 a] noghet
 tagis met synd. ffræ dhem dher ære wskyllige. oc
 spildis paa onde menniskir,

Dhet ær icke wdhen sag dictid aff poether, at
 gwder wandrede aldrig, noghen stæd, wdhen dhem 30
 till stoor lyke dher de gæste hoss,

Mæn nar een konge oc een herre ær wæntendis,

oc hans wndersotte lægge da offwer een sijde dheris
bæsthe clenodia, jnne lycke dheris deylige dötther.
borth sende deris børn oc swenne, dølie oc skiwle
dheris riigdom, oc alle maade holle dhem sparlige,
5 giffwe de icke till kände hwad meeningher dhe
haffwe om konger, effther dhi at the dhēt [gøre] mod
dheris till komme dher dhe giorde om dhe waare
wæntendhis røffwere. heller oc dheris obenbaare
fiende. oc bære fare for dhe tingest, dher kongher Nota
10 bwrde at beskerme, om noghen wille dhem wfor-
retthe, Aff andre rædhis dhe snedighed oc forræ-
dherj Mæn aff kongher rædhis dhe [85b] wold oc
makt, Oc nar som een beklagher seg ffor hwg oc
slag, en andhen at hans dotther heller pige ær bor-
15 taghen, heller dhen tredie at hans hwstrw ær wold
giord, dhen fiærde at hanwm er icke betald for ar-
beyd. kost oc thæring, O hwore langt haffwer dhenne
gæstning wærid ffra thet wilkaar. som gwdher sies
at gæste hwer mand till lycke, Oc nar som noghen
20 merkelig stad haffwer konger mistancke. oc wdi een
kongis till kommelise dha gaa de onde dristelige
fram, oc de gode skiwle oc holle seg offwer een side,
een dog de inthet tale. dha bewiss dog dheris ger-
ning. hwad meening dhe haffwe om kongher. Mæn
25 maa wæl skee her swarir konghen till saa siendis,
Jeg kan icke holde alle hændher. Dhēt meg bør at
gøre dhēt gør jeg, Dhw som konge æsth flyd [86a]
saa i sandhed, at the widhe dhin willie Dha skalt
tw well see at the holde dheris hændher, oc dha troo
30 folket at thet ær icke dhin willie, nar dhe see at ther
bliffwer inghen wpynth aff dhem dher herensked
gøre oc brwge,

Maa well skee thet ær een hedhen konge nok, at han ær wel willig mod sijne egne borgere, oc god, oc mod fræmmede oc wdlænninge rætfærdig, mæn een cristhen konge han skal jnghen holle for fræm-
met, wdhen dhen som ær wcristhen. dog at han skall 5
icke hæller hanwm i noghen maade wforrætte, fførst
schal han kende sijn egne borghere, oc sidhen for-
skulle goth aff hwer mand om han kan,

Oc æn dog at een konge skall der altid arbeyde
paa at inghen wforrættis, dha skall dhet meer gøris 10
met fræmmede, æn met indbyggere som Plato sijer,
ffordi at ffræmmede ære baade wæneløbe oc wdhen
slægt, i [86b] dhe stædher som ær fræmmede paa,
thi wforrettis dhe snarere æn yndbyggere, oc fordi
meenthes dher i gammil tid, at Jwpither skwlle self 15
hæffne de fræmmede folkis offwerlast,

Om low at skicke oc forbædre

Een møghet god low oc een møghet god konge,
dhe gøre stæder oc riige hellige, oc dha ær dheris
stat oc skickilse møghet lyksalig, naar dhe lyde 20
konghen. oc konghen ær laaghen wndher giffwen,
oc lyder hænne, oc laaghen ær rættelige sath effter
høwiskhedz regell. oc icke met ander meening, æn
meenigheds seeder kwnne dher aff fforbædris,

Een god wiilß oc wkrænckt konge han ær icke 25
andhet en een leffwindis loff thi skall han icke sætthe
møghet mænd dhen som god ær oc meenighedhen
salig, ffordi dhen stad som ær aff een god konge well
skic[87a]kedt, oc haffwer gode oc wkrænckte hø-
witzmend han haffwer icke low behoff, oc ær noghen 30

stad anderledis skicket, da er inghen low saa møghen, at hwn ær hanwm nok, Dhen krancke lidher icke dess bædre. at een wanwittigh læge bær een ny lægedom paa een andhen

- 5 I low at skicke skall wogtis at hwn icke ather konghens fadebwrs baade, icke heller friiborne mentzs besynderlige gagen, mæn effther hówiskhedz exempil, oc meenigheds profiith skal hwn skickis, dog at dhen profiith skall icke dømmis effther hwer
- 10 mantz meening oc sijelse, mæn effther wisdoms regill, hwilken regill konghen skall haffwe aff merkelig raad Thi at wdhen saa skeer dha er hwn icke low, som oc hedninge bekenne wdhen hwn ær god oc ræt, oc ramer meenigheds besthe. dhæt ær icke
- 15 [87b] strax low dher tæckis een konge men dhæt som tæckis een god oc een wiiss konge, hwilken icke andhet tæckis æn dhæt som ær hówisth oc got i noghen meenighed, Ær dhæt saa at dhen regill ær kroghet, dher andre ting skwlle rætte, hwad wænthis ther andhet aff, æn at rætte ting skwlle oc krøgis, effther samme regill, Ffordi will Plato at llaagher schulle icke wære mange, oc serdelis om dagtinghen. købmenskab. skat. rænthe. oc saadanne andre tingh. dher foye merkelig ære, Meenighedz besthe kommer
- 20 icke meer aff møghen low, æn een siwg mand bliffwer karsk aff mange honde lægedom,

- Hwar som konghen ær wkrænkt. oc høffwitzmend gøre theris æmbede fwlt. gørs icke møghen low behoff, Mæn hwor som thet icke finnes. da brwgis dog
- 30 god low ildhe, oc [88a] dragis meenigheden till for dærffwe aff onde hówitzmend,

Thi foragtis rættelige Dyonisius sijracusanus, som *Nota*

aff tyranne raad sætte møghen low. een oppaa een andhen. oc lod them forsømmis oc forkrænkis aff folket, paa dhæt at han skwlle haffwe sag met sith folk, Mæn thette ær icke at skicke salig low. mæn meer at sætte garn oc snarir for folket, 5

Oc som til børligt ær dha straffis Epitades, som skickede sith folk saadan low. at the maathe tage seg arffwinge hwem dhem lyste, oc thet giorde han fordi at hans eghen søn war hanwrm wkær, paa thet at han kwnne skiwde hanwrm wd aff sith arff, Mæn 10 met thet første dha forstoode dhe icke hans skalkhed, dog at dhen low paa dhæt sisthe giorde meenigheden stoor skade,

Saadan low skall een konge sætthe [88b] at hwn icke alsom enisthe pijner synd, men oc saa lærir 15 hwore syndhen skal flys, oc fordi fare the will, ther sie at lowghen schall wære met faa oc stackede ord screffwen, oc skall biwde oc icke lære, ffordi een low bør saa at wære dictid, at hwn meer dragher fra syndhen met redelig lærdom, æn met rædsle oc 20 pijn, En dog at Seneca giffwer icke dhenne Platonis meening magt men dhæt gør han icke wiislige

Oc dhen samme Plato han icke till stædher at wnge meenniskir skwlle dispwtere om laaghen en dog dhe gamble maa thet rwnnelige gøre, oc fordi 25 ligerwiiss som konge low skal icke aff meenige mand dømmis, saa skall han them oc low sætte, dher alle gode mæn kan tæckis, paa dhæt han skall widhe at mange som ær foye achtede haffwe oc skeell oc forstand, oc for dhen sag dha priises Marcus Anthonius 30 Pius, at han inghen tingest met [89a] mijnde giorde, æn han met breff oc skællige sag thet forkynnede

meenige almwe, oc sagde for hwad sag han alting gjorde,

Xenophon scriffwer oss merkelige, at wskælige creatwr the dragis till lydelse i twænne maade, an-
5 then met fødhe oc lijskilse, heller met hwg, Met føde om thet ær wanartigt, heller lyst om thet ær artigt, som hæsthe pleye at lyde, Mæn met hwg oc slag naar dhe ære fortrødne. som aßen pleye at lyde, Mæn effther dhi at mennisken ær eeth ypperligt dyr,
10 da bør hænne icke alsom ænisthe at trængis till dygd met pyne, men oc saa lockis met løn oc lyst,

Nota

Ffordi da schall low icke alsomenisthe pijn synd, men oc saa met løn locke till at gøre well, oc ffor skylle got aff meenigheden, Saa finne wij mærkelig
15 low gammill tid blant hwilke wor oc saa dhenne, at hwilken som [89 b] merkelige haffde striid for meenigheden oc kom leffwendis aff slaghet dha fek han løn, Mæn bleff han slaghen, tha skwlle hans børn fødhis aff then meenighed han haffde hiemme wdi, dher
20 slaghen bleff, oc hwilken som haffde frelst een borger. heller slaghet fiendher ffra een stad, heller met klogskab oc raad ræddhet naaghen meenighed, dha skickedis hanwm løøn. oc tak ffor saadan welgerning,

Oc en dog at ypperlige borghere, wdhen løn eff-
25 therfölie dhet som mærkeligt ær, dog görs dhet behoff at the groffwe oc wforsøgte optændis met noghen løn oc lijst, till dhet som dygdeligt ær,

Nota bene

De som ære aff ærlige sind, optændis till dygd aff
30 heeder oc ære, mæn andre dher ære icke saa fromme i sindt, the dragis aff baade oc profith, oc ffor di skal een god low. brwge bode dhet eene oc dhet andhet. heeder oc wanheeder, gagen oc skade Mæn dhe dher

[90a] ære som møghet træle aff natwr, at the kwnne icke met lijst oc lempe læris, dhem skall mand tæmme met stock. oc jern. hwg. oc slagh,

Gode borgher skall aff barndom wænies till at haffwe saadanne meeningher. om heder oc wanheeder, at the widhe kwnne løn icke at wære skickedt. effther rigdoms hedher, heller slægtis stoorhed, men effther gode oc dygdelige gerninger,

Nota Ther schal fordi offwer alt een konge wære waa-ghen wdi, at han icke alsom enisthe pijner dhetsom syndhet ær, men meer arbeyde dher paa, at inghen

Nota gør dhen synd. dher ær wærd pijnes,

Lligerwiiss som dhen læge ær bædre dher twinger sooth. at ænghen bliffwer siwg æn dhen dher læger noghen sijdhen siwgdomm ær kommen, Saa ær thet oc bædre at fortage synd, æn at pyne de syndher som giorde ære, oc thet kan een konge mærkelige aff stæd kom[90b]me naar som han anthen fordærffwer. heller oc formynsker. dhe orsagher der aff synd oc ondeskap wdaff komme,

Effther dhi som sagt ær ath møghet onth fødis aff ffalske meeningher, dher haffwis om nogre ting, da skal een god konge dhetsom først agte. at hans borghere ær aff ræt oc got skeell oplærde, oc ther næst han icke alsom eniste haffwer the hōwitzmend som ære wiise, mæn oc saa gode oc wforkrænckte,

Nota Oc som Plato rættelige paa mynder dha schall mand alting forsøge oc som sjes. alle stheene røre aff stæd. før æn wij pyne noghet aff dage, Fførst skall mand lære met ord oc got skæll, at inghen weele synde, Dher næst skwlle de forfæris met gudz strængthed. som alle syndher hæffnir hardelige, Dher

næst [91 a] skwlle dhe hødis met pyne. Oc kan in-
thet aff desse ting hælpe da skal mand brwge pyne,
oc først læth pyne. dher kan læge syndhen, oc icke
tagher manden aff daghe Mæn haffwer dheth icke
5 heller framgang till syndsins bædring, tha skall han
paa thet sisthe. ligherwiis som een leem dher whæl-
pelig ær. oc icke kan lægis. affhwggis, paa thet at
the karske leemmir icke aff hanwm oc saa besmittis,

Lligerwiis som een god læge. han hwgggher icke Nota
10 then leem aff. som kan met plaasther. drik. heller
smørie lægis, oc inghen gør han thet. wdhen siw-
ghen trængher hanwm dher till, Saa skall een konge
alting forsøge. før een han tagher noghen aff dage.
tænkendis at all meenigheden ær een krop, oc at in-
15 ghen fordi skær noghen leem aff. om han i andre
maade kan lægis, [91 b]

Oc ligerwis som een god læghe gør sijn fljyd dher
till at han læge met then siwgis allermijnste fare.
saa skal oc een god konge acthe. dher low sætther
20 till meenigheds bæsthe. at meenigheds siwgdom kan
fordriffwis met aller mynste fare,

Een stoor parth aff synd fødis ther aff at rigdom Nota
paa alle stæder møghet aff hollis. oc fatigdom for-
smaas. oc forthi dha skall een konge ther arbejde
25 oppa. at hans wndersotte kwnne agtis aff dygd. oc
icke aff rigdom. Oc dheth skall han først bewiise i
seg. oc sijne tiænere. ffordi naar folket seer at een
konge met stoort hoomod. lader rigdom till syne.
oc des meer æn mand wære agtidt aff konghen at
30 han ær møghet riig. oc at heder oc ære oc æm-
bede kwnne købis for penninge, da dragis meenige
mand till at sancke rigdom met ræt oc wræth. oc
hwes [92 a] maadhe de kwnne

Oc paa dheth at wij skwlle sie noghet meer almænneligt, I mange land oc stæder kommer alth onth aff aarkeløshed, hwilket som hwer begærir dog i askillige maade. oc nar som the haffwe thet fonghet. oc dhem fattis dheth dher de skwlle met opholle aarkeløshed, da wanarthe de seg i onde konsther, oc till wgerning, oc dher føde seg aff. Oc fordi da skall een konge dher vogte seg offwer. at han icke haffwer saa aarkeløse folk wdi syn meenighed, oc haffwer han dhem da skall han anthen driffwe dhem aff sijn land. heller trænge dhem till arbejde,

Plato sagde oc meenthe at alle tiggere skwlle driffwis aff hans meenighed, Mæn war noghen gammil heller siwg, oc icke haffde sijn eghen slegt oc wænnir, dhem dher kwnne klede oc føde, dha skwlle dhe fødis aff meenighed. Dhen som ær karsk [92 b] oc swnd oc ær till freedes met maadelighed, han haffwer icke behoff ath tigghe,

Massilienses wille icke anamme i dheris stad. dhe presther som foore omkring met helligdom, oc dher aff fødte seg, oc skiwlde aarkeløshed. Oc maa well skee dheth ær æn gagen for meenigheden, at ther ær icke for mange klosther till, ffordi at i klosther finnes møghet aarkeløst folk, oc besynderlig i dhe kloster som icke skælige oc rættelige leffwis, ffordi dheris leffnet ær møghet aarkeløst. oc dheth som om closter ær sagt, dheth maa oc wnderstaas om andhet aarkeløst folk, dher hwerkin arbejde heller stw-dheere, hwad heller dhe finnes i domkirikir, hæller andre stædher,

Nota Tiil dhenne aarkeløse hob. hørir oc dheth folk

dher køber seg till aff kongher oc hærir. toijll oc sising. oc andhen rænthe. kræmere oc saa, [93a] dher næst aagerkarle, mæglere, oc de som hworehws oppe holle, oc føde seg aff saadan sleemhed, 5 ydhermere. fageder lentzmend. oc mange swenne, som aff somme icke hollis till andhet æn hoomod oc bram. Naar saadant folk kan icke op holde syn orkeløshed. oc lædie met saadan wilkoor. da wanarthe dhe seg till all wgærning,

10 Ær dher oc een orkeløsh hob till dher mand kaller hoffmend oc rytthere som ær møghet forgifftige, aff hwilke alt got ffordærffwis, oc alt onth opkommer, oc ffordi ær dheth saa at konghen fordriffwer saadan pestelentz aff sijne land, dha skall der møghet myndre wære at pijnne met low. wdi hans meenighed, 15

Ffordi da skwlle nyttige æmbede wære wid hedher oc magt oc icke skall heller wanartigh orckeløshed haffwe syn orsaghe aff ædelig. heller

20 ypperlig. [93 b] slegt,

Dog sijer jeg jicke dhette at dhem fortaxis heeder oc ære. som ære fødde aff ærlig oc ypperlig slægt, Mæn jeg will at the skwlle bewiise dhem i dhe ting dher ædelehed ær aff begynt, oc i merkelige geringher. bethee dheris forælrdris beledhe, 25

Fforti saa ære thi icke bædre æn wij nw mange see, wdi ørkeløshed. offwerflodighed. qwinske geringher. wanwittig wdi alle gode konsther. stoore dranckere. oc mægtige daablere, oc andhet som jeg 30 icke will scriffwe, ffor hwad sag skwlle wij dha meer agthe dhem, æn andre skoomagher oc bønder,

I fordwm tid dha ware ypperlige mend frij. aff

groffwe æmbedhe. oc arbeyde, dog icke at the skulle
fordi swaldre, oc wære orkeløse, men øffwe seg wdi
de konsther, oc den lærdom. dher meenigheden
kwnne well regeris met, [94a]

Oc fordi da skall dhet icke hollis for smædeligt, 5
at rige mend oc merkelige ladhe theris børn lære
sig dher wdi, dha twingis dhe oc hollis fra møghen
synd oc fwlhed, Dher till ær dhet saa at the haffwe
icke konsthen behoff, da ær hwn læth at bære, Er
thet saa (som alting ær om wændelig) at them træn- 10
gher tha kan eeth got æmbede, icke alsom eniste
wdi alle land føde them, mæn oc saa i hwad wlycke
dhem falder till,

Nota bene

I gammel tid forstoodhe merkelige mend, at ther
kom møghet onth aff offwerflodig tæring, wdi klæ- 15
der. mad. oc bygning. oc fordi da giorde the low.
oc skickede dher domere till. dher saadan offwer-
flodighed skwlle maade. oc sætte till rætthe, oc for-
meene formøghen kostning. wdi gæstebwd. kleder.
oc bygning. oc ær dhet saa at noghen meen dhet 20
swoerth [94b] at wære at een moo icke brwge sijn
eghen willie. met sith eghet gotz, da tæncke seg at
thet ær møghet haardere. at menniskens seedher
schwle saa aff offwerflodighed fordærffwis at mange
skwlle dher faare lade halsin till. oc fordi ær thet 25
bædre at nødhe dhem till sparsomhed, om dhe
schwle aff offwerflodighed fordærffwis. oc bliffwe
till inthet,

Inghen ting ær wærrer heller meer skadelig, æn naar
høffwitzmend haffwe fordell oc rænthe aff borghers 30
synd oc brøde, hwore schall dhen formeene synd oc
ondskap, dher haffwer rænthe aff synd oc ondskap

Dhet ær baade ræth, oc skeede i gammill tid at Nota
alle brødhe penninge komme till dhen dher skade
fik. een parth kom oc till meenigheds fadebwr i
stoore sagher, sompt oc saa till dhen dher saghen
5 førde i rætte, men dhet som ær hadeligt dhet skal
[95 a] icke acthis effther noghen mantz besynderlige
baade, mæn effther meenigheds skade. heller gagen.

Ffordi skal all low saa wendhis at inghen skeer Nota
optime
w ræt, wære fattig. heller riig. ædele heller w ædele.
10 frij heller træll. offwermand heller wndersotte, oc
skall laaghen noghet offwerhænge, da skall dhet
wære dhen fatige till hiælp, thi at the fatige snarist
wforrættis, oc fordi bør laaghen at rætthe dhem dhet
op, dher løcken haffwer dhem fra taghet, oc fordi
15 skall laaghen meer pijnne een fatig mantz wold æn
een rig mantz fortørnilsse, meer een forkræncth bor-
gemesther æn een ond borghere. meer een ædele
mantz skalkhed. æn een w ædele mantz,

Effther di som Plato sjer at brøde pijnns i twænne
20 maade. thi skal dher først sees till at pijnen ær ic-
[95 b]ke større en syndhen war, oc fordi dha skall
inghen mand w redelige tagis aff dage, Icke skall
heller synd dømmis. effther waare falske meening,
heller løße begæring, mæn effther det hwn wdi
25 sandhed ær, Hwor fore pijnnes nw enfollig styld met
dødhen, oc hoor bliffwer wpinth, oc dhet skeer mod
all gammill low, wdhen fordi at gwotz oc penninge
regnis for andhet æn dhe i sanhed ære, oc theris
skade regnis meer effther wor gerighed, æn effther
30 theris rætte wærd, Mæn hwar fore ath hoor nw
myndre pijnnes æn gammill low dhet pijnthe, dhet
bøør icke her at scriffwes,

Dhen andhen pijnē som Plato sijer dher giffwis for synd. skall siældhen brwgis. Icke schall dhēt heller skeep, at folk skall baade forfæris aff ny oc grwm pyne. Inghen ting [96a] ær saa forfærlig at hwn for-
 smaas ey, nar hwn kommer i wane, oc inghen ting 5
 ær meer wnyttig, æn at wænie sith folk till pijnē. oc trældom, oc ligerwiis som wdi siwgdōm, at man skall icke brwge ny lægedom, om then siwge kan helpis met then gamble lægedom, saa skall icke heller ny low sættis. om meenighed kan raadis bod 10
 met gamble low,

Ond oc wnyttig low kan hwn icke snart wd aff læggis wdhen bwldher, dha skall hwn met tidhen anthen aff læggis, heller oc forbædris oc rættis. Fordi at ligerwiis som dhēt ær farligt at w redelige fornye 15
 noghen low. saa gørs dhēt oc behoff at skicke low effther then beleylighed som landhene ære nw wdi. llicherwiis som een siwge skall læghis effther krop- pins leglighed Møghet ær [96b] salige oc i een god meening skickid oc dhēt læggis dog aff møghet sa- 20
 ligre, oc i een bædre meening, ffordi at beleylighed ær icke nw saa wænd. oc dhēt kan nw wære onth som dha ware goth,

Møghen low haffwer wærid ganske wel skicket, dog at onde æmbitzmend haffwe draghet henne till 25
 een ond oc skadelig wane. Inghen ting ær wærrē æn een god low ther brwgis till ondhe, oc fordi skall een god konge saadan low aff lægge, oc icke acthe then skade hans fadebw̄r for ther aff, effther dhi dhēt kan icke kallis baade. dher haffwer noghen 30
 handell met wdygd, oc serdelis nar low ær saadan, at hwer mand glædis aff hænnis gænkall,

Icke schal heller een konge meene at the skwlle fordi bliffwe wid magt, at the ære almænnelige wed-
[97a]taghne, wdi mange land aff gammill seedwane, ffordi at dygd oc hõwiskhed ær icke wdi eeth stort
5 tall, oc onth skall altid des heller aff læggis. at thet ær gammilt,

Oc paa dheth at jeg kan sætte exempill paa een low Nota heller too, Wdi somme land war dheth saa skicket. at døde noghen fræmmid mand, dha toge konghens
10 fogether hans gotz till gømme paa konghens wægne, oc dheth war skicket i saadan meening, at jnghen skwlle tage seg gotz till ffra rætthe arffwinge, oc ffordi skwlle dheth bliffwe hoss konghens fogede. saa længe dhe arwinge komme til stæde. dher gotzid
15 hørde till. Mæn nw ær dhen low dher till draghen at hwad heller arffwing er till heller ey, dha schall gotzid høre konghens fadebwr till,

Rættelig wor dheth ocsaa skicked [97b] at hwad som war fwndhet hoss een tywff, dheth skwlle an-
20 then gæmmis hoss konghen heller hans æmbitzmand, paa dheth at thet skwlle icke komme wdi fræmede hænder. Mæn nw ære ther somme till. dher soa holde dheth faar sith eghet. som findhis hoss tiwffwen, ligerwiis som thet ware theris rætthe arff
25 oc eye, dog for staa dhe wæll at thet ær icke ræth, Mæn gerighed offwerwindher dygd oc reedeligt skæll,

I gammill tid aff merkelige raad war thet paa lagd, at paa landemærke skwlle skickis nogre gode men. dher skwlle scriffwe oc see till. hwad som fõrdis aff
30 land oc i land, oc thet giordis i saadan meening at købmend skwlle inthet skade skee aff røffwere oc skalke, oc finge købmend noghen skade [98a] ther

offwer tha skwlle konghen oprætthe them then skade
 effther hans rænskab som haffde gotzid indscreffwet.
 Oc røffwere oc skalke skwlle icke bliffwe wpynthe,
 oc paa dhen tid moo well skee tha gaffwe købmend
 them een føye skenk ther thenne wmaghe haffde, 5
 Mæn nw er then skenk omwænd till tooll oc ther
 fore hollis nw købmend. mødhis. platzis. oc wma-
 gis. oc røffwis, oc dog at wdgiffthen øghis dalige.
 dha talis dher inthet om at the skwlle beskermis.
 oc icke wforrettis, Tynghen bliffwer. oc saghen hwor 10
 fore tynghen op kom ær aff lagd. dhet som war
 skællige oc salige paa lagt. dhet ær aff ondhe æmbitz-
 mend draghet till een ond wane oc tyranne stycker,

Dhet war skicket at wrag som ær [98b] skibbrø-
 dhet gotz skwlle anammis oc gæmmis aff konghens 15
 fogedher, icke dog saa at thet skwlle høre konghen
 heller hanwm till, mæn paa dhet at thet skwlle icke
 komme i fræmmede hænder oc war thet saa at in-
 ghen kom oc kraffde paa samme gotz, tha skwlle
 thet bliffwe konghens oc icke før, Mæn nw see wii 20
 at bliffwer noghet borthe i strandhen. i hwad maade
 thet skeer, dha holler fogedhen dhet strax for sith,
 oc ær møghen wmilder æn strandhen war, ffordi
 dhet som stranden haffde ladhet een skibbrødhen
 mand, dhet tagher konghens fogede till seg, liger- 25
 wiis som een andhen storm oc eeth bag wædher,

Nota See fordi hwore alting ær omwænd till ondhe, een
 tiwff han hænges fordi han hander een andhen mantz
 gotz, oc konghens foge[99a]de gør thet samme, som
 fordi war skicket at then skwlle faa sith eghet igen 30
 ther mist haffde, oc han røffwer bondhen tyswer,
 først tagher tiwffwin fra bondhen, oc dher næst fo-

gedhen fra tiwffwin, oc aff dhem platzis. mødis. oc
wmagis købmend, som ære skickede till at frij dhem,
oc beskerme for møde. platz. oc wmage. Oc de som
ær skickede der til at noghet gotz skwlle komme til
5 sijn rætthe herre, the forhindre at thet icke kommer,
Saadan mange seedher oc laagher findis i mange land,
dher ær jw saa slæmme som syndhen ær selff, dog
jeg icke will noghen meenighed her foragthe, Desse
som sagde ære the ære bodhe almænnelige, oc ffor-
10 dømmis aff alle mand, thi haffwer jeg dhem fortald
till een lærdom, oc ther ære well dhe till moo wel
skee, som icke kwnne aff læggis. wdhen [99b] bwl-
dher, dog at een konge met saadan aff lægge ski-
ckede seg bodhe hyllisthe, oc dhet som offwergaar
15 all baade oc fordell, een god oc høffwisk meening
om seg oc sijne gerninger,

Lligerwiis som een konge. saa bør oc een low at Nota
wære all mennelig, oc rætfærdig, oc thi at icke saa
skeer. tha bliffwer thet sant som then wiise gretske
20 mand sagde. at low ær lighe som spindelwæffs næd,
ther griber flwgher oc icke holler stoore dyr, oc li-
gerwiiss som konghen. saa skall oc low wære meer
redeboen till miskwnd æn till pijn, ffordi dhet ær
baade aff seg selff got, oc ther till føjer dhet seg
25 meer effther gudz gærningher. hwes wrede som ær
møghet seen till hæffen, oc saa. ær dhet saa at no-
ghen wnleedher seg met herenskee oc løghen [100a]
han kan dog kræffwis oc deelis till staffens, oc en
dog pijnes nok Mæn dhen som ær w redelige dømbd
30 hanwm [kand inghen hielpe], oc bliffwer han icke
æn taghet aff dage, hwem kan dha widhe rættelige
hwore stoor hans sorg ær,

Wij læse at mange som icke waare kongher, mæn
 tijranner, ffra hwes gerningher een konge skall wære
 langt, ther dømde synd effter besynnerlige gagen,
 saa at thet regnedis een lidhen synd. at stiaele fra een
 fatig mand, ther sien met hwstrw oc børn selff træn- 5
 gis till at stiaele. heller at tigge aff then skade han
 fik, oc thet regnedis alsom størsthe synd, oc mange
 galier wærd at stiaele aff kongens fadebw, heller ffra
 een andhen rig mand een foye ting,

Nota Item dhen sagde de strax at synde mod konghens 10
 førstelighed, ther noghet talde om hans tyranne ger-
 ninger, [100b] heller oc om hans forgifftige høffwitz-
 mend talde noghet rwnnelige, dog at Adrianus key-
 sere oc een hedning. som icke bør at regnedis i blanth
 gode førsther. wille aldrig till stedhe at noghen skwlle 15
 klagis for saadan sag, oc then grwmm Nero hørde
 icke heller saadane kæremaall, oc een andhen konge
 som saadan ting plath forsmade, oc sagde at wdi
 een frij stad skall wære frij twnger,

Nota Inghen synd skall een god konge heller forlade, 20
 æn dher gørs mod hans eghen persone, fordi at in-
 ghen kan bødher komme till at forsmaa brødhe mod
 seg selff, æn een konge, oc dess meer magt han haff-
 wer at hæffne, des wær staar hanwm hæffen, effther
 dhi at hæffen hørir till arme oc blødagtige sind, oc 25
 fordi dha bekommer een konge inthet myndre æn
 hæffen, effther dhi at hanwm bør [101a] at haffwe
 eeth mandeligt oc eeth frompt sind

Dhet ær icke nok at een konge ær frij for alle synd,
 thi at han skall oc wære frij for alle orsage, oc mis- 30
 tancke, oc fordi dha skall han icke alsom enisthe
 agte hwad ther brydis mod hanwm, heller hwad then

forskyller dher hanwm fortørnir Mæn oc saa hwad andre dømme om hanwm, oc fordi agtendis sijn ypperlighed, dha skall han gerne forgiffwe brøde mod seg selff, oc gøre naade met them som ære dog icke
5 naade wærdhe, paa dhæt at han kan skabe seg eeth got røgte

Inghen skall heller her roobe i mod saa siendis, Nota
wdi saa maade foragtis kongens førstelighed, ther bører ath wære i stoor reuerentze oc wrdning, oc dher
10 till wkrænkt, ffordi ath i [101b] sandhed dha hørishwn i saa maadhe wed sijn tilbyrlige ære, oc reuerentze. nar folket forstaar at han ær saa waaghen herre, at jnghen ting ær hanwm skiwld, saa wiis at han weed i hwilke ting hans førstelighed bør at agtis, saa barmhertig at han icke will hæffne synd,
15 wdhen nar meenigheden haffwer dhæt beehoff. Cesar Augustus giorde sijn førstelighed møghet merkeli-gere oc tryggere, met then naade han giorde met Cijna æn han haffde [met] stoor pijnē plaghet hanwm, oc dhæt haffde dog icke bleffwet dess bædre,
20

Dhen synder i sandhed i mod konghens førstelighed, dher formynsker hanwm dhe ting aff hwilke Nota
han ær alsom ænniste stoor oc mægtig. Aff dygd ær han stoor, oc aff syn meenighed ther haffwer framgang [102a] aff hans wiisdom. ær han mægtig, Dhen som desse ting fordærffwer hanwm, hanwm bør at klagis ffor dhen synd dher ær i mod konghens førstelighed. The fare møghet wiill ther meene at konghens førstelighed tha øgis, nar low haffwer inghen
25 magt, oc friihed tagis ffraa meenigheden. ligherwiis som een konge oc een meenighed waare twænne ting atskillige. Oc skall dher nogen lignilse gøris mel-

lom dhe ting, der natwrin haffwer till hobe sath, dha
 skall een konge icke ligne seg, mod hwer besynner-
 lig dher findis i een meenighed, mæn mod alle ho-
 ben. Oc dha skall han see hwor møghet hwn ær
 yppere, dher ær till hobe komen aff saa mangan 5
 ærlig mand oc gode qwinner, æn eeth konge hoff-
 wid thet ær, [102b] Meenighed bliffwer altid meenig-
 hed, om ther waare en inghen kongher till. Manghe
 land oc stædher haffwer standhet well wdhen kon-
 gher. som Rom oc Athene, Mæn inghen kan wære 10
 konge wdhen meenighed, Dher næst meenighed
 oppe holler kongen, oc icke konghen meenigheden.
 Hwad gør konge andhet æn meenigheds samtycke,
 dher hanwm tiæne. Mæn dhen som ær stoor aff dygd.
 haffde æn han inthe righe. dha bliffwer han dog stor. 15
 Ffordi dha fare dhe openbare wild, dher regne kon-
 ghen mægtig oc ypperlig aff alle dhe ting dher ha-
 nwm staa ildhe. Dhen kalle dhe een forrædhere,
 ther met gode raad dragher een konge fra the ting,
 dher hwerkin staa hanwm well heller ære trygge. oc 20
 icke heller ære meenigheden profitelige. Mæn dhen
 som hanwm [103a] besmitter met meenighe folkes
 fwle meeningher, oc ther kommer hanwm i offwer-
 flodighed. hoomod. oc daabill. oc andre forsmælige
 ting, mwnne han well raade for een kongis stath. 25
 oc werdighed. Dhet kallis troo nar som dher lydis
 met smigher. een daarlig kongis bwd, Mæn dhet
 kallis forrædheri, nar dher staas i mod dhe ting dher
 ære w redelige begynthe, Mæn i sandhed dha ær in-
 ghen kongens myndre wen, æn dhen som met slemp 30
 smigher kaaghler hanwm, oc dragher aff dhet som
 goth ær, oc ræt, som raadher hanwm till orlog, oc

till at beskatte sijn wndersotte, oc lærir hanwm tjiranne stycker, oc gør hanwm hadelig. oc wsynlig ffor hwer mand. Dhette ær forrædherj oc icke een p̄jne wært mæn manghe

5 Plato han wille at the som skwlle [103b] skicke low oc ræth, at the skwlle i alle maade wære wkrænckte, oc een god konge skall inghen hardhere pyne, æn dher ildhe skicker ræth, oc icke rættelige brwgher low, dog at han ær then ypperst dher low skall well
10 skicke oc brwge,

Thi gørs dhet behoff at laaghen ær bode lidhen Nota
oc rætfærdig, oc sæt met klare oc forstandelige ord. till meenigheds bæsthe. I fordwm tid da war hwn obenbarlige screffwen, saa at hwer mand kwnne wi-
15 dhe laaghen, paa dhet man skwlle icke brwge low. ligherwiiss som næd oc garn till at gribe folk met. som somme gøre. ligherwiis som the skwlle fare æffther roff, Paa thet sisthe skal hwn wære sat læt-
telige paa almennelige tale, ffor wdhen dybe omslag,
20 paa dhet at mand skall icke [104a] haffwe dhet wmæt-
telige folk behoff, dher mand kaller juristher oc ad-
uocatur. Dog at dheris kwnst i fordwm tid lærdis aff thet bæsthe oc haffde stoor wærdighed met seg oc
25 gerighed fordærffwet,

Plato s̄jer at meenigheden haffwer inghen større fiendher, æn then som tagher een low dher ær wndher een god konge salig, oc giffwer hænne wdi noghen mantz frij willie oc wilkaar,

Om forstandere oc dheris befalning

Then fasthed som een konge bør at bewise sijne wndersotte, bør hanwm oc saa at æske aff sijne æmbitzmend. Icke skal heller thet være hanwm nok, at [hand] thet biwdher them. Mæn dher ligger magt oppa met hwad wilkaar them biwdis, oc ther skall wooghis paa [104b] at the wkrænelige fwlkomme dhet som dhem ær bwdhet, 5

Sier Aristotiles merkelige at thet ær forgæffwis at sette god low, wdhen the oc skickis ther god low skall holle wid makt, oc fordi hwar thet icke ær, dha skeer thet stwndwm at god low wendis aff onde høffwitzmend meenighed till stoor skade, 10

Dog at høffwitzmend skwlle icke wdwælis effther rigdom. slægt. heller allerdøm, mæn meer effther wiisdom oc fasthed, dog ær dhet icke wnytteligt for meenigheden, at gamble mend tagis dher till, icke alsom enisthe fordi at the ære meer i alle ting forfarne, oc dheris løße begering ær nw stillid, mæn oc saa at beqwem alder thet giffwer dhem, at the ære agtede i blant folket, oc fordi dha will Plato at inghen skall sættis till at regere low oc sidhe ræt. yngre [105a] een fæmtij aar, Presther wille han icke haffwe yngre æn LX aar, fordi at ligerwiiss som alder haffwer sijn tid, wdi hwilken han ær fwlkomen, saa skall han oc met tidhen haffwe roo oc hwile, aff æmbede oc andhen wmage, 20

Nota Eeth koor ær een deylig tingh, om dhet ær wel-skicket, oc ændrægtigt wdi sang, Twært i mod ær dhet icke endrægtigt wdi seedher, oc sang, dha ær 30

dhet een leed ting, Saa er oc een stadt. heller eeth riige. een deylig ting, nar hwer mand giffwis dhen stæd hanwm bœrlig ær, oc hwer haffwer sith æmbede oc thet rættelig brwgher dhet ær nar konge
5 gør thet hanwm bœr, oc hans høffwitzmend dhet de ære skickede till, oc menige folk [lyder] them, effther som god low wdwiiser. Mæn hwor som konghen gør sit gagen, oc [105b] høffwitzmend inthet andhet gøre æn beskatte folket, oc folket icke lydher
10 god oc høwiske low, mæn smigre for kongen, oc hans till syns mend, som tidhen faldher seg. dher ær een alsom slemmist mænghe till hobe kommen,

Dhet ypperste oc dhet første een konge han bœr at gøre, dhet er at forskylle got aff meenigheden.
15 Mæn dhet kan han wdi inghen maade bædhre gøre, æn naar han befaler gode mend regementen, ther meenighedhen haffwer kær, oc wne wæll, Hwad ær een konge andhet æn meenigheds læge, Mæn dhet ær icke een læge nok at han haffwer wise tiæ-
20 nere, met mynne æn han er selff alsom wiisist, oc møghen waaghen, Saa ær dhet icke heller nok at een konghe han haffwer gode till sijns mend, wdhen han ær selff alsom [106a] bæst, fordi the skwlle baade aff hanwm settis till, oc bædris nar dhe haffwe brødhet
25 Lligerwiis som alle parther i siælin ære icke lige mægtige, mæn somme biwde oc somme lyde, dog at kroppen alsom eenisthe lyder. Saa skall oc een konge ligerwiis som dhet yppersthe wdi meenigheden wære møghet wiis, oc frij aff alle løbe begæ-
30 ring. Nest hanwm skwlle hans æmbitzmend wære wdi wiisdom, fordi dhe skwlle bodhe lyde oc biwde, lyde konghen, oc biwde offwer almwen,

Oc fordi ær meenigheds salighed dher wdi, at till
 syns mend oc theris æmbede, well oc skellig skickis,
 Dher næst skall der wære magt till at kære paa dhen
 dher w redelige haffwer brwghet sijn befalning, som
 i fordwm waar seed till ath kræffwe sijn oprætning, 5
 for skade oc wold som noghen war giord. Paa [106b]
 dheth sisthe skall dhem skickis stoor pijn, om dhe
 bliffwe offwerwundhene

Dha skicker konghen rættelige fforstandhere, nar
 han icke sætther dhem till dher manghe penninge 10
 will giffwe, heller oc the ære hoomodige begærin-
 dis, Icke dhem dher høre hanwm næst till, heller
 foye seg effther hans seedher, gærighed, oc andre
 løbe begæring. Mæn dhem som haffwe dheris siæll
 kær, oc thet bewise met dygd oc ære, fforti the ære 15
 till saadane æmbede møghet beqwemme,

Mæn hwor som een konge icke andhet gør æn
 dyre sælier æmbede, hwad kan andhet wæntis aff
 them, æn at the skwlle oc saa sælie fræmdelis, paa
 dheth at the kwnne oprætte theris skade, oc aff hænde 20
 i køb rætferdighed. oc handell, dher dhem haffwer
 saa møghet kosthet. Icke ær thet heller dess bædre
 at thet ær nw [107a] i mange land wedtaghet, effther
 thi at hedninge thet oc fordømt haffwe, oc keysere
 laaghen biwdher at dommere skwlle haffwe rænthe 25
 aff kongher oc herrir, paa dheth at the skwle inghen
 orsaghe haffwe till at begære penninge, heller an-
 dhen ware. fordom, oc tiænisthe, som dhe gøre no-
 ghen mand

I fordwm tid da war wrætfærdig dom een stoor 30
 synd, mæn met hwad dristighed will een konge pyne
 then domere, dher haffwer dømt for penninge, hel-

ler wille dømme ræt for samme sag, effther dhi han
saalde hanwm først dommere æmbedhet, oc først
lærde sijn dommere saadan forgifftig ting, oc fordi
bør een konge at gøre dheth mod sijne æmbitzmend,
5 dher han will at the skwille bewise mod seg selff,

Kongelige paa mynder Arisstotiles at [107b] ther
skall wogtis, at aff æmbede kommer jnghen baadhe
till dhem dher æmbede haffwe, thi at skeer icke
dheth. tha kommer ther twænne skader aff. Fførst at
10 the ther mæst gærighe ære, oc forkrænckte, trænge
seg ind i saadan æmbede, oc wælde seg dhem till,
Dher næst plagis folket i twænne maade, dheth ær at
the baade wdlyckis, fra heder oc ære, oc dher till
sætther dhe baadhen oc fordeelin till,

15 Om Compakt oc forligelse till fred

I kontrakt oc pagt till at gøre freed skaall een
konge (som i allting) alsom eeniste akte meenigheds
bæste, oc hwor han thet icke gør. mæn meer aff
theris skade liide well, tha ær thet icke pakt, men
20 eeth baand till meenigheds fordærffwe, hwem som
haffwer then agt. han gør twænne folk aff eeth, eeth
aff the friibaarne, [108a] oc eeth andhet aff almwen,
oc ther lidher een well aff een andhens skade, oc
fordi hwar thet ær, dher ær icke meenighed,

25 Mellom alle cristenen folk ær een fast oc een hel-
lige pagt, i dheth at the haffwe cristhendummen till
hobe, hwad görs thet fordi behoff at cristne kongher
oc herrer gøre saa daglig freed oc pagt till hobe, lli-
gerwiis som the waare hwer andhers obenbare fien-
30 dher, oc at menniskens pagt kwnne thet gøre dher Nota

Christus kan icke forhwerffwe, hwar noghen ting
 skall gøris met mange breff oc hanscriffther, dher
 ær icke stoor trooskab paa færdhe, oc fordi see wij
 at ther kommer stoor trætthe aff, dhet som war
 skicked till at styre oc formeene trætte met, 5

Naar som noghen handis mellom [108b] gode folk
 oc aff een god troo, dher gørs icke mange breff oc
 scriffther behoff. Mæn skeer thet mellom onde folk,
 for wdhen god troo. tha kommer ther meer trætte
 aff mange breff. æn fred, Lligerwiiss som mellom 10
 gode oc wiise konger oc herrer. ær altid wænskab,
 dog at the gøre inghen pakt till hobe. Saa twært i
 mod mellom onde oc daarlige konger, dhet som
 skwlle gøre freed meer ijppir trætthe oc wfred, naar
 som i blant saa mange articler, een klagher at then 15
 war icke holdhen, oc een andhen, at then war brø-
 dhen oc krængt,

Pagt pleyer fordi at gøris. at feyde skwlle aff læg-
 gis. Mæn nw kalle dhe dhet pagt oc dage, nar dhe
 wele føre orlog, saa at pagt oc dage ær jcke andhet. 20
 æn een beredning till orlog, oc lige som lycken slwmp-
 per till, saa holdhe dhe oc pagt oc dage [109a]

Nota Kongher skwlle wære saa fasthe wdi troo, till at
 bewise lyffte at theris eenfoldige lyffthe, skwlle wære
 fasthere, æn andre folkis eedher, Hwore slempt kant 25
 tw dha tæncke dhet ær, at icke holle dhet som wed
 taghet ær. met stoor oc høytilig pagt, oc wilkaar, dher
 oc ære stadfeste met thet ypperste som cristhet folk
 haffwer, som ær dhen cristelighe troo. Oc wi see dog
 hwad daglige hænder (jeg sier inthet meer) aff man- 30
 ghis skalkhed, thi at wdhen skalkhed kan dhet jcke
 skee,

Er thet æn saa, at noghen artikil ær brwdhen i
noghen pagt, icke skwlle fordi all pagthen brydhis,
paa dhæt at een skwlle icke synis, at begære orsage
till at bryde wænskap. Mæn meer skall ther fordi
5 læggis wind oppa, at thet som brøt ær, kan bødís
met een føye skade, [109b] Stwndwm ær dhæt oc nyt-
teligt at see i gænwm fingre met samme artickler.
Effther dhi at blant almwes folk, kan icke æn længe
staa wænskap, oc serdelis om alting skall dømmis
10 paa dhen yderste pwngt, oc nøye regnis. Icke skall
tw heller thet efftherfølie ther wrede raadher tig,
mæn thet som meenigheds bæste ær

Een god konge skall fordi haffwe fred met alle,
oc serdelis met sijne naboo, ther møghet kwnne
15 skade, om thi ære fiendher, oc gangne om the ære
wænir, oc for wdhen dheris handell. dha kan inghen
meenighed wære wæll bestandelig, oc bødher kan
wænskab gøris oc hollis mellom dhæt folk, som
haffwer eeth twnge maall. oc eens seedher. Somme
20 land ære oc saa askillige wdi theris seeder oc wæ-
sinde, at thet ær møghet bødre at the inghen han-
dell haff[110a]we till hobe, æn the skwlle met stoor
baand oc pagt wære till hobe bwndhen. Somme land
ære oc saa langt borthæ at wille the æn gøre andre
25 land goth, da kwnne de dhæt icke aff stæd komme.
Somme ære oc saa stwmme oc trooløße, at ære the
æn nabo dha dwe dhe dog inthet, at handle heller
holde wænskap met, Oc met saadant folk ær raade-
ligt at mand skall hwerken feyde heller haffwe wæn-
30 skab, icke heller blænne met them giffthermaall, bode
fordi at orlog ær een forgifftig. oc een forderffwelig
ting, oc dher till da ær sommis wænskap icke mø-
ghet bødre æn orlog,

Dhet skall fordi wære een stoor parth aff kongens wisdom, at han skall widhe møghet aff andre lands seeder, oc thet sompt aff bøgher, oc sompt aff wiise mendz wnderwiisning, dher ær forfarne, paa dhet at han skall [I I 0 b] icke selff wandre andre land met stoor fare som Wlisses giorde oc dog at mand kan icke well om alting scriffwe dha maa wi almenne- lige sije at mand schal icke haffwe baand heller handell met thet folk som icke ær aff samme troo met oss som ær tyrkir hedninge Ey heller met thet folk dher natwrin haffwer skild fra os, met strand. stoore bierg. oc mange mjulle Icke skwlle wii giffwe dhem orsage ath falde ind paa oss oc icke skwle wij heller falde ind paa dhem En dog her motte mange exempill sættis paa dha er eet nok som nw giffwer seg faare, Ffranckerige ær i sandhed blant alle eet mærkeligt rige Mæn æn haffde thet wærid merkeligere, haffde thet wærid wbewarid met Waland oc icke faldhet ther ind oppa [I I I a]

Om kongers oc dheris børns gifftermaall 20

Møghet saligt dømmet jeg dhet ffor meenigheden at kongers giffthermaall bleffwe i landhen hoss dhem heller oc met næste naboo om thet skwlle skeep i fræmmede land Mæn maa well skeep, om noghen saa sier een konge dotther bør at giffwis met een konge heller een konge søn, ath forhøije sijne dhet bæste hand kand dhet ær een eenlig oc besynnerlig begæring ffra hwilken een konge skall wære møghet langt Llad saa wære een konge dotther giffwis myndre mand æn konge heller konge søn hwad tha naar

thet kan skee meenighed till større gagen dhet ær hanwm større ære till hans werdighed at han meer ramer meenige mantz bæste, æn hans dotthers heller sythers besynnerlige ære [111b] Konge gifftermaal er
5 een besynnerlig ting, mæn dog see wij ath all wærd-sins ypperlighed oc ære, ær nw dher till kommen, oc thet hænder oss tiith dher skeede mellom the grekir oc troianir. for Helene skyld,

Ær dhet saa at ther skall wære wæll oppa som til-
10 byrligt ær met een konge, wdwælie seg een aff alt sith land, ther priisis aff reenth leffnid. aff sagtmogighed, oc klogskap, oc ther kan wære een god konge, een lydige hwstrw, oc føde hanwm the børn, ther bode land oc forældre kwnne wære till ære, hwn ær høy-
15 baarin nok. dher kan wære een god konge. een god hwstrw,

Alle mæn giffwe thet magt at inghen ting ær een konge oc konge righe meer nytteligt, æn at konghen ælskir syne wndersotte, oc at han [112a] ælskis aff
20 them, oc thet skall well skee ther woldher møghet i meenighe fædhrene land. Een skabing oc indfødde natwr bindher een ting fastelige till een andhen, oc fordi dha spildis een desse wilkaar, nar som i mellem folket ær stoor wligning,

25 Dhet kan næppelige skee at landhet kan aff alt sith hiærte bekænne them, ther ære fræmmede fød-de. Dog meene almænnelige folk, at konge giffthermaal ære sig till fast oc ewige fred. Mæn som wærd-sins ting nw lære oss, dha see wij at stoor bwlder oc
30 trætthe, ther aff meer begynniss, nar som een klagher at nogre wilkor i brøllwps skath bliffwer icke hollet, heller een andhen som ær fiendhe aff noghen sag ta-

gher brwdhen borth. Somme aff wstadighed sye then
 først aff i gæn, oc taghe een andhen. Somme haffwe
 andre kæremaall, mæn hwad kommer dhette mee-
 nigheden wed, [112b] heller hwad fordell haffwer
 meenighedhen ther aff, Kwnne konghers oc konge 5
 børns giffthermaall gøre fred, oc roolighed i wær-
 dhen, tha wille jag ønsked. at the waare alle till hobe
 bwndhen i sex hwdredhe maade, met giffthermaall.
 Mæn hwad gagnede giffthermaall mellom konge
 Jacob aff Skotland. oc kongens dotther aff Ænge- 10
 land, dhet kwnne icke fortaghet at han skwlle ey i
 fiende wise fare ind i Ængeland, Oc thet hendher
 seg tith at giffthermaall. gøris icke før æn landhen
 ære trætthe. oc fordærffwede aff orlog. oc stoor skade
 paa bodhe sidher. Dhet skwlle konger gøre at the 15
 haffde till hobe een ewige freed, oc dher till skwle
 dhe skicke alle dheris raad, kwnne æn giffthermaals
 baand gøre freed, dha kan dhet icke gøre ewig freed.
 Nar som then eenæ døør dha slipper wenskabet [113a]
 oc haffde giffthermaall wærid ræth wilkoor till freed 20
 dha haffde han bleffwet stadig, oc framtwrindhe.
 Mæn noghen moo sie aff theris børn kommer ewige
 freed, hwi stridhis dher dha mæst mellom dhem dher
 næst ær frændher, ffordi at i saa maade, oc for saadan
 sag da bliffwer mæst wænding i land oc riighe, nar 25
 som eth arff føris i fræmmedhe landh, oc eeth land
 øgis oc eeth andhet formynskis, aff hwilken ting
 stoor bwlder plæyer at begynniss,

Thi kan thet icke skee aff saadanne wilkaar, at
 orlog aff læggis men the ther aff meer yppis. Fforti 30
 ath nar som land oc riighe ære wdi saa maade bwndne
 till hobe, strax een herre fortørnis aff een andhen, oc

saa i een foye sag, dha dhen som fortørnet ær, sjer
strax sijne swoijer till, oc andre ther ære i saa maa-
dhe met hanwm bebwndne. Saa ær [113b] strax een
stoor parth aff wærdhen optændh till orlog. Saa stri-
5 dis paa dhæt at mangel cristen mantz blod skall
wdstyrthis, for een mantz wrede skylld. Exempil
sætther jeg icke. paa dhæt at inghen skall fortørnis.
Maa well skee een konge bliffwer rig aff saadanne
giffthermaall, mæn folket fortørnis dher dog møghet
10 offwer. Een god konge men icke at thet gaar hanwm
well, wdhen nar meenigheds bæste rammis, Paa dhæt
jeg skall icke oc sie. at ther gørs wmannelige. mod
the jomfrwer oc pigher, dher sendis wdi fræmmede
land, blant fræmmede twngemaall. oc wlige skab-
15 ning oc natwr, oc møghet wlige seedher. Lligerwiiss
som the skwlle wære landflygtige, nar som the motte
leffwe møghet saligere i theris eghet land, dog at
thet skeede met myndre bwl[114a]dher oc hoomod,
oc æn dog jeg seer at thenne seed ær meer wedta-
20 ghen, æn mweligt ær at han kan aff læggis, jeg wil
dog paa mynne om ther kwnne æn noghet hænde,
for wdhen hob i samme sag

Wthi the ting dher konghen skal øffwe seg
mæn fred ær:

25 Een konge wæll oplærd aff Jesu Christi low, skall
inghen ting haffwe kær, wdhen sijn meenigheds sa-
lighed, hwilken hanwm bør ligerwiiss som een krop,
bode at ælske oc læge, oc dher till skall han skicke alle
hans tancker, øffwilse, oc magt, paa dhæt at han kan
30 saa reghere dhæt han ær troid till, at han kan faa loff,

oc stadfæstills aff Jhesu Christo, ther skal aff hanwm reghenskab wære begærindis, oc blanth menniskin lade effther seg een hōwisk, oc god meening, oc amyndilsse,

Hwad hæller een konge ær hiem[114b]me heller 5
 aff by, tha skall han altid effther følie Scipionem ther priisis aff alle, oc sagde. Jeg war aldrig myndre eene. æn nar jeg war eene. oc aldrig myndre ledig. æn nar jeg war ledig. Meenthe han saa, at nar han haffde
 jnghen besynderlig sysle, tha arbeyde han noghet 10
 met tancke oc oplægge, ther hørde till meenigheds salighed oc ære, Oc Eneam Virgilianum, hwilken som dhen kloge poethe giffwer mange tancker oc gærningher. mædhen de andre soffwe. Oc thet som
 Homerus scriffwer bwrde at scriffwis paa alle konge 15
 wægghe, hwilket saa lydher Dhen som folk oc stoore æmbede ære befalede, hanwm bør icke at soffwe heel natthen wd. Er han oc saa blant meenigheden da skall han noghet gøre dher høre till meenigheeds gagen,
 dheth ær at han skall [115a] altid bewise een konge, 20

Mæn tha sømmer thet een konge meer at han skall wære wdi openbare handell, en eenlige for seg selff, Oc nar som han fram gaar. da see sig till at hans ansigt. gang. tale. ær saadane at hans folk kwnne dher aff bliffwe bædre, tænckendis ath alt thet han 25
 sier. heller oc gør. tha mærkis thet oc gæmmis aff hwer mand,

Icke giffwis dheth heller magt aff wiise mænd, dher persaris konger giorde, som altid waare i eenrom hemmelig wdi sijne gerningher, oc meenthe at the 30
 skwlle i saa maade wære agtede aff dheris folk, oc war thet saa the komme noghen tid obenbare fræm,

dha skeede thet met stoor hoomod. oc dyre klæ-
dher. oc smickerij. folket stoorlig til skade. met
stoor rigdom som dhe da lode til sijne, Dess i mel-
lom dha fordærffwe dhe tidhen met leeg. oc [115b]
5 oc andre gækkelig stycker lligerwiis som een god
oc een from konge haffde icke sysler wdi freed-
sommelig tid effther thi at merkelige gerninger
haffwe altid aarsage nar som een konge fattis icke
sind oc hwg

- 10 Somme meene thet at icke wære kongeligt dher Nota
alsom eeniste ær kongeligt som ær at wære wdi
openbare handell. lligerwiis som mange bisper mee-
ne at thet bekommer them inthet dher alsom eenisthe
hørir theris æmbede till som ær at prædicke gwds
15 ord oc lære folket, oc thet aff eeth wnderligt raad
dher dhem besynnerlig bwrde at gøre befale andre,
lligerwiis som the ware dheth w wærdhe oc the slem-
miste æmbede tage dhe seg selffwe till Mæn icke
blygdes Mythridates som wor ypperlig nok bode
20 wdi wiisdom oc riighe met syn eghen mwnd at sije
ræth [116a] aff oc dømme for folket for wdhen tolk
oc paa dheth at han thet dess bædre gøre kwnne dha
lærde han till fwlle xxij twnge maall Icke lod hel-
ler Philippus konge i Macedonia at thet stod een
25 konge ilde thet han selff sad hwer dag oc hørde sa-
gher Icke heller Allexander magnus hans søn dog
han wor daarlig oc hoomodig hwilken dher haffde
saadan seed at han hørde jnghen sag wdhen met
eeth øre [saa sigindis, Att thett andett øræ] skwlle
30 gæmmis till dhen dher till saghen sware skwlle
Mæn at mange kongher icke maa desse wilkaar
lijde thet gør een ond opfødilse Sijes dher i gammil

tale, at man øffwer seg gerne i dhen konst han haffwer lærdt oc holler seg fraa dhen han kan inthet aff. Hwore kan dhet skee at then dher opfødis blanth dhem dher smigre kwnne oc qwinfolk oc først [116b] fordærffwis met ondhe meeningher, oc legoms lyst, 5 oc fordriffwer hans barndom wdi jagt. daabill. oc dantz. ath han kan sijen haffwe lyst till dhe ting dher behøffwe merkelige oc dybe tancker,

Homerus han sjer at een konge haffwer icke tid till. at soffwe natthen heell wd, oc dhe gøre dog 10 somme inthe andhet æn optæncke ny fwnd. wdi legoms lyst. till at fordriffwe tidhen dher met, lligherwiiss som konger haffde icke andhet at gøre. Een god boomand wdi eeth hwss. fattis aldrig gerning. hwore skwlle da een konge wdi eeth helth riige. 15 fattis sisle oc gerning

Nota hoc officium regis

Onde seeder skwlle aff læggis met god low, forkrænckt low. skall rættis, ond low. skall plat aff læggis, wkrænckte høffwitzmend. oc forstandere 20 skwlle agtis, oc aff hollis. Dhe som forkrænckte ære skwlle pijnes, oc [117a] straffis, Dher schal optænckis fwnd. dher gantske lidhet tynge fatige almwe, alt landhet skall frælsis aff røffwere, oc wgerning, oc dhet skall skee met allermijnste blodstyrting, 25 med hwilke ting han skall føde oc fast gøre een ewig eendrægtighed blanth sith folk. Somme ting ære myndre, dog ære dhe oc een stoor herre wel wærde, som ær at offwer see syn stædher, mæn thet meer met tancke oc hwg, paa dhet at han alting 30 forbædre kan

Dhe stæder som icke ære trygge, oc faste, dhem
skall han gøre fasthe, oc pryde dhem met ganglig
bygning, holde broer færdige, oc the hwss som ære
till heeder, oc meenigheds bæste, bygge tempill, oc
5 holle færdige stranbredhe, oc wand løb. Item rænsse
dhe stæder som ære besmittede met pestilentze, an-
then flytte bygning. heller oc opfylle kær oc moo-
ser, oc gøre dhem tørre. Dhe ær som icke flyde till
[117b] gagens skære oc graffwe wd paa andre stæ-
10 der, anthen lade strandhen haffwe jndløb, heller oc
dhet formeene effther som nytteligt ær, Dyrche the
aghre som ned ær lagde, paa dhet at korn kan dess
bædre naa till. oc ladhe them bædre dyrkis dher
haffde till forn wærid forsømmede. Item gøre ther
15 icke wingaarde som korn woxir bædhre æn wiin-
bær trææ. Saadanne sysler ær dher sex twsinde till,
hwilke dher staa een konge møghet wæll, oc han
kan i them saa forlyste seg. at han till tids fordreff.
haffwer icke orlog behoff. heller oc daabil at korthen
20 natthen met,

I the ting dher meenigheds heder oc ære hørir
till. skall een konge icke wære for møghet offwer-
flødig hæller thærindis, mæn dog ærlig som ær i
meenigheds bygning. i leeg oc spill till anamme oc
25 saa fræmmede sendebwd, heller oc noghet [118a]
haffwe at trakthere paa meenigheds gagen. Mæn
wdi dhe ting som hans besynnerlige persoen ære an-
rørindis skall han wære sparsom. bodhe at han skall
icke synis at leffwe seg till gode aff meenigheds gotz
30 oc riigdom, oc icke heller lære sijne wndersotte off-
werflodighed som ær een modher till alt onth,

Jeg seer at mange wdi gammil tid waare i then *Nota bene*

wilfarilsse, oc gwd giffwet at ther ær icke æn nw til
 aff samme slag, at the giorde all dheris fljyd dher till,
 at the kwnne gøre dheris riighe større oc icke bædre,
 oc thet haffwer tith hænt seg at naar the wille mø-
 ghet øge theris righe dha mijste the thet dhe haffde, 5
 oc fordi dha ær icke Teopompi røst priist oc loffwet
 wdhen sag, ther saa sagde, at hanwm laa icke magt
 oppaa hwore stort righe han lod syne børn, [118b]
 effther seg, mæn hwore got oc fast. Oc dheth sprok
 som sagdis in Grecia, effther myn meening skwlle 10
 scriffwis i alle konghers skiold oc waben. der saa
 lydde. Sparta ær deg faldhen till, pryd oc smycke
 hænne, Sparta war een stad saa kallet, Dheth skall
 wære een kongis meening, at ther kan inthet mær-
 keligere gøris aff hanwm, æn han forbædir then 15
 meenighed. i hwore dan hwn ær ther han haffwer
 anammet, oc ladher hænne skønere. æn han haffwer
 hænne fanghet. Epaminondas ær loffwet oc priist aff
 lærde mænd, ath dhen tid æmbede i hans stad war
 forsmaade, oc inthe agtede, oc jnghen wille haffwe 20
 them, dha regerede han æmbede saa, at mærkelige
 mend waare them sidhen begærindis, oc sagde at
 eeth æmbede bør icke at ære een mand, mæn een
 mand [119a] bør at ære æmbedhet

Oc thet kan skee som wi haffwe nw een parth 25
 bewist, om saa ær at een konge forarbeydher dhe
 tingest ther meenigheden bode ophøjis aff oc stad-
 fæstis, oc the tingest aff lægggher oc twingher, som
 meenigheden fordærffwe. Meenigheden hiælpis mø-
 ghet aff een god kongis exempill. wiished. oc at- 30
 wogt, aff borgemesters. oc raads fasthed, oc aff prest-
 mæntz gode leffnet, aff wdwaldhe skoolemæsthere,

rætfærdig low, oc serdelis dhen lærdom oc øffwilse, dher ær beqwem till dygd. Wdi desse ting, at øge oc stadfæste bør een god konge at wære winskibelig, Aff mange ting fordærffwis een meeningheed, ther
5 dha bæst fortagis om theris rødher oc begynnilss først læggis øde, at een konge ær waaghen wdi saadan ting, dhet ær hans studium oc philosophia, oc at gøre baand mod [119b] desse ting oc dher till brwge alle raad, dhet hørir een christen konge till
10 Lligerwiis som hemmelske planether kwnne icke Nota noghet bwlder haffwe til hobe, wdhen desse jørderegis ting tage dher stoor skade aff, som wi klarlige see i solens oc maanens bryst. Saa skeer oc dhet naar stoore herrir noghet gaa fraa høwiskhed. ræt.
15 oc skæll. hæller oc the met hoomod oc gæckerij noghet syndhe. dha ær thet all werdhen till een stoor skade. oc aldrig war dher inthet planethe orlog. saa stoor skade gjorde mennisken. som Julii paffwis oc Llundouici kongis aff Franckerighe orlog
20 oc feyde, hwilke wij baadhe haffwe seeth oc græth,

Om orlog heller strijd at føre

Æn dog at een konge skal i inghen ting wære framfws, da skall han wære allsomseenisth. oc forsynligst till at optage orlog. Ffordi at ændog [120a] at
25 aff alle ting kommer alle handhe skade, tha forgaar aff orlog paa een tid alle ting, oc møghet onth opwexir i samme stæd oc inghen tingh hænger meer widh, oc kan wær aff læggis. Aff eeth orlog fødis eeth andhet oc aff eeth lidhet fødis eeth stoort. oc aff
30 eeth fødis thw, oc aff skæmpt kommer gammell. oc

grwmp̄t alffware, oc nar som orlog paa eeth stæd begynn̄is, dha naar dhet icke alsom ænisthe till næste land, mæn ogsaa till dhem som langt fra liggendis ære,

Oc fordi da schall een god konge ingelw̄nde optage orlog, før en han haffwer alting brwghet till freed, oc inghen ting kan hiælpe, oc waare wii aff dhette sind, dha skw̄lle dher næppelige wære orlog mellom nogher kongher oc førsther. Mæn ær dhet saa. at then pestelentze kan icke aff wændis, met myndhe hwn [120b] skall optagis Tha skall een konge dher lægge wind oppo, at orlog holdis sith folk till aldermynsthe skade, oc met allermynste blodstyrtn̄ing, oc ændhis thet aldersnaristhe,

Fførst skall een god konge offwerlægge, hwad skylsmesse ther ær i mellom menniskin som ær fød till freed, oc welwillighed, oc wskællige creatwr, dher ære fødde till roff oc orlog, dher till hwad skæll dher er i mellom eeth menniske. oc eeth cristhet menniske. dher næst offwer lægge se hwilken begærlig hōwisk. oc salig ting ær fred, oc twært mod hwor skadelig oc syndelig er orlog, oc hwor mōghet onth thet dragher met seg. om thet waare een alsom rætfærdigst. om saa er at orlog kan i nogre maadhe kallis rætfærdigt. Paa dhet sisthe aff lægge saa længe syn løbe begæring, at han met raad offwer [121a] læggher hwad orlog will kosthe, oc staa. oc dher till om dhet ær saa goth dher striidis om. waare thet æn saa at han waare wiis paa seyer, hwilken som icke pleier altid at wære met then rætthe sag, Offwerlæg. wmage. omhwg. thæring. fare. wmagelig oc lang beredning, Dher skall sendis bwd effther fræmmede skalke, som ær eeth aff-

skwm aff alle ondhe mennisker, oc will een konge
mod een andhen wære noghet stræng, dha skall han
først giffwe them penninge, saa skall han smigre
for them, fije oc thiæne landzknæcthe, hwilke ther
5 ære draffwils folk blant alle menniskin. Inthet skall
fordi wære een god konghe meer kærth æn han haff-
wer syn egne gode. Mæn hwad kan meer fordærffwe
gode seedher æn orlog, Inthe skall een konge meer
begære ath haffwe i sind, æn at see sijne [121b] bor-
10 ghers karskhed theris lycke oc salighed i alle ting.
Mæn naar han lærir at striide tha nødhis han till at
sætte wngdomen i stoor fare, oc tiith paa een thime.
dha gør han saa mange fadherløse børn, widwer, oc
gamble mend bliffwe dheris børn qwith, dher dhem
15 skwlle fødhe, ssaa mange tjiggere gørs dher, oc saa
manghen mand faldher wlycke oc wsalighed till

Møghet staar konge wiisdom all werdhen om,
dhe skwlle forsøge hwore farlig een ting orlog ær, oc
naar the bliffwe gamble saa sie, Jeg haffde icke troet
20 at orlog haffde wærid saadan een pestelentze. O then
wdødelig gwd, hwad thw haffwer lærd thenne wiis-
dom mangen mand till skade, dha skal han tæncke
hwor wnyttigt thet war, at wille saa for øge sijne
land [122a] oc thet at wære een stoor skade, ther
25 met thet første synthis at wære een stoor baade. Nar
dess i mellom ære saa manghe twsinde folk somme
slagne. oc somme fordærffwede i grwnd, Desse ting
skwlle aff bøgher lærir, oc gamble mentz snak oc
tale, oc aff naboes skade. oc fordærffwe. nar then
30 oc then konge haffwer stoort orlog for saadan land,
oc thet met møghet større skade æn gagen,

Saadan ting skall een god konge skicke, dher

ewige kan tæckis. Dhet som wii aff løbe begæring begynne, dhet tæckis saa længe dhen begæring staar oppaa. Mæn dhet som med raad oc klogskab optagis, som dhet tæcktis i wngdom saa gør dhet oc i allerdøm. Mæn dhet skall i ænghen tingh meer skee 5 æn wdi orlog at førre, at noghet skall aff raad oc klogskab optagis [122b]

Plato han kallede splidagtighed oc icke orlog saa tith som greekir mod greekir striide, oc nar thet hænde seg dha bød han at thet skwille maadelige 10 brwges. Hwad naffwen skwille wii dha giffwe orlog ther dagelighe brwgis mellom cristhet folk. ther ære i saa mange maade met cristhendommen till hobe bwndhen, heller hwad skwille wij sie, nar thet brwgis grwmmelige. oc standher paa i manghe aar 15 anthen for een forfænge titell, heller lønlig oc besynderlig affwnd, heller aff wngdoms hoomod,

Saa pleyer konger oc førsther at smigre for seg, oc leedhe selffwe, Dher ær noghet orlog som ær rætfærdigt, oc till at begynne samme orlog haffwer 20 jeg rætfærdig sag, Fførst om dher ær noghet rætfærdigt orlog till dhet wille wij sætthe i rætthe, Mæn hwem ær dhen dher ladher seg [123a] icke at haffwe rætfærdig sag, oc iblanth saadan werdsins omwendilse. oc blant saa møghen pagt, oc dage nw wedtagne. oc nw krænkte, hwar ær dhen dher icke ffor orsage i noghen maadhe, oc meen at wære seg sømmeligt at føre orlog,

Mæn kirkylaaghen fordømmer icke alt orlog oc Augustinus i somme stæder giffwer thet oc magt 30 Sanctus Bernardus priiser oc saa hoffmend Mæn Christus Jesus Sanctus Petrus oc Sanctus Paulus,

dhe lære dher twært i mod, hwi agthe wi icke dha dheris lærdom. saa well som Augustini. heller Bernhardi. Augustinus maa well skeepaa eeth stæd icke fordømmer orlog. mæn Jhesu Christi lærdom
5 raadher ffræa orlog oc alle apostoll bøggher, paa alle stædher dhet fordømme, oc dess ligest dhe gwode mæn Bernhardus oc Augustinus een dog at the paa eeth stæd giffwe orlog magt, dha forbiwde dhe oc foragthe orlog paa [123b] saa mange stædher wdi
10 andre bøggher, oc ther see wij offwer, paa dhet at wij skwllæ haffwe noghet at føde wor synd, oc on-dhe begæring met, Paa dhet sisthe wele wii nøye see till, tha skwllæ wij findhe ath orlog giffwis magt aff inghen. met the wilkooor thet nw brwgis met,
15 Som konsther ære fordømdhe aff laaghen, fordi at the haffde mōghen handell met falskhed, oc brwgedis met swig som kallis astrologia. oc alchimi-stica. Dhen første dømmer om tillkommendis ting effther hemmell tegen, oc dhen andhen till at gøre
20 gwld aff andhen malem, Om saa waare at desse konsther kwnne rættelige brwgis da ære dhe dog forbwde. Mæn dhet forbwde skwllæ mōghet meer gōris wdi orlog, ffor di saa waare æn noghet rætfærdigt som nw gaar werdsins handell till, tha wid jeg
25 icke [124a] om noghet kan findis ther rætfærdigt maa sies, ffordi at theris begynnelse ær aff hoomod. wreedhe. grwmhed. wkyskhed. heller gerikhed. Dhet hænder seg tith at herrer oc friibaarne mend, dher meer forthære æn behoff giordis, oc theris rænthe
30 sijen till, met beraad mod begynner orlog, paa dhet dhe kwnne øge dheris gotz hieme aff sijne wnder-sottis roff, oc beskatning. Dhet hænder oc at kon-

gher skæmpther met hwer andhre, oc lade som the wille orloghe, paa dheth at the kwnne forarme theris folk, oc aff theris armod bliffwe righe oc stærcke oc fordi skall een god konge haffwe mystancke till alt orlog i hwore rætfærdigt thet synis ath wære, 5

Mæn her rober somme i mod at mand skall icke forlade syn ræth, fførst dha hörir saadan ræth konghens persoene eene till. Om thet saa waare at hannwm fælde noghet till arff. heller [124 b] hiemgiffit met syn hwstrw, hwore wmilth thet ær at følie 10 saadan ting, met meenighe mandz stoore skade, oc for een føye rættighed. ther man wid ey hwore dhan hwn ær, røffwe oc beskatte eeth helt riighe oc komme dheth wdi stoor armod oc skade, Een konge fortørnir een andhen wdi een føye sag, anthen wdi 15 saadan som sagt ær, heller een andhen føye sag, hwad kommer dheth meenighe mand weed

En god konge agther effther meenigheeds gagen alting, thi at gør han icke dheth, dha er han icke wærd kwnges naffen. Een konge haffwer icke then 20 ræth offwer mennisken, som han haffwer offwer wskellige creatwr. Dhen størsthe parth aff righe ær meenighe [125 a] mantz samtycke, fordi at then ting giorde først kongher,

Om dher kommer noghen trætthe mellom land 25 oc riige, hwij skickis dher icke mæglere till, Dher ære saa mange bisper. abbedher. lærde mænd. oc kloge raad. aff hwes skeell oc dom saadan ting skwlle aff talis. oc needher læggis. oc alle sager endhis. heller æn met saa stoor blodstyrning, roff, 30 aff andhens skade oc fordærffwe,

Nota Fførst skall een konge haffwe sijn ræth mystro,

dher næst ær han ey wiiss oppaa sijn ræth, dha skall han offwer lægge om thet ær raadeligt ath han met saa [manghen] mantz fare forføllier syn ræth, Dhe som wiise ære dhe will heller fortabe dheris ræth,
5 æn hanwm forfølie, for dhi dhe holde thet at wære mijndre skade. Heller wil keyserin (som jeg meen) tabe sijn ræth æn han will hans gamble land oc riighe oc then ræth som keysere laaghen [125 b] giffwer hanwm forfølie. oc kræffwe i ghen,
10 Mæn her sjer noghen, skall jnghen forfølie sijn ræth. ther wordher tha jnghen ting tryg, oc wdhen fare, wdi sandheed dha maa han forfølie sijn ræth. Meen om thet gørs meenigheden behoff, oc kongens ræth skall icke kosthe hans borgher for møghet. Mæn hwad ær nw trygd oc forwdhen [fare], nar
15 hwer mand will forføllie sijn ræth, at han will inthet fordraghe heller skoone, Wij see at aff eeth orlog begynnis eeth andhet, oc eeth følier eeth andhet, oc wij see inghen ændhe wære paa bwldher oc trætthe. Thi see wij at i saa maadhe dha læggis icke fæijde aff, oc fordi skwlle ther tha brwgis andre raad, wdhen een will noghet fjire [126 a] oc tabe aff sijn ræth, Dher kan icke æn blant wæner bliffwe lang freed oc samdrægtighed. Een god man seer møghet
20 offwer met sijn hwstrw, paa dheth han skall icke bryde wenskab. Mæn hwad fødhis aff orlog wdhen orlog. Twgt oc ære fødhe sijn lighe, saa giør oc ræt-
færdighed, Dheth skall oc røre een konge som ær god oc barmhertig, at alt thet onde som fødhis aff orlog
30 thet faldher møghet paa dhem som inthet haffwe met orlog oc ære thet møghet w wærdhe

Nota

Naar som een god konge haffwer offwer lagt alt

thet onde som kommer aff orlog, om thet ær mwelig
 at thet kan offwer læggis, dha skall han saa tæncke
 met seg selff, till alth thette onde bliffwer jeg eene
 orsage, saa møghet mandhe blod, saa mange wid-
 wer, saa mange arme oc begrædelige hwss, saa 5
 mange wænlosse gamble [126b] folk saa mange fa-
 tige mennisker alle seedhers. laaghers. oc milheds
 fordærffwe læggis meg eene till, desse ting skall jeg
 well betale well dyrth Jhesu Christo

Nota Een konge kan icke hæffne seg paa sijne fijndher 10
 wdhen han skall først brwge fienskab mod sijn wn-
 dersotte, hans folk skall beskattis, han skall optage
 hoffmend, hwilke Maro kaller skalke, oc dhet icke
 wdhen sag Han skall for meene andre lands bor-
 gere at wære i sijne land, aff hwes handell meenig- 15
 heden haffde stoort gagen oc profiith, oc han skall
 holle hiemme sijne egne borghere oc inde lycke
 them som the waare fiendher, oc dhet skeer tith at
 wij gøre wor egne borgere større skade, æn them
 ther ære fiendher 20

Dhet ær meer swoerth oc [127a] deyligere at bygge
 een stad, en ath fordærffwe een stad, wi see dog
 mange stæyder opbygde, aff wlærde oc groffwe folk.
 ther konge wredhe haffwe fordærffwet, Oc tith for-
 dærffwe wij mærkelige stædher met større wmage oc 25
 kostning, æn andre ny motthe met opbyggis, Saa holde
 wij orlog met stoor kostning oc skade, wmage oc ar-
 beyde. at tiendhe deelin aff dhem waare nok till freed,

Dhen seyr oc ære skall altid een konghe begære
 som ær wblodig. oc wdhen noghen mantz skade. 30
 Om then seeyr kan en falle een konge till ther han
 ær begærindis. wii see dog at eeth folkis lycke oc

seyr. ær eeth andhet folkis skade. oc fordærffwe.
Dhet hændher oc tith at een grædher sijn seeyr,
fordi han haffwer hanwm køpt dyre [127b]

Kan icke mildhed heller wærdins stoare skade Nota
5 drage oss, dha skall cristendoms werdighed drage
oss, hwad kwnne wij tæncke at tyrkir oc saracenir
tale om oss, nar dhe høre oc fornymme at i saa
mange aar ær inghen samdrægtighed mellom cristne
kongher oc herrir, oc fred holdis met inghen pauth,
10 oc inghen dage, oc at ther ær inghen ændhe paa
blods wdstyrting, oc mijnder bwlder blanth hed-
ninge æn cristhet folk, som dog aff Jhesu Christi
lærdom bwrde at haffwe all som størst eendrægtighed

Dhet gørs icke behoff at føre natwrin meer onth
15 oppaa met orlog, effther dhi at wor leffnet ær dog
wstadigt nok. stackid. oc skrøbeligt. oc møghen
modgang, wndergiffwet met [mange] honde siwg.
wlycke. lijffs fare till søss. jordskelff [128a] oc
tordwn. oc lywnjld som dagelige hænder menni-
20 skin. Predickefædre them bwrde at aff lægge blanth
folket ondhe begæring. till wsamdrægtighed oc
bwldher, nw see wij at een frantzmand hader een
ængels mand, oc icke for andhen sag æn han er
ængilsk, ængiltz mand hader oc skotz mand, icke
25 wdhen fordi han er een skotte, ssa gør oc wale wid
tyskmand. oc swowisk wid skwitzer, oc andre dess
ligest, Saa ær oc eeth land hadeligt aff eeth andhet,
oc een stad aff een andhen. Mæn hwi drage desse
gækkelige naffen meer fraa kerlighed, æn Jhesu
30 Christi naffen wdi een almennelig christendom dra-
gher till kerlighed,

Om ther wore æn noghet orlog rætfærdigt mæn

fordi at wij see all werdhen førnøghet abe seg dher wdi, dha bwrde presther aff [128 b] dheris fornwft, at drage kongers oc menige folkis sind dher fra, dog see wij at somme aff dhem ære begynnelse oc ophoff till orlog. Bisper dhem blwes icke at wære myt wdi 5 een stoor hær, dher ær kors oc dher ær gwdz legomme, oc i blant helwidis tingest blænnis himmelske sacramenthe, oc i blant saa blodig wsamdrægtighed haffwe the kærligheds baand, oc wilkaar. Oc dhæt som ær meer wæderstyggeligt. I too 10 atskillig hær er Christus llicherwiiss som han skwlle striide i mod seg selff, dhæt war icke nok at christen folk skwlle fordrage orlog, met mynne æn dhæt skwlle oc haffwis i saa stoor heeder oc ære,

Ær thet saa at all Jhesu Christi lærdom, ær icke 15 i mod orlog tha bewise seg thet met eeth stæd. hwor orlog prisis, [129a] wdi dhen hellige læst, oc tha wele wij cristhet folk [alle feyde], War thet the israhelske folk till stæd. men da skwlle dhæt dog skee aff gwdz raad. Mæn ware gwdommelig raad 20 som altid lydhe. i then hellige læst, the raadhe ffra orlog, dog at wij orloge møghet meer æn the giorde. Daud wor gw d tæcknemelig wdi alle dygdher dha wor hanwm dog forbwdhet at han skwlle bygge wor herris tempill, ffordi han wor een stridsmand, oc 25 haffde wdstyrt blod, oc Salomon wor dher till wd-wold, thi at han wor fredsommelig, Skeede thet jødher. hwad bwrde dha at skee cristhen mennsker. The haffde icke wdhen Salomonis skwgge oc figwr, Mæn wi haffwe then rætthe Salomonem then fred- 30 sommelig Jhesum Christum dher alting forligher. baade paa hemmel oc jord, [129b]

Jeg dømmir icke heller till at w reedelige føre orlog mod the tyrkir, fførst tænckendis met meg, at cristhendummen er møghet anderleedis begynt. stadfæst. oc forøgt, oc fordi mo well skee dha er
5 thet icke got, at welle seg anderleedis cristhendummen till, æn met the wilkoor at han er begynth oc øgt, oc wij see hwore cristhet [folk] ær tith røffwede. oc skattede. till dheth orlog. oc dher ær inthet dog till giordt, oc ær thet saa at wij wele agthe,
10 dhen hellige trooes bæsthe, dha er hwn met martijrum tolmodighed, oc icke met landz knekte. baade øgt oc klar giorth,

Mæn agte wii land. rigdom. oc eydom. dha er thet orlog oc krij, oc tha skwle wij see till at thet
15 ær icke lidhet cristeligt at føre orlog for saadanne sagher, oc met thet [130a] folk som wij nw føre orlog, dha er thet meer till fare at wij skwlle wændis om kring till tyrkir, æn dhe skwle bliffwe cristne met oss, Fførst skwlle wij arbeyde dher paa, at wij
20 kwnne wære gode christne mennsker, oc dher næst om oss tyckir goth at wære. falde ind paa the tyrkir, Mæn fordi jeg haffwer een stæd beskreffwet hwad onth ther kommer aff orlog, som icke gørs behoff at sie paa thet ny, Thi will jeg thet alsom-
25 enisthe raade christne kwngher oc hærir, at the offwer giffwe falske titell. oc løbe aarsag, paa dheth at grwme orlog, oc saa længe, aff alffware oc all dheris magt brwgede motthe een tid ffaa ænde, oc bliffwe freed mellem them. dher dog ære met saa mange
30 christendoms baand till hobe bwndhen, brwge seg [130b] dher till wiisdom oc magt oc raad oc alle styrke
Dhe som haffwe lyst till ath synis mærkelige, wdi

saa maade skwle dhe thet bewiise, ath the kwnne
 gøre een ewige oc stadig freed, dhen som dheth kan
 fram bringhe han haffwer giort eeth mærkelighere
 ting, æn han haffde alle Aphricam offwer wundhet
 met swerd, oc dheth bliffwer icke dog swooerth at 5
 komme aff stæd. Nar som hwer will ladhe aff [att]
 smigre for sijn sag. oc wij aff lægge wor besynderlige
 begæringh, oc ramme meenigheds bæsthe, oc om
 wij haffwe Christum till raad oc icke werdhen. Mæn
 nw dhen stwnd dher hwer rycther sith ærendhe, oc 10
 bisper, oc presther. haffwe oc omsorge for magt.
 wældhe. oc rigdom. oc kongher ære framfwse aff
 hoomod. oc wrede, [131a] oc alle efftherfølie desse
 tingest for dheris baade skyll. Dha leedher gæckerij
 oss wdhen twilff, wdi alle tingesthis fare oc waadhe, 15

Oc waare thet saa at wij trakterede meenighedhen
 met meenigheeds raad, dha skwlle hwer mantz be-
 synderlig gagen oc profith wære wdi gode pynthe,
 oc merkelige effther waar willie, mæn dheth tabis oc
 nw dher wij all eene dher figthe faare, 20

Icke twil meg dher paa (høybaarne førsthe) at tw
 haffwer ey dheth sind, oc æst fød dher till oc lærd
 aff gode oc wkrænckte mend, Thi dheth som i gen
 staar, bedher jeg at Christus Jesus størst oc aller-
 bæst will giffwe thin fromme willie, oc agth. god 25
 lycke. oc framgang. Oc som han haffwer giffwet
 teg riighe wdhen blodstyrning, soin beware teg, oc
 thet wblodigt. Han glædis at han [131b] kallis fred-
 sins konge gøre seg forthi [at wij] aff thyn godhed oc
 wiisdom motthe een tid aff daarlige orlog bliffwe lee- 30
 dige oc ffrii The ondhe ting som ære fframffarne
 skwlle offwer tænkis oc priise oss freed oc gamble

tiids modgang oc plaghe skwlle dwbill gøre oss
dyne welgerninghers godhed oc naade,

Explicita est hic Christiani principis institutio
authore Erasmo Rotherodamo in danicam linguam
5 versa per reuerendum patrem prouintialem Datie
magistrum Paulum Helie Carmelitam sacre theolo-
gie bacchalaureum: Anno domini MDxxij,

EPISTOLA
AD
JOHANNEM LAVRENTII

1523

Venerando domino magistro Johanni
Laurentij canonico Roschildensi frater
Paulus Helie Carmelita salutem.

Significare mihi uelis obsecro, amantissime Johan-
5 nes, per hunc Petrum nostrum, quando reueren-
dissimo domino tuo oportunum fuerit illi rei uacare,
quam tu nuper ex me secreto didicisti. Ego uero me
ad uos iamdudum contulissem, sed ita grauioribus
semper iudicabam uos occupatos negociis, ut istis in-
10 tendere minime uacaret. Interim res mihi cepit non
admodum placere, imo penituit me laborum quos
illi operi impenderam, quod nouus iste principatus
reipublice non cesserit ex animi mei sententia, per
quem multi insignem quandam omnium hactenus
15 collapsarum rerum restaurationem expectarunt, que
adeo non secuta est, ut plures etiam seditiones, tur-
be et reipublice pestes uideantur exorte. Liberius
nunc uulgus loquitur de totius regni prelati et pro-
ceribus, quam unquam fecerit de rege Christierno,
20 ob magistratum infeliciter gestum tam turpiter ex-
pulso. Nec desunt etiam, qui ideo autumant profliga-
tum esse Christiernum, quo priuatis procerum rebus
magis quam publicis reipublice commodis consultum

foret. Atque utinam procerum turba tantisper dissimulasset ius suum, si quod habent in subiectos sibi rusticos, dum seditiones exorte fuissent prorsus extincte! Sed dum omnes ius suum, quod uel sibi finxerunt, uel nescio quo titulo habuerunt, exigere pertinaciter sategerunt, ita ignem admouerunt igni, ut periculum sit ipsum magnum incendium conflaturum. Porro sunt plerique qui existimant, satius esse [78] unius pertulisse tyrannidem quam tam multorum. Unius auaritiam implere non est difficile, at inexplabilem multorum cupiditatem satiare impossibile est, adeoque sui dissimiles facti sunt magistratus et regni consules, ut omnem pene mereantur appellationem, preter eam, quam sibi ex stemmatum dignitate uendicant, quandoquidem negotiatores eorum ita singulos regni angulos occuparunt, ut etiam facile muscas concluderent, si ipsis usu et commodo forent: Ideoque clamant multi, eos non fuisse meliori principe dignos, quam erat Christiernus omnium tyrannorum facile princeps. Etiam plerique iam magis aduentum Christierni quam olim discessum cupiunt, siue falsi errore uulgi, siue etiam iuste prouocati presentium tyrannide. Ego nihil temere definio; sed hoc scio, quod nisi neglectis priuatis commodis incipiant publicis studere, futurum est, ut iustus dominus et equissimus omnium iudex preteritis plagis adijciat multo atrociores. Hoc ad te scribo, mi Johannes, quod integritas tua mihi nimis est perspecta, quam iccirco non dubito boni consulturam, si quid, raptus animi mei ardore, etiam imprudenter effutiuero.

Uale. Ex Helsingør anno a Christo nato 1523.

3.die Septembris.

CHRISTIERN DEN ANDENS
RIMKRØNIKE

1523

Huilckenn som gud forsmaar ij allin stundtt
och hadir then hellig kircke ij grundtt
Gud giffuer hannom huerckin lick ellir rolig lijff
medin euig feijde och dagliig kiiff
5 Ther mijn fadir døde meinte ieg saa
att ieg skulle tijße iij rige faa
Thi ville ieg bliffue herdig ephir hans dødt
mig tœcktis hand vor ij sindt forblødt
Miskunhedtt och barmhiertighedtt hagde ieg act
10 med suerdtt och vaabin allt nedirlagtt
Jeg sparde huerckin quinde ellir mandtt
medin tuingde thennom alle vndir mijn handt
Liig och lertt riddir och suenne
the skulle mig alle fijre och tienne
15 Jeg vor thennom icke megitt goedtt
och ingin forthij tha raade ieg boedtt [2 a]
Ther mijn fadir vor endtt nu ij liffue
begijnte ieg [ij Norie] mett biispiir att kijffue
Thett haffuer ieg altiid [siiden] holtt paa
20 Saa lenge gud togh mig riigitt fraa
Jeg førde en orloff vdij Suerrigh indtt
Ther bleignit saa mangin mand och quindtt
Jeg vant en strijdt och taffte en andin
Thet kand ieg skriffue och siige for sandin

Jegh actijd saa mijtt riddirskab att spijlle
 forthij ieg andtt thennom megitt ijlle
 Thi førde ieg thennom ofte frem ij slaagh
 att theris gods skulle komme mig till vragh
 Nar ieg hagde kominn med falsk och suijg 5
 beuijste att the icke stoedtt mandeliigh
 End vor mijn gud mig tha saa blijddt
 hand vnte mig Suerrig met samme strijdt
 Dog thet varrid en stackitt stundtt
 Thj ieg bedrogh mijn gud saa mange lundtt 10
 Jeg vor dog enn konning ij trende riige
 och loedtt ieg ingenn verre mijn liige [2 b]
 Jeg forsmaade bode menniskin och gudtt
 Fordij dreffs ieg aff Dannemarck vdt
 Jegh vurde eij huad som ieg bedreiff 15
 Met skalcke fundtt och falske breiff
 Ordtt och lejde holtt ieg med ingin mandtt
 ieg thet for sandin siige kandtt
 Jeg lodtt drebe och slaa ijhiell
 mangin mand mod rett och skiell 20
 Vdij Stockholm gjorde ieg itt ijnckeligt mordt
 Som er vell offuer all Christendommin spurtt
 Jeg loedtt affhugge och brende mangin erlig mandt
 Ther gud hagde vnditt mig Suerrigis rige och landtt
 Jeg loffuitt thennom med haand och mundtt 25
 att bliue thennom kier aff hiertens grundtt
 Jeg loffuitt med breff att bliue thennom goedtt
 Dog attij hagde verridtt mig emodtt
 Och ther paa sor ieg en kongeliig eedtt
 att ieg skulle æij verre thennom vroidtt 30
 Och ther till annammede ieg krone oc louede gud
 att ieg skulle holle thennom thet vbrødelig vdt [3 a]

- Men sijdin ieg vor kominn met thennom indtt
Tha brugitt ieg thet gamle falske sindtt
Och giorde thennom ett ijnckeliigt baadtt
mitt paa torffuitt ij Stockholms staadtt
- 5 Jeg lodtt affhugge bispiir aff Strengenes och Skare
dog the viste aff mig ingen faare
Ther till riddir och edeliig lxx
thet kand ieg siige forsantt och icke liuffue
Forudin borgijr och fattig suenne
- 10 ther pleijde gode herrir met tro att tiene
Jeg lodtt theris kroppe liige tre dage paa strede
ther monne saa mangitt øije beskelige grede
Sijdin lod ieg thennom slebe aff bij
Saa att røg och støff stodtt op ij skj
- 15 Ther brende ieg thennom vdij itt baall
ieg troer mijt hierte vor haarir en staall
Saa lodtt ieg graffue aff kirckin op
her Stein Suantißens døde krop
Och brende med ij samme sijnde
- 20 fordij ieg vor daaritt aff onde quinde [3 b]
Sijdin skulle ieg drage til Dannemark igen
och taale mett Sibrijtt mjin gamle gode venn
Ther ieg skulle ij Nijdaal Clostiir gieste
met megitt folck och mange heiste
- 25 Ther loedtt ieg sencke ij samme stundt
Abbedin selff siette med falske fundtt
Then samme tijd the fraa alteriit ginge
och guds legomme nijligin til thennom finge
Jeg lodtt thennom tage och binde som suin
- 30 fordij ieg var eij megitt fjin
Och lodtt thennom sencke ij itt skidit vandtt
som ieg vijdtt samme Closter fandtt

Ingin haffuer sadant noogin tijdtt hørtt
 thij er mījtt røcte saa vijde førdtt
 Thet er icke mueligtt att siige ellir schriffue
 mange ieg haffuer døditt och tagit aff liffue
 Jeg sparde eij bisper [eij] muncke eij prester 5
 eij riddir eij suenne ther mig tiende nest
 The som ieg vor plictig att tacke och lønne
 Jeg vejde thennom ringer enn en bønne [4a]
 Jeg lodtt mig dare aff quinde raadtt
 Thi gaar mig nu som lenge er spaadtt 10
 Mennig raad holt ieg for spaatt
 forthij ieg vnte thennom eij megitt gaatt
 Sibritt och then the Hans Michilßen kalle
 The vare mījtt raadtt offuer andre alle
 The raade mig [baade] dag och natt 15
 til stor sijße och stor skatt
 Till mange forbud och stor toldtt
 och saa til huer mands skade och offuir vold
 Huilckin som vill vijde att thet sinde
 Huad Sibritt haffuer verrit for en quinde 20
 Høre sig till och mercke vell
 tha skal hand høre bode rett och skell
 Hun huggitt ij Holland och røffuitt ij Norie
 nødir och eble førde hun til tørffue
 Vtij Biergenn opholtt hun kroer huus 25
 och ther drack mangin mand gott ruus
 Men sijdin hund kom til Køpinhaffnn
 Som ij haffuer hørtt aff huer mandtts sauuffn [4b]
 Daa fick hun vndir siig rige och landtt
 sa regerede hun bode quinde och mandtt 30
 Effther then gamle Hollands sijdtt
 huor mand nijde ick for quinde fredtt

- Siidin begijnte ieg met the lijbske att trette
 for the ville sette mig til rette
 The ville mig icke siibe ellir tolle
 icke hellir for enn veldig herre holle
 5 Men hagde ieg bleffuitt ij Dannemarcks hyllist
 tha skulle ieg vell giort thennom fyllist
 Alle mene the then mact ij Dannemarck at fange
 ther the haffue act forlange
 Thi radir ieg danske mend natt och dag
 10 att the icke giøre met the lijbsker fellig eij lag
 [Thij nar lijbsken bliuer danske mend godtt
 tha woxer fiighen paa hylle rodtt]
 Sibritt lod mjrde folck oc slaa ijhiell
 Jeg gaff thet mact vdin sag och skeell
 15 Nu haffuir gud skickitt mig ij sin vrede
 Att ieg lodtt Sibritt mig saa lede
 Kalck och disk monne ieg eij spaare
 Jeg wurte lidet paa sielbens faare [5 a]
 Aff penninge kaabir sølff och guldt
 20 kunde ieg aldrig bliffue met eller fuldt
 Jeg togh fraa biisper riddir och suenne
 Sølf guldtt och dijrebar stene
 Jeg sparde eij bondin ij kiortill graa
 eij staadir eij kierlingin ther saad ij mørcken vraa
 25 Ther till lod ieg slaa en skendelig mijnt
 som en nu er for huer mandt sijnt
 Klippinge var hans høgiste naffn
 Alle til skade och ingen till gaffn
 Jeg kallis konning klipping ij samme stundt
 30 fortij ieg fant oppaa thet fundtt
 Suerdt och spiudtt lagde ieg aff
 och badtt bøndir bere kiep och staff

Ther eij motte verre aff sterckere tree
 end mand kunde søndir brjide for sin kne
 Jeg kalledis konning kiep aff thennom alle
 som mig fraa handin monne falle
 Jeg tog skatt aff alt thet bondin otthe 5
 Fordij kunde vij eij bliffue sotthe [5b]
 Jeg sparde eij gaas som laa paa rede
 thi bleue the bøndir saa saare vrede
 Faar køør øgh och heste
 motte the alle till mig feste 10
 Och ther till aff allt thet penninge galtt
 vaare thet entin meill ellir maaltt
 Siidin alle thennom ther hagde mact
 begerrede ieg att verre ødelact
 Paa thet att alting skulle komme til miig 15
 och ingin skulle haffue nogitt got til siig .
 Mjñ gud hand vor mig sieldin ij sijnde
 thet faar ieg nu dagligen att fijnde
 Kirckin och hindis personer fordreff ieg mange lundtt
 och ther til brugitt ieg mangin falske fundt 20
 Jeg lodtt mig verre herre offuir alt mit riige
 fordij ville ieg ingin mandtt viige
 Paffuens bispers och prestirs mact
 the vaare intiid vdij mjñ act
 Jeg mente att ieg giorde fuldgott skiell 25
 ther ieg lodtt fange en biscop som en treell [6a]
 Och ther till brugede Luthers dict
 fordij kom ieg ijhuermends sict
 Jeg skøtte eij kirckins loff ellir fredtt
 hindis preuilegijr lagde ieg nedtt 30
 Thet kirckin vaar giffuitt aff gode mendtt
 hagde ieg act fraa hinde att vent

- Jeg forbødt the fattig att lerre boogh
Att ingen skulle bliffue vijs ellir kloogh
Jeg gjorde ther till all mïjn fljddt
att ieg saa kunde formindske klerckeriiddt
5 Jeg forbødt thennom ther hagde hungers nødtt
Att bede om madtt och tÿgge brødt
Jeg ville icke lade huer verre godtt for siig
Som konger oc herrir gjorde for miig
Aff riidirskabit begieritt ieg en gaffue
10 to gylden aff huer theris bonde aarlig att haffue
Paa thet att bøndirne skulle falle til mig
och emod theris herrer att sette siigh
Mïjn act bleff tha spiltt ij samme stundtt
Som ieg oplagde met falske fundtt [6b]
15 Och skalcke fick ieg landtt och slott
och adelin holtt ieg for spee och spott
Jeg meinte saa best att heffne mïjn harm
Att nar ieg gjorde adelin fattig och arm
Att naar som ieg ville slaa thennom for fodtt
20 Thaa kunde the eij staa mig emodtt
Thi haffde ieg enndtt theris mact
Then tijddt ieg ville thennom forlact
Mange the skulle haffue daglige suenne
ther thennom skulle dagliige tienne
25 Paa thet ieg kunde faa faldtt med thennom indtt
och drebit thennom med mit tÿjranne sindtt
Thet var fordij mïjn dagliige siiddt
Att ieg lodtt ingen mandt nijde frijddt
Jeg skøtte huerckin rett ellir dom
30 Aldrig var nogin mand saa from
Thi naar ieg haffde til nogen onder grundtt
Jeg lodtt thennom drebe och mÿjrde samme stundtt

Hollender oc skalcke holtte ieg fram
 Rigitt til skade och mig till skam [7a]
 Jeg lodtt fordriffue bode quinde och mandtt
 som bijgde och boo paa Amager landtt
 Hollendir lodtt ieg strax opsette 5
 fordij ieg torde ej mod Sibritt trette
 The saade icke vdin erthir och bøne
 som til forn voxte korn hint skøne
 Jeg lodtt ophenge bode leffuendis och døde
 fordij kom ieg ij thenne møde 10
 Jeg spaarde ej viduer som hagde nødtt
 ej fadirløbe børn som vidtorffte brødtt
 Medin huad kand ieg migitt her aff schriue
 Effthirdij the ere end nu ij liffue
 Ther mÿjn gierning haffue bode hørtt och seitt 15
 Thi kand ieg icke bliffue forgett
 Om the gierninger ieg haffuir giortt
 ijncker och vndrir bode himmil och iordtt
 Vtj bland alle tjrannir fands icke mÿjn lijge
 fordij vil ieg ingin ij grumhedtt vige 20
 Fallaris Silla Nero och andre mange
 the kunde mig icke nermere gange [7b]
 Vdij tjrannie stjckce och mange onde gierning
 endtt es kand gaa en ses paa terning
 Nu er ieg rømmitt aff Dannemarck vdtte 25
 fordij ieg actijdtte huerckin mand ej gudtt
 Nu raadir mig gud huor thet vil gange
 Jeg frøctir som spaadtte er aff forlange
 Medin huor thet vil nu fremdelis gaa
 thet skriffuis vell oc ij allen vraa. 30

EPISTOLA
AD
PETRVM IVARI

1524

[89]

Venerando uiro domino Petro Iuari, bonarum artium magistro et canonico Lundensi, frater Paulus Helie Carmelita salutem.

Non possum satis mirari, optime Petre, quod mihi
5 nec uiso nec audito tam insidiosae struis calum-
niam, nec habita ratione communis professionis atque
patrie, cum tu christianus et Hallandus me christia-
num et Hallandum persequeris, idque odio tam atroci,
ut non satis sit tibi quoduis scomma in me torsisse,
10 nisi etiam heresis, hoc est blasphemie, crimen addi-
deris, nunquam a me lesus sed subinde encomio cele-
bratus, quod semper mihi de te fuit magne erudi-
tionis opinio, estque modo, nisi me fallunt qui tibi
impendio fauent. Sed qua tandem causa me perse-
15 queris? Quia, inquis, Lutheranice factionis sum adiu-
tor et defensor. Sic suggestit tibi, opinor, dominus
Ascerus, etiam a me multoties commendatus et nun-
quam uerbulo lesus, cum ego semper pro uiribus
euangelium Christi propagare studui. Equidem ut
20 quedam a Luthero usurpata, que digniora sunt quam
ut Lutheriana appellitentur, uehementer probo, ita
nonnulla, que uere Lutheriana sunt, hoc est, heretica
et absurda, adeo execror, ut nemo magis execrari pos-

sit. Quod si maxime fauerem impiissime secte, meis tamen presidiis parum iuuari posset. Ego olim legi quedam ex ipsius dogmatis, sed priusquam furiosa illa scribendi licentia cepit insanire; at modo non licet, postquam emanauit Pontificis diploma hoc prohibens; quod si maxime liceret, mihi tamen non uacat penitus, ob publicum, quem gero, magistratum atque studiorum meorum occupationes. Quod si quispiam temere docuerit, fretus aut mea authoritate aut meis presidiis, suo id faciet periculo. Ego nunquam fui, sed nec unquam ero con[90]tentiosi dogmatis autor, ut nolo aliorum stupra, furta, sacrilegia, scortationes, tyrannides ac id genus uitia mihi imputari, ita ab aliorum erroribus perpetuo immunis ero. Non tamen his uerbis quenquam ex meis errasse pronuncio, donec causam, de qua est controuersia, cognouero; sunt tamen hec exempli causa posita. Et quoniam non uacat nunc multis rationibus uindicare me ab hac iniuria, quod sim occupatissimus, inseram huic epistole fragmenta quedam aliarum epistolarum, ueluti centones facturus, quibus olim me excusarim apud quosdam plus satis suspicaces, etiamsi non sit apud omnes profectum. Quod si, his lectis atque equa lance excussis, adhuc hereticum me uocaueris, senties sane quam male me habebit tam mendax epithetum; tunc enim mihi, iusto dolore commoto, licebit etiam multorum conuiciorum plaustris asserere me ab hac iniuria. Et ne diutius te morer, habes hic quod uelim.

Cum olim Christiernus rex, omnium tyrannorum facile princeps, penes quem tum erat rerum summa, serio ex me esset percontatus, quidnam ego sentirem de Luthero aut Lutheri dogmatis, ita respondi: Que

Lutherus de moribus scribit, cynica sunt, quod in omnium mores stomachari uidetur; porro de aliorum moribus censuram ferre non est meum, cum conseruus nequeat esse conserui iudex, unde Paulus,
5 Unusquisque, inquit, propriam sarcinam baiulabit. Que autem scribit contra ecclesiasticam pietatem, Romanum pontificem ac ecclesie recepta sacra idem Lutherus, ita heretica esse duco, ut magis esse nequeant.

10 Ob hanc responsionem atque dicendi in multis libertatem factus est idem tyrannus mihi ex olim amico capitalis inimicus, adeo ut capitis metu transfugerem in Iutiam, ubi mansi ad tempus defectionis ab eodem. Ostende, si potes, uel unum etiam ex his,
15 qui ampullas proijciunt, iactantes sese omnia fecisse, qui tanta libertate restiterit eius tyran[91]nidi dicendo et scribendo, ut ego feci. Multi tamen et hoc beneficium agnoscentes habuerunt et modo habent mihi gratiam non uulgarem: Ab ingratis autem ut nihil
20 sum accepturus, ita etiam nihil ambio, atque utinam tantum non pergerent pro bono malum reddere.

Insuper in quadam epistola apologetica de eadem re sic scribo; ut supra ad dominum Roschildensem.

Insuper accusabar a quibusdam, quod damnarem
25 opes ecclesiasticorum, quibus ita respondi: Impingitur mihi, quod damnem opes ecclesiasticorum uirorum et pluralitatem, ut uocant, beneficiorum. Quod si istud facerem, ut uere non facio, nec tamen seditionis auctor essem, nimirum sanctorum patrum
30 dogma esset, non meum. Fateor, me quorundam ecclesiasticorum diuitias et otia damnare, sed certe malorum. An uero is, qui damnat et execratur quo-

rundam sacerdotum opes, quas sibi conciliarunt per lites, fraudes, ambitiones, negotiationes ac uarias imposturas, quas male partas pessime distrahunt ad luxum, uanitatem, libidinem, pompam, uentris curam ac alia infinita; et reliqua ut in epistola ad doctorem Martinum Børup scripta. 5

Hec ad uerbum scripsi cuidam me falso accusanti quod ecclesiasticorum opes damnassem. Tamen interim perpende, si hic aliquid sit, quod a scripturis et patribus, a conciliis aut canonibus uel ad latum 10 digitum dissideat.

Item ad alium quendam; ut supra in epistola magistri Johannis Laurentii.

Quod si ista tibi non sufficiunt, adijciam adhuc ex catalogo accusationum aduersus regem Christiernum ea primum, que nuper ad instantiam cuiusdam Rhomani episcopi feci latine loqui, cuius sunt hec uerba: Rex itaque Christiernus iniuria omnipotentis dei, multorumque simplicium subditorum manifesto scandalo atque perniciose erroris occasione, 20 ad Hafniam regiam ciuitatem accersiri fecit manifestos et ab ecclesia damnatos hereticos atque schismaticos, qui fidem catholicam impia doctrina labefactarunt, qui etiam, freti uiolento prefati regis principatu, mira impudentia et temeritate suase[runt] 25 defectionem ab ecclesia Rhomana, quam subinde Sathane sedem et Antichristi regnum appellabant, que est totius orbis quoad fidem atque omnium, præcipue uero christianorum, mater et domina, cui et nos et maiores nostri pia deuotione ac deuota pietate hactenus eramus subiecti, in his que fidei sunt et res christiane postulant, cui etiam nos successo-

resque nostri reuerenter cum timore obedire debemus ac uolumus, ueluti bonos et synceros decet christianos.

Hec ad uerbum; que cum uisa sint mihi non satis
5 esse pro atrocitate rei, adieci in posteriori emendatione, ueluti coronidem, ultra id quod erat in uulgari, que nunc sequuntur: Hinc factum est, ut ecclesiasticos uiros nullo duceret honore dignos, contemneret etiam sacros canones, patrum decreta, ecclesiasticorum ritus, quos nimirum consilio spiritus
10 sancti uetustissimorum sanctissimorumque primitiue ecclesie patrum authoritas nobis tradidit. Auersaretur item uota Deo dicata, adeoque existimaret, nullum esse rerum discrimen, ut nihil existimaret
15 sacrum, sed omnia haberet prophana; ideoque sub ipsius tyrannico principatu nec parcitum est secus sacris quam prophanis.

Nonne hisce uerbis, ceu breuissimo compendio, damnantur et notantur atro calculo omnia, que Lutherus aut impie dixit aut scripsit? Et hic catalogus
20 iam plus quam in quinquaginta exemplaria transcriptus est, legiturque ab episcopis omnibus; et adhuc cogor Lutheranus esse.

Sed neque grauabor exhibere tibi et alium testem.
25 In fuga namque regis Christierni interpellatus a quibusdam magnis uiris edidi commentarium in uulgari lingua super literis illis, quibus regni magistratus defectionis causas prodidit, satis prolixum. Insuper et eisdem commentariis inserui prolixum caput
30 de uiolentia uestro capitulo, ut uocatur, facta. An ego unquam ista scripturus fuissem, que ex diametro pugnant cum Lutheri scriptis et dictis, si ego Lu-

theranice factioni tantopere fauissem? Ista scripsi sola commiseratione pauperum, absque ulla spe lucri ad me saltem redituri, quod semper toto pectore ac propemodum ex ui horrebam tyrannidem ac impietatem. Quid putas fecissem, si ambiissem amplam 5 ditionem, aut pingue sacerdotium [93] quorundam exemplo, qui nihil non faciunt quo undecunque lucelli aliquid corradant. Si scires, mi Petre, qua causa et quibus authoribus natum est istud de me commentum, non dubito quin aliter de Paulo sentires 10 quam facis, et forte multo negotio (si tamen in te est ulla mica salis) me ab hac iniuria assereres.

Sunt qui nihil aliud cupiunt, quam ut extinguantur penitus sinceriora studia, que putant meis uigiliis in nonnullis scholis Dacie esse adiuta, etiamsi 15 in hoc falluntur. Conatus sum quidem pro uiribus, sed parum efficere potui, cum ob meam imbecillitatem, tum maxime ob stultos quosdam senes, qui nunquam non reclamant studiorum Mecenatibus, adeoque pietatis studiis obstrepentes, ut malint perpetuo barbariem regnare quam uel tantillum estimationis amittere, qui olim habiti sunt rabini et doctores. Non intelligunt, inuidum et non religiosum esse eas odisse literas, quas nesciunt. Nec solidis argumentis quicquam moliuntur, sed tantum strophis 25 et technis instructi, furore et insania perciti, clamant hereticum eum, qui uel Christum uel Paulum uel Petrum in scholis interpretatur. Ego in omnibus pietatem et auctoritatem ueneror, dignitatem agnosco etiam in malis, sed impietatem, tyrannidem, fastum, 30 auaritiam detestor atque perpetuo detestabor, etiamsi rumpantur ilia Codro. Non quod id passim faciam,

sed cum res, locus et tempus postulant. Neque tamen nominatim quenquam perstringo sed tantum in genere, unde nemo leditur nisi malus. Obsecro igitur, ne prodigiosis uocibus tuis me insecteris. Orthodoxus sum, non hereticus, Paulus uocor, non
5 Lutheranus. Quod si perrexeris facere quod fecisti, et non officiis lesam famam meam sarcieris, etiam me tacente et dissimulante ab aliis etiam iuuenibus excipieris, ut dignus es. Alios uero hypocritas, quos
10 uobiscum adduxistis, ipse suis coloribus pingam, nec patiar inultam esse illorum impiam garrulationem, cum resciuero quidnam ipsi egerint in uestro sodalicio. Uehementer namque fidei uicem doleo, si talibus [94] nitatur patronis. Tu interim caue, ne olim
15 ab albo eruditorum, in quo scriptus es, eradaris; habeo mihi fauentissimos adolescentes, qui non patientur uestem meam gratis lacerari, nedum famam aut nomen. Uale, et Deum pro me exora.

Ex Schelschør anno Domini M. D. XXIII.

20

3.die Nouembris.

EEN CRISTELIG VNDERWYSZNINGH

PAA THE THY GUDZ BUDORD,
THEN MENIGE CRISTEN KIRKIS TROOCK LOFFUE.
WOR HERRIS BØNN PATER NOSTER,
OC HUORE JESU CHRISTI DØD OC PYNE
SCHULLE RETTELIGE BEGAAS OC TRACTERIS.

*

*

*

Erlig oc welbyrdig mandt oc streng Ridder
her Olwff Nielsen till Valløff, Broder
Paulus Helie Helser jnn Christo Jesu,
medt Gutz naade och wenskaff.

5 **T**het er nu paa tredie aar, om megh rettelige dra-
ges til mynde, kiære Her Olwff Nielsen strenge
ridder, at her kom till lande, een aff Morthen Lutherß
bøger, som kalledis een bede bogh, ther først wdgick
paa tydske, oc siden bleff wtset wdi latine. Ther ieg
10 saa at samme bogh opkiøptis met stoer hast og fyg
oc een aff thennum paa thet [A 2 b] sijste, kom oc saa
till myne hender, oc ieg haffde hende hasteligen be-
løbet, oc offuerseet Tha fand ieg noget som wor kom-
meth aff Luthers eghen aand, een part oc saa ther
15 hanwm icke tillhørde, som hans seed haffuer alltjdt
wærid at blende ont y blant thet gode oc løghen blandt
sandthed, at hand kwnde theß bæder sette oss glar-
øgne paa næse. Oc forthi gaff ieg sompt machth, oc
sompt icke machth. Tha ieg betencthe medt migh, at
20 mange skulle fare wilt aff samme lerdom, om hant
bleffue till hobe, fald thet megh y synde, at ieg wille
skelne thet gode fraa thet onde, oc huede fraa then
wrenæ sæd, oc thet lade wdgaa paa Danske at theris

synd kunde ther medt dragis fraa the tydske bøger,
 ther hwer mand tha leste saare gierne Oc tycthe
 megh, at ieg haffde ther till god rett, [A 3 a] at som
 Luther haffde taget thet gode aff hilligemendz bøger,
 Augustini Cipriani oc Bernhardi. Tha motte ieg oc 5
 saa røffue hannum thet fraa, ther hand haffde ingen
 ret till, oc helst forthi hand raaber nw møget till
 bage, oc icke giffuer machth aff thet som stoer y sam-
 me bogh, dog at thet er klar oc edill sandhed oc for-
 dhi ieg kandt icke nw rygge thet som giort er. Thi 10
 at bogen er x. eller xij. ganghe wdscriffuen, Oc er y
 theris hender som henne icke wele giernæ aff lade.
 Tha wille iegh heller sielff indføre hende paa pren-
 terijdt, en nogen anden skwlle thet giøre At ther
 skwlle inge wcristelige stycker tillsettis, aff myne 15
 vwenner. Ther giernæ giorde meg Lutthers, om the
 konde ther faa lempe till. Jegh haffuer well spurdt
 kiære her Oluff at ieg er forklaget hoss edher, at ieg
 skulde eth [A 3 b] stund anderledis predicke en iegh
 nw gjør, thet er at ieg tha predickedt med Luther, 20
 oc nw y mod. Men ther som ieg haffde noghen tijdt
 wærid aff Luthers meningh, tha wilde iegh tacke gud,
 at hand haffde migh forløst aff then dieffuels snare,
 ther haffuer tha hegtet till een tijdt, thennom som ere
 wijsere en iegh noghen tijdt bliffuer. Dog ieg icke 25
 kendis meg nogen tijdt wære besooren anthen medt
 Luther eller nogher aff hans tilhengere. Saa møget
 som ieg nogen tijdt gaff macht aff Luthers bøger. Thet
 giffuer ieg en nw macht, icke forthi at Luter saa schriff-
 uer, men ath ieg less thet samme wdtij Hieronimi, oc 30
 Bernhardi, bøger. Oc y Sancte Birgitte obenbarelsse,
 som er om gerighedt, hoffmod, oc wkysckhedt. Oc

andhre store oc groffue syndher, ther y mange aar
 wblue[A 4 a]lige driffwis, bode blandt then geestlige,
 oc then werdslike stath, at møgen syndt er till, thet
 er (dess wær) for møget sandt. Men ther findis tha
 5 ingen støre løghen, en then som Luther haffwer taldt
 oc screffuedt, mod kirckens Sacrament, macht, ære,
 lydelsse, gutz helgen, oc korttelligen modt all ære
 oc dygd, som wy snarlighe faa at wide, forthi gutz
 retferdige dom, kand icke nw lenge tøffue, ther aff
 10 werdsens wbegribelige synd, oc wdygd, nw saare tren-
 gis till at skynde seg. Ther staar y Sancte Birgitte bø-
 ger. Libro vi: ca: lxxvij. At twenne teghen ere wisse
 om Antichristi tillkomme, eet nar then menige mand,
 will gierne høre Keterscke lerdome. Thet andhet
 15 nar klerkerid er kommen i stoer foractelse oc haan-
 hedt, om thet er icke nw forhender, maa y oc andhre
 gode mend døm[A 4 b]me oppaa, thet sies meg oc saa
 till, at ieg icke blyffuer hoss scrifften, men er thet saa,
 at ieg nogen tijdt træder fra henne, witterlige, eller
 20 fortredelighe, giffue thet Gud at meg offuer gaar, Gutz
 plage alle mand till aa sywn. Giøre oc andre saa, gud
 vnde thennom oc saa en tilbørlige straff, icke til siels
 forderffue, men at the kwnde sig rette oc kende syn
 wyldfarelsse. Thij beder ieg edher kiære her Oluff,
 25 at i gierne læsse thenne bogh, icke for Luthers skyld,
 eller hans lerdome, som findis heer icke vdti, men for
 Ihesu Christi lerdome skyld, oc then hellige scrifftis
 medt hellige mentz, Augustini, Cipriani, oc Bern-
 hardi vnderwißningh. Thette søffue breff, wille ieg
 30 eder tilschriffue, kiære her Olwff, paa myn orsage,
 oc met then lille bog, bekende myn fattighe tyenniste,
 for edher, oc [A 5 a] edhers kiære Moders gunst oc

gode willie. Men haffde iegh noget lenger wæridt medt edher y kundsckaff, tha skulle ieg tale noget wyder medt eder y thette breff, dog thet kand een anden tijdt beder giffue sig, aff een anden orsage. Her medt edher then ewig gudt beffalindis, nw oc altijdt 5 Schreffuet y Kiøffnehaffen, Sanctorum martyrum Viti oc Modesti dag. Anno domini M.CCCCC oc xxvi. [A 5 b].

Een korth vnderwyszningh om the x. Gutz
bwd ordt, alle thennom nyttelig som wille
sigh Cristellighe och wdhen straff bewijsze
bode modt gudt oc mennicken

- 5 **T**hen første Moisi tawle, indeholder trenne budt,
oc hun bescriffuer oss hwes wij ære Gwdt plic-
tigel. Thet er, hwat oss bør at giøre, oc lade aff the
tyng, som ære gud nest angaende. Och forthi paa
mindis wij wdtij thet første bwdh, hwat Gudt er be-
10 gerindis aff alles wore hiærter. Oc serdelis hwat men-
ningh och [A6a] tancker wy skwllæ om hannum
haffue Thet er, at alt thet gode wy mo rettelige be-
gere, skwlle wy wente aff hannwm all ene, ligerwijs
som aff en god fader, eller een møget goedt oc tro-
15 fast wen. Oc thet vden twiwel, oc mistrøst vdtij en
fasth loffwe, stadicht hob, oc sandt kiærligheedt, al-
tjdt frøctindis at wy skulle hannum noget fortørne,
icke anderlediss, end som en goed søn er omhyggel-
lig ath handt schall icke misteckis sijn kiære fader.
20 Thet vnderwijss oss oc saa Naturen at een Gudt
er till som alth godt affkommer, oc ther hielper y
all nød oc modgangh. Hwilcket oc hedninge beken-
ne y thet, at the mentthe seg thisse ting at forhwerffue

aff theris Guder the dyrckede thet dog icke wore
Gwder wden till naffns. Och effther theris [A 6b]
wrange, oc wanwittighe loffwe. Saa lyder samme
bwdt, Exodi xx.

Første Gwdtz bwd

5

Thw sckalt icke haffue andre oc
fremmede Gwder.

Thet andet bwdt vnderwijßer oss hwor wy skulle
oss bewijße mod Gud besyndherlighe wdtij the thing
som ære legomlige, oc wdwortis for mennisken, oc
inwortis for wort egedt hiærte, thedt er at wy skwlle
ære Guds naffn, hans natur, oc gudomelig wærelsse
er hwercken beggribelig aff oss, icke heller syelig oc
vnderwysiligh for andre, alsomeniste er hans naffen
forkynnellicht. Saa lyder bwdet. [A 7a]

15

Andhet Gudtz bwdt

Thw sckalt icke tage thijn Gudtz naffen
forfengellige wdtij thijn mwndt.

Thet thredie bwdt giffwer till kende, hwore wy
skwllæ oss bewijße modt gwdt i legomligh oc wd-
wortis gierningh, oc dyrckylße, bwdet lyder saa.

Thredie Gwdtz bwdt.

Thw sckalt holde oc hellig gøre
Høytilige dage.

Nw see wy ath oss bywdis i thesse trenne bwdt, y
hwes mode wy sckwle oss haffwe modt gwdt, meth

25

sindt oc [A7b] hiærtens tancker, met ordt oc gier-
ninger, thet er wdtij alt wort leffnet.

Then anden Moisi taffle indeholder vij bwdt, som
her effter følger, oc hwn fore giffwer, hwor wy sckwl-
5 le oss bewise moedt mennisken, hwat heller thet er
y gørinde, eller ladinde.

Thet første aff thisse vij. och fierde blant them
alle, giffwer oss till kende hwadt wy ære waare off-
uerment plictige, oc effther thij, at the paa Gudtz
10 wegne, haffue saadan mach oc befalingh, tha er thet
tillbørligt, at thette bwdt skall følge nest effther the
første try, som ere gwdt anrørindis. Exempell till
thette bwdt ere, fader, moder, herre, hußbwnde, pre-
lat, forstandere, oc alle the som haffwe almynde-
15 lige be[A8a]falingh, at styre oc regere Saa lyder
bwdet.

Fierde Gudtz bwdt

Thw skalt hedre oc ære tijn Fader,
oc thijn Moder.

20 Thet andet bwdt y thenne taffle oc femthe blant
them alle, vnderwijser oss, hwor wy skwle løffwe
meth wor ieffencristen, oc wor lige, oc thet er hwer
mandtz besynderlighe persoon anrørindis, som er at
wy skwle paa ingen mandt arghe, eller skade, men
25 alle gaffene. Oc them besynderlige som till oss oc
wor hielp trengher, hwat heller the ære Fattige, eller
Righe wenner, eller vwenner. Saa lyder bwdet.
[A8b]

Femte bwdt

30 Thw sckalt icke y hiell slaa

Thet tredie bwdt y thenne taffle, oc siette y blant them alle, offuergaar waar ieffencristens persoon, at thet indeholder och beslutter the tingh, som waar ieffencristen eyer oc besydher, y blant hwilke the ypperste ære. Hans hustrw, børn, slecht, oc wenner 5
 hwilcket bwdt som aff oss esker, at wy skulle thennom icke skende, eller komme wdtij noget werlichth tall. Oc wanære at theris røcte kandt wdtij alle mode worde wbesmittet oc wforactigt Saa lyder samme bwdt.

Siette bwdt. 10

Thw skalt icke giøre Hoord [B I a]

Thet fierde budt y thenne taffule oc sywende blant thennom alle, giffwer oss till kende, at wy icke maa skade wor ieffencristen, paa sith tymelige gods, som 15
 er, at icke tage hannom noget fraa, eller ath forhindre hans fordeel. Men meer, at rame hans besthe medt raadt, oc gierningh. Saa lyder budet.

Sywende bwdt.

Thu skalt icke stiæle. 20

Thet femthe budt i thenne taffle, oc Ottinde blandt thennom alle, giffuer oss till kende, at wy mo ingen mandz røcthe, eller ære formyndscke, men heller at forsware, oc fordectinge, alle mandt till gode, oc gaffen. Saa lyder budet. [B I b] 25

Ottinde budt.

Thu skalt icke sye falst vitne emodt thijn jeffencristen.

Nw kundhe wy see, oc mercke, ath thet er oss strengellige forbudet, y noger mode at arge paa wor ieffencristen wære sigh hans persoon, eller eyedom Oc twert y moet, er thet oss oc strengelighe budet, 5 at wy altijdt skule giøre hans gaffen, oc formene hans skade, Oc er thet saa ath wy offuerweye naturlig low oc skæl, tha finde wy klarlige y these budt inthet andet, en thet som er gott oc redeligt. Oc ther hwert menniscke wille segh bewysis, om 10 thet waar anthen i gutz stedt, heller eth andet menniskis persoon.

The ij siste budt, giffue oss till ken[B2a]de, woer naturlige sckrøbeligheedt, oc the klarlige bewijße, at wy ære syndige oc ondhe for Gudt, i thet the biwde 15 oss the renæ tancker, oc begæring, ther wy icke kunde aff stedt komme, wdaff wor magt, oc forthi haffue wy y these twenne budt. Obenbare feyde, oc orloff arbejde, oc wmage, wdtij all wor lijffs tijdt. Saa lyde samme budt

20

Nyende budt.

Thu sckalt icke begere thin
ieffencristens huss.

Thijnde budt

Thu sckalt icke begere hans Hustrw, dreng, 25 eller Pyge [B2b] Qwegh eller Noget handt eyer oc besyder.

En kort beslutelse paa these
x Gudtz budt.

Cristus siger saa, hwat som helst y wyle ath andre menniske sckal eder giøre, thet samme skule y giøre thennom, forthi siger Christus, thet er all then 5 lerdøm, som bode logen, oc profeters bøger indeholder. Oc war thet saa, at huert menniske bleffue at spurd oc randtzaget. Tha sckule ingen findis, ther for welgerningh wille haffue wtacknemelighed Ingen wille, at hans naffen sckule komme wdtij nogen 10 mandtz tale till ondhe. Inghen wille gierne for- [B3a]tis aff hofferdige menniske. Oc ydermere thet er ingen mandt, lefft at hans hustrw er wldigh, wredt, genstridich wkysck eller wblw. Inghen will heller at hans gotz sckall hannom tagis, stiælis, eller røffuis 15 fra, Ingen wille gierne bedragis, beswigis, eller beliffuis Ingen wille heller offuerfaldis medt Orloff oc Feyde, men heller will hwermandt, ath ther sckall brwgis moedt hannum kierlighed, tacknemmelighed hielp, trøst, fromhet, tro oc loffue. Oc thette 20 biwdis oss at giøre modt andre oc inthet andhet endt thet samme wy begere modt oss sckall brughis oc bewijsis

Hwor wy these budt bryde,
oc offuer træde. [B3b]

25

Saa synde wy modt thet Første budt

Om wy vdtij wor modt gang bruge synelse, trol-
dom, eller anden dieffuels konst, eller oc om wy be-
gere help och trøst, aff thennom som medt tro, och

loffwe, haffue sigh forbundet till dieffuelen, som troldkarle, eller troldqwinner haffue giordt.

Om wy bruge swerdtbreff, teꝝen, yrther, ordt, wyelsse, och andhen saadan tingh, som i then menningh icke andhet ære, endt sandt troldom, forthij ther settis loffwe till thennom, oc missloffue till Gudt.

Om wy bruge noggen anden swordt kunst, ther oc saa brugis wdtij atskillige mode som ære medt rijs, feykoste [B4a] Cristalnische speygle besynderlighe klæder, oc farffue.

Om wy med lessningh oc formanelße vppgraffue penninge aff iorden. Alle saadane kônster y huadt naffen thennom giffues, tha ære the och brughis modt thette budt

Om wy skicke, oc regere wore gierninger, oc wordt leffnet, effther hymmell teꝝen, oc spaamendz syelsse.

Om wi bescherme oss, wore børn, huß eller qwegh, med schriff, eller manelsse, med dyr, swerdt, yldt, eller wandt Om wy wor wløcke oc modtgang tilllegge diefflindt, eller onde mennisker Om wy icke wdtij saadan meningh annamme onth oc gott, lycke oc vlycke, som thet waare for lowligh sag kommed aff Gudt, eller aff hans tilladelsse. Oc forthi skall thet annammis welwyllighe och haffues meth tacke, om [B4b] thet er onth eller oc offuergiffuis, om thet er gott oc Gudt saa teckis.

Om wy freste Gudt, settindis oss i sielss eller liffs fare.

Om wy ære homodige aff wor retferdighedt, wijßdom, eller andhre Gutz gaffuer, legomlige, eller aandelige

Om wy dyrcke och ære Gudtz hellien alsom eniste

for tymeligt gotz oc gaffen oc icke for sielsens nytte oc behoff

Om wy icke altijt, oc paa alle stæder sette loffue till Gudt, oc alsomenisthe forlade oss till hans naade oc miskund i alle wor gierninger, oc alt wort gantske leffnet. 5

Om wy twiffle noget paa then hellige tro, eller paa Gudtz mijskundt, och barmhertige willie.

Om wy icke styrke oc hielpe andre folckis wantro, oc misloffue, medt Raed oc goedt vnderwijbning, saa ath the [B 5 a] kunne komme i redt oc stadigh tro oc loffue till Gudt. 10

Her vndher besluttis oc saa all wantro, misloffue, myb̄hob och mystrøst, Ther nogen tijdt kunde haffues om Gudt eller om hans hellige godthet oc lyffte. 15

Saa bryde wy modt thet andhet budt

Om wy swerie aff en ondt waane oc y then sagh ther huercken er Gudt till loff, eller menniscken till gaffen

Om wy swerie oss wijtterlige om meen oc om wy icke holde troo oc loffue. 20

Om wy swerie eller oc loffue at giøre noget ondt.

Om wy ynske eller bede nogen mand [B 5 b] ont ther till tagindis Gutz naffen som er om wy saa sye Gudt forbande tegh eller oc sette y blant hans hel- lige død saar oc blod. 25

Om wy daarlige, eller geckelige skempte, oc taale om Gudt, eller och om wi drage nogen ordt aff ten hellige scriff til daarligt skempt oc gammen

Om wy icke kalle paa Gutz naffen, vtij wor mod- 30

gangh, oc om wy icke tacke loffue oc welsigne Gudt,
y nødt och y løst, ont oc got, lycke oc wlycke.

Om wy ære oc vphøye oss oc wort naffen, oc be-
gere at wor wijsdom, oc fromhedt skulle actis oc
5 affholdis.

Om wy falskellighe kalle paa Gudtz naffen, som
Kettere giøre oc om wy aff homodt for werdzens
prijss tage oss til helligetz naffen, oc tytell.

Om wy icke loffue Gudtz naffen i alle the tingh,
10 som hende kunne, huat hel[B6a]ler the ære oss medt
eller y modt

Om wy icke straffe, eller staa thennom y modt,
ther wanære Gudtz naffen, oc thet falskellige, oc spot-
tellighe bruge i nogen orsage till ondt.

15 Her vnder beslutis all forfengelig, heder oc ere,
som mennisken tager seg till, y aandellige tingh, for-
thij Gudtz naffen bør alsomeniste at æris oc loffwis
ewindellige.

Saa bryde wy modt thet Tredie budt

20 Om wy icke høre predicken, oc lere Gudtz ordt.

Om wy icke bede oc tiene Gud i sand aandellig-
hedt.

Om wy lade som gode gierninger gi[B6b]øris aff
wor macht, oc icke kendis ath the ære Gudtz be-
25 synnerlige gierninger oc gaffuer.

Om wy ære icke saa møghet dragne fraa wort
eghet sindt oc begering ath wy lade alting ske oc
wære effter Gutz willie.

Om wy icke hielpe oc sckynde andhre till ath giøre
30 thisse tingh, eller och formene at giøre her emodt

Om wy icke bekende wore synder for Gudt, met then acht at wy wille thennom bædre.

Om wy forsømme at tacke och loffue Gudt, for alle sine welgierninger

Om wy icke søge till messe oc almennelig bøn 5
oc tieniste

Saa bryde wy modt thet Fierde budt [B7a]

Om wy blygis wore foreldris armodt, oc fattigdom, eller noghen anden theris vselhedt oc modtgang

Om wy icke besørie thennom, medt klæde, oc føde, 10
oc møget mere, om wy bandne, sla, foracte, oc ynske thennom ont eller oc met bagtall, hadt, oc wlidelsse wanære thennom.

Om wy icke haffue een ypperlig acht oc erlig menning, om thennom 15

Om wy icke holde thennom i ære, och wrdningh, oc saa naer thi ere oss strengge oc haarde

Om wy icke achte och holde wdth aff wort her-
skab oc offuermendt.

Om wy icke ere thennom tro, oc lydige, i alle søm- 20
melighe tingh, som icke ere Gudt y modt, huat hel-
ler samme offuermendt ere onde eller gode.

Om wy icke forde och fremmæ thette budt, oc staa thennom i mod som thet [B7b] forhindre.

Her wnder beslutis all fortredenheyt oc wlydelsse. 25

Saa synde wy modt thet Femthe budt

Om wy bære wrede mod wor ieffencristen, eller och wdtrycke samme wrede medt spøtscke ord, oc tegen.

Om wy aff wred hugh kalle wor ieffencristen een daare, eller een geck, vnder hwilcke spottellighe naffen, beslutis alle forsmædelige, och haanlige titæll, som ere spotz, oc sckendis ordt.

5 Om wy kundtgiøre een andens sindt oc sckrøbelighed, ther oss burde at hembles, skule oc orsage, alt thet bør oss ath [hembles], som wy lønlige wyde, eller oss hemeli[B8a]ge syes.

Om wy icke forladhe brøde, ther brydis y mod
10 oss, oc serdelis waare wanneris brøde.

Om wy icke bede wore vwanner godt.

Om wy icke bewijbe thennom kiærlighedt willie, oc tieniste.

Her vnder besluttis alle the syndher som komme
15 aff wrede, oc hadt, som ere mandrab, orloff, roff, oc brandt, ydermere kyff oc trecte.

Om wy affwindis wedt nogen mantz lycke, oc framgangh, eller eth glædis wed hans wløcke, oc modgang

20 Om wy icke bruge miskundelige gierninger, oc saa mod wor vwen oc fiende

Om wy icke affstyre, oc affwerie, fattige, oc vskyldige folkis sckade oc offwerlast.

Om wy raade, eller smigre nogen till wmildhedt,
25 wold, oc macht. [B8b]

Om wy spylde samdirectighed, mellom folck aff had, oc medt løgen, oc bedregerij.

Om wy [icke] forlige, oc aff tale bulder och trecte

30 Om wy forsøme ath stille wrede, och hadt, ther som wy thet giøre kunde, forthij thet er, at icke forde, oc fremme thette budt.

Saa synde wy modt Thet Siette budt

Om wy sckende nogen iomfru

Om wy beligge nogen mands hußfrw, som er ath giøre hoor, och om wy haffue lægere med andre løsse qwinner 5

Om wy bedryue kettery, eller saadan fulhedt, som er, nar wy syndhe medt [C I a] them, ther oss ære anrørindis y sleght eller swagersckaff

Om wy bruge personer y modt naturin, huilcken fulhedt, som kallis the stumme synder 10

Om wy med vkysk tale, hystorier, wijßer, beledede, oc malning, styrcke, oc oppeholde vkyscke gerningh, oc tancker

Om wy medt øgen, hender, oc andre lemmer haffue oss vbeqwemellighe y siwn, tagelsse, eller hiærtens 15 samtyke till sadan syndt oc fulhedt

Om wy icke wocthe oss for the tingh, ther oss giffuer orsage till vkysckhedt som ere offuerflødig madt, oc drycke, lædie, orkeløshedt, søffen, oc theris lige 20

Om wy dierffuelige daglige oc wenlige haffue omgengelsse medt qwinner, om wy ere mendt, eller met mendt om wy ere qwinner, forthi ther kommer stoer orsage aff till thenne syndt [C I b]

Om wy medt homodigt smykkerij, oc løsactigt 25 omgengelsse, draghe andris begeringh till syndt,

Om wy vdi wor huss oppeholde, oc tilstæde syndigh orsage, medt vbeqwemme persooner, dryck, daabill, sengh, roo, oc mag

Om wy icke styrcke, oc bewaare andre folckis 30 kysckhedt, oc gode rycte, medt Raadt oc lerdøm.

Om wy icke affwærie, oc affstyre skalkis macht,
oc wold, dher the met wele nogen vbluelige offuer
falde

Saa synde wy modt thet Siwende budt.

5 Om wy bruge tiffuerij, roff, eller aager, dha synde
wij wdtij aager, nar wy laane wort gotz bortt, och
thet icke [C2a] forgeffues, men tagindis offuer sum-
men nogen tingh, som oss kommer till bade, oc pro-
fith fortij wor herre siger saa, y sckulle vndtsette
10 een anden met laan, oc wentte edher ther ingen pro-
fith fore.

Om wy haffue, oc bruge falsck wecht oc maade, y
beßmer, kandne oc skieppe

Om wy affhende y kiøff ond waare, for then som
15 burde at wære godt.

Om wy opbære wretferdigh arff, och renthe.

Om wy forhale, oc indeholle, noghen mandz eller
qwinnis forthientte løn oc icke betale y tijdhe

Om wy icke laane wor ieffencrihsten, ther tørrfftig
20 er, oc thet wden aager, oc pant, som hannom kandt
till skadhe komme.

Om wy ære gerige, oc y alle mode omhiggellige,
at sancke rigdom, oc i hues [C2b] mode, wy kunde
medt argeliste drage fraa andhre oc till oss.

25 Om wy icke aff raade, oc aff styre wor ieffencri-
stens skade.

Oc om wy icke giffue hannom atwarsyll, om syn
skade.

Om wy forhyndhre nogen mantz fordeel, oc gaffn

30 Om wy myswnde nogen mandt syn lycke oc baade.

Her vnder besluttis alle gyrighedts omslagh, y
huat naffn dhe haffue, eller thennom kandt giffues.

Saa synde wy modt thet Ottinde budt.

Om wy vdiij dom, tye oc icke thale [C 3 a] sand-
heedt, eller om wy vnderslaa, oc vndertrocte, thet 5
som sandt er for wild wensckab, frycth, fore gynst,
eller gaffue

Om wy medt løgen eller skalkhedt giøre nogen
mandt skade.

Om wy medt sødt tale, oc sleg, oc saa skade no- 10
gen mandt, som skeer naar wy ære lackere, oc øre-
thudere, eller wy tale medt two tunger aff een mundt.

Om wy døme nogen mands leffnet, tale, gotz, eller
penninge till onde, eller oc komme thennom y no-
gen mandz hadt, oc vgynst. 15

Om wy gyernæ høre onde tunger, oc icke affraade
scalckis onde tale, eller staa y modt theris falsckhedt

Om wy icke bruge wor egen tunge till at for-
swaare, orsage, oc fordectinghe wor ieffencristens
naffen oc, Rycthe heder oc ære. 20

Om wy icke straffe oc affsnybber la[C 3 b]kere,
oc øretwder

Om wy icke obenbare, forkynde alle folckis gode
gierninger, oc vnderslaa theris brøst oc mysgier-
ninger 25

Om wy tye sandt, eller icke for sware thet som
sant er.

Her vnder beslutis Alle the syndher som medt
tunge bedriuis, y dom eller vden dom, nogen mandt
till skade oc foractelsse. 30

Saa syndis modt the tw Siste budt.

The thw siste budt, settis oss fore, ligerwijs som eeth maall eller en kamp ther wy skullæ stunde till, oc øffue oss vdtij medt dawlicth arbeide, oc penitente, kallindis ther till trøst oc styrke [C4a] aff gutz hielp oc naade. Then syndige, løse, oc onde, begering, wy ere met bespentte, hun forgaar icke eller platt offuerwindis, før en legommeth er omwendt till iord och muld Oc vpstaar y gien till thet
 10 vdødelliche leffnet, som bliffuer vden all brøst oc smytte

Alle the synder som Gudt aff forthørnis, bedriffwes modt nohen aff thisse budt.

Met wore fem sind, synde wy mod thet femte oc
 15 siette budt.

The vij miskundelige gerningher, besluttis y thet fempte oc syffwinde budt.

The vij dødelliche synder, driffues modt alle budt, Hoyferdigheedt fin[C4b]dis y modt thet første, oc
 20 andet budt, Gerigheedt emodt thet siwnde, forthi at all girighedt er stijlt for Gudt, wrede oc awindt y modt thet fempte, Vkysckhedt y modt thet siette. Offuerflødighedt oc y modt thet sietthe Ladthedt dogh at hun findis modt alle budt. Da er hun be-
 25 sunderlighe y modt thet tredie.

The som kallis fremmede synder.

Bedriffues oc sa modt alle Gutz bud, effther thi at wy medt budt, befalingh, raadt, hielp, oc samtycke, kunde synde modt alle Gudtz budt, The frem-

mede synder bedriffues som nw sagt er medt budt, befalingh, raadt, [C 5 a] hielp, oc samtycke.

The iiij Raabende syndher, giøris y modt thet fempte oc siwnde bud

Oc the stummæ syndher, som er y modt naturen, 5
giøris e modt thet siette budt, wdtij hwilcket all vkysckhedt forbiudis, vndentagen natturlig samgangh y egthesckaff.

I alle these gierninger see wy icke andet endt wor egen willie, oc kiærlighedt, met huilcken wy 10
alsomeniste atspørie wort gaffn, lyst oc glæde, tagindis bode fra gudt oc wor ieffencristen, thet thennom hør till, oc huercken giøre wy Gudt, eller menniscken thet wy ære thennom plictige. Sa at Augustinus haffuer rettellige sagt, at wor egenkiærlighedt 15
er hoffuedt oc begyndelse till all synd. [C 5 b]

Thi kunde wy klærlige skønie, at y tesse budt, icke andet biudis end gutz oc mennisckens kierlighedt, och icke andet forbiudis endt wor egen kiærlighedt, saa at these budt bode brydis oc holdis 20
medt kiærligheedt, thet er forthi Sancti Poowels ord, at alle buds fulkommelsse, er een sand kiærligheedt, ligerwiss som ther offuer gangh och brøde, er en wrangh oc vsandt kiærlighedt.

Om alle thisse buds fuldkommelsse. 25

Saa fulkomme oc holde wy thet
første budt.

Om wy rædis oc elscke Gudt vdij [C 6 a] en sandt oc stadigh troo, oc saa forlade oss till hannom, at

wy plat negthe, oc forsage oss siælffue, i alle ting, onde oc gode, Oc saa sette oss y Gudtz williæ oc hender, at handt altingh wender oss till eller fra, effther syn benedide williæ, oc oss kandt nyttelligt
 5 wære saa at hans willie, kand bliffue heer paa iorden, som handt er y hemmellen. Oc alle the artikle som findis y then hellige schriff, om troo, haab, redslekiærlighedt till Gudt, skulle dragis till thette budt, forthi the beslutis kortellige her vdtij.

10   Saa holde oc fuldkomme wy
                           thet Andhet budt.

Om wy ære, loffue, oc prijße gudtz [C6b] naffen, medt welsignelsse. Oc paa kall saa at wy wort naffen heder oc ære ther offuer aldelis forsmæa, oc foracte,
 15 pa thet at gudt kannd then ære ene beholde, at som handt er altingh, saa giør oc altingh, oc besynderlighe thet som er wel giort.

Till thette budt skall dragis alth thet som stoor y then hellige schriff, om gutz loff, ære, prijss, oc
 20 tacknemmellighedt, om hans benedide naffn, och om aandellige lyst oc glæde

Saa holde oc fuldkomme wy
                           thet Tredie budt.

Saa skulle wy setthe oss indt till Gudtz williæ,
 25 at wy begære inderlige thet handt skall oss brughe i alle the [C7a] gierninger, ther hannom kunde tekis Oc forthi skulle wy inthet acthæ oss sielffue, men lade oss at wære wanmectige till all dygt oc gode

gierningher paa thet, wy kunde kende, at wy haffue
Gudt behoff, som sendelighe, er at wære aandelli-
ghe fattigh. Oc forthij skule wy offre oss y Gudtz
hender

Ligerwijs som wy waare døde, eller wfødde, paa 5
thet ath handt sckall all ene bliffue wor Gudt. Oc
forthij giøre oss delactigh aff sit eghet naffen, oc syne
gierninger, effther then meningh som the twenne
budt indeholde, ther nw schreffne oc fortalde ere.

Oc ydermere skule wy bewijsse oss, i all then 10
dyrckelsse, som gud medt rettellige dyrckis, som
eer at predicke for andre Gudtz ordt, oc ath høre
gierne predicken, beløbe oc saa, medt hiær-[C7b]
thens tancker, y thet hellige messe embede Gutz
wsyelighe welgiærninger, oc for thennom wide han- 15
nom tack, oc bekende wore synder, oc mysgiernin-
ger, for Gudt medt eth angerfuldt hiærte. Oc en fast
loffue till Gudt, ath the kunde oss forladis, oc ther
neesth, øffue oss i gode gierningher, met huilke
tingh, wy skulle trenge aldt legomlighedt till, at 20
wære aandellighedt vnderdanigh, paa thet at wore
gierninger, oc wort leffnet kandt høre gudt til oc
icke oss, oc siwnis hans gierninger oc icke wore,

Saa holde oc fuldkomme wy
thet Fierde budt.

25

Om wy ere ydmyge, lydige oc vn[C8a]derdanige
for all offuermacht, oc thet aff en from, oc en godt
willie, oc helst forthij at thet er gudt tacknemmeligt,
at saa sckeer oc serdelis naar thet kandt scke, wden
all giensiælsse, klaffue, och knur.

30

I thette bud besluttis oc saa alt thet som staar i scriften om lydelss, vnderdanighedt, reuerentze, oc vrdning mod Fader, och Moder, Konger, Offwermentd, Prelater, Prester, Gamble oc wyße mendt.

5 Saa holde oc fuldkomme wy
thet Femte budt.

Om wy ere taalmodige, mylde oc gode fredsommelige oc barmhiærtighe, oc om wort hiærte er saa klar gi[C 8 b]ort, medt wensckab, oc sahtmodighed
10 at thet haffuer i sigh huercken wrede eller hadt, eller nogen haardheedt. Oc thet ickæ alsomeniste modt wore wener, men oc saa modt wore vwener, oc alle mandt.

I thette budt besluttis all then lerdom, som er y
15 scriften, om talmodighedt, sagtmodighedt, fred, endrectighedt, oc andre saadane dygder.

Saa holde oc fuldkomme wy
thet Siätte budt.

Om wy ere høffuiske, rene, oc bliuge, icke alsom-
20 eniste wdi waare giærninger, men oc saa wdi waare ordt, seder, oc hiærthens tancker, ther nesth, om wy haffue oss sparlighe y madt, [D i a] dryck, søffen, oc met the personer, som medt theris omgengelsse, willie, och wensckab, kunde drage oss y synd, och
25 syndigh orsage,

I thette budt besluttis och saa all then lerdom, som staer y scriften, om blwghedt, faste, ædrughedt, affholdt sparsomheedt, gudellige bøner, wegt ar-

beyde, Oc i hues andre mode kyskhedt, oc reenhedt kandt bewaris och gemmis.

Saa holde oc fuldkomme wy
thet Siwende budt.

Om wy ere aandellige fattighe, oc welwilige spar- 5
somme y wor egen theringh, oc runde modt andre.

Om wy ere redeboen, medt gotz, och [D I b] pen-
ninge, till at hielpe thennom som trenger, oc oss
haffuer behoff,

Om wy leffue for wden nydsckab, och gerighed, 10
redeboen till, at herbere for Gutzskyld fremmede
oc weyfarne fattigh folck.

Her vnder besluttis alle the forbud, som ere mod
Girighed, wretfanghed gotz, affled eller erfft mod
aager, falsk oc swijg, skade, oc forhinder, paa wor 15
ieffencristens gaffen eller oc forsømelssse till hans
skade

Saa holde oc fuldkomme wy
thet Ottinde budt.

Om wy ere fredsommelige, oc haffue eenn redelig 20
tunge, ther sckader ingen mandt, oc gaffner alle,
ther oc saa for[D 2 a]ligher twedracth. Orsager, och
fordettinger thennom som brødige ære, och altingh
dømer i then beste meningh.

I thette bud besluttis alt thet som er budet y 25
scrifften. Om tysthed oc beqwem tale oc y hwat
som helsth wor ieffencristens røcthe, heder oc ære,
sager, rettfærdighed, oc godthedt, er angaindis, och

alt thet som er forbudet om bagtall, løgen, wredelig dom, oc y hues andhre mode, wor tunghe, oc tale kand synde.

Om de tw Siste budt.

5 Tha holdis the siste budt. Naar wy ære fulkomelige, gode, oc rene, bode for gierningh, oc begeringh, oc nar wy aff ett frompt oc runt hiærte, for-
 [D2 b]smaa all timelig rigdom, och legomlig løst, forthi wy tha hwercken begære nogen mantz gotz
 10 hustrw, pige, eller dreng huilcket icke kandt dog fuldkommelige sckee, i thenne syndige werden men y then tilkommendis helige oc euige tijdt.

I thesse budt biudis icke andhet ten ath wy sckullæ elscke thet som er fremmet, oc almenneligt, oc icke
 15 oss sielffue Forthi thet er Christendoms kiærlighedt, ther icke Ramer sith eget beste, men andris, thet er gutz oc syn ieffncristens, hues willie hand giør oc icke syn egen. Som Christus Jesus wor frelsermand giorde syn Faders willie, oc wort gaffen, oc icke sin
 20 willie, eller sith gaffen.

Oc forthi tha see wy, at alle sckickelige fundt, till at leffue effther, ere kortelige besluttet, y thesse x budt, saa at [D3 a] huilcken som wyl medt flyd, oc winskibelighed, fulkomme thesse budt, tha haffuer
 25 handt hwer tyme orsaghe till gode gerninger, saa at wy for then sag till tijds fordreffit tørffue ickæ tage oss fore, andre fremmede oc vnyttige huerff som er at løbe fraa eth stedt, oc till et andhet, eller oc øffue seg i the gierninger, ther huercken biwdis oss aff
 30 gud eller oc kunde gaffne y fram tyden

Thij er thet obenbarlige nock, ath oss byudis ickæ
 i these bud, wor egen tiänniste, wort eghen gaffen,
 eller wy skule aff andhre noghet forhuerffue, men
 alsomeniste hwat wy skule giøre, oc lade, mod men-
 nischen, oc Gudt saa at een blyndt mandt maa ther 5
 tage oppaa, at Gudtz budt icke holdis, med then kiær-
 lighed wy bewisse mod oss sielffue wor egen kier-
 lighed oc gafen gifuer sig wel selff oc forthi gøris
 icke [D3b] behoff, at hand sckall oss biwdis, wij
 ere doch wor egne wanner naturlighe oc alth for 10
 møget. Ther komer iw alle synd vdaff, at wy for-
 møget, giøre wor egen wyllie, oc ramet wort eget
 beste, oc forthij giørs thet meer behoff, ath draghe oss
 ther fraa, endt sckünde oss ther till, medt noget bud

Then leffuer forthi best, som brwger Cristendoms 15
 kierlighed mod een anden, thet er y sandthed hans
 retthe gaffen, oc profith, oc twerdt emod, then leffuer
 alsomwerst, som leffuer seg til gode, oc ingen an-
 den till gaffen.

Thenne lerdom inde holde these x bud, aff huil- 20
 cken wij kunde see, oc vnderstaa, at gantske faa
 menneske leffue rettellige, vdtij Guds low, oc bud.
 Oc y thet wy ere mennischer, tha findis ingen som
 rettellige leffuer, forthi wy ere wore eygne wanner
 formøget, [D4a] oc ther med hade wy andhre 25

Thisse samme x Gudtz budt
 kortelligen vth set paa Rijm.

Thet Første.

Haff ey Gudt, mer en een
 Om tw wilt være vden meen

Thet Femthe.

Haff siden, aff alt thijt hiærte kiær
 Thijn ieffencristen, som sidder teg nær
 Thij wocthe tegh well, for wrede och mandrab
 Om thu wilt bliffue, vdtij herrens wensckab. 5
 Desligest, gjør oc medt awindt oc had
 Tha bliffuer tw, med Gudt ewindelige glad.

Thet Siette.

Wær kysck, oc reen, vdtij gierning, oc snack
 At tw kandt findis, vden meen oc lak [D5b] 10
 Giør ey hord, om tw est wijss
 Tha foer tw ewige loff, oc prijs
 Men kantu thin mage, ickæ ombære
 Tha gack y ectesckab, met heder oc ere

Thet Siwnde

Gør een anden som tw wilt haffue
 Tha følger teg, gott røcte till graffue
 Begær forthi, aff ingen mandt
 Wden thet, tw met mindhe betale kant
 I huat tw faar, modt rett, oc sckiell 20
 Tu thet for gudt, bode røffuer oc stiehl

Thet Ottinde

Skall tw thijn Gud, rettellige frycthe
 Gack effter ingen mandz ære oc rycte

Thy tall aldri, om tw est from
 Falst vitne, eller wretferdig dom
 Bagtal, og løhen, sckall tw ey føre [D6a]
 Ey heller andre thet giør giærne høre

5 Thet Nyende

Wyltu bliffue, vdtij herrens hyllist
 Tha giør hwer mand, sckyell oc fillist
 Begær ey hans ager, engh eller iordt
 Ey huß, eller noget vdt aff hans gaard
 10 Wden thet, meth mynde kand sckee
 Om tw skalt vndgaa, thet ewige wee

Thet Tijnde

Wyltu tiæne Gudt, medt sandthedt oc troo.
 Tha begær inttet, aff een andhen mandtz boo.
 15 Wære sig enthen pige eller dreng
 Eller Hustrw, ther gaer medt hannom y sengh.
 Ellers kommer tw, y then nødt [D6b]
 Som er then ewige, sorg' oc dødt.

20 Een kort vnderwijsning paa the artickill
 then hellige tro indeholder.

Then hellige tro summeris i trenne stycker, for-
 thij hun indeholder the hellige trefoldigheds trenne
 persooner, som ere Gudt Fader, Søn, oc then Helli-
 and, saa at huer aff thennom y thette register til-
 25 leggis besynderligh magt oc krafft. Thi er thette

then ypperste Artickill, oc alle the andhre ere hans tilhang.

Men her skule wy først agthe, ath ther troes i twenne maadhe, først tro wy thet wære sandt ther sies om gud [D7a] som wy oc tro huadt ther sies 5 om tyrkin, dieffuelin oc heluede, dog thet eer meer at haffue kundskaff eller een forgengelig mening, en at rettelige tro.

I ander maade tro wy paa Gudt, thet er at wy saa sette loffue till hannom, ath wy icke all eniste 10 tror wære sant ther sies om hannom, men wy oc saa forlade oss til hannom, befale oc andtworde oss vdi hans hender och guddommelige willie. Oc paa een godt trøst, oc saa diærffue oss till ath giøre noghet met hannom, troendis vdhen all misloffue, 15 at wy thet aff hannom kunne faa oc forhuerffue, ther wy haffue hørt predickis oc talis om, y huess made wy aldrig setthe tro eller loffue till noghet menniske, fordi saa, kunne en, Tyrckin prijsis och loffuis for oss, vdi aller beste maade, eller om wy kunne 20 tro noghet menniske wære prijse[D7b]ligt aff syn fromhedt meth alle gode wilkaar, icke kunne wy en tha saa tro paa samme menniske, at wy vdi alle maade forlode oss ther till.

Men then tro som setter seg trøstelige ind till 25 gud, bode met liff oc død (thi at Gud er saadan i sandhed som han sies at wære) hun gjør allene en cristen mand.

Oc huadt som helst wy begære vdi thenne tro, thet wydes oss, oc henne kan inthet falst hiærthe 30 haffue, forthi hun er then sande leffuendis tro, ther thet første bud aff oss eskir oc begær, ther sier. Jeg

er thijn Gudt Tu skalt icke haffue andre och fremmede Guder.

Oc fordi nar wi saa sie, ieg tror paa Gud. Thette ord (paa) er icke sæt wdhen sag, eller forgeffuis, wy
 5 icke saa sie. Jeg tror Gud Fader, eller ieg tror om Gud Fader. Men iegh tror paa [D8a] Gud Fader, paa Gud Søn, och paa then Helliandt. Oc saadan tro
 sckall till inghen haffuis vdhen till Gud al ene. Oc idermere Jesu Christi guddom oc then Helliands
 10 bekende wy ther met at wy icke anderledis tro paa thennom en paa Gud Fader. Och forthi ligerwyss som ther vdti een maade, troes paa the trenne personer, saa ere the oc saa aleniste een sand Gud.

Then Første part aff then Hellige troo.

15 Jegh tror paa Gud Fader
 almectiste, hemmels oc jords sckabere.

Thet er.

Jeg wedersier dieffuelin, alle aff [D8b] guders dyrkিলse, all trolldom falsck tro oc loffue, mit hob oc
 20 trøst setther ieg til inthe werdsins menniske, icke heller till meg sielff, ey till myn magt lerdom, rijgdom wijßdom, fromhet, eller huat som helst ieg eyer oc besyder. Jeg setter myn trøst oc loffue till
 inthe creatur, huad heller thet er y himmelen eller
 25 paa iordhen. Myn loffue setter ieg all ene, till then wbetacte, vsynlige, oc vbegrybelige eniste gud, som haffuer sckapt himmell oc iord, hannom antworder ieg meg.

Oc framdelis ieg rædis icke heller dieffuelin eller hans ondhe selsckab, forthi at myn Gud er offuer thennom alle. Icke will ieg heller dess myndhre forlade meg till Gud, om alle menniskin anthen plat forlade meg, eller och ginghe effter myn forderffue. 5
 Oc icke will ieg heller sette myndre loffue till [E1a] hannom, at ieg er arm oc fattig, wlert oc wanwittig, forsmaad oc tørrftigh, vdij alle ting. Icke heller dess myndre at ieg er een syndere, forthi at thenne myn tro som hun bode sckall oc bør, offuergaar alle tingh 10
 huatheller the nw ere till, eller oc ey, wære seg syndt, eller dygd, oc kortelige huat som helst wære kandt, saa ath thenne myn tro forbinder seg oc meg till gud, till huilked hans første bud meg lær oc trengher. Icke begær ieg heller aff hannom nogre te- 15
 ghen, at ieg sckall hannum icke freeste, men fastelige forlader ieg meg till hannom, dog han oc saa will forhale meg sine gaffuer oc naade, oc lenge wyll bydhe met thennom effter sin guddommelige willie. 20

Jeg legger hannom fore huercken dag eller stund, maade eller wilkaar, men alting setter ieg wdi hans willie [E1b] aff een from oc fast tro, for vdhen all mysloffue.

Effther thi han er alsom megtigst, huad kan meg 25
 tha fattis, ther han kan iw bode giøre oc bewyse meg. Effther thi han er himmels oc iords skabere, oc alle creaturs herre, hwem kan tha taghe meg noghet fra, eller giøre meg skade.

Eller hwy sckule icke alting komme meg till gode 30
 och gaffene, nar then er meg gunstig oc will meg godt, ther all tingh er lydigh och vnderdanigh: Nw

frandelis effther thi han er gud, tha wed han oc saa,
 huad han haffuer om meg forseed oc scicked, oc i
 huess made han kan alting forde oc fremme meg
 till gode. Oc huad som helst han wed oc will, thet
 5 kan han oc aff stedt komme Oc fordi han er myn
 Fader, tha will han thet gantscke gierne. [E2a]

Oc ther som ieg forlader meg till hannom, oc
 inthe twyll paa desse stycker, tha er ieg i sandhed
 Guds søn, thiænere och arffuingh till ewyg tijdt, thi
 10 skall allting hende meg effther myn tro oc loffue.

Anden part aff then Hellige troo.

Oc ieg tror paa wor Herre Jesum Christum,
 Gud faders enisthe søn, som war vndfan-
 ghen aff then Helliand, och fød aff Jomfruw
 15 Maria, pynt oc plaget vnder Pontio Pylato,
 kaars[E2b]fest død oc iordhet, nedderstey
 till heluede, och tredie dag opstod aff døde.
 Opfor tillhimmels, och sider hoss Gud Fa-
 ders høghre syde, hueden han er oc igen
 20 wentendis at dømme leffendis oc døde.

Thet er.

Jeg tror icke all ene Jesum Christum at wære
 Guds Faders sandhe oc eniste søn, fødder aff ewig
 tijdt, aff guddommelig natur, ther er oc wærid haff-
 25 uer ewigh, vdhen all begyndelse. Men ieg tror oc
 saa alting ath wære hannom vnderdanig, oc fordi

tror ieg hannom at wære mijn, oc alle creaturs herre, ther han aff guddoms magt, [E 3 a] haffuer skapt met syn Fader.

Jeg tror, at inghen setter rettelighe loffue till Gud Fader, eller oc kan till Faderin komme, aff syn wijß- 5
dom, forstandt eller klogskaff, eller wære seg huad som helst neffnis kand, i himmel och paa iordhen, vdhen formedels thenne Guds eniste søn Christo Jesu, thet er medt een stadig tro paa hans hellige naffen, fwrstelige rige oc guddoms magt. 10

Jeg tror stadige vdhen all mysloffue, at han er vndfanghen aff then Helliandt, megh till gode, for vdhen alle mantz oc legomlig gerning, for vdhen legomlig Fader oc mantz natur. Och thet fordi at han wille reengiøre, alle theris syndige, legomlige, 15
besmittige oc fordømde, vndfengsill, som trode paa hannom, oc samme legomlighe [E 3 b] vndfengsill, wille hand aandeligh giøre alsomeniste, aff syn oc Gudt Faders naturlige fry oc gode willie

Jeg tror at thenne Guds søn er meg fød aff then 20
reene oc wkrenckte møø, Maria, oc thet vdhen all brøst oc meen paa syn legomlig oc aandelige Jomfrudom, at han alle synder oc fordommelighe fødsill, bode mijn oc alle tro menniskis, skulde welsigne oc reengiøre, aff Gud Faders miskundellige 25
forsyn oc sckicke, at the icke her effther skulde oss noghet skade.

Jeg tror at hand tolde pyne oc plage paa korsid for myne oc alle theris synder, som tror oc forlader seg till hannom. Oc ieg tror at han ther met haff- 30
uer welsignedt all pyne oc plage, saa at the her effther kunde inthet skade, men møghet gaffne, fordi

ath the hafue met seg bode salighed oc werdschild
[E4a]

Jeg tror at han war død oc iordhet till at dræbe
och begraffue alle myne synder, oc all tro menni-
5 skins syndher Och ydermere tror ieg, ath hans død
haffuer drept all legomlig død, saa at han er nw icke
alsomeniste wanmectig till at skade noghet menni-
ske, men han er oc saa bleffuen salig oc nyttelig

Jeg tror at han steg neder till heluede, at han
10 skulde vndertræde dieffuelin, met sith welde oc
tyranne magt swig oc ondskaff, oc grybe hannom
till myn oc alle tro menniskis fanghe, at han her
effter schulde oss ingen skade kunne giøre. Oc paa
thet han skulde frelsse meg fra heluede, och giøre
15 thet saa magtløst till at skade, at thet her effther
skulde i mange maade gaffne

Jeg tror at han tredie dag opstodt aff døde, at
han skulde meg och alle troo mennisker for føre till
eeth nyth [E4b] lifff, och leffnet. Och ther met saa
20 opwecke meg till naade, och then Helliands gaffuer,
at ieg her effter skulde icke syndhe, men tiene han-
nom al ene saa ath ieg opfyldt meth all naade och
dygd, motte fulkomme hans hellige budt.

Jeg tror at han opfoor till himmels oc annam-
25 mede aff syn Fader kongelig magt oc ære, offuer
Guds engle oc alle creatur. Oc ieg tror at han sidher
paa Gud Faders høgge, sidhe, thet er

Jeg tror at han er een weldig konge, offuer alle
Guds gode creatur, som ere i himmelin, i heluede,
30 och her paa iorden. Oc fordi kan han hielpe meg
oc alle tro mennisker y all wor modtgang, oc mod
alle wore fiender och vwenner

Jeg tror at han skall igen komme aff himelin, paa werdsins ydeste dag [E 5 a] at dømme leffuendis mennisker som tha findis y liffue, oc døde som ta ere affganhgen. Oc ieg tror at han skall alle mennisker, oc alle engle ondhe og gode, lade framlede 5 for syn domstool (hwar the skule hannom legomlighe see) till at frelsse meg oc alle tro mennisker, fra legomlig død, sind, oc alth ont. Oc ydermere at pyne medt ewig fordømmelse, syne fyender, vwenny oc modstandire, saa at wy skule ewinnelige 10 frelsis fra theris wold oc magt

Then tredie part aff then Hellige tro.

Jeg tror paa then Helliand Jeg tror then Hellige Cristhen kircke, som er Hellige [E 5 b] mennisckis samfund. Jeg tror oc saa 15 synds forladelse legoms opstandilse oc thet ewige liff Amen.

Thet er.

Jeg tror icke alsomeniste then helliand, at wære een sand Gud, met Fader oc Søn, men oc saa oc 20 inghen kan wære met Gud Fader, eller oc komme til hannom, formedels Jesu Christi pyne oc død, eller huad som helst sagd er om Christo Jesu, eller oc kunne forhuerrffue noghet aff desse sagde tingh vdhen then Helliands krafft oc naade, formedels 25 huilcken Helliand, Fader, oc Søn, wyle meg oc alle tro menniscker paa tage, opwecke, kalde, och drage,

formedels oc in Christo giffue liff, oc giøre meg Hellig oc aandelig, [E6a] oc saa lede meg till Gud Fader, fordi han er then som medt Gud Fader formedels Christum oc in Christo all ting forarbejder
 5 oc giffuer liff

Jeg tror at her paa iorden y huore wyd hun er, er alsomeniste een menig Christhen kircke, som icke andhet er, en alle Hellige menniskis samfun, ther ere tro oc retferdighe her paa iorden, oc hun
 10 er forsambled, styrckedt, oc stadfest, aff then samme Helliand oc formedels hannom regeris oc øgis hun daglige, aff samme kirckis sacrament, oc Guds ord.

Jeg tror oc saa, at inghen kan worde salig, vdhen han findis i thette samfund, oc er eendrectig oc een-
 15 sindig met then Hellige kirke, vdi een sand tro, samme Guds ord, Sacrament, haab oc kerlighed. Jeg tror oc saa, at inghen Jøde eller Hedning kan bliffue sa[E6b]lig met samme kircke, vdhen han drager seg indt met hende, oc blyffuer henne lyg y
 20 alle maade.

Jeg tror oc saa at alting er menig i thette samfund oc christendom, oc huer mantz gods oc got er saa almenneligt, at thet er vnder inghen, mantz besynderlige magt oc herredøme, och fordi tha tror
 25 ieg, at alle menniskis bøner oc gode gerninger y thette samfund, skule komme meg till hielp, oc være paa mit wild, oc styrke meg bode y min liffs tijdt, oc paa myn døde dag.

Jeg tror oc saa, at y thetthe samfund oc y thenne
 30 menighed er synds forladilse och inghen andhen stedt. Oc for vdhen thenne menighed tha kan inghe gode gerninger, i huore store och manghe the ere

gaffne till synds forladelse, Oc ydermere tha tror ieg ath y thette samfund, tha kunne inge syn[E7a]-der nar the ladis, y huore store oc mange the ere, hindre samme synds forladelsse, men hun altid bliffuer y huor som helst thette besynderlighe samfund bliffuer Huilcked Christus och saa haffuer befalt, oc giffuet syne nøgle, thet er magt till at løsse oc bindhe Ther han saa sagde, huad som helst y løse paa iorden, thet skall wære løst y himmelin. Saa sier han oc saa besynderlige till Sanctum Petrum, thet met at betegne thette besynderlige samfund och mennighed, huad som helst then løser paa iorden, thet sckal wære løst y himmelin. etc.

Jeg tror døde menniskis vpstandelsse, vdi huilcken then helliand skall opwecke alle legomme, thet er, alle menniscker ondhe oc gode, huert wed sith legomme oc natur, saa at thet samme legomme som war dødt, begraffuet, [E7b] fortærid, oc y atskillige maade forgiort, thet sckall faa lifff oc igen komme.

Jeg tror effter then opstandilsse, alle hellige menniskis tillkommendis lifff, oc syndige menniskis ewig pyne oc død.

Om alle disse stycker haffuer ieg inghen mysløffue, oc inthe twyll, ath the sckule iw alle fulkommis och scke, aff Gud Fader, formedels hans Søn Cristo Jesu wor herre, vdi oc met then helliand, fordi thet merker Amen. Thet er, at disse stycker ere sandhe, wdhen twyffell, vdi wisse oc god løffue.

EEen kort vnderwijsningh paa the Siw bøner
som Pater noster indeholder och først aff
[E8a] hennis fortall ther saa lyder

Wor Fader, thu som æst y himmelin.

5 Thet er.

O Almechtiste Gud. Sidhen at thu aff thin vbe-
gribelighe miskund oc gode willie haffuer icke al-
som eniste vnt oss, men och saa budhet och lært oss,
met thin eniste oc kærste Søn wor Herre Jesu Chri-
sto, at wy skule icke all ene tro teg at wære wor
10 Fader, aff thijn eenbaarne søns detthingen oc werd-
sckylt, men oc saa, ath wy [E8b] ma triggelige kalde
teg wor fader, dog at tw aff tilbørlig ret motte wære
oss arme sindere, en streng, oc en hard dommere,
15 thi at wy haffue saa offte, och saa swarlighe syn-
dhet mod thijn Guddommelige oc allerbeste willie

Tha beder ieg teg at tu aff then samme miskund
oc gode willie, giffuer vdtij wort hierte een stadig
loffue till thijn fæderlige kerlighed. Oc at thu lader
20 oss fornyhme wdi wort hiærthe aff then Helliands
insckud, thenne behaffuelige glede, ther oss giffuer
een vskyllidig oc eenfoldig tryghed, saa ath wy maa
neffene teg Fader, elscke, bekende, oc paa kalde vdi
all fare, och nød, thet aff een glede fuld hw, oc
25 hiærthe

Jeg beder thu wilt oss saa bewaare at wy altid
motte bliffue thijne søner oc thet aldrig forsckylde,
ath thu wor kiærsthe Fader, sckalt bliffue oss een
[F 1 a] streng, oc een hard Herre, saa at wy, icke heller

bliffue thyne vwenner, ther nw ere thyne fry sønner,
oc arffuinge.

Thet er teg icke heller nock aff thin godhedt, ath
wy kaldhe tegh Fader, men thu wilt oc saa at wy
skule tegh neffne wor Fader, at wy met eendrectig 5
bøn skule for alle bede,

Thij giff oss till huer anden een broderlig kerlig-
hedt, at wy i sandhed kunne fornymme, thet wy ere
huer anders brøder, oc systre, och at thu æst oss een
menig oc barmhertig Fader. Oc saa bede for huer 10
andhen indbyrdis, som kødelige brøder tale huer
andens beste, till thæris kære Fader.

Then naade giff oss at inghen athspør sith eghen
gaffen, oc ey heller hoss teg, glemmer een andens
behoff, men at wy kunne elske huer anden, aff een 15
brøderlig kærlighed, som sammeligt [F1b] er, y
mellom Guds eyne børen, førsth affleggendis had,
affwynd, oc splidactighed. Oc sidhen kan thet sckee,
ath wy aff hiertens grund sie icke nw min Fader,
men wor Fader. Oc effther thi at thu æst ingen le- 20
gomlig, eller iørderigis Fader, ther wy see kunne.
Men thu æst y himmelin een aandelig Fader, ther
bode er wiss vdhen al twiffel oc ey heller kan no-
gen tijd døø, oc icke haffuer thu heller then brøst
ther legomlige Fædre haffue, som seg icke kunne 25
hielpe, aff theris nød oc trengsil, aff huilked wy
kunne sckønie, at thu vbegribelige oc mangefold
æst, een bedre fader en the ere, oc helst fordi, ath
thu biuder oc lær oss, at wy for thyn sckyld motte
forsmaa timelig Fader, fæderne land, rigdom, wen- 30
ner, slegt, oc foreldre. For thenne sagh kære fader,
benaade oss ther meth, at som thu æsth [F2a] wor

Himmelscke Fader, saa ladt oss wære thyne Himmelscke børen.

Giff oss fordhi then lerdom, ath wy ingen ting achte, oc skøde, vden thet Himmelscke arff, ther
 5 er wor enisthe siels salighed, at thette forgengeliche fæderne land oc iørderigis arff, ther oss saar behindre, oc omfalde, skulde icke giøre oss theris lighe iørderighis børen, at wy kunne aff alt wort hierthe oc synd, y sandhed tale oc sye. O tw wor Himmelscke fader, oc at wy motthe saa sennelige bliffue thine
 10 Himmelscke børen.

Then Første bøn.

Tith naffen skal Helligt giøris.

Thet er. [F2 b]

15 O almechtiste Gud, wor allerkærste himmelscke Fader, thit Hellige oc gudommelige naffen, nw i thenne thijt oc i thenne vsilheds dall, desswær y mange maade forhaaynis, oc foractis, oc wbluelige beskendis, oc brugis vdi mange stycker, teg till inghen ære,
 20 men till stoor wanære, forthi thet brughis till synd oc ondsckab, oc thet er nw saa almeneligt, at alt thete fwle werdsins leffnet, maa tilbørlige kallis tith hellige naffns spot, oc haanhed.

Giff oss fordi thijn guddommelige naade, at wy
 25 alle the ting motthe fly, som icke forde, eller fremme tith hellige naffens loff oc ære, oc lad all troldom dieffuels konst, vcristelige ynscker, bønner, oc paa-kall, snarlighe forgaa, lad oc saa all beswæring, oc formanilsse, segnilse, oc wyelse, ther dieffuelin och

andre creatur tryllis medt, formedels [F 3 a] tith hel-
lige naffen affleggis, oc worde till inthet.

Wdelt aff wore hierther all falsck loffue med
huilcke wij anthen sette wredelige loffue til noghet
creatur, eller oc misloffue till tegh. Fordryff oc saa 5
snarlige alt Kettery, falsck oc wrangh lerdom, ther
brugis falskelighe vnder tith naffens hembling, oc or-
sage, ladt heller inghen bedragis, eller beswigis aff
noget betackt skalckhed, wære seg anthen om sand-
hedt, hellighedt, eller retferdighed, huilcke betackte 10
stycker øgenscalcke pleye at bruge.

Lad heller inghen dierffue seg till at swerie om
tith naffen, eller oc bruge thet y swyg, falsckhed, oc
løgen

Bewar oss fra alle falscke haab, som oss kan fore 15
komme, oc sckiule seg vnder tith naffen, bewar oss
oc saa fra en aandeligh høgferdighed, som er een
[F 3 b] forfeng begæring till werdsins heder oc ære,
at wort rygte sckall komme wdi ære, acht, oc vrdening.

Oc i all far, oc modgang, tha giff oss thet ind- 20
skudh, ath wy kunne paakalle tith eniste naffen,
oc ath wy thet icke heller glemme vdi wor døtz
tijdt. oc all wor conscientzis trengsill

Giff oss oc saa then naade, at wy vdi alle gode
gerninger oc gode ord, alsomeniste loffue oc pryse 25
teg, icke begærinde ther fore wor eghen priss, eller
oc oss eet stort naffen, men alsomeniste thyn ære
fordi all ære loff oc pryss hør teg till

Bewar oss oc saa fra then fordømmelige synd
som kallis vtacknemmelighed, oc lad andre mange 30
optendis till dygd, aff wort leffnet oc gode giernin-
ger, saa at the ther fore kunne loffue oc pryse, icke

oss, men tith hellighe naffen. Lad ingen heller faa orsage aff [F4a] wor synd, till at foracte, och forhaane tith hellige naffen, eller at formynscke tith loff.

Bewar oss at wy icke noget begære timeligt eller
 5 ewigt, vden thet kand komme tith hellige naffn till heder oc ære oc ther som wy andhet giorde, tha lad oss icke wordhe bønørde wdi wordt geckery.

Oc saadant eet leffnet giff oss, at wi y sandhedt motte bliffue tynne søner at thit faderlige naffen,
 10 skulle oss icke falsckelige bekomme, ther som wy kalle teg Fader, oc wy syndis dog icke at wære thine børn.

Then andhen bøn.

Tillkommendis worde tith ryge. [F4b]

15 Thette arme werdsins leffnet, er eet ryge till all synd, oc ondsckab, och haffuer then ondhe aand till herre, oc høffding, som er een mesther, oc eeth hoffuedt till all synd, oc ondsckaff

Men tith rige er eth herre dømme till all dygd,
 20 oc naade Oc thijn alsom kiærste søn Jesus Christus hoffued oc begyndelsse till all naade, er een herre offuer samme rige. Oc forthi hielp oss aller kiærste fader, til saadan dagtinghen, at wy motte komme vnder tijdt hyllist, oc naade.

25 Oc først offuer altingh, tha giff oss en stadig tro till Christum Jesum, oc eth fast haab oc loffue, til thin miskund mod all wor syndige Conscientzis krankheed, oc een meenløss kierligheed mot teg, oc alle mennicken.

30 Bewaar oss fraa all misloffue, mishob, oc had,

ther oss kandt fortabe, oc [F 5 a] lad oss fly vkysckheds
fwle begeringh oc vnd oss at elscke iomfrudom, oc
all reenheedt.

Frels oss fra all twedract, orloff, kiff oc trette, oc
giff oss the dygder, ther høre tith rige till, som ere 5
fred, endrectighed, oc sagtmodighed.

Och lad huercken wrede, eller nogen anden hordt-
hed regnere blant oss, men enfoldig mildhed, cristen-
tro, oc loffue wensckab, beqwem lystigheed, oc got-
heedt. 10

Lad icke heller noghen vsckickellig fortørnelssse,
eller anden siels kranckhed faa machth met oss, men
giff oss al tijdt lyst oc glæde, aff thijn naade, och mis-
kundelige gierninger

Oc met fa ord, lad oss all syndt saa fraa wendis, 15
at wy opfylte med thin naade, medt alle dygder oc
gode gierninger, kunde bliffue tit herredømme [F 5 b]
oc Rige, paa thet at alt wort hiærthe siell oc sindt,
medt all wor macht, och styrcke, vdwortis och ind-
wortis wille lade seg aff teg regeris, till ath thiene 20
teg, tine bud, oc thijn willie, oc icke seg sielffue, le-
gommeth, dieffuelin eller werden.

Lad oc thette tijth rige saa begynt, daglige øgis,
forbædris, fordis oc fremmis, at wy skule icke offer-
faldis, oc bedragis, aff then suige fulle ondsckab eller 25
aff lædie till thet som got er. Och ath wy skule
icke atter omwendis, oc falde till bage

Oc forthi giff oss macht oc styrcke, oc een stadigh
acth, ickæ alsomeniste at begynde eet gott leffnet,
men oc saa at framgaa, oc fulkomme thet som be- 30
gynt er, som propheten syer. Herre opliws myne
øgne at ieg icke faller wdi søffne, eller bliffuer trett,

oc keed vdtij [F 6a] thet gode leffnet, ieg haffuer een
 tijdt begynt, paa thet at myn fiende, sckall icke komme
 migh vndher syn macht igien.

Lad oss oc saa bliffue framturinde at thit rige
 5 som wentindis er effther døden, motte komme oc
 beslute thette rige, som tw nu haffuer vdi oss begint

Frels oss fra thette farlige, oc syndige leffnet, oc
 lad oss begere oc elscke thet tilkommendis liff, oc
 hade thette neruærindis.

10 Giff oss oc thet hiærte, ther kandt meer begere
 døden, en hannom redis

Wendtoss fraa thette forgengellige liffs kiærlighed,
 oc syndige besøring at thit rige wdi oss kand saa y
 alle mode fulkommis. [F 6b]

15 Then Tredie bøn wdtij Pater noster.

Worde thyn willie her paa jorden. Som
 hand err y Himmelen.

Er thet saa ath wor wyllie lignys modt thyn wyl-
 lie, tha kand hand icke ware godt, men altid ond.

20 Thijn willie er icke all ene god, men altsombest,
 oc forthij bør hannom offuer alth bode, at elsckis oc
 begæris.

Thij miskunde teg offuer oss. O aller kærste fader.
 Oc ladt ingen tingh sckee effther wor willie, [F 6a]

25 Giff forthi oc lær oss eet gott oc stadigt taal, naar
 som woer willie encten spyldis, eller forhindris.

Lad oss icke fortørnis, eller røris til wrede, nar
 som noger tyer, eller taler, giør, eller lader, thet som
 oss er y mott lad oss icke ther fore maledide, eller

klage, raabe, eller buldre, men vnd oss ath wære saa stille, at wi huercken dømme nogen, eller oc besckerme oss sielue.

Lad oss oc saa ydmyggellige fordrage thennum, alle som ere oss y mod, oc saa platt offuergiffue wor egen willie ath wy kunne thennom loffue, welsigne, oc giøre got, ligewijss som the ther medt fremende thijn allerbeste oc retferdigste willie, y modt wor syndighe willie, oc begering,

Giff oss then naade, at wy all kranckhedt, fattigdom, foractilsse, pyne, pla[F6b]ge oc modgangh, kunde welwillige taale, oc fordrage, saa at wy kunde kende wære thyn willie, at wor willie pynis oc plagis.

Vnd oss oc saa at fordrage alle wret oc offuerlast. Oc forthi lad oss aldrigh heffne, eller giøre ont mod ont, eller oc bruge macht modt wold, oc offuerlast

Men lad oss heller glædis aff thijn willie, ther tillstæder saadan modgang Oss till salighed, saa at wy ther faare kunde wyde teg tack, loff oc, ære.

Oc hender oss noget ont, eller nogen vlycke, tha lad oss icke hende legge dieffelind till, eller onde menniske, men thijn Guddommelige willie, ther alltingh sckicker oc tilstæder, at wor syndige willie skall forhindris, oc hellighed forøgis, vdtij tith rige.

Vnd oss oc saa med glæde, oc en got willie, at døø, oc anname døden gant[F7a]scke gierne, effter thijn willie, ath wy skule icke bliffue teg vlydighe, medt retzle oc vtaall.

Lad icke heller nogre aff wore lemmer, regeris effther theris lyst, oc begæring, wære seg øye, thunge, hiærte hender, eller føder. Oc lad oss icke heller bliffue theris begæringh vnderdanig, men at wy kunne

aff tegh gribis, oc fangis. Oc i thine fengsell søndher brydis.

Gæm oc bewaare oss fra all then willie, som er ond, falsck, forthreeden, forherdet, haard oc stum.

5 Oc giff oss een tilbørlig lydelsse, een fuldkom-
melig oc en fry hw, och sindt y alle tingh legom-
lige, oc aandelighe ewige oc forgengelige.

Bewaar oss oc saa for thendt leede synd bagtall,
saa at wy ingen beklage eller befføre, paa rycte, eller
10 naffen [F7b]

Lad oss icke heller vredelige dømme om nogen,
oc ey heller nogen foracthe till ondhe

O huad bagtall er en stoer synd, oc een swager
plage, thy bede wy teg ath thw wendher oss samme
15 synd fra, ath wy teg icke misteckis aff hende

Oc see wy nogen menniskis brøsth ther oss mis-
teckis, vnd oss at wy kunde hende skiule, hemble,
oc beteke, oc hende klage all ene for teg, beffalindis
all heffen vndher thyn willie

20 Oc vnd oss saa ath forlade waare sckyldenær, ther
oss bryde y modt, ath wy oc saa kunde haffue medt
ynck offuer thennom, oc theris ondsckab.

Lær oss saa at rettelige kende, thet ingen kand
oss sckade medt myndhre, end haffuer iw for thit
25 ansigt giordt seg sielffuer møget større sckade, paa
thet, wy kunde meer røris till miskund [G1a] offuer
hannom, end till wrede, oc hannom meer begræde,
end tencke paa heffen,

Lad oss icke forthij glædis y theris modgang som
30 oss haffue antten forthørnet, eller standnet y mod,
eller y hues mode, the kunde oss mysteckis.

Oc ladt oss icke heller bedrøffuis aff theris fram-
gang oc lycke.

Then Fierde bøn.

Giff oss i dag wort dagelige brød.

Thet er.

Thet brød som spyser Sielen, eer wor Herre Jesus
Christus

5

O tw hemmelscke Fader, giff oss forthi then naade,
at Cristi leffnet, ord, oc tale gierningh, oc pyne, motte
oss oc [G1 b] all gandtcke werden læris, ther till, at
vnderstaas, oc beholdis

Oc wnd oss at haffue al Jesu Cristi tale, gierningh, 10
och leffnet, till eet spegill, oc eet krafftigt exempell

Giff oss thenn naade, ath wy kunde oss trøste, oc
hwgsuale, y all wor sorg, oc modgang, aff hans hellige
død oc pyne.

Oc lad oss med en stadig tro offuer wynde wor 15
død, met hans hellige død oc pyne, oc vndt oss at
wy motte wforfærede følge then allerbeste høffding
oc leedsagher, till eet andhet liff, som ewigt er.

Giff oc then naade, at alle the som lære oc pre-
dicke thine ordt, motte thennom met gierningh fuld- 20
komme, seg till salighedt, oc andhre till exempell, oc
gott effther sywn, oc saa wdhen all brøst lære fraa
segh thyne ord, oc Je[G2a]sum Christum offuer all
gantske werden.

Oc framdelis, at alle the som høre thine ord, kunde 25
rettellige lære Christum oc ther aff bædre sig, oc
daglige øgis y dygd oc godthed

Oc at tw wille thet oc saa myldelige giffue, oc vnde,
at all fremmet lerdøm wdthij hwilcken, Christus
icke læris, motte fordriffues aff thijn hellige kyrke. 30

Miskunde teg offuer alle Bisper, Prester, oc then-
nom som ære besynderlige wigde till Guds Embede,
oc offuer alle forstandere, at the motthe oplywsis
medt thyn naade, till at rettellige lære oc regere bode
5 medt tilbørlig lerdom, oc Cristelige exempell.

Bewaar oss saa fraa ketterscke, oc splydactige ler-
domme, at wy wdtij alle maade, kunde endrectige
bliffue, som [G 2 b] wy forsamblis vdtij eeth dagligt
brøt thet er vdtij een daglige lerdom, oc Jesu Christi
10 ord.

Bewaar oc alle thennum, som haffue een skrø-
belligh tro, och loffue till teg, oc thijn hellige lerdom,
at the icke falde, oc fare wyld, bedragne aff onde
Prelaters oc forstanderis fule leffnet oc forgifftige
15 exempell.

Lær oss aff thyn naade at wy sendelige, oc som
tilbørligt er kunde betenke Jesu Christi plaghe, oc
pyne, oc hende wdtij wordt hiærte begribe, oc som-
melige ther effther at sckicke wort leffnet, oss till
20 salighedt.

Lad oss icke heller paa wor yderste tijdt ombære
thet hellige oc sande Jesu Christi legomme.

Lad ocsaa alle Prester, tracthere, oc bruge thet
werdigge Sacrament, som tilbørligt oc sømmeligt er,
25 all cri[G 3 a]stendomme till gode oc gaffn.

Oc lad meg oc alle Cristen menniske y tymelig
tijdt annamme, oc bruge thette aller helligste Sacra-
ment, oss till salighed aff thyn naade

Oc meth faa ord, giff oss wort daglige brød, at
30 Christus kand wære met oss oc wy ewindellige met
hannom, paa thet wy kunde met ære bære wort naffn,
effther thy wy kallis Christen folck, aff Christo

Then Femte bøn.

Forlad oss wor sckylt oc brøde, som wy
forladhe waare sckyldenær.

Thenne bøn haffuer tegen oc wilkaar medt segh,
som er ath wy sckule først forlade waare sckylde- 5
nær, thet er [G3b] thennum som modt oss syndet
haffue, oc nar wy haffue thet giordt, tha maa wi
syden saa sye, forlad oss nw wor sckylt oc wore
synder. Tillforen y then tredie bøn wor begærid oc
bedet, ath Guds willie sckulle scke oc fuldkommis, 10
ther will at wy altingh sckule fordrage, met eet got
taall, icke at giøre ont mod ont icke heller at heffne
wor ouerlast men at gøre thennom got, som oss
giør ont effter wor himmelske Faders exempel ther
lader syn sooll vprinde, offuer onde menniske oc 15
gode, oc hand ladher reyne bode offuer thennom
som ære tacknemmelighe, oc vtacknemmelige

Thet bede oc begere wy nw, o Fader at tw wilt
hwgsuale wor Conscientzie, bode nw, oc y wor døtz
tjyd, ther nw saare besckrickis for thyn strenghe oc 20
forferlige dom, aff the synder som hun nw fore seg
haffuer. Oc tha mø[G4a]get meer nar døden till
stundher

Giff oss forthij thijn fred, vdy ware hiærter, at wy
motte med glæde wenthe thijn dom. 25

Gack icke heller y retthe medt oss effther thyn
strengedom, thy at ingen kand tha findis wsckyllig,
och retferdigh, nar tw bruger thijn strengthedt, oc til-
børligh rett.

Lær oss allerkærste Fader, ath wy icke forlade, 30

eller trøste oss aff waare gode gierninger, oc werd-
 sckylt, men at wy plat kunde oss indgiffue til thinn
 w endelige, oc vbegriffuelige miskund meth een fast
 och stadigh loffue. Lad oss forthij icke falde vdtij
 5 mißhob, aff thette wordt fule oc syndighe leffnet,
 men heller giff oss then tro, ther wy met wide kunde,
 thyn miskund ath wære bode wydere oc sterckere,
 en wort leffnet, y hwor dant thet wærid haffuer.
 [G4b]

- 10 Hielp oc saa oc styrck alle menniskis Consci-
 entzie, ther y syn døtz tijdt ære wdtij mißhobs fare,
 eller betagne medt noghen andhen swaager frestilse,
 oc besynderlige then. N. eller then N. Mißkunde
 teg och saa offuer alle the siæle, som ere wdij sckier-
 15 syld, och besyndherlige offuer then. N. eller then N.

Forlad bode oss oc thennom al wor sckyild, wer-
 dis oc saa till at saa trøste thennom, at thee motte
 annammis, y tijdt hyllist, oc wensckab

- Giff oss aff thijn godhedt, y modt wort onde, som
 20 tw haffuer oss bwdet at giøre gott mod ondt

- Affstyr oc forhyndre then forferlige lackere dieff-
 uelind, ther alltijdt bode klager oc forøger waare
 synder, bode nw oc paa wor døtz tijme, oc ther till
 y alt wor Conscientzis nød, oc trengsyll [G5a] Som
 25 at wy oc saa foruare, at y waare klagemaall, sckall
 inttet mennisckis synd meer øgis, eller wydere wd-
 syes, endt hun y sandhedt er.

- Oc døm oss icke heller effther hans klagemaall,
 eller wor arme Conscientzis knur, ther icke heller
 30 will tye wor brøst.

Oc hør icke heller wore vwenners oc modtstan-
 deris røst, som oss forklage hoss teg, nat oc dagh,

ligher wijss som wy icke heller wille thennom høre, ther andhre for oss belacke oc beklage.

Tag aff oc fraa oss waare synders, oc Conscientzis alsomswariste tinge Oc byrde saa at wy aff thijn misckundheds glædige loffue aff alth wort inderlige hiærte, kunde fordraghe lijff, oc død pyne oc all modgang. 5

Then Siette bøn. [G 5 b]

Leed oss ey y frestelsse.

Thet er.

10

Wy frestis aff trenne, legommet, werden, oc dieffelind

Oc forthij bede wy teg wor aller kiæriste Fader, giff oss thijn naade, ath wy kunde twinge legoms lyst oc begæring, lad oss stryde oc standne y modt legommens offuerflødige attraa, till mad, dryck, søffen, lædie, och orkeløsshedt, lad oss twinge legommet, oc giøre thet vnderdanicth met faste, oc sparsom tering, y mad, klæder, søffen, Ro, oc hwile, wecht, oc arbeide, at samme legomme kandt wære beqwempt och redebon till gode gierninger. 20

Benaade oss oc saa, ther medt ath wy motte korsfeste medt Christo alle legommens syndige begæring, till wkysckheydt oc all wkysckheyds orsage [G 6 a] Oc saa dræbe samme syndher, at wy sckulde thennom her effther icke tiene eller oc giffue thennom noget samtycke. 25

Vndt oss oc then naade, ath nar wy see noget deylict eller sckønt menniske eller andhre deyliche

belede, oc creatur. at the icke bliffue oss orsage till syndt eller frestelsse, men at wij heller kunde ther aff faa orsage till at elscke kysckhed oc reenhed. Oc at loffue teg wdtij thijn gierningh, oc thyne creatur

5 Oc er thet saa at wy høre nogen whøwisckhedt, oc vbeqwem tale, oc ther aff wdtij wort legomme fornymme nogen syndig lyst, oc behaffuelighed, lat oss icke ther frygdis och glædis vdtij, men alsome-niste wdij tith loff, oc thin ære.

10 Bewaar oss fraa then aldsomstørste syndt gerig-heyd, oc fraa all begæ[G6b]ringh till werdzens rigdom

Giff oss oc saa then naade, at wy icke atspørie werdsens heder oc ære, welde eller machth, eller och theris begæringh oc samtycke.

15 Bewaar oss oc saa at thenne verdsens falsck oc swijgh, medtsyn bedrægeligesckønheedt, och andhen synds orsage drager oss icke till at tiene sigh

Bewaar oss oc saa at wy icke falde y wdtaall, heffen, och wrede, eller y andre synder aff thenne werdsens

20 ondtscab, vselheidt oc armodt.

Ladt oss oc saa forsmaa werdtsens løgen, betackt-heydt, swijg, lyffte, och falsckhedt, Oc medt faa ordt, ath wy kunde for sye all werdzens ting, onde oc gode, som wy loffuet haffue wdthij wordt døb, oc at

25 wy fæstellige motthe bliffue, y samme act oc lyffte, och ther vdtij daglige forbædris. [G7a]

Bewaar oss fra dieffuels indsckud at wy icke giff-ue samtycke till homod ther wy medt andre for-smaa, oc møget achte oss sielffue, aff wor rigdom,

30 slegt, macht, wijsdom, lerdom, sckabningh, oc andhre thine gode gaffuer.

Bewaar oss oc saa, at wy icke falde vdtij had oc awindt, for nogen sagh y huor stor hun wære kandt.

Bewaar oss oc saa at wy icke acthe eller scckøde noghen fræstelse, om tro eller myßhob, medt hiærtens samtyke, wære seg nw y liffue, eller och siden y wor dõtztijdt.

O tw hemmelscke oc allerbeste Fader, wer then-
nom gynstig oc god, ther stryde oc arbeyde emod
saa manghehonde fræstelße. Styrck oc trøst thennom,
som en nw staa, oc opreysse thennom som ligge oc
ære falden

Oc korttellighen bede wy teg, ath tw wille oss med
thijn naade saa bestyrck[G7b]ke, at wy i thette syn-
dige och farlighe leffnet, ther er besckelt met saa dag-
lige fiendher, som aldri lade aff at figte, motte aff
een fast oc from tro mandnellige stryde, oc syden
annamme och faa then ewige krone

Then Siwnde bøn.

Men frelss oss fraa onth

Thenne bøn beslutter bode pyne oc heffn. Som
then hellige kircke och saa beder, y syne obenbare
bøner om gangdage, oc mod andhre høytidher

O Fader frelss oss fraa thijn ewyge wrede. Oc
helffuedis pyne. Frelss oss fraa thijn strengedom, wdtij
wor dõtztijdt, oc paa then yderste domme dag
[G8a] frelss oss fraa een bradt, oc wbeseedt dødt.

Bewaar oss for waade aff wandt, yld, vwæder, oc
torden.

Bewaar oss fraa hungher oc dyr tijdt.

Bewaar oss fraa feyde, oc mandrab Bewaar oss
oc saa fraa thijsse sware plager oc sywgdomme. Som
ere Pestelentze, Pocker, och andhre saadane plager.

Bewaar oss fraa alt ont, oc all legomlig trengsell,
dogh saa ath tijdt naffen kand æris y alle thijsse ting,
tijth rige till øgelsse, oc thijn Guddommelighe willie
till forwarsill oc fulkommelsse.

5 Amen.

Lad oss forwerffue alle the stycker thesse bøner
ære begerindis, och thet [G8b] wdhen twiffuell, oc
lad oss icke ther om haffue nogen misloffue. Men
meer at wy her aff kunde worde bønhorde, at thijsse
10 stycker kundhe wære sande och wysse, saa sye wy
alle met glæde Amen Thet er sandt oc wist, fast oc
stadfest

[Træsnit forestillende Jesu Opstandelse] [H 1a]

Een korth lerdom och predickin, huore wy
15 skule rettelige, oc fructsommelige beløbe
Jesu Cristi død oc pyne, sckiff wdti
Femthen parther.

Første parth.

Saa betencke mange Jesu Christi død oc pyne,
20 ath the optendis til stort hadt, oc wrede modt Jø-
derne. Oc ther till medt forfølge then arme Judam,
met spotscke ordt oc forsmade wijßer. Oc y saa
[H 1b] maade meene the ath giøre wor herre fyllist,
som the oc saa haffue een legomlig barmhertighedt

oc medynck, offwer andhre menniscke ther pynis, och plagis, nar som the fordømme, oc maledide theris wolsmend, oc Tyranner ther thennom plager. Dog at thet eer meer at haffue amyndelsse aff Jude oc Jøderniss ondsckab, en ath haffue en Cristellig medt- 5
ynck antthen offuer Christi, eller noget andet mennisckis pine oc modgang,

Anden parth.

Mange haffue och saa, aff Jesu Christi pynes aff-
myndelsse, nogen betegnet fruct oc nytte, oc besyn- 10
derlighe then snack, som tillegis Sancto Alberto, oc saa lyder. Een tijdt ath betencke wor herris pyne, oc saa medt een føue [H 2 a] acth, thet er bædre en at faste eth helt aar, eller och huer dagh lesse een heell Psalter. Och the bode tro och efftherfølge 15
mange simpell menniscke. Oc fare dogh wild aff Gudtz rettferdige dom, y modt wor herris døtz oc pynis sande fructh, forthi at the ath spørie, theris gaffen, och profith. Oc for then sagh føre the altijdt medt sigh, oc haffue hoss seg, belede, bøger, breff 20
oc korss Oc mange oc saa mene, at the aff these tingh, skule wære frij, oc frelsse fraa wandt, yld, swerdt, redsle, och alle andhen fare, ligerwijss som Jesu Cristi pyne skule icke meer wære, en eth exempel till at lyde pyne oc modgangh hwilcket som 25
er hennis rette, oc naturlige krafft.

Tredie parth [H 2 b]

Summe haffue och medt Christo stor medtlydelße. Oc offuer hannom stor medtynck. Oc forthij be-

græde the hannom medt ynckellige, grædt och klage, ligerwijss som eth andet wsckylligh menniske, ther w redelige offuer faldis, som the qwinder giordhe ther fulde Christum vdaff Hierosalems by, oc till
 5 korsidt. Men at thet wor hannom icke tacknemmeligt, gaff hand merckellige till kende, ther hand straffuede thennom och sagde, y Hierosalems qwinner, græde icke offuer meg men offuer edher sielffue, oc edre børn Aff thette slag ere the predicke fædhre
 10 som medt vdtij Passyn ther ewangelisteene schriffue, giøre, oc dicthe, een wandringh till Bethaniam, met mange omslag, oc møget sette y blandt aff iomfrw Mariæ drøffuelsse. Och ther medt gaa the saa wyth wd, at the kun[H 3 a]de neppellige igien komme, oc
 15 for then sagh forhalis Passyn saare lenghe. Huad heller thet er giordt till at søffwe, eller waage, thet kenne Gudt Til thette flag lyde och the folck, som lære at skillige fruct aff thet hellige messe embede. Oc forthij meen simpel folck ware nock y huor Messyn hørís, eller holdis. Oc thet haffuer thennom lerd
 20 nogre mestere, ther beschriffue mange stycker om thet Hellige Embede. Oc Messyns werdigheedt, ther the dogh sielffue icke forstaa. Dog at hun er ick alsomeniste skicked for syn werdighez sckyll,
 25 men oc saa, ath hun sckall oss werdige giøre, oc besyndherlig er, hun skicketh till at haffue een amyndelsse aff Jesu Christi død, och pyne. Oc forthij ther som thisse tingh forsømis. Tha bliffuer Messen oss een wfructsommelig gierningh, y huor got [H 3 b]
 30 hun er aff syn egen natur. Hwat kunde thet gaffne migh, ath Gudt waare Gudt nar som hand icke waare mijn Gudt. Huat nytte er thet at madt er gaffenlig oc

sund. Nar som handt icke giffuer oss sundhedt eller er oss gaffenlig. Thi er thet fare wert, at wy aff mange Messer icke worde thess bædre. nar wy icke at spørre Messens sande och rette fructh.

Fierde parth.

5

Sa beløbe och somme wor herris død oc pyne, ath nar the offuertencke Christum, oc hannom beskode, tha forbistris, the oc saa forstyrilis, at the møste bode hiærtte oc mod, huilcken forfærlise ther burde meer at komme aff Gudtz wrede, oc hans vwendelige strengthed offuer syndher, oc syndighe [H4a] menniscke, aff huilcken Gudt er saa hordt oc rettferdigh, at hand icke wille giffue syn aller kiærste och enisthe søn, mennisckens køn, vdhen hand skule thet købe saa dyre medt sijn horde død, oc bytter 15 pyne, som hand haffde till forn tald y giemmen Prophetens mundt oc sagd. Esaie. liiij. For mith folckes synd haffuer ieg slaget hannum Effther thij at Sønen er saa medtfaren, huad kunde wy tencke ther skall hende thennom som ere syndere, Och forthy 20 tha findis her y blant vden all sckympt, eet strengt oc wseyelict alwer. huor saa stor, ath saa wbegriblig een persoon bliffuer menniscken saa gynstigh, at hand will for hennis sckylt bode pynis oc drebis. Oc forthij ther som wy dybelige betencke, at Gud 25 faders søn oc ewige wijbdom taallde død oc pyne, tha maa wy forfæris, oc mø[H4b]get thess meer at wy offte betencke, oc beløbe samme pyne

Femte parth.

Thi skule wy saa med dybe tanker oc grundelsse beløbe samme pyne at wi sendellige troo oc mene oss wære then som haffuer pynt, oc plaget wor herre, 5 forthij at wore syndher haffue thet y sandhed giordt. Oc y saa maade forfærede Sanctus Petrus Jøderne. Actuum. ij. Ther han saa sagdhe till all theris meninghet. Hand er then som y korsfeste. Sa at Try twsynd menniske bleffue ther aff forskrickede, oc 10 aff een stoer forfærlisse sagde strax till Appostelne, kiære brøder oc gode mend, huat skule wy giøre. Oc forthij naar tw seer oc tencker at Jesu Christi hender oc føder ære y gemen borede, tha [H 5 a] tenck oc troo, at tyne synder haffue thet giordt. Oc 15 nar tw seer hans torne krone, tha tenck oc tro, at hun er tyne syndige oc fule tancker.

Siette parth.

Nu skule wy oc saa tencke, at nar som wy see Christum styngis med en toren, tha burde oss at 20 styngis med hundrede twsinde torne. Oc thet bade ewindelige. Oc møget haardere en Cristus wor stungenn. Oc ther som handt wor stungen medt een nagle, y giemen hender eller føder. Tha burde oss ath stingis medt manghe twsinde nagle paa all wor gantske 25 kropp, oc saa till ewig tijdt plagis oc pynis, som thet skall een tyt hende thennom, ther icke bliffue deelactige aff Jesu Christi pynis fruct, oc krafft. Thij ath Christus [H 5 b] ligerwijss som eeth strengheds exempell, skall for ingen liwge, ingen skal hand 30 heller bedrage, oc alle hans omslag ere saa krafftige,

oc saa ypperlige ath the offuergaa alt thet som nogen tijdt kandt sckee.

Siwende parth.

Saadan een forskrikilsse haffde, Sanctus Bernhardus taget sig till, ther hand saa sagde. Then tijdt 5
 iegh gick wde paa gaden oc legte, tha wor døtzens dom giffuen offuer meg vdtij konningens lønlighe kammer. then tijdt Kongens enisthe søn thet hørde, gick hand vt, oc afflade syn Kongelige krone, saa sweptis han vdtij een seck, hans hoffuedt bestrydis 10
 med ascke, saa kom hand framgangendis barfoed, och wor saare grændendis, forthij hans tienere [H6a] wor dømppt till døde. Jeg saa hannom framkomme oc bleff ieg saare forskriket aff saadant nymære, tha ieg sporde megh fore, hørde ieg saadan røst, huad 15
 skall ieg giøre: Munne ieg een nw skule leege, oc ther met hans graad bespotte. Oc forthij ther som iegh icke nw effther følgher hannom. Ock græder medt hannum, tha er ieg i sandhed daarsck, oc forbystrid. Hey syger Sanctus Bernhardus thet er icke 20
 nw tijdt ath wære tryg, eller at gaa y leeg, huar saadane stycker bedriffuis oc brugis med saa stordt alffware

Oc forthij bødt wor herre y thenne meningh the Hierosalemscke qwinner oc sagde, græder icke off- 25
 uer megh men offuer edher sielffue oc edre børn Oc sagen inførde hand strax oc sagde Er thet saa att thette brugis y modt thet træ som er grønt oc ferst, Hwadt [H6b] skall tha sckee modt thet træ som er fornit, som hand wille saa sye, vd aff myn 30

pyne skule y lære hues i haffwe forsckylldhet, oc
 huad edher fore staar y hwore thet kandt nw gaa,
 y blandt folck talis een sand snack, ther saa lyder.
 Mand slar stundom een lyden rake, ath store hunde
 5 skule ther aff forfæris. Saa sagde och Propheten
 om Christo, ald werdsens folck skule sig offuer
 hannom begrædhe, handt icke sagde ath the skule
 hannom begræde, men seg sielffue. Thet samme
 fryctede oc saa iødherne som tilforn sagt er Ac-
 10 torum secundo Ther saa sagdhe till the hellige A-
 posteler, huadt skule wy giøre gode mend oc kiære
 brødere Saa syunger forthy then hellige kircke, ieg
 beløber medt tancke hans død oc pyne, oc myn siell
 ther aff forbystri oc forstøris wdtij mit lif, [H7a]

15

Ottende parth.

I thette stæd sckall thenne tenckillæ haffuis bode
 dybelige oc indherlige, forthij thet er Jesu Christi
 dødtz, oc pynis sande fruct, oc nytte, at menniscken
 kand aff hende komme til syn eghen bekendningh,
 20 oc wdtij sig sielff forskrickis oc forfæris, och hwil-
 cken som thet kandt icke naa, tha haffwer hand icke
 fanget then sande fruct aff Jesu Chrysti pyne. Thet
 er hans pynis rette natur, at hun giør menniscken
 syn lige. Saa at ligerwijss som Cristus wor ynckelige
 25 pynt for waare syndher bode paa siell oc krop, saa
 skulle och wy medt een efftherfølingh, oc medt wor
 eghen bekenningh plagis och pynis aff waare syndh-
 ere. Thette sckall dogh icke sckee medt mange ordt
 och [H7b] langh tale, men vdtij dybe tancker, oc at
 30 merckelige offuerweye waare syndher, oc thet swar-

lige, som the y sandhedt ere store oc swaagre, aff saadan effther ligning kandt thette forstaas, om eth ont oc sckyldigt menniske dømpnis till døde, forthij thet haffde dræpt een Kongis, eller een Førstis søn. Oc tw dess, emellom qwæder och leegher ligerwijss som 5 tw waare wsckylligh y same drap, oc mord, saa lenge tw blefue forferlige offuer wunden, at samme Konge søn wær drept aff thyne raadt oc till sckynde, tha skule strax thenne gantscke werden, y huore store hun er, bliffue teg trang nock, oc serdelis om thijn 10 Conscientze forlode teg saa, ath tw aff hende haffde inghen tryghedt Saa sckaltu møget meer forskreckis nar tw medt tancker beløber Jesu cristi død, oc pynæ. Oc dogh at the wgi[H8a]jernings mendt Jøderne ere nw dømde aff gudt, oc bleffue ælende, oc 15 landflyctige. The haffue dogh icke andhet wæred, end thine synders bødeler. Oc tw est then y sandhet, ther haffuer drept Christum Jesum, som sagt er, medt thyne synder som ere tyne raad oc till sckynde.

Nyende parth.

20

Then ther fornimmer seg saa hord oc saa wbøyelig, at Christi pine huercken forfærer hannom, eller lærer hannom, at kende seg sielff, hand skal møget redis oc frycthe, y huo tw esth, tha bør teg at lygnis Christo Jesu y pyne oc plaghe, huat heller 25 thet sckall sckee i thenne werden, eller oc y then tilkommendis Heluedis pyne, Oc ther som thette icke sckeer at tw anten py[H8b]nis y thette werden, eller y heluidis pine. Tha sckaltu y thijn dødtz tijdt, eller y skerssyld pyne, forskrickis, oc forfæris, oc all 30

then pyne taale ther Cristus tolde paa korssted. Men
 forthij, thet kand neppellige sckee, nar tw ligger be-
 fangen i stoer kranckhed, at tw kand tha haffue eller
 faa these merckellige tancker, thij skalthu nw ther
 5 om bede Gudt, at hand weger tijt hierte then stund
 tw æst y lyffue. Oc lader teg betencke hans eniste
 søns død oc pyne, thijn siæll till saligheed, forthij
 tw kand tha icke aff thijn magth, betencke hans py-
 ne, som tilbørligt eer wden Gudt handt serdelis vp-
 10 liwber thijt hiærte, oc giffuer teg ther till naade. Icke
 giffwis heller thenne lerdom fore eller nogen anden
 y then mening ath tw sckalt hannom aff thijn magt
 dierffuellighe anheffue, eller oc fuld[I 1 a]komme,
 men at tw skalt først søge, oc begere Gutz naade,
 15 at tw motte thenne øffuelsse medt hans hielp oc
 trøst frambringe, oc icke aff thin mact, oc forthij at
 thette forsømis tha tracteris wor herris død oc pyne
 icke rettellige, aff the menniske som till forn taldis
 om fortij the begære ther icke til Gutz nade, hielp,
 20 oc trøst, men forlade seg till theris egen mact oc
 styrcke, oc brughe ther till besyndherlighe dygt, oc
 paafund, oc forti begaa the samme pyne legomlige,
 oc wfructsommelighe.

Thiende part.

25 Hwilcken ther y saa maade som nw sagt er, be-
 tencker oc beløber Christi pyne een dagh eller een
 tijme, eller oc fierde parten aff een tyme. Om han-
 nom maa wy tryggelige oc trøstellige sye, at hand
 gjør en bædre gierningh [I 1 b] end hand haffde eet
 30 heelt aar fastet, eller y samme aar daglige haffde

læst een Psaltere, eller oc hørdt Hundrede messer, forthy at sadane tancker fornye oc forwende eet menniske, fraa ynderste oc saa got som føde hende paa thet ny, som hun waare nyes døpt. Oc her haffuer forthi Jesu Christi pyne syn naturlige oc ædele krafft, 5 oc mact, thy at hun y saa modhæ dræber then gamble Adam, y thet hun fordhriffuer all lyst, glæde, oc loffue, ther kandt haffue till noghet creatur. Saa bliffue wy Christo lige, ther saa wor y alle mode forlat aff syne, at hans himmelscke fader siwnttis, 10 oc at forladhe hannom, oc offuergiffue.

Elløffte parth.

Effter thij ath thenne gaffue och [I2a] naade er icke wdtij waare hender, tha sckeer thet stundum at wy bede, oc begære. Oc wy dog icke strax for- 15 huerffe men icke skule wy dog strax falde vdi mißhobe, eller lade aff at bede. Gudt hand giffuer oss stundum thet som wy icke begære, effther syn ewyge wijßdom oc fry willie, forthij hand will at hans gaffuer skule wære frij vdhen all trengsill. Thi 20 kandt thet offthe sckee om wor bøn icke hørís, at wy møget ydmygis oc forsckrickis aff wor Conscientzis drøffuelsse. Oc at wy saare mysteckis oss aff waare syndher, oc wort leffnet Thette kant oc saa sckee vdtij wort hiærte, oss vwitterlighe, formedels 25 Jesu Christi pynis werdsckylt, oc ther som wy icke heller noghet paa hende tencke. Thet sckeer oc offthe at somme klærlige nock med ord, och hiærte begaa Christi pyne, och the ther [I2b] aff icke dog komme y theris eghen bekendningh, oc dogh ath 30

samme pyne er thennum legumlige obenbare, tha er hun thennom dog aandellige sckiuldt fore, y thet hun er thennom vfructsommelig. Oc for summe skiwlis hun legomlige. Forthij at Gud giffuer then-
 5 nom indworttis till kendhe thennum vwitterlige, oc forthij er samme pinis fructh oc krafft abenbarlige med thennom, Oc y saa maade kandt thet skee effter som Gud wender bladet, at then icke betencker som siwnis at betencke Christi pyne, oc the som
 10 ære hoss men messen syes, høre dog inttet aff messen oc at the rettelige høre messe, som icke ære hoess, men hun syes

Taalte parth

Her till haffue wy wæret vdtij Je[13a]su Christi
 15 pyne oc medlydelse. Nu wile wy effther begaa Paascke høytijdt oc hans hillige opstandelsse. Nar menniscken er tha saa vndherwijst y syen sijnd, som sagt er, oc begynder ath rystis, sckelffuis, oc forfæris, tha skall ther woctis medt stoor grandtscke, at ther
 20 bliffuer ingen sijnd forglemdt vdtij wor Conscientze, ellers kunde thet skee at wy fælde y mißhob. Oc fortij ligerwijss som waare syndher ære oss kommen y amyndelse oc tancker, aff Christi pyne, saa skule wy oc saa kaste thennom alle till Christum ij gien.
 25 Oc giøre wor Conscientzie leedigh. Oc forthi skule wy grandnelige see till, ath wy icke efftherfølge wanwittige folck, som ere wrangelige Christen, ther forti yndwortis y theris hiærte bode æde sig oc syne synder, oc stride medt them som thet waare i theris
 30 macht ath bliffue [13b] thennom qwidt anthen aff

theris egne gierningher, eller oc medt Penitentz som er faste, lesning, pelegrimis reyse eller oc afflad, huilcket icke kand sckee dog at thenne falske loffue er nw thess wær møget almenneligh. Gode gierninger skule dog icke forsømmis, oc helst the som 5
ere Gud till loff, legommedt till twangh at thet kand bliffue siælen vndherdanigt, oc wor ieffencristen till nytte oc gaffn. Men wy skule icke achte oss aff waare gierninger. Ellers bliffue the oc wy waare egne Guder, alt thet gode wy kunde aff sted komme 10
skule wy altijt gjerne giøre, och een tha lade som wy haffue intet giort

Trettinde parth

Tha kaster tw tyne synder paa cristum, nar som tw fastellige oc fromme[I4a]lige tror, at hans saar 15
oc pyne ere thyne synders bodt oc bedringh, oc at the kunde forthij ther medt afslettis, och betalis, som Esaias propheta sigher Ca: liij. Oc herren haffuer lagt paa hannum allis wore sijnder, thet er pa sin søn Jesum Christum. Syer oc Sanctus Petrus saa, 20
hand er then som haffuer medt pyne oc taall baarid waare syndher paa korsens træ vdthij syn krop. Sanctus Paulus syer och saa Gud haffuer giort hannom till een bod oc eet offer for wore syndher, som icke haffde dog giordt synd, paa thet at wi vdij han- 25
nom skule bliffue Gudtz retferdighedt, y saadane lerdomme, och vnderwijßning skaltu drystelige sette alt thit hob, oc møget thiss meer att thyn Conscientzie nagger tegh saare oc ther som tw thet icke giør, oc heller thyn Conscientzie at wære tryg aff tijt [I4 b] 30

anger, oc thyne bødher, tha komer tw aldrig til
 rolighed met hende, men paa thet siste falder tw
 med hende, oc hun met teg wdtij mißhob, forthij
 saa, the synder som bliffue beholden vdti wor Con-
 5 scientzie oc ther tracterede oc framførde for hendis
 øhen, the bliffue oss alt forstercke, oc leffue medt
 oss ewindilige. Men ther som wy see at the ere
 lagde paa Jesu Christi krop, och ath wære offuerwun-
 den medt stoer seyer vdtij hans hellige opstandnelsse,
 10 med huilcken opstandnelsse handt haffuer drept all
 død, oc wy thet fastelige tro, tha ere wore synder
 døde, oc forswunden. Men tha skule the icke bliffue
 paa Christum. Nar the ere paa hannum lagde, for-
 thi hand haffuer meth syn hellige opstandnelsse aff
 15 slaget alle synder, oc for then sag seer tw nw ingen
 saar eller pyne paa hannum Saa [I 5a] tall Sanctus
 Paulus. Cristus er død for waare synder sckyll, oc
 handt opstod oss till retferdighedt. Thet er cristus
 hand drog oc bar waare syndher vdtij syn pyne oc
 20 y saa modhe drepte hand thennom, men vdtij syn
 opstandelsse gjør hand oss retferdige, fry och frelsse,
 for all synd, om saa er, at wy thet tro, oc sette ther
 loffue till

Fiorttinde parth

25 Er thet saa at tw kand thenne tro icke haffue.
 Tha skaltu indtfaldhe till gud, meth een gudeligh
 bøn, fortij then naade oc gaffue som er at rettelige
 troo, er oc wdtij Gutz hender, och giffuis mennicken
 stundnum hemelige, oc stundnum obenbarlige, liger-
 30 wyss som sagt wor, om then naade ther wy medt,

som tilbørligt er, beløbe Je[I 5 b]su Christi død oc
 pyne, kandt thet och sckee at tw sielff opwecker
 teg till thenne tro, først nar thw icke nw betencker
 eller beseer hans pyne vdworttis till, men inwortis
 besckodendis hans wenlige hiærte, och huore fuldt 5
 thet er aff kiærlighed mod teg, ther drog hannom
 till at bære bode thijn Conscientzie oc thyne syn-
 der, dog ath thet wor bode suaagert oc wmageslict,
 oc ther aff sccall thit hiærte sødme, oc bliffue weegt
 modt hannum, oc thyn fromme troo sccall optendis 10
 oc øgis. Ther nest skalthu opstye framdellis fraa
 Jesu Christi mandoms hiærte, oc indgaa till Guds
 hiærte. Oc ther sckaltu tenke at Jesu Christi kiær-
 lighed haffde icke bleffuet teg bewijst, vden Gudtz
 willie, aff syn ewigh godhedt haffde thet forseet oc 15
 skicket, oc at Christus wor Gud Fader lydig, thet
 wor aff then [I 6 a] kierlighed hand till tegh haffde.
 Nar tw thette tencker tha sckaltu fornymme eet
 Guddømeligt hiærthe, som er modt teg bode got
 oc fæderligt. Oc som Cristus sagde, førmedels han- 20
 num tha sckaltu dragis till Faderen, oc ther met
 thyn vnderstandnelsse beghribe desse Jesu Christi
 ordt. Saa haffuer Gudt Fader ælst werden, at hand
 wille hende giffue syn eniste søn. Thette er rettel-
 lige at kende Gud. Nar som handt vnderstaas oc 25
 begribis, icke wdi wijsdoms eller mæctigheds naffen,
 ther oss kunde forfære, men wdtij godheds oc kiær-
 ligheds tytell. Her kand tro och fromhedt fastellige
 bliffue oc wedhenge, oc eth mennicke wdtij Gud
 fødis paa thet ny, oc till hannum omwendis. 30

Femtynde parth [I6b]

Nar som tijth hierte er y saa maade fast giort in Christo Jesu, saa ath tw æsth nw bleffuen syndsens fiende, oc thet aff kierlighed, oc icke aff redsle
 5 som tw kandt haffue for nogen pyne tw frycther. Ther effther sckall tha Jesu Christi pyne være teg eet exempell wdtij all thijn liffs tijt, dog skal hun anderledis beløbis her effter, en tillforn wy haffe betenckt oc beløbet hende ligerwyss som eth dybt
 10 sacrament, ther oss drager, oc regerer, men nw skulle wy hende saa betencke, oc agte, at wy tagindis aff hende effther siwn, beghynde oc saa nogen gierning, Exempell. Nar som sorg oc kranckhedt beswaare teg tha tenck huore lethe och rynghe the
 15 ere mod Jesu Christi pyne oc huasse nagle. Oc nar teg bør at giøre, eller lade noghet, ther tw icke wylle. Tha tenck huor Christus wor fanghen, oc bunden [I7a] tyttet, oc dragen hyd oc dyd, som thennom løste ther hannum trengde. Och nar tw frestis till
 20 hoffmodt, och høgferdighed, tha tenck oc see huore thin herre oc Gudt wor spottet, oc hengd y mellom two røffuere Oc naar som wkysckhedt oc legoms lyst stynger tegh, tha tenck huore Jesu Christi kleyne legomme wor hudstruget, slaget, stunget, oc y gennum boridt, ydermere nar thw frestis till had, eller
 25 awindt tha tenck at Christus med raab oc graad haffuer bedet for teg, oc alle syne vwenner, modt hwilcke hand medt retthe motte haffue brugt stoer strengthed Oc nar som tw betagis medt noghen
 30 sorg eller modganganh, aandelige, eller legomlighe, tha sckaltu styrcke tijt hierte, oc saa sie. heya hwy

skulle icke ieg fordrage een lyden bedrøffuelsse,
 effter thy, at myn Gudt oc herre Jesus Cri[17b]stus
 suette blod vdtij yrthegorden aff stor sorg, oc be-
 drøffuelsse. Sendelighe thet motte wære een haanlig, 5
 och forsmædelig swend, som tha wille huilis vdtij
 een blød sengh, naar som hans herre pynttis oc
 stridis till døden. Nw kantu see y saa maade findis
 styrke oc prijss, mod alle syndher, oc thet er rettel-
 lige at dyrcke Jesu Christi pyne saa medt tancker
 at henne beløbe. Oc thette er hans pynis sande 10
 fructh och krafft. Oc thet menniske ther saa øff-
 uer sigh vdtij Christi død oc pyne, giør y sandhedt
 een bædre gierning, end thet hørde alle passyr pre-
 dickis, eller oc hørde alle the messer ther nogen
 tijdt syes, icke forthij at messen er ondt, men at hun 15
 er vfructsommelighe wdhen thenne betenckelsse, oc
 amyndelsse, missen er y sandhed got, nar hun rette-
 lige hørís. Oc the ther saa bære Christi [18a] naffn
 oc leffnet y theris hiærte, oc gierninger, the kallis
 rett Cristen menniske. Som Sanctus Paulus syer y 20
 saadan menningh. Thij som høre Christum till,
 the haffue effther hans exempell korsfest theris le-
 gomme, med syndt oc syndig begæringh, thy ath
 Christi pyne bør icke at tracteris medt ordt, oc be-
 lede allene, men medt gierningh. Oc vdtij sandhedt. 25
 Saa paa mynder oss then samme Paulus, oc siger
 offuer weyer, oc betencker hannum, ther haffuer for-
 draget mod segh sielff saadan giensielsse aff syndige,
 mennsker at thij skule icke trettis oc wansterckis
 wdtij ædhre hiærtte, oc synd. Sanctus Petrus syer 30
 oc saa forthij at Christus haffuer wærit legomlige
 pynt, tha skule y oc saa met samme tancker beweb-

nis, oc stjørckis, men thesswær, thenne amyndelsse
oc begang er saare komen [I8b] aff syn waane.
Dogh at Sancti Petri oc Sancti Pauli sende breff, ere
fulde aff saadan lerdom, Jesu Christi pynis rette
5 krafft oc natur, som icke kand betegnis, eller figu-
reris, then haffue wy forwendt, oc hendis amyn-
delsse haffue wy aldsomenisthe malid paa pappyr.
oc wegge.

EN CHRISTELIG UNDERVISNING
OM LUTHERS HANDEL

SKREVET TIL ÆRLIG OG VELBYRDIG
MAND OG STRENGE RIDDER, HR.

TYGE KRABBE
DANMARKS RIGES MARSK

1526

*Indholdsgengivelse af det tabte Skrift i
Olavus Petris svenske Modskrift.*

[A 1 b; 153²⁰⁻²⁴] — — Såå haffuer han och nw
vpuct — — en falsk och lögnactigh propheta j
Danmarck widh namn Paulus Helie en closter
man aff Carmelitors orden, Huilken jtt sendebreeff
5 haffuer latit vtgååt forscriffuet till Erlig welbördig
man her Tyghe Krabbe ridder,

*

[A 2 a; 154¹⁷⁻²¹] Och är först merkiandes at j samma
sendebreeff är thet hvuudstycket ath förnemde Paulus
beskriyar och beropar Martinum Luther medh hans
10 anhang for kiettare jlgerninges men och skalkar, the
ther mykit ondt haffua åstadh kommet j Christen-
heten, och giffuer thet mesterliga noogh fore som
honom synes,

[A 2 b; 155⁷⁻²⁰] Först giffuer Paulus Helie före I
15 medh mong ordh ath Luther haffver sina falske me-
ning och skalcheet infördt vnder thet sken at han
haffuer före giffuet frijheet frelße och reformatie
medh huilkit han haffuer draghit folkit til sich som
sådana gerna hörer och ey wilia wara vnder tyrannij,
20 och han haffuer aflagdt all äre och dygd lydelse och
hörsamheet, och är oblyieligha infallen j kyrkiones

sacrament, bespottat sina andeliga modher, och ther medh förachtat gudh och menniskior och will inghen öffuerheet eller herscap lijdh vtan alle skole wara lika godhe och mechtige, at inghen skelueng skal wara emellen fatigh eller rijk, leekt eller lärd, 5
 såå ath sådane oproor är ther worden, som semia och kerlek wara skulle, ath then ene tvåår sich j tess annars blodh etc, Och är then tijdhen kommen som länge haffuer warit spååt om, ath munkar och prester skulle förulla werldena etc, 10

*

[A 3 a; 156²⁹⁻³¹] Huar haffuer tw thet läset (Paule) j Luthers scriffuelse ath intit härskap eller öffuerheet wara skal?

[A 4 a; 158¹⁴⁻¹⁵] Tw sägher Paule ath Luther haffuer fördt them j hårett till hopa som skulle liffua 15
 tilsaman j kerlek och eendreght,

[158³⁰⁻³²] Luther . . moste . . heta en kiettere emot then helga Romerske kyrkio, sine andelige modhers bespottere etc

[159⁸⁻¹⁵] Han moste heta en Beemesk kiettere, 20
 then helge [A 4 b] kyrkies och gudtz föractere,

Thet haffuer monge herrer och förster medh theres ridderskap j long tijdh mishaghat ath Påwe, Biscopper och prelater haffua aff theres arff och eeghet satt sich öffuer them, och hade offta (som crönekorne 25
 beuisa) gerna wedhergiordt thet men the haffua ther inghen framgång hafft medh, thet samma bekenner Paulus Helie sielff j her Sten Billes ordh, huad somblige j Danmarc j sinnet hade för än man viste noghot seya aff Luther, 30

[159²²⁻²⁴] Såå giffuer och Paulus Helie fore thet

gambla ordhspråket ther man plägar seya, ath munkar och prester skole willa werldena, och wender thet jn på Martinum Luther och hans anhang,

---

[B1b; 161¹⁵⁻²¹] Ther näst säger Paulus Helie ath II
 5 Luther skal så giffua oss en Christeligh troo före at han bortlägger och förkastar alla godha gerningar säyendes oss intitt meera göras behoff vtan troona till gudh, och ther emoot dragher han monga scriffter jn, medh huilka han beuisa wil at troon är icke noogh
 10 til wor saligheet vtan wij moste haffua godha gerningar medh, ty så är scriffuit, Wil tw ingåå j lijffuet så halt bodhorden etc Math. xix

*

[B3a; 165³⁻⁷] Men at Paulus Helie kastar Luther thet fore, ath han skal giffua troone then macht och
 15 friheet, ath menniskian skal jngen wara vnderdånig vtan såå mykit henne tyckes, thet är honom vppenbarliga sagdt osant vppå,

---

[B3b; 165²¹-166⁺] Ther näst seger Paulus Helie j III
 sitt breff at Luther är infallen j kyrkiones sacrament
 20 och j the sätt och skickelse som hon aff gudz råd h j long tijdh hallet haffuer, Han sagde först Christendomen haffua farit wild j tryhundra år sidhan sade han j tusende år sedhan j trettenhundra år Och forkastadhe alla lärare böker ää hoo the hälst wore,
 25 Och haffuer latit vtgått aff prentet kiettere stycke the fordom dags haffua aff Christenheeten fordömdt warit Och betecker sin anslagh medh the stycke

ther almoghen wel behagar, ty förökas hans hoop,
 Och sägher han at han giffuer inga böker macht
 vtan thet ther stäär j nyia testamentit, doch foractar
 han noghra böker ther aff, serdelis them som äre
 honom openbarliga emoot, som äre the tre euange- 5
 lister Mattheus Marcus och Lucas och S. Jacobs
 Epistel, Ey skal heller nogher troo Luther (segher
 Paulus) at han altijd biudher sich til at beuijsa thet
 han scriffuar medh scrifftenne, ty alle kiettere haffua
 jw hafft scrifftena för sich, men thet rätta förståndet 10
 haffua the ey hafft etc,

*

[166¹⁵⁻¹⁷] Först sägher han at Luther är infallen
 j kyrkiones sacrament och gambla brukninger som
 hon aff gudz rådjh j long tijdh hallet hafuer,

[B4b; 167²⁵⁻²⁸] Ey är thet heller sant som Paulus 15
 Helie sägher ath closter liffuerne besynnerliga som
 nw til gäär skal wara trettonhundrade åar gammalt
 och haffua sin vrsprung aff apostlana

Grego. Nazi.
 in monodia
 Basilij

[167³⁰⁻³³] Men thet han sägher ath Luther haffuer
 först sagdt at Christenheeten haffuer farit will j try- 20
 hundrade åar, såå ropade han thet til baka och sagde
 at hon hade farit will j tusende åar, ropade så thet
 til baka och sagde henne haffua farit will j tretton-
 hundrade åar,

[C1a; 169¹⁷⁻²⁰] Nw yterligare som Paulus Helie 25
 giffuer fore ath Luther forkastar alla lärares böker
 ää huad the haffua warit martires eller confessores
 etc,

[C1b; 170¹⁰⁻¹²] Men ther Paulus Helie sägher
 Luther thet vppå ath han jnga böker skal anamma 30
 vtan thet nyia testamentit aleene och ath han skal

forkasta Mattheum Marcum Lucam och Jacobi Epistel, är honom såå skenbarligha lugit vppå

[C 2 a; 170²⁸⁻³¹] Doch forundrar mich thet stoorliga hui man skal icke sätia tro til thet Luther scriffuar än thå han thet beuisar medh scrifftenne, som
5 thenne Paulus giffuer fore, for ty (sägher han) alla kiettere haffua hafft scrifften for sich,

[171²³-172⁵] Yterligare säger Paulus Helie j sit breff at Luther medh sine epterfoliare haffuer ena
10 falska mening som them forblindar, som är ath när jtt gott sätt eller skickelse kommer vdi en oond wana eller misbruck, skulle thet strax kallas jgen och afflägias likerwijss som the stycke ther äre aff sin eghen natur oond och forgiftig, huilkit som är
15 emoot all skääl och redheligheet, ty jntit ting är såå gott ath thet jw kan komma j misbruck, Som är medh messe ämbete, huilkit som är skicket leffuandes och dödha j [C 2 b] Christo til hielp och tröst, Och epter thet at monge prester haffua aff samma
20 messe embete sine föde, säyes messen och annat gudz loff wara girigheetz näät, til at sankarikedomar medh och skyla läti vnder, huilkit orät är, ty om än så wore at presten wore girigh och oond, wore likowel messan lika godh, men thet är clerekrijt påå kommet aff jtt gamalt haat, at all theres
25 bering skal warda kallat girigheet, Aff inghen begiäre wij tienist vtan wederlægning, men aleene wele wij at prester skole intit haffua,

Thenne mening säger Paulus Helie vth medh
30 mong och kosteligh ordh,

[D1a; 177¹⁰⁻¹²] Men nw, ath iach komber til Pauli Helie forkastilse jghen säger han messo embete wara skickat lefuandes och dödha j Christo til hielp och tröst,

[177²⁸⁻³⁰] Men huar thenne Paulus Helie will seya 5
at j messone warder Christi lekamen offrat for lefuandes och döda görendes så jtt offer aff messone,

[D1b; 178¹⁶⁻¹⁹] Men ther Paulus Helie säger ath Luther skal thet foregiffua at prester skole jntit haffua, vtan at theres tjänest alenest skal wara forgeffues, at 10
the for theres omack jntit haffua skole, är honom och oredheliga på dichtat,

[D2a; 179¹¹⁻¹³] Ey är heller messe embete noghot besynnerlighit embete åtskilielighit j fråå predicare embete, som Paulus Helie menar, vtan lydher så 15
vnder prediko embete, ath man jngalunde kan skilia thet ther j fråå,

[179²⁷⁻²⁹] Men ther Paulus Helie säger thet wara aff jtt gammalt haat till clerekrijt ath all theres bärning skal heta girigheet etc, 20

V [180¹-181³] Så giffuer och Paulus Helie yterligare fore, ath än thå ath biscoper och kyrkione prelater äre oonde, äre wij doch likauel icke theres domare, Christus (säger han) straffade ena reso eller två biscopar. prester. doctores. och phariseer, men aldrig lärde han folket ath the skulle dragha sich vndan theres lydilse, vtan ath the skulle wachta sich for theres exempel och forgifftiga lärdom, Så som om en herres bodh är [D2b] en skalk, wil doch herren at man skal wara honom lydigh, och han wil sielff wara 30

hans rättare, Såå äre och biscopar och prelater gudz besynnerliga tiänare, och han wil aleena sielff wara theres domare, Så finne wij scriffuet om Constantino keysare, at then tijdh thet Christeligha råådth j Nicea
5 stadh hallet wart wore ther nogra prester som hadhe trätte til samman och wille wara j rätte for keyseren, them wart skickat en dagh när the alle mötas skulle thå daghen kom gingo the for keyseren och hade theres saker bescreffna, keysaren anamade scriffterne
10 och kastadhe them påå en eeld och sade, går bort och forliker jdher inbyrdes, ty thet är ey bequäme-
ligit at wij skole ransaka och döma påå wore gudhers saker, ther bör at rättes på then stora och strenge doma dagh, doch än thå ath the wore syndare kallar
15 han them likauel gudhar som scriffthen gör them ther haffua gudz embete och befallning, Constantinus tordes icke döma presternes saker, Men wij icke aleenest döme vtan röffue och dräpe begiärendes två wora hender j theres blodh, äre the oonde eller
20 gode haffue wij likauel aff them Christendomen, dopet, penitentie, gudz lekamen, wielse och Chrismo, lärdom och vnderstånd, men tess wär, Constantini äre alt för fåå j wor tijdh, Pilatos och Herodes haffue wij noogh, men thet bör oss offuer alt betänkia, at
25 wille än gudh straffa sitt clerekrij, thå skulle wij ey begiere at wara hans bödhelar, När gudh straffar sitt folk pläghar han bruka ther skalkar til som doch aff sich sielffue äre redhobogne til skadha och for-
derff, men thet komber them icke til godo, for ty
30 hender thet offta medh them, som medh thet rijss en godh man straffar sin son medh, huilkit han kastar på eelden när sonen är straffat, Så monge som

her til haffua warit gudz bödhelar haffua hafft ther lithen froma aff, Pharao Nabogodonosor, Antiochus, Herodes och Pilatus äre oss exempel noogh j tesse saker, wor herre haffuer offta giffuit til kenna ath han wil sielff wara theres domare etc,

5

Tesse äre Pauli Helie oordh korteligha beslutat,

*

[D3a; 181⁸⁻⁹] Först giffuer han före ath wij äre icke biscoptes och prelates domare, Gudh skal aleene wara theres domare,

[182²⁻⁵] Men Paulus Helie sägher at man icke 10
måå wara clerekernes domare än thå at the göra illa, doch är thet icke vnder för ty the äre gudhar, Och hoo är then menniskia som sich will drista til ath döma them som gudhar äro?

[D4a; 183²⁰⁻²³] Men ther Paulus Helie sägher at 15
Christus straffade wel biscopar, prester, doctores och phariseer, och lärde folkit skulle tagha sich wara för theres exempel och förgifftiga lärdom, doch lärde han icke at the skulle wara them olydoga,

Roma. xijj

[D4b; 184⁹⁻¹²] Så kan ey heller thet exempel som 20
han indragher om Constantinum hielpa honom, lika som clerekrijt skulle for then skul inghen domare (vtan gudh aleena) haffua offuer sich, ath Constantinus icke wille döma j theres saker,

[184²⁶⁻²⁷] Men ther Paulus Helie säger, at i wor 25
tjdh äre fåå Constantini och alt förmonge Pilati och Herodes,

[184^{30-185¹}] Så sägher han och, at om än gudh wille straffa sitt clerekrijt skulle wij ey begiäre at wara theres bödhelar, ty thet worde oss til lithen 30
froma, epther thet gudh pläghar straffa sitt folkmedh

skalkar, och går medh them som thet til går med
rijset en godh man straffar sitt barn medh, at thet
kastas sedhan på eelden etc,

[E1b; 186¹³-187³²] Ther näst giffuer Paulus Helie
5 före, huru Luther säger ath menniskian haffuer jngen
frijheet til ath göra och lata vtan ath all ting skee aff
nödhene, såå ath the ey annat kunne en skee, eller
icke skee, Och at han sadhe medh thet första ath
wij wore frij til thet oondt war, och icke til thet
10 gott war, men nw sägher han oss huarken oont eller
gott kunna göra aff wor frijheet, och ath gudh bru-
kar oss som en embetis man sin reedzskap, Men är
thet sant (som thet icke är) Huadh görs thå behooff
ath Luther vil reformera hela werldena, epter thet
15 Påuen ey annat göra kan än thet han gör? Hui straf-
far han oss for thet wij icke lata kunne? wele wij,
och wele wij ey (som Luther säger) thå kunne wij
huarken forhindra eller frambringa thet som skal
skee eller icke skee, Och mädhan såå är, Huadh
20 görs thå behooff ath scrifften icke annat gör en biu-
dher och rådher oss till at göra gott och lata oont,
Her måå wij see huadh thet är ath säya en ting vtan
beskede, for ty ath scrifften såå lyder påå somme
städher, Ther faller icke jtt lööff påå jordena for-
25 utan wor himmelske fadhers wilia, Och at wij kunne
icke tenkia noghot gott aff oss sielffue, än sedhen
tala eller göra, for ty all wor fulkommeligheet är aff
gudhi Ock thet som Christus sade, J kunne jntit
göra mich forutan, Thet wete wij alle ath jngen ting
30 kunne skee vtan gudz tillatilse, epter thet han motte

all tingh förhindra ther han wille, doch är han tess
 icke plictig, oc för ty är han oss ophoff til thet go-
 dha, men til thet onda icke ophoff vtan en tillatare,
 och ther som han synes j scrifftenne ath förhärda
 noghro omilla men, ther han aff sin strängheet och 5
 theres onda forskylling wille bruka andro till salig-
 heet, och til ath betee sin stora macht, jcke böör
 thet taghas för en almenneligh rätt och lagh, ath
 likeruijs som the kunne icke göra eller lata, for ty
 ath the wore forherdat j ondskap j thet the wore 10
 forlatne aff gudh och sålde til ath göra ondt, aff
 theres forskyllan och gudz strenge rätffärdigheet,
 thå är jngen frij til at göra och lata, Skal sådana snak
 haffua gong, Then eller then rådde sich icke sielff, thå 15
 äre ther hundrade stycke j scrifftenne them [E2a] wij
 aldrig kunne forlika, Thet är j sannind ath gudh oss
 vpueckier och skyndar till thet som gott är, men til
 ath kunna epterfölia hans gudhdomelige jnskiutlse
 thet är bådhe aff gudz nåde och wor frijheet, ty ath
 jngen kan claga sich wara forlaten aff gudh om han 20
 haffuer honom jnnerliga påå kallat, Han säger sielff
 genom prophetens mwn, Jach wil icke en syndigh
 mans dödh, men meer ath han kan vmuendas och
 leffua, och altijdh clappar han påå wor hiertes döör,
 men wij late honom vp eller lycke om wij wele, O 25
 huru mong simpel menniskia är fallen j mishop aff
 thetta Luthers snack ther han haffuer kommet vdi
 tuiffuelzmål så ath the begynna tenkia påå gudz euiga
 wijsdom forsyn och skickelse, och doch ath jntit är
 mera sant, thå är jngen ting såå farlig som ransaka 30
 thet wij icke måå, Ther om haffue wij bodh ath wij
 skole göra gudh fadhers wilia, men at wij må ran-

saka hans lönlige doma, haffue wij jntit bodh, jntet
 är for ty sannare än thet enfolliche bonda snack,
 göre wij gott såå fåå wij goodh löön, Thet kennes
 wij gerna, ath alt thet goda wij haffue, siel och krop,
 5 lijff och welferd, frijheet och nåde, thet höre alt
 samman gudh til, och skal brukas gudhi til loff och
 wor fatige jemchristen til hielp och tröst, och bru-
 kas the wäl thå är thet aff gudhi, men brukas the
 jlla thå är thet aff wor eghen skröpeligheet eller
 10 ondsko, Thette äre Pauli Helie ordh,

*

[E3a; 189¹⁶⁻¹⁹] Först giffuer han fore, ath Luther
 säger ath all ting skee aff nödhene, såå ath jngen
 frijheet är, ty jngen ting kunna anners ske, än som
 the skee etc.

15 [189³¹⁻²] Han säger oss kunna uplåta wort hier-
 tes döör eller lyckia henne til for gudhi

[E4a; 192⁵⁻⁷] Nu wil iach åther komma til Pauli
 Helie oordh jgen, Ther han sägher ath Luther görs
 ey behooff ath reformera werldena epter jngen frij-
 20 heet är medh Påwan et cetera,

[E4b; 192³⁰⁻³³] Men ther Paulus Helie giffuer så
 före, at epter menniskian icke är frij til at göra och
 lata, Huad görs thå behooff at scriffen icke annat gör
 än biuder och rådher oss til ath göra gott och lata
 25 ondt?

[193¹⁻²] Han moste jw bekenna, at menniskian kan
 intit gott göra, så länge hon är vnder dieffuulen och
 syndene,

[F1a; 193¹²⁻¹⁴] Thet Paulus Helie och sielff be-
 30 kener at thet godha wij haffue haffue wij alt aff
 gudhi,

[193²⁹⁻³²] Sedhan dragher han jn noghra scriffter the ther clarligha noogh lydha medh Luther, som äre ath wij jntit tänkia kunna, vtan gudh giffuer thet, och ath wij jntit göra kunne Christo för vtan etc, och wil han, ath the ey skole så förstås som the lydha, 5

[F1b; 194²⁵⁻²⁷] Såå säger och Paulus Helie, ath thet icke skal taghas for nogher almennelig lagh, ther gudh seges j scrifftenne forhärda noghro omilla men,

[194³⁰⁻³²] Men ther han segher at monge skulle 10
falla j wanhop aff sådana läro och begynna falla jn j gudz euiga forsyn etc,

[F2a; 195²⁰⁻²¹] Och såsom Paulus Helie bäär före thet enfoldiga bonda snak Ath then ther gör wäl han får godh löön, 15

VII [195³¹⁻¹⁹⁷17] Ther näst giffuer Paulus Helie fore huru Luther är infallen j the helge kyrkies macht, säyandes ath prelaterne må jntit sätt och skickelse göra ytermera än thet nyia testamentet jnehaller, Lika som Christus och apostlane icke hadhe mera 20 ordinerat än ther scrifuit står, Apostlene haffua mykit latit epter sich som icke är scrifuet aff them, men theres läriungar haffua thet bescriffuet, som wore och helge martyres, J bland huilka war Jgnatius som scriffuar at man icke skal wanära helga daga, 25 och at man skal halla fasto i xl daghar epter thet hon innehaller gudz eptersyn, at man icke skal forsmå then wiku wor herres pina begås vdi, och at man skal fasta onsdagen och fregedagen och gifua fatigt folk thet offuer är, [F 2 b] Såå säger och Origenes 30

ath j then helga kyrkio äre noghre seder man skal halla ther man ey weet skälig sack til, som är falla påå knää, wenda sich j öster när man bedher sin böön, ath gudz lekamen skal anamas medh sådana sedher
5 som thå skeedde, och at the skickelse och sporsmål kee skole j dopet, Sammelunda och Tertulianus räknar vpp mong stycke som hölles ther jngen skäl kan giffuas vppå, som är när dopet skeer skal man wedhersäya dieffwullen, döpas tree gonger,
10 anama aleena gudz lekamen aff prestens hand, göra offer for the dödha, och om åarsdagh haffua åminnelse aff them, icke fasta om söndaghen, icke heller thå bidia medh knäfal, och haffua samma frijheet emellen påscha och piensdaga, aff kalken eller gudz
15 lekamen spilla nödigt påå jordena, ää huadh som företages teekna sich medh thet helgha kors, Och then ther begierer sack aff scrifftenne til tesse stycker, wete wij honom ey andra sack bära fore, vtan seduenione, En godh seduane j werldzlig ting halles
20 for lagh, när oss fattas scriffuen lagh, icke ligger heller ther macht vppå huad laghen antingen haffuer scrifften eller redhelig skeel for sich, och epter thet ath laghen är aff redelig skel, böör thet alt wara lagh som beståår medh redhelig skel, ää aff
25 huem thet är kommet, Heller troor tu icke ath en christen man måå thet betenkia och skicka, thet gudh alsomenest bekommer, som hörer til godha sedher och thet som är gangligit til siels saligheet som herren haffuer sielff sagdt, Hui döme j icke
30 aff jdher sielffue thet rätferdigt är, Thet är mykit oss böör troo och göra, som är doch icke besynnerlige vttryct j scrifftenne Som är ath halla sönda-

ghen helig, then vptaghen war aff apostlana, som vttryckes j Johannis vppenbarilse som skeedde på en söndagh, Såå böör oss troo ath gudh fadher är ofödder, epter thet han haffuer jngen begynnelse, thet doch (som Augustinus säger) icke finnes j scriff- 5
tene, Framdeles ath gudz son är ens medh gudh fadher j guddoms warelse, och ath then helge ande framgår aff fadheren och sonen, thet stäär icke heller j scriff- 10
tenne, och han wore doch en kiettare ther trodde och lärde annat Yttermera at pascha skal hal-
las på en söndagh, och then som är döpt aff en kiettare skal icke döpas jghen, och anner otalig sty-
cker som Chris[F 3 a]tit folk troor och haller, och the kunne doch icke beuisas medh scriff- 15
tenuen, thå äre mong stycke giord troon och Christendo-
men til bestond, ther doch äre icke scriffuen, Såå säger S. Paulus När iach warder kommandes til jdher, thå skal iach skicka annar ting som behooff görs, och vtan twiffuel thå giorde han och såå, men the stycke äre doch icke annerledhes bescriffuen än j 20
then hälge kyrkies Christelighe sedher som hon haffuer hallet aff arilde tijdh, Tesse äre Pauli Helie oordh och mening,

•

[197¹⁸⁻²¹] Her til forenne gaff han fore (Christelige läsare) ath Luther forkastar alle lärares scriff- 25
uelse, nw säger han honom forkasta kyrkiones macht och the brukningar j long tijdh j Christenhetene warit haffua,

[F 4 a; 199²⁷⁻²⁹] Ther nw Paulus Helie menar ath kyrkiones prelater skole haffua then macht, ath the 30

och skole kunna stadhga noghot j thet andeligha
regementet mer än gudz oordh jnehalla,

[200⁵⁻⁶] Men ther thenne Paulus giffuer före at
Christus och apostlaner haffua mykit mera skickat
5 och ordineret än som scriffuit är etc,

[G1b; 202¹³⁻¹⁵] Men ther thenne Paulus Helie
sägher at thet apostlana icke hafua sielffue scriffuit,
haffua theres läriungar scriffuit som och wore helge
martyres, som war Jgnatius och flere sådana,

10 [G2b; 204³⁰⁻³¹] Ytterligare säger Paulus Helie at
oss böör mong stycke troo som icke ståå j scriffenne,
som är ath halla söndaghen helig,

[G3a; 205⁸⁻⁹] Och ther Paulus Helie sägher thet
ey kunna beuisas aff scriftenne at gudz son är eens
15 medh fadheren i guddomen,

[205^{21-207¹³}] Ther näst sägher Paulus Helie ath
Luther skal haffua vpwäkt jtt gammalt kietterij
fordömdt for elloffua hundradhe åår, som sägher oss
göra affguderij j thet wij äre gudh j hans helgon,
20 och sägher wij forachte gudh ther medh, och sägher
han medh sitt anhang ath wij sättie större troo til
helghonen än til gudh, Haffua the såå giordt, thå
haffua the farit merkelighe wille, men Christet folk
haffuer thet icke giordt, wij dyrke them icke annars
25 än gudh til loff, Och begiäre wij niwta theres helga
böön och forskyllan som the hadhe, doch aff gudhi
til ath fåå samma nåådhen, Om tröghlare eller stå-
tare haffua noghor järtekn dichtat, som the och j
sanningen giordt haffua, icke äre for then skuld all
30 järtekn falsk, The bespotta helgha mendz tempel,

VIII

graffuer, och been, Scriffwar doch Hieronymus ath
 dieflar skriya och vthdriffuas, Sammaledhis scriff-
 uar Augustinus om sancti Stephani been ath ther
 skeedde mongh tekn, Och huad görs her meera be-
 hoff epther thet såå mongh exempel äre witterlighen 5
 Om noghot simpelt folk säter större troo til en helig
 man än til gudh, icke skulle for then skul helgone
 dyrkian aflegias vtan lära them rätt dyrka helgonen,
 Jach troor at then som aff ödmuicheet later sich
 wara owerdig at han skal sielff gåå for gudz maiestat, 10
 och begiärer så en patron som hans begiärlise skal
 fögha jn for gudh, icke for then skul ath han [G 3 b]
 haffuer mistroo til gudz barmhertiga godheet, eller
 troor at noghor är mera miskundelig än gudh sielff,
 vtan är miströstigh aff sin owärdigheet, och begiärer 15
 for then skul at gudz wen skal gåå hans betzsta,
 jcke syndar han huarken medh affguderij eller annor
 wrång dyrkilse, epther thet han icke haffuer tilflyct
 til honom som til noghon gudh, eller then han hal-
 ler så godh eller bätre än gudh, men som gudz wen, 20
 Thet är vnderligit, när S. Paulus war her påå jorden,
 motte iach säya, Paule bidh for mich, men nw mä-
 dhan han är medh gudh måå iach thet icke säya,
 Thet naggar them sära at man kallar gudz modher
 Mariam, himmelrikis drotning, wort lijff, sötma och 25
 hop, Och kallar doch S. Paulus the Philippenser
 både sin glädhe och sin crone, Och the Thessalo-
 nicer sitt hopp, glädhi, äro och crono, Wij wete wel
 at hon är icke wort yppersta hopp, men näst gudh är
 hon wor yppersta tröst, hopp och tilflyct, jcke at hon 30
 kan oss giffua thet oss behöffues, men hon kan for-
 werffua huad oss nytteligit är, J then mening kalle

wij henne himmelrikis drotning, for ty hon fødde
himmelrikis konungh, miskundenes moder, for ty
hon baar gudz miskund j sit jomfrueliga lijff, Tw
sætter troo til thin ween, och säger at näst gudh war
5 tw min hielp, och tich blyes kalla then milla moder
Mariam thin hielp och tröst näst gudh ther så offta
affwender oss gudz wrede medh sin böön, Tw kallar
thin bole lijff och hiertekorn, och fructar at gudh
skal tagha til mistyckes at tu ärar hans moder eller
10 helgon, jach weet wel at Luthers tilhang wil harde-
liga ståå påå S. Pauli ordh som säger at thet är en
gudh och en midhlare emellen gudh och menni-
skiona, then menniskian Christus Jesus, For then
skul (säya the) haffue wij ingen annen patron be-
15 hoff, Thet haffuer icke S. Paulus sagdt j then me-
ning at inghen måå bedia for oss vtan Christus, men
han hafuer forskyllat at the böner bliffua nw kraff-
tiga som for än hans son war worden menniskia hade
ingen macht for gudh, skal thet så blotteliga förståås,
20 thå må wij Christet folk icke heller bidia for hwar
annan, huilkit oss doch är budhit, Helias baadh och
hans bön wart hörd, Apostler och Martyres giorde
sammaledis, [G 4 a] och wordo hörde, kunde the så-
dana göra när the wore her, hui skulle nw theres
25 mwn wara tillycht mädhen the haffua begynnad reg-
nera medh gudh? Äär thet så at the ropa hemd off-
uer them som theres blodh vtgute, wtan twiffuel thå
haffua the jcke heller forglömdt them som haffua
theres åminnelse her påå jorden, Tesse äre Pauli
30 Helie ordh kortelige begripen.

•

[207¹⁴⁻¹⁶] ... säger, ath Luther medh sitt tilhang skal forbiuda göra the helgon äro som framlidhen äre aff thenne werldenne,

[H1b; 211⁴⁻⁵] Men ther Paulus Helie sägher ath Luther haffuer vpropat [H2a] jtt gammalt ketterij 5
fordömdt for elloffua hundradhe år,

[H2b; 212¹⁵⁻²⁰] Yterligare talar och Paulus Helie om then högwerdige jomfrunes Maries och andre helgones böön for oss jn for gudh, at the skole bidhia for os, och haffuer Hieronymi bewijss ther til sey- 10
andes, kunde de bidhia for sine näster när the her wore på jordenne, hui skulle theres mwn nw wara tillykt medhen the haffua begynnad regnera medh Christo?

[212²⁹⁻³¹] Men ther thenne Paulus Helie wille seya, 15
the kunne göra the ting som andelighen och icke lekamelighen äre epter thet the äre andar,

[213¹⁻³] Och huar han wille thå seya ath sådana stycke komma icke offuer eens medh thet wäsende och glädhi [H3a] som the nw vdi äre, 20

Apoc. vj [213¹⁵⁻¹⁹] Men ther han wil beuisa helgones for-
böön ther medh som scriffuit står i Johannis vppen-
barelse, ath the skulle (som slagne wore j håll for
gudz ordh) ropa hemd offuer them som thet giordt
hadhe, ther fore kunna the och wel bidia for them 25
som haffua them j åminnelse,

[H3b; 214²⁻⁵] Och ther Paulus Helie sägher at
S. Paulus kallar the Philipper och Thessalonicer
sina glädhi, crono och hopp, ther före måå man och
wel kalla then reene jomfruna Mariam himmelrikis 30
drotning, wort lijff, sötma och hop etc,

[214¹⁷⁻¹⁸] Paulus Helie wil icke ath thet misbruk

som en hoop ribalder och ståtare göra, skal kastas honom före,

[214²²⁻²⁵] Men ther Paulus Helie bäär före ath Timot. ij
ther apostelen säger Een gudh och en midhlarer emel-
5 len gudh och menniskiona, then menniskian Christus Jesus, är icke sagdt j then mening ath ingen
måå bidhia for oss vtan Christus aleena,

[214²⁸⁻³¹] Men thet Paulus Helie giffwer fore ath
bönerne jcke wore krafftigha for än gudz son toogh
10 mandoom, och likawel sägher han ath Helias war
böönhördt,

[H4a; 215¹⁰⁻²⁵] Ther näst giffuer Paulus Helie IX
fore huru Luther medh sitt anhang haffuer aflagdt
then faste, som Christendomen haldet haffuer j fior-
15 tan hundradhe åår, sidhan apostlene wore, Huilkit
Jgnatius bekenner om the xl daghar, och ath odhens-
daghen och fregedaghen fastas skole, och lägger han
ther mong oordh vppå draghandes ther til monga
scriffter, medh huilka han bewisa wil ath man är
20 jw plichtigh til at fasta, Och huar Luther wille säya
ath han icke forkastar fastona, vtan then åtskielse
på maatt, ath man jcke skal måå alla daghar åta
allahandra maat, thet straffar han, och dragher ther
til thet apostelen mongestådhis scriffuit haffuer, Swa-
25 rar honom Paulus Helie, ath ther kyrkiones formän
biwdha vppåå ath man skal besynnerliga daghar
halla sich j fråå kööt eller annan maat, skeer jcke
j then acht ath kööt skulle wara besmitteligh maat,
såå som jwdarne hullo somblig maat for besmitteligh
30 maat, och emoot sådana willo haffuer apostelen

scriffuit, ther fore kunna jcke the scriffter förståås
om thenna fasto nw brukas,

[H4b; 216¹⁴⁻¹⁸] Och hwar Paulus Helie wille
före bära som han och göör, om de xl dagha man
kallar longafaston, och odhensdaghen och fregeda- 5
ghen, the ther antingen j apostlenes tijdh eller och
strax epter vptagne wore til faste, som man wel för-
stå kan aff Jgnatii oordh,

-
- X [I1a; 217³¹-218¹³] Ther näst begynnar Paulus
Helie sprijdha sin oordh vdi [I1b] werldzligh handel 10
och regemente, och sägher sich icke straffa biscopes
och prestes rijkedomar, . . . Sedhen sägher thenne
Paulus, ath gudh som haffuer giffuit och forlänt rid-
derskapet medh arff och eeghet, han haffuer och for-
länt prelaterne rento, Och huar ridderskapet finge 15
kyrkiones rente, finge the en större rekinskap for
gudh än the nw haffue, Och sägher han, ath huar
biscops döme prelate döme, caneca döme, closter
och annor kyrkiones lään j Danmark icke warit ha-
dhe, hadhe ridderskapet longo warit lagdt j ödhe, 20
eller och kommet til stoort armoodh, epter thet
theres barn hadhe förökes, skulle och godzet haffua
warit byt och parteret, såå ath en skulle neplighe
haffwa jtt pund korn eller tw, men nw behöffwe the
ey alle wara giffte, vtan komma til kyrkiones lään 25
etc,
-

[12a; 218³²-219⁴] Ther näst beclaghar han höghe-
ligha ath thet ropas offuer clostermän, besynnerligha
offwer them som tiggia, och säyes at thet är icke til-
börlighit ath the ther starke och fööre äre skole gåå
5 och tiggia, Doch wil han heller tiggia sitt bröödh j
alla sina daghar, än han wille beskatta en fatigh
man en oxa aff medh orätte, eller sälia thet for två
mark som icke haffwer kostat ena,

*

[219²³⁻²⁵] Mädhhan han nw inghen redhelighen
10 skäl haffua kan, moste han wenda sich til lögn, som
och skedt är, ther the tiggie mwnkar haffwa giordt
them (som haffua noghot giffuit them) delactigha
aff theres godha gerningar,

[12b; 220¹⁵⁻¹⁶] Men ther Paulus Helie sägher ath
15 han wil heller tiggia sitt bröödh, än ath beskatta
en fatigh man en oxa aff medh orätte,

[13a; 220²⁶⁻²⁷] Han claghar och ther offuer ath
främända krämare göra medh theres lösa warer
stoor skadha j landet,

TEKSTKRITIK

1 De Simoniaca pravitate oratio. 1517. | Tryk, fandtes (1603) i Kbh. Universitets-Bibl.; formodentlig brændt 1728. Intet Eksemplar kendes nu.

3 Erasmus: En cristhen Førstis Lære. 1522. | Utrykt. Tekstgrundlag: Hdskr. Ny kgl. Saml. 247, 4°, samtidig Renskrift, med Paulus Helies egenhændige Rettelser. Disse er altid angivne, medens Skriverens egne Rettelser kun undtagelsesvis er medtagne. Mindre Ændringer i Tegnsætningen og Tilføjelse af ø-streg er ikke angivne. Sammenlignet er Udgiven, Roskilde 1534 (cit. 1534), som vil blive trykt i sin Helhed i 5. Bind.

5,1 Høybaarin] *Init. mgl.* | 5,11 bwdhet)] *Parentes mgl.* | 8,32 hemmerigis] *Hdskr. -rigz (el. -riget).* | 9,4-5 igni combusti] *Rett. af P. H. fra in antiquo foro ciuitatis Haffniensis per ignis conflagracionem.* | 11,2 Hwor] *Init. mgl.* | 11,6 giort)] *Parentes mgl.* | 11,6-7 som een . . . natwr] *Rett. fra Men then som tækkelig oc sagtmodig natwr haffwe.* | 11,14 og] *Saal. hdskr.* | 11,24 gaghen] *Saal. opr., utydelig Rettelse.* 1534: gaffn. | 12,9 omvændis] *Hdskr. omvændis.* | 13,11 belede. stytther] *Fejl for belede-st.; Erasmus: statuæ; men 1534 som her.* | 14,24 i] *Urettet Skrivefejl?* 1534 *mgl.* | 15,4 for . . . æn] *Rett. fra at hade . . men.* | 15,10 omgengisse] *Overstreget.* | 15,22 bliffue] *Hdskr. biffue.* | 16,12 salighed] *Rett. ved Overstregning fra lyksalighed.* | 16,21 gerighed.] *Herefter mgl. meer till fred end till orlog, meer till wanmectighed end till wredelighed (Saal. 1534 og Erasmus.)* | 17,13 flij der] *Hdskr. flijder.* | 18,10 til] *Tilf. af P. H.* | 18,27 ffordærffwer] *Hdskr. ffordærffwer.* | 18,29 konge børen] *Rett. af P. H. fra kongelig(?)* | 20,31 stoor] *Fejl i hdskr. for større (1534).* |

21,22 al] Urettet Skrivefejl? 1534 mgl. | 22,19 død] Tilf. af Udg. | 24,16 al] Urettet Skrivefejl? 1534 mgl. | 25,6 i] Bør vist slettes, men 1534 wdi. | 26,20 purpur,] Komma Skrivefejl ved Linieskifte. | 26,27 fæderlig] Rett. fra farlig. | 27,11 klæd] Hdskr. klæld. | 27,15 konge . . . æst] Tilf. af P. H.; Læsemaaden thu usikker, maaske dhu, det meste af I. Bogstav bortskaaret. | 27,30 holle] Tilf., vist af P. H. | 28,13 hørir] Tilf. af Udg. | 29,32 Nota bene] Tilf. af P. H. | 30,2 rætfærdigheed, baade] Fejl for rætfærdigheeds baade, men = 1534. | 30,10 dhin wredhe] Rett. fra dhem wredhe, men er vist Fejl for dhin wreth; Erasm. injuriam; men 1534 wrede. | 32,30 fordi] Herefter at udstreet. | 33,13 wkysk] Hdskr. wskysk. | 34,1 fordi] Tilf. af P. H. | 34,28 ting] Rett. fra tingest. | 35,5 kant] Tilf. af P. H. | 35,14 noghen] Rett. af P. H. fra inghen. | 35,16 schalke] Rett. af P. H. fra falske. | 36,30 ær] Hdskr. æ. | 36,31 fra] Rett. af P. H. fra fraa(?). | 37,25 waare] Rett. af P. H. fra wore. | 37,26 spare] Saal. P. H., det opr. utydeligt. | 38,7 een] Tilf. af P. H. | 38,14 een] Tilf. af P. H. | 38,22 nw] Tilf. af P. H. | 38,31 inthet] Tilf. af P. H. | 39,6 han] Tilf. af P. H. | 39,12 skælne] Rett. af P. H. fra skillie. | 39,30 aff] Rett. af P. H. fra met grum. | 40,4 dhe] Tilf. af P. H. | 40,10 den] Skrivefejl for dem; 1534: thenom. | 40,25 hielpe] Rett. af P. H. fra helpe. | 40,32-41,1 hwilket . . . rede løn] Rett. af P. H. fra hoss hwilked løn ær altid re-dhe till dhem som gode ære til: [hwi]lket som altid [haff]wer løn til dhem [som] ere gode, men dette er igen overstreet, og den ny Ret-telse indført. Nogle Bogstaver i den første Rettelse er bortskaarne, og af den anden er maaske kun de to sidste Ord med P. H.s Haand. | 41,6 sijn] Rett. af P. H. fra sith. | 42,13 falsk] Rett. fra falsk-heed. | 42,18 falske] Skrivefejl for schalke? (saal. 1534), jfr. 35,16 og næste Note. | 42,27 schalke] Rett. fra falske under Skrivningen. | 43,8 oppaa] Tilf. af P. H. | 43,25-26 wsam-drægtighed] Hdskr. wsamdræghed. | 43,26-27 lader . . . ting] Rett. af P. H. fra hader han dhem strax, oc aff taale dhed, fordi at han weed at saadan tingest. | 44,6 ting] Rett. fra tingest; ligesaa 45,16; 54,19.24; 56,14; 58,18.21; 60,16; 79,28. | 44,27 mægtig] Rett. fra des mægtigere. | 44,29-30 han well wed] Tilf. af P. H. | 45,8 bijer] Rett. af P. H. fra bii. |

45,17 saa] Tilf. af P. H. | 46,1 imago] Herefter overstreget pictatur. | 46,16 edert] Rett. af P. H. fra edre(?). | 47,17 hwstrwr] Rett. af P. H. (fra hwstruwr?). | 47,23 hooss] Rett. af P. H. fra hwss. | 47,26 sijne] Rett. af P. H. fra syn. | 48,23 oc(1)] Rett. af P. H. fra at. | 48,30 strax ... ny] Rett. af P. H. fra strax paa dhet ny hungrir igen. | 49,2 schall] Der-
 efter overstreget menniken oc. | 49,10 meer] Tilf. efter Skriv-
 ningen. | 49,23 er] Tilf. (af P. H.?). | 49,28 staar] Rett. af P. H. fra stoor. | 50,26 eens] Rett. af P. H. fra dheris. | 51,12
 andhen] Rett. af P. H. fra andre. | 51,18 han ... folk] Tilf. af P. H. | 51,25 dher] Rett. fra den som. | 51,31 faa] Tilf. af P. H. | 52,1 seeder] Rett. af P. H. fra sædher. | 52,6-7
 saadan ... skalkhed] Rett. af P. H. fra des regementhe met falsk-
 hed. | 52,25 ganghet] Rett. af P. H. fra goed(?). | 53,3 for-
 farin] Hdskr. forfarinn. | 53,22 een(2)] Rett. fra leesage. | 54,12
 skalkagtig] Rett. af P. H. fra falskagtig. | 54,23 dhet] Tilf. af P. H. | 54,25 ond] Rett. af P. H. fra wnd. | 54,29 baand]
 Rett. af P. H. fra bwnd. | nar] Tilf. af P. H. | 55,8 nota] Tilf. af P. H. | 55,17 og 18 om] Rett. af P. H. fra offwer. | 55,24
 gwds] Hdskr. gw. | 56,5 ond] Rett. fra gwod (af P. H.?).
 56,13 waare] Rett. af P. H. fra ær. | 56,14 nota] Tilf. af P. H. | 56,26 oc] Rett. af P. H. fra dhet. | 56,27 een
 mantz] Rett. af P. H. fra ær. | 57,1 herredømme] Rett. af P.
 H. fra herredom. | 57,2 alle, oc dhet] Rett. af P. H. fra alle
 sammen, oc dher. | 57,3 dhet] Rett. af P. H. fra hwn. | 57,5
 dhet] Tilf. af P. H. | 57,11 gaa] Tilf. af P. H. | 57,31
 at ... creatur] Tilf. af P. H. | 58,1 maade] Tilf. af P. H. |
 58,9 inghen] Tilf. af P. H. | 58,14 hooss] Rett. af P. H. fra
 hws. | 58,19 wil] Tilf. af P. H. | 58,20 een] Rett. af P.
 H. fra æn. | 58,25 nota] Tilf. af P. H. | 58,27 saa] Hdskr.
 vist soa. | 59,10 heedinske] Rett. (af P. H.?) fra heedniske. |
 59,17 konge] Tilf. (af P. H.?). | 60,30 een] Tilf. | 60,32
 haffde hanwm] Rett. af P. H. fra hanum haffde. | 61,7 dw]
 Tilf. | 61,20 een] Tilf. af P. H. | 61,22 han] Tilf. af P.
 H. | oc] Tilf. af P. H. | 61,32 ij blant] Tilf. af P. H. | 62,9
 alle ... fornymmer] Rett. af P. H. fra fornymmer alle creatur.
 | 62,18 dijth] Rett. af P. H. fra thet. | 64,11,12 og 19

cristen] *Rett. fra cristne.* | 64,20 ffordi at] *Herefter glemt han (saal. 1534).* | 64,25 saa] *Tilf. af P. H.* | 64,30-31 icke ... dhem] *Rett. af P. H. fra dhem icke halffdelin.* | 65,14 men] *Hdskr. met.* | 65,23 konge] *Hdskr. kongis.* | 65,28 dith] *Rett. af P. H. fra dhet.* | 66,7 bør] *Hdskr. bor.* | 67,5-6 dith eghet] *Rett. af P. H. fra thet.* | 67,16 at] 1534: oc. | 67,18 gangne] *Snarere gagene, vist rettet under Skrivningen fra gagen.* | 68,8 dith] *Rett. af P. H. fra dhet.* | 68,10 maadelige gode] *Rett. af P. H. fra mandelig wskyllige.* | 68,16 da] *Tilf. af P. H.* | 68,20 dhen] *Hdskr. dhem.* | 69,11 moo] *Rett. af P. H. fra met.* | 69,24-70,1 Exempil ... lære] *Dette Stykke staaar ogsaa i Hdskr. Bl. 40b, hvor det er overstreget, ordret som her.* | 71,13-14 icke megett] *Tilf. af Udg. efter 1534.* | 71,23 at] *Tilf. af P. H.* | 71,24 dher] *Rett. fra dhet.* | 71,32 høffwitzmand] *Hdskr. snarest høffwitzmand.* | 72,1 giorde] *Hdskr. gorde.* | 72,3 dhit] *Hdskr. dhet.* | 72,23 hanwm] *Herefter overstreget dhet.* | 73,2 forswfid] *Rett. af P. H. fra forswfed(?).* | 73,13 synlige] *Rett. fra syndelige.* | 74,20 Se Noten til 69,24. | 74,24 halsbaand] *Overstreget og forsynet med Henviisning, men ingen Rettelse indført; 1534 som her.* | 75,2 at] *Tilf. af P. H.* | 75,29 noken] *Saal. Hdskr.* | 75,30 at] *Hdskr. at at ved Linieskifte.* | 76,1 ære] *Tilf. af Udg.* | 76,17 er] *Tilf. af P. H.* | 76,20 kase] *Tilf. af P. H.* | 77,9 sanelige] *I Hdskr. med stort S, saa der burde være sat Skilletegn. 1534 har Spørgsmaalstegn.* | 78,26 gaar] *Rett. af P. H. fra ær.* | 79,18 kommer] *Tilf. af P. H.* | 79,21 Fordi ... rette] *Tilf. af Udg. efter 1534.* | 80,17 fwlhed] *Rett. af P. H. fra slemhed.* | 83,13 føge ting] *Tilf. af Udg. efter 1534.* | 83,14 falskir] *Hdskr. falkir.* | 83,14-15 straffis] *Hdskr. traffis.* | 83,17 Oc gud ...] *I Randen Nota.* | 86,12 sware] *Hdskr. swære.* | 88,16-17 opnæffnis] *Hdskr. snarest opnæmfñis.* | 88,19 ær jeg] *Rett. fra han ær, men Overstregningen af han er glemt.* | 88,27 strax] *Tilf. af P. H.(?).* | 88,30 I Randen senere tegnet H S S (fra neden opad). | 89,4 bebwnne] *Hdskr. bedwnne, 1534 besorne.* | 89,5 konge] *Tilf. af Udg.* | 89,8 hanwm] *Hdskr. hanwmz (hanwmet?).* | 89,13 bøgher] *Hdskr. bogher.* | 89,28 ond] *Tilf. af Udg. efter 1534.* | 90,11 at] *Fejl for aff (saal. 1534).* | 90,30 meningher] *Hdskr. menigher.*

| 01,1 merkeligere] *Hdskr.* merkelige. | 01,21 till] *Fejl for* tiid (aff gammill tiid 1534). | 01,24 dher faare] *Tilf. i Hdskr.* | 03,26 aller] *Foran Ordet udstreget* ald; jfr. 21,22, 24,16. | 04,24 bliffwe] *Hdskr.* bilffwe. | 04,32 konge] *Hdskr.* konger. 06,2 kænner] *Rett. fra* kæmmer. | 06,22 gør] *Saal. Hdskr.* | 07,6 gagen] *Snarere* gang; *ligesaa* 103,29. | 07,24-25 Schal... visdom] *Fejlagtig Gentagelse af* 74,21-22. | 08,5-6 hwilken] *Fejl for* hwilke(?). | 08,16 hwes] *Til dels overstreget, men ingen Rettelse indført.* | 09,2 konghen] *Hdskr.* koghen. | 09,15 goth ær] *Hdskr.* goth ære. | 100,5 oc] 1534: att. | 100,28 lange] *Rett. fra* lande. | 101,7-8 wrdning] *Rett. fra* wurdning (1534 acht). | 101,31 fødis] *Hdskr.* fodis. | 102,16 lære] *Saal. Hdskr.* | 102,22 smigkerii] *Saal. Hdskr.* (jfr. L. 9); 1534 smyckery. | 103,6 noket] *Saal. Hdskr.* | 103,32 wdhi] *Hdskr.* wdhen. | 104,6 forste] *Fejl i Hdskr. for* første. | og] *Rettet (ufuldstændigt) fra* op til oc (eller og, næppe til at (som 1534 har). | 104,28-29 Sielsins... swndhed,] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 105,3 han] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 105,5-6 om... men] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 105,9 og] *Saal. Hdskr.* | 105,11-12 meeningheed] *Saal. ogsaa* 147,4. | 105,17 folket] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 106,16 i] *Hdskr. i i* ved *Linieskifte.* | 106,18 tratthere] *Saal. Hdskr. for* trachthere. | 107,5 bescriffwe] 1534 bedriffue, *Erasmus:* reniti. | 107,8 gammill] *Hdskr.* gammll. | 108,3 hans skat] *Hdskr.* han skat. | 110,15 kleder] *Hdskr.* kledre, 1534 klede. | 112,12-13 han... sætthe] 1534 mand... acte. | 113,1 wndersotte] *Hdskr.* wndersøtte. | 113,6 gøre] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 114,11 og 114,28 som] som som ved *Linieskifte, men det sidste overstreget.* | 114,27 møget mænd] megen low, men 1534. | ær] *Hdskr.* ære. | 115,15 men] *Hdskr.* met. | 115,17 hōwisth] *Hdskr.* howisth. | 116,22 men] *Hdskr.* met. | 118,12 pijnes] 1534 pyne. | 118,19 aff] *Bør udgaa; mgl.* 1534. | 119,12 een] *Hdskr.* ee. | 121,26 saa] *Derefter har Hdskr. Komma, som burde være beholdt.* | 121,28 wanwittig] *Rett. fra* wanwittighed. | 122,11 kan] *Hdskr.* kan han. | 123,28 æn dhe] *Rett. af P. H. fra* ær thet. | 124,12 wd] *Fejlagtigt paabegyndt* wden, *bør slettes.* | 125,19-20 anthen] *Hdskr.* anthet. | 125,20 konghen] *Maaske tilf. af P. H.* | 126,23 møghen] 1534 meget. | 126,29 konghens] *Hdskr.*

konghen. | 127,30 kand inghen hielpe] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 128,24 hæffne] *Hdskr.* hæffen. | 129,10 hørís] 1534: holdis. | 129,19 met] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 130,23 meeningher] *Hdskr.* meenigher. | 130,31 kaagher] *Hdskr.* kaagher, 1534 kaagler. | 130,32 ær] *Hdskr.* ære. | 131,8 dher] 1534: then som. | 131,23 thet] *Rett. i Hdskr. til the* (= 1534). | 132,5 hand] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 133,6 lyder] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 133,21 møghen] 1534: megett. | 134,28 fordom] *Fejl i Udg., Hdskr.* for dom. | 135,21 han] *Hdskr.* kan. | 136,13 mod] *Herefter udeladt at i Udg. (efter* 1534). | 138,10 tyrkir] *oc tilf.* 1534. | 138,12 berg] *Rett. af P. H. fra* biægriq. | 139,2 at] *Rett. af P. H. fra* oc. | 139,4 Konge gifftermaal] *Nyt Afsnit i Hdskr. (og* 1534). | 139,9 wæll] *Fejl for* wall? 1534: skell, Erasmus: delectum. | 141,30 kan] *Tilf., maaske af P. H.* | 142,3 meening] *Hdskr.* meenig. | 142,29 persaris] *Fejl i Udg. for* Persarum. | 143,4 fordæreffwe] *Fejl i Hdskr. for* fordreffue (saal. 1534). | 143,11 som ær] *Hdskr.* som ære. | 143,29 saa ... øre] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 144,1 øffwer] *Hdskr.* offwer. | 144,5 meeningher] *Hdskr.* meenigher. | 145,27-28 anrøindis] *Saal.* 1534, *Hdskr.* awrøindis. | 147,4 meeningheed] *Saaledes Hdskr., jfr.* 105,12. | 147,9 dhet] *Rett. efter* 1534; *Hdskr.* dher. | 147,28 widh] *Hdskr.* w widh. | 148,8 nogher] *Eller:* noghre, *Hdskr. forkortet.* | 148,19 offwer lægge se] *contempletur* Erasmus; 1534: offuerweye seg; | 150,19 leedhe] *Herefter mgl. vel* seg, *jfr.* 1534. | 150,29 fordømmer] *Hdskr.* førdømmer. | 151,15 Som] 1534: Somme; Erasmus: Quædam. | 151,20 malem] *Eller* malmm (*forkortet*). | 152,16 sag] *Hdskr.* sagt. | 153,1-4 dha ... ræth] *Tilf. i Randen;* manghen (l. 3) *tilf. af Udg. efter* 1534. | 153,15 fare] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 155,17 mangel] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 155,18 søss] *Hdskr.* siøss. | 156,1 førmøghet] *Saal.* *Hdskr., jfr.* 150,19. | 156,2 dheris] *Hdskr.* aff dheris. | 156,18 alle feyde] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 156,20 ware] 1534: wore. | 156,28 cristen] *Tilf. af P. H.* | 156,30 Salomonem] *Hdskr.* Salomonen. | 157,1 dømmir] Erasmus: censes; 1534: raader. | 157,7 folk] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 158,5-6 oc ... Nar] *Saal.* *Hdskr. for* Oc ... nar. | 158,6 att] *Tilf. af Udg. efter* 1534. | 158,26 oc(1)]

Hdskr. om. | 158,27 soin] *Opr. skr.* som, *rett. til* siin (siden?)
 eller soin; 1534: saa. | 158,29 at wij] *Tilf. af Udg. efter* 1534.

161 Epistola ad Johannem Laurentii. 1523.

Utrykt. Tekstgrundlag er følgende Haandskrifter og senere Tryk: Aa. Mag. P. Lucoppidans Afskrift i Ny kgl. Saml. 561, fol. - Ab. Afskrift herefter for Gram i Langebeks Diplomatarium i Rigsarkivet. - Ac. Afskrift i Langebeks Diplomatarium, iflg. en Blyantsnotits af Gram afskrevet efter Th. Br. Bircherod. - Ad. Afskrift af N. Foss i Gl. kgl. Saml. 2548, 4to. - Ba. Afskrift med Langebeks Haand i Ny kgl. Saml. 1136, 4to. - Bb. Rettelser i denne Afskrift med Langebeks Haand, formodentlig efter et nyt Eftersyn af Originalen. - Bc. Aftryk herefter i Dänische Bibliothec I, 36-49 med enkelte yderligere Rettelser, formentlig ved Langebek. - Bd. Ny kgl. Saml. 1137, 4to, Afskrift efter Kladden til Ba. - Be. Pontoppidans Aftryk i Annales II 784-85 og 881-83. - Disse Tekstkilder indeholder de to her S. 161-164 og 175-183 trykte latinske Breve og (med Undtagelse af Ac) tillige et latinsk Brev fra Roskilde Domkapitel til Grev Christopher (1534), efter Angivelse forfattet af Paulus Helie, som vil blive meddelt paa sin kronologiske Plads. Aa er benyttet som Hovedkilde, men Rettelser indført fra de andre (dog ikke fra Ab), ligesom disses Afvigelser, fraregnet afgjorte Afskriverfejl i Ac, anføres. Stavning og Interpunktion skyldes Udgiverne.

163,7 vero] *Saal.* A og Bb, *mgl.* Bad. | 163,16 etiam] Bad: magis. | 164,6 sategerunt] *saal.* B, A: satagerent. | 164,13 omnem] B: omnium. | 164,14 preter] B: per. | | 164,16 etiam] *Saal.* A og Bb, Bad: magis. | 164,17 usu] *Saal.* AaB; Acd: usui. | 164,18 meliori] B: meliore. | 164,20 iam magis] *Mgl.* i Bd. | 164,21 siue] Bad: sc:; Bbc: sen. | 164,22 siue etiam] Bade: sed magis; Bbc: seu etiam; Ad *mgl.* etiam. | 164,23 nihil] Bbc: nil. | 164,28 nimis est perspecta] B: nimis perspecta est, et (Bde *mgl.* et). | 164,30 etiam] Bade: magis. | 164,32 die] *Mgl.* i B. | 164,32 Septembris] *Herefter har* Aabd: Mag. Johannes Laurentii Nestvedensis Ecclesiae Roschildensis Canonicus (ad quem hæ literæ scriptæ sunt) obiit Anno 1557, 24. April., ut ex Epitaphio eius in templo Roschildensi constat (Ad: patet). B *har*: Erat hic M. J.

L. Neostadiensis, Eccl. Rosch. Can., qui obiit 1557, d. 24. April., ut ex . . . . patet.

165 Christiern den Andens Rimkrønike.

Utrykt. Tekstgrundlaget er: *Aa*. Hdskr. Addit. 494, 4° (Kbh. Univ. Bibl.), samtidig Afskrift med en Haand, som ligner P. H.s meget, men dog ikke er hans. Adskillige Skrivefejl røber, at Afskriveren har misforstaaet Teksten. Hvor *m, n, u* og *i* følger efter hinanden, er der oftere en Streg for lidt, saal. i *kominn* (el. *kommin*) 168,5, *menniskin* 168,13, *Christendommin* 168,22, *mangin* 168,23, *mundt* 168,25 osv. I *mennig* 170,11 er der 6 Streger, og der burde derfor snarere have været trykt *mennung* (jfr. 105,12 og 147,4) ligesom *konning* 171,29, 172,3, hvor *nnin* ogsaa kun har 6 Streger. - *Ab*. Hdskr. i Linköping, Benz. Saml. Nr. 51 fra 1520-erne, svensk „Oversættelse“ af en næsten identisk Tekst. Trykt i Klemming, Sv. medeltidens rimkrønikor III, 213 ff. over Stregen. - *Ac* Hdskr. Sth. kgl. Bibl. D. 2 („Spegelbergs bok“), skrevet af Biskop Hans Brasks Skriver, Præsten Johan Spegelberg, kort efter 1523, maa nærmest kaldes en metrisk udglattende Omskrivning af Teksten, men dog med en Del oprindeligere Læsemaader end *Ab*. Trykt hos Klemming sst. under Stregen. - *Ba*. Hdskr. Ny kgl. Saml. 937, 4°. Afskrift fra c. 1700 af en noget omarbejdet Tekst. Aftrykkes nedenfor S. 296 ff. - *Bb*. Aftryk efter et andet nu ukendt Haandskrift af samme Tekst i Suhms Nye Samlinger IV, 3. og 4. H., S. 34 ff. - *C*. Omarbejdet og udvidet svensk Tekst fra Begyndelsen af det 17. Aarh. Hdskr. i Engeströmska Saml. i Sth. kgl. Bibl. Denne Form, hvoraf en Del — særlig Udvidelserne — er trykt hos Klemming S. 231 ff., tages der her ikke Hensyn til.

167 I *Aa* er Teksten vist opstillet i Liniepar, selv om Afstanden mellem disse kun er svagt markeret. | 167,2 ij grundtt] *Abc*: aff hiertans grund. | 167,3 giffuer] *Ab*: giffwe (*Ac*: honom bør). | 167,5 ther] *Abc*: thå. | 167,7 herdig] *Ac*: herdog; *Ab*: hertogh(!). | 167,11 sparde] *Saal*. *Abc*; *Aa*: spurde. | 167,15-16 *mgl.* i *Ac*. | 167,18 ij Norie] *tilf. efter Ac(b)* (mett biispiir *mgl.* i *Ab*); *mgl.* i *Aa*; | 167,19 siiden] *Mgl.* i *Aa*, *tilf. efter Abc*. | 167,20 saa lenge] *thet tilf.* *Ab* (*Ac*: till tess.). | 167,21 førde] *Abc tilf.* *oc*. | 167,22 och quindt] *Fejl for*:

om kind? (Ab: så mongh ögon ock kin; Ac: monger fager kind; *jfr.* B). 168,2 megitt] Ab: med alle; Ac alle. | 168,6 beuiste] Ab: beuisth (*omdigtet* i Ac). | 168,8 *Herefter har Ac følgende, utvovlsomt tildigtete linier*: Sedan fik iak rikit met dektingan Stocholm var ekki got at twinga. | 168,10 *Herefter har Ab følgende linier*: Aldrick hade iack thå Swerige fåth hade icke min falska breff före gåth. | 168,11 dog] Abc: thå. | 168,15 eij huad] Saal. Abc; Aa: ijhuad. | 168,16 skalcke] Abc: falske. | 168,22 Christendommin] Abc: verdhen (= B). | 168,23 loedtt affhugge och brende] Ab: åffhögg och brende; Ac: darffuade. | 168,23 erlig] *Mgl.* Abc B. | 168,24 Ab: szom gud hade Sweriges riike förlandt; Ac: for vtan skäl oppo myn san. | 168,26 bliue] Abc: haffue. | 168,28 hagde verridtt mig] Ac: mik haffde varit; Ab: wåre mik så. | 168,30 skulle æj verre thennom] Ab: ey skulle them bliffua; Ac *omdigtet*. | 168,31 och . . . krone] Ac: iak kröntis ther. | 168,31 oc louede gud] Ab: åff lewandes gud(!) | 168,32 thet] *Mgl.* Ab; Ac *omdigtet*. | 169,2 thet . . . sindt] Ac: mit falska sin. | 169,5 affhugge] Ac: halshugga. | 169,6 aff mig] Ac: them; Ab *tilf.* siig *foran* aff. | 169,7 edeliig] Abc: edelinge. | 169,8 Ac: oc än flere iak vil ey liwga; Ab: thet gjorde förreddare szom them belwge; *derefter tilf.* Ab: Alle them szom mik tienthe bästt them återlönte iack aldra wårstt. | 169,10 gode herrir] Ac: sin herra. *Efter linien tilf.* Ac: the tyske raddo fast ther till som ene ville regera köpmans spill. | 169,11-12 *Omdigtet* i Ac *til fire linier*. | 169,14 støff] Ac: stop; Ab: mwlln. | 169,16 ieg troer] *Mgl.* Ab; Ac *omdigtet*. | 169,18 døde] Ab: rothne. | 169,19 brende] Ab *tilf.*: honum; Ac *tilf.*: honom oc barn. | 169,20 onde] Abc: en. | 169,22 gamle gode] Ac: besta. | 169,23 clostiir] = B, *men mgl.* Abc. | 169,25 og 31 sencke] Ac: drenkia. | 169,29-30 Ac: iak lot hardeliga binda til död noget nada met them göra iak allom förböd. | 169,31 skidit] Abc: skitit; Aa: skindit. | 170,1 sadant] Ab *tilf.*: mord; Ac *omdigtet*. | 170,3 mueligt] Ab: mykit(!). | 169,4 mange] = Abc; *jfr.* *Brøndum-Nielsen, Sprogl. forfatterbest. s. 101. Anm. (om manglende hvor foran meget, mange)*. | 170,4 døditt och] *Mgl.* Ac. | 170,5 eij (2)] *Mgl.* Aa, *tilf. efter* Abc. | 170,7 tacke] Ac: hielpa. | 170,9 aff quinde] Ac: met Sibritz. | 170,11 mennig] Aa

(*snarest*): menning; Abc B: mit rikesens. | 170,12 eij megitt] Ab: inthet; Ac *omdigtet*. | 170,13 Sibritt] Hans Tollere *tilf.* Abc; Ac *omdigter* 13-14 *til 4 linier*. | 170,15 baade] *Mgl.* Aa; *tilf. efter* Abc. | 170,16 sijsze] Ab: toll. | 170,16 stor (2)] Abc: myken. | 170,17 stor] Abc: swår. | 170,18 oc saa] *Mgl.* Abc. | 170,28 Ac: vort thet Danmark til lithet gangn. | 170,28 saufn] Ab: sångh(!). | 171,3 siisze] Ab: skatta. | 171,4 Ac: ey eller all myn forbud holla. | 171,5 Danne-marcks] *Saal.* Abc; Aa: Dannemarck. | 171,7-8 Ab: Allre monde the then mackt i Danmark fonge/ther the haffde actt för-longe. Ac: the mena nw makt j Danmarc fonga/som the haffde actid for longa. | 171,8 act] Aa: att. | 171,9-10 natt .. lag] Ac: altid; at the ey setia pa lybzska sin lith. | 171,10 fellig eij] Ab: foll eller. | 171,11-12 *Mgl.* i Aa, *men findes i* Abc og B; 11 *her efter* Ab (Ac *har dansk om för danske mendt* Ab); 12 *efter* Ac (Ab *har føgha fructh för fikan*, jfr. B). | 171,14 vdin sag] Ab: wthen breff; Ac: mot dom. | 171,15 skickitt mig ij] Ab: beskickat; *omdigtet* i Ac. | 171,18 wurte] Ab: tenckte; Ac: actade. | 171,19 penninge] *Saal.* Abc; Aa: pundtt. | 171,20 Aa: met kunde jeg aldrig bliffue fuldtt, *rettet efter* Abc. | 171,22 dijrebar] Abc: dyra. | 171,23 bondin ij] Ac: bondans. | 171,24 staa dir] Ac: stackara. | 171,24 mörcken] *Mgl.* Abc. | 171,25 skendelig] Ab: skemmeligit; Ac: klip-pingx. | 171,29 ieg .. konning] Ac: the kalla mik. | 171,30 oppaa] *Saal.* Abc; Aa: paa. | 172,1-2 *Mgl.* i Abc. | 172,3 kiep] Aa: keip. | 172,3 thennom] *Mgl.* Abc. | 172,4 Ac: the som monde fran mik falle. | 172,6 eij] Ac *tilf.*: lenger. | 172,7 gaas] Ac: godz(!). | 172,9 faar] Abc: för(!). | 172,9 øgh] Abc: hors. | 172,10 til .. feste] Ab: thå mick op festa; Ac: skat aff festa. | 172,11 penninge] *Saal.* Abc: Aa: pundt. | 172,12 *Derefter* *har* Ab(c): Kyrker ock closther biscopar ock presthe/huar tridie pening lath iack åff them eske/Jn thet skulle ther wndhentagit ware/huatt heller the hade mindre eller mere/Wåre the fatige eller riike/thå skulle the alle then tridie pening giffue/Then skatt skulle the mick faå/om the skulle met mick i Danmark boo/Presther skulle huarken haffua mör eller suena/men leffua wedt halff sin tighende (oc säd *tilf.* Ab) alene/Off boo ock pening hors ock koo/åker ock ång marck ock skogh.

| 172,13 thennom] Abc: the. | 172,13 mact] Ab: marck(!).
 | 172,14 att verre] Ab: til; *omdigtet* i Ac. | 172,18 dagli-
 gen] Ac: her epter. | 172,20 mangin] *Mgl.* Abc. | 172,21
 alt] *Mgl.* Ab. | 172,22 mandtt] Ab: annan. | 172,23 bi-
 spers] Ab *tilf.* breff(!). | 172,24 *Derefter har* Ac: mik var tha
 inte annet j hender sat/en kronenes ränta oc aarlig skat/oc ey
 kirkio eller closter regera/eller frelsis bönder mindre eller mera/
 än tha at iak gjorde ther j mot/at monger bide thet aldrig both.
 | 172,27 Och . . brugede] Ac: iak tog thet stycke aff.
 | 172,28 sict] Ab: ficht; *omdigtet* i Ac, *ligesom fölg. Linier.* |
 172,32 act] Ab: alth. | 173,2 bliffue . . ellir] Ac: vara i la-
 gen. | 173,4 saa] *Mgl.* Ac. | 173,4 formindske] Ab: min-
 ska. | 173,5-7 *Omdigtete* i Ac. | 173,9 riidirskabit] Ac:
 frelsit. | 173,10 gylden] *Abbreviatur* i Aa. | 173,11 Paa]
Saal. Abc; Aa: Saa. | 173,12 herrir] Abc: herskapp. | 173,14
 met] Ac: the. | 173,15 landtt] Ab: län. | 173,16 adelin]
 Abc: ädla. | 173,17 meinte . . heffne] Ab: wille . . haffua
 hemnet; Ac: tykte . . hempna. | 173,18 Att] *Mgl.* Abc; *om-
 digtet* i Ac. | 173,20 kunde] Abc: skulle. | 173,21 enndtt]
 Abc: tenckt. | 173,23 the] *Saal.* Ab; Aa: tho; *omdigtet* i Ac.
 | 173,24 dagliige] Abc: för peninga. | 173,25 fara] *Mgl.*
 Ac. | 173,26 med . . sindt] Ac: epter vilia myn. | 173,26
 tijrannie] Ab: tyranne. | 173,28 ieg . . mandt] Ac: ingen man
 skulle. | 173,31-32 *Mgl.* i Abc. | 174,2 til . . till] Ac: oc
 mik til skada oc. | 174,3 lodt fordriffue] Abc: fördreff. |
 174,4 booj] Abc: bodde. | 174,4 Amager] Ac: Amakers; Ab:
 Armego; Aa: mange. | 174,7 the . . icke] Abc: Ther icke
 (ey) sådde. | 174,11 viduer] Ac: änkior. | 174,11 som
 hage nødtt] Abc: som gud (mick) bödh. | 174,12 som . .
 brøddt] Abc: szom war i nödh. | 174,15 Om] Ac: aff. |
 174,15 min gerning] Ac: thetta. | 174,18 ijncker och vn-
 drir] Ac: är opfylt. | 174,19 Vtij . . tijrannir] Ab: J thirannes
 stycker. | 174,21 Fallaris] Ab: Pharao; Ac *mgl.* | 174,23
 tijrannie] Ab: thirannes; Ac: tyranna. | 174,23 onde gerning]
 Abc: ogherning. | 174,24 kand . . en] Ab: ock; *omdigtet* i Ac.
 | 174,26 huerckin . . eij] Ac: lithet. | 174,28 frøctir] Ac
tilf.: thet sker. | 174,30 allen] Abc: hwargie.

Tekst B.

Her begyndis Konning Christians thendt Andens
 Krønicke och Historie,
 Aar U M D xxij.

Huem Gud forsmaar ij allennstundt
 Och hader hanns Ord aff Hiertenns Grundt,
 Handt faar huercken Lijcke eller rolig Liff
 Menn euige Feijede och daglig¹⁾ Kiiff.
 Der min Fader døde mente jeg saa
 Diissze threj Riger att jeg skulle faa
 Da bleff jeg Herre effter hanns dødt.
 Jeg tøchtte hannd vaar ij Sindett forblødt
 Jeg satte mig for²⁾ udenn all Miskundhedt
 Slett att fordempe og legge nedt
 Jeg sparde eij Quinde, Suendt eller Mandt
 Jeg thuingde dennem alle under min Haandt,
 Leege och Lerde, Ridder og Suenne,
 De skulle mig alle fire og thienne [1 b]
 Jeg vaar dennem icke meget godt
 Jnngenn fattige seede³⁾ jeg bodt,
 Der min Fader ennd vaar ij Liiffue
 Begjndte jeg først med Bispene at kiifue
 Der haffuer jeg altid holdett op paa
 Thill Gud hannd thog mig Rigett fraa,
 Jeg førde enn Kriig ij Suerig indt
 Saa mange der blegnett ved⁴⁾ paa Kindt,
 Jeg vandt enn Stridt og thapte enn andenn,
 Thett kannd jeg schriffue och sige forsandenn
 Miit Videnskab⁵⁾ achtett jeg saa at spilde
 Fordi de undte mig Rigett ilde,
 Thi førde jeg dennem fremmerst ij slag
 At dieris Gods kunde komme mig thill mag,
 Naar jeg kunde dennem med Falskhed beuise
 De stod icke mandelig fremmerst ij Spidze,

---

1) Bb: daglige. 2) Bb: faar. 3) Bb: raadde. 4) Bb: blegnet derved. 5) Bb: Ridderskab.

Ennd vaer mig Gud tha saa blidt
 Hannd vendte¹⁾ mig Suerige med samme Stridt
 Enndog thett varett enn stackett Stund
 thi Verden bedrog mig mangelundt
 Dog vaar jeg Konning ij dissze threj Riige
 Inngenn lod jeg vere min lige, [2 a]
 Jeg forsmade baade Mennisker og Gud
 Fordi dreffs jeg aff Rigett udt,
 Jeg actett slett intett huad jeg bedreff,
 Jcke heller mine egen Ord Segell eller Breff.
 Medt ingenn²⁾ hollt jeg Loffue eller Leijghde,
 Thi begijnnte mine egen mod mig att feijde,
 Aff hvilke jeg drebte og slog ihiell
 Saa mangenn Mand mod rett og skiell,
 Udj Stokholm gjorde jeg itt ijnckelig Mordt,
 Som ehr vell viit offuer Verden spord,
 Jeg lod affhugge saa mangen mandt
 Ther Gud haffde undt mig Sverrigis Landt
 Jeg loffuit dennem fast³⁾ med Haandt och Mundt
 At vere dennem god aff Hiertens Grundt.
 Jeg loffuit dennem med Breff at vere dennem godt
 Dog de haffde brut mig saare emodt,
 Og soer ther paa⁴⁾ enn kongelig Eedt,
 Och ikke her effter vilde være thennem vredt.
 Ther paa annamit jeg Sacramenthe
 At thendt Pact⁵⁾ eij skulle vere forglemte⁶⁾ [2 b]
 Ath jeg gjorde medt dennem iit ijnckelig Badt
 Miit paa Gaden ij Stockholms Stadt
 Jeg lod affhugge threj Bisper med dieris Skare,
 Dog de foruentet sig ingen Fare
 Ther thil Ridder och Adell halfferisinds tiue
 Och flere om jeg skal icke liuffue,
 Foruden Borger og fattige Suenne,
 Som pleier dieris Herrer met thro at thiene

---

1) Bb: undte. 2) Bb *tilf.*: Mand. 3) Bb: først. 4) Bb *tilf.*: thennem. 5) Bb: Part. 6) *Aaben Plads i Hdskr.*; Bb *tilf.*:

Men Fanden kom inden mig i den Tid
 Jeg bruggte mod dennem min gamle Seed.

Threi dage lod jeg liigge dieris Kroppe paa Strede
 Ther for saa mand Øijene monne veede¹⁾
 Siiden lod jeg slebe dennem aff By,
 Saa Røg och Støff stod op ij Skij
 Saa lod jeg brennde dennem ij iit Boell
 Jeg throede mit Hierte var haarder end Stoell,
 Siidenn lod jeg graffue aff Jordenn op,
 Her Steenn Sturis døde Krop,
 Jeg lod hannem brende som mange monne sie,
 Min Grumhed vilde jeg saa lade bethie, [3 a]
 Siidenn reiste jeg thill Danmarck igienn
 At thale med Sibret min gode Venn
 Der jeg skulle ij Nijdals Kloster gieste
 Med megiiit Folck och mange mine Heste,
 Der lod jeg sencke same Stundt
 Abbeden sielff siette ij²⁾ falske Fundt,
 Denn thidt de fra Alterett ginge,
 Og Guds Legeme nijlige thell dennem finge,
 Jeg lod dennem thage og binde som Suin,
 Och rettet dennem ud efter Vilgen min,
 Jeg lod dennem sencke udj³⁾ Vandt,
 Som jeg hos samme Kloster fandt,
 Saadanne Grumhed haver ingen førre hørd,
 Thi er min Røct saa viit offuer Verden førdt,
 Thett er icke mueligt att sig⁴⁾ eller skriffue
 Saa mangan man jeg haffuer hugett⁵⁾ aff Liiffue
 Jeg sparde huerhen Pisper,⁶⁾ munk,⁷⁾ eller Prest,
 Ridder og Suenne som mig thiente nest⁸⁾
 De skulle liide och holde ij ære⁹⁾
 Aff thennem ville jeg intet got lære, [3 b]
 Jeg lod mig daare aff Quinde Raadt
 Thi gaar thet mig nu ilde som lenge vaar spaadt
 Mitt Rigens Raadt holde¹⁰⁾ jeg for Spott
 11) Undte dennem af Hiertett¹²⁾ intet gott,

1) Bb: saa mangan Mands Øyen monne væde. 2) Bb: met. 3) Bb tilf.: en. 4) Bb: sig. 5) Bb: ladet taget. 6) Bb: Bisper. 7) Munke. 8) rettet fra mest. 9) Bb: De jeg skulde lyde oc holde i Ære. 10) Bb: holdt. 11) Bb tilf.: oc. 12) Bb tilf.: slet.

Enn¹⁾ Quinde som de monne Sibret kalle
 Hun vaar min Radgiffuer offuer²⁾ alle,
 Hun raade mig baade Dag og Natt
 thill umuelige³⁾ Sise och megen Schatt
 Thill mangenn Forbuud och daglig Toldt,
 och thill att giøre huer mand ouernoldt,
 Huo som der lerer^{3*)} at finde,
 Hvad Sibret hun vaar for enn Quinde
 Enn Hugersker⁴⁾ vaer hun ij Amsterdam
 Før hun kom hiid saa faa hun Skam,
 Hun siden i Berghenn enn Krugerske⁵⁾ bleff
 Mangen ij hendis Hus stor Sijnnd bedreff,
 Men siden hun kom thill Kiøbinghaffnn
 Danmark thil Skade og euig ugaffnn
 Saa fick hun unnder siig Riiger och Lanndt
 Och vilde sette Seder paa Quinde och mandt, [4 a]
 Effther thendt gamble Hollandz Sæd,
 Hvor manndt nijder ikke for Quindenn Fredt
 Hendis Regiment saa ij Landet stod
 At Danmark fanger thet aldriig boëdt,
 Hun raade mig mett de Lijbske ath thrette
 Fordi de viulle mig sette thiill Rette
 De ville mig hverken sise eller tholde,
 Jkke heller mig før⁶⁾ dieres rette⁷⁾ Herre⁸⁾ holde,
 Men haffde jeg bleuen ij Danmark⁹⁾ hijllist¹⁰⁾
 Fuld vell skulle jeg haffue giort dennem fullist,¹¹⁾
 De actett denne¹²⁾ Magt ij Dannemark at fange
 Som de begieredt att haffue forlange,
 Men haffde de Magten¹³⁾ ij Dannemark faaett
 Fast vere¹⁴⁾ dett ij Lanndet staaett
 Før Tysk bliiffuer Dansk then¹⁵⁾ huldt och god
 Før voxer Figenn Fruct paa Hijlle-Rodt
 Thi raader jeg Danske aff Hierte och act,
 Di holder ikke med de Lijbske och¹⁶⁾ Tijske Pact,

1) Bb: Den. 2) Bb *tif.*: dem. 3) Bb: wuanlige. 3*) Bb: begerer. 4) Bb: Hugerske. 5) Bb: Kruerske. 6) Bb: for. 7) rette *mgl.* i Bb. 8) Bb *tif.* at. 9) Bb: Danmarckis. 10) Bb: hylleste. 11) Bb: fylleste. 12) Bb: sig. 13) Bb: Magt. 14) Bb *tif.*: skulde. 15) Bb: tro. 16) Bb: eller.

Hues de dieris Rige¹⁾ thill Tijske²⁾ sla,
 Fuld ilde ville³⁾ dett ij Dannemarck gaa,
 Vaaer jeg ij Dannmarck lediig og frj
 Jeg vilde haffue Lijst medt Tijskene at Krij
 Nu haffuer Gud skickett mig under sin Vrede
 For jeg lod Sibret mig saa ilde lede, [4 b]
 Huo Sibret vilde haffue slagett ihiell,
 Jeg gaff thet Mact uden Sag och Skiell,
 Kercker⁴⁾ og Kloster dem lod jeg skennde
 At dieris Gods kunde komme mig til Hende
⁵⁾ och Disk monne jeg eij spare,
 Jeg thenckte fuld lidet paa Sielens Fare,
 Jeg thog fra Bisper, Ridder og Suenne
 Thet jeg hauffde burd dhennem med at lønne,
 Jeg sparde eij Bunde eij⁶⁾ Kiortel graa
 Eij Stodere⁷⁾ eller Kierlinger⁸⁾ som sad i Vraa
 Jeg actede mig saa ij Dannmarck at vennde
 At thet skulle spørges thill Versens Ende,
 Jeg lod og sla en skenndelig Mønt
 Som aldrig vaer før ij Danmark begijndt
 Jeg kalledis Konng Glipping⁹⁾ ij same Stund,
 For jeg fandt først paa then falske Fundt.
 Suerd og Spiud lagde jeg aff
 Jeg badt Bonnden bære Kiep og Staff
 Ther eij kunde være aff stærkere thræ
 Ennd mand kunde brijde i¹⁰⁾ sønder for sine¹¹⁾ Knæ
 Konning Kiep kalledis jeg¹²⁾ af undersatterne mine¹³⁾ alle
 Som¹⁴⁾ thog til fra mig att falle, [5 a]
 Jeg thog Skatt af alle¹⁵⁾ det Bonden otte
 Fordie kunde vi eij blifue Saatte
 Jeg sparde eij Gaas som laae paa Reede
 Men ville dennem have naar de vaare feede,
 De skattede mig af alt det Penninge galt,
 Baade af Queg, Miel og Malt

---

1) Bb: Ryg. 2) Bb: tydsk ville. 3) Bb: vil. 4) Bb: Encker(!). 5) *Tom Plads i Ba*; Bb: Kalk. 6) Bb: i. 7) Bb: Staaeder. 8) Bb: Kierling. 9) Bb: Klippinge. 10) *mgl. i Bb.* 11) Bb: sit. 12) *mgl. i Bb.* 13) *mgl. i Bb.* 14) Bb *tilf. da.* 15) Bb: alt.

Og Herrerne som¹⁾ offuer andre hafde Magt
 Vilde jeg fortrenkt og ødelagt,
 Paa thet att allting skulle komme til mig
 Och ingen skulle have noget got for sig,
 Min Gud han var mig sieldenn ij Sindt²⁾
 thet fanger jeg nu daglig at finde,
 Huad Gudt thilhørde lod jeg legge³⁾ øde,
 At Prester eij skulle⁴⁾ haue dieris Fødde,
 Jeg vilde vere Herre allenne⁵⁾ offuer mitt Rige
 For ingen mandt saa vilde jeg vige
 Jeg mennte jeg haffde giortt Rett og skiel
 Een Biskop jeg fangede, som een thtræll,
 Jeg skiøtte eij Kirkenes Loug og fridt
 Men Henndis Priuilegier lagde jeg nedt,
 Thett Kirckens⁶⁾ var giffue⁷⁾ udj gammell Dage
 Actett jeg allesammen⁸⁾ fra Hende att thage,
 Jeg forbød thendt fattige att lere Bog
 At ingen skulle bliiffue viis eller klog, [5 b]
 Jeg forbød⁹⁾ dennem som lidde nødt
 At gaee omkring och tigge¹⁰⁾ sit Brødt
 Jnngen lod jeg vere god for siig
 Thi ganger thet nu ilde for miig
 Aff Ridderskabett begierede jeg en Gaffue
 Een Gulden for huer deres Bønder som de monne haffue
 Paa thett dieris Bønder skulle komme til mig,
 Og mod dieris Hosponde¹¹⁾ opsette sig.
 Min act blev spildt ij same Stundt
 Som jeg oplagde medt min falske fundt,
 Fogder anntuordett jeg Leenn och Slott
 Och Adelen undte jeg slett intet gott
 Jeg meente saa best att heffne min Harm,
 Naar jeg giorde Adeleenn fattig og Arm,
 Ath de eij mig skulle staae emodt
 Om jeg actede Dem at sla for fodt

---

1) *mgl. i Bb.* 2) Bb: i sinde. 3) Bb: ligge. 4) Bb: skulle ey. 5) Bb: ene.
 6) Bb: Kirckerne. 7) Bb: vaare giffne. 8) Bb: altsammen. 9) Bb *tilf.:* og.
 10) Bb: tygge. 11) Bb: Hosbonder.

At de skulle bliffue saa slet forlagt,
 Thi jeg haffde mere end dieris Magt,
 Jeg bad dennem mange Svenne holde,
 At de skulle icke min thijnge thole,
 At jeg kunde Sag med dennem faae,
 Som icke vilde efter min Vilge gaa,
 Thi det vaar allt min eniste¹⁾ Sædt
 At ingen for mig skulle nijde fredt,
 Naar jeg thill nogen fik onnder grundt²⁾
 Jeg lod dem mijrde som anndre Hunndt³⁾ [6a]
 Jeg actede huerken Loug, Rett eller Dom
 Aldrig var nogen saa riig⁴⁾ eller from
 Hollænder och [Skalcke]⁵⁾ dennem holdte⁶⁾ jeg fram
 Riget til Skade mig selv⁷⁾ til stor Skam
 Jeg lod foruise baade Quinde og Mandt
 Alle dennem som boëde paa Amager Landt
 Hollender lod jeg ther strax opsette
 Thi jeg ville icke med Sebret thrette
 Ther saauer de icke udenn Erther [och]⁸⁾ Bønner
 Som før voxte Korn thet skiønne,
 Med urett lod jeg mange døde
 Fordi kom jeg ij denne møde,
 Jeg sparde eij Viduer som vaar udj Nødt,
 Eij faderløse Børn som vidtørffte Brødt,
 Men huad⁹⁾ jeg videre her om skriffue
 Eftterdi jeg erh endnu¹⁰⁾ udj Liffue
 Og de mine Gierninger haffde hørt og siett
 thi kanned jeg icke blive forgeet,
 Ouer de gierninger som jeg haffuer giort
 Maa ijnnekes baade Himmel og Jordt
 Blant alle Tienner¹¹⁾ fandz icke min Lige
 Som¹²⁾ ville før¹³⁾ i Gierningen¹⁴⁾ viige
 Phallaris, Selle¹⁵⁾ och andre flere
 Dennem kunde jeg¹⁶⁾ eij nermer regere [6b]

1) Bb: meste. 2) Bb: Grunde. 3) Bb: Hunde. 4) Bb: styg. 5) *Auben Plads*
 i Ba, udfyldt efter Bb. 6) Bb: holdt. 7) Bb: selffuer. 8) *Hul i Ba*, udfyldt
 efter Bb. 9) Bb *tilf.*: kan. 10) Bb: endnu er. 11) Bb: Tyranner. 12) Bb *tilf.*:
 jeg. 13) Bb: for. 14) Bb: Gierninger. 15) Bb: Sylla. 16) Bb: mig.

Nu ehr jeg rømt aff Danmark udt
 Fordi jeg acted huerken Mennesken¹⁾ eller Gudt,
 Nu raade dett Gud huor det monne gange,
 Jeg frijgter thet vil mig blive bange
 Naar jeg skall komme for Guds²⁾ Dom,
 Gud naade mig thet³⁾ jeg udj Verden kom,
 Hvor thet skal gaee her effter met mig,
 Thet kan huer merke og skriffue for sig.

Her endis Konning Christians 2 Historia och Krønicke.

175 Epistola ad Petrum Ivari. 1524.

Utrykt. Tekstgrundlag se foran til S. 161; dog mangler Be. Pontoppidan har haft en nu tabt Afskrift i sine Collectanea. Stykket 180, 14-181, 12 er afskrevet i Skibykrøniken (her betegnet C). Inddelingen i Afsnit skyldes Udgiverne.

177, 1-2 bonarum] Ba: bonorum. | 177, 3 Helie] B: Eliæ.
 | 177, 5-6 struis calumniam] B: calumniam struis. | 177, 6
 atque] Ac: neque. | 177, 8 persequeris] Ac: prosequeris; *lige-
 saa* 177, 14. | 177, 8 odio tam atroci] B: tam atroci odio. |
 177, 10 nisi] *Mgl. i* Bad. | 177, 10 subinde encomio] B: en-
 comio subinde. | 177, 12 fuit] *I* Bad *efter* opinio *i næste Linie.*
 | 177, 12 magne] B: magna. | 177, 17-18 et nunquam]
 B: nec unquam. | 177, 20 que] Bad: quia. | 177, 21 ut]
saal. Ad mgl. ellers. | 177, 24 f. ut nemo magis execrari possit]
 B: ut nec (Bbc: ne) magis possit. | 177, 24 f. possit] Ac: po-
 test. | 178, 2 presidiis] B: subsidiis. | 178, 3 ipsius dog-
 matis] B: ipsis dogmatibus. | 178, 10 id faciet periculo] *saal.*
 B; A: periculo id faciet. | 178, 10-11 sed nec unquam ero]
 B: aut ero. | 178, 12 scortationes] *Mgl. i* B. | 178, 15
 quenquam] *Saal. Ad; ellers: quemquam.* | 178, 15 ex meis]
Mgl. i Bad. | 178, 16 est controuersia] B: controuersia est.
 | 178, 19 inseram] Ac: inferam. | 178, 20 ueluti] Ad:
 velut. | 178, 23 atque] *Mgl. i* B. | 178, 26 etiam] Bad:
 magis. | 178, 29 olim] *Mgl. i* Bd. | 178, 31 percontatus]
 Bd: perconctatus; Bac: percunctatus. | 178, 32 Lutheri dog-

1) Bb: Menniske. 2) Bb *tilf.*: store. 3) Bb: da.

matis] B: ejus dogmatibus. | 179,5 inquit] *Kun i Ad, mgl. i de øvrige.* | 179,5 propriam] *Saal. ABC (= Gal. 6,5 i Erasmus' Oversættelse); Babd: suam.* | 179,6 autem] *Mgl. i Bd.* | 179,14 Ostende] *Bad: Vende.* | 179,14 etiam] *Mgl. i Bad.* | 179,16 qui] *Bad: quis.* | 179,19 nihil] B: nil. | 179,20 etiam] *Mgl. i Ad; Bad: magis.* | 179,21 tantum] *Saal. B, mgl. i A.* | 179,21 malum] *Bd: malo.* | 179,25-27 Impingitur .. Quod] *Mgl. i B.* | 179,28-29 nec .. essem] *Saal. B; A: ne sim seditionis autor.* | 179,30 certe] *Mgl. i Ad.* | 179,32 uero] *Saal. B; mgl. i A; — her mangler Verbum til is, saa der maa enten være faldet noget ud, eller Hovedsætningens Slutning skjuler sig i et reliqua 180,5.* | 179,32 execratur] B: ex(s)ecrat. | 180,4 uentris] *Saal. Ac; de øvrige: Veneris.* | 180,5 infinita] *Ad tilf.: etc:* | 180,5-6 doctorem] B: dominum. | 180,6 Børup] *Saal. Aa; de øvrige: Borup.* | 180,8 ecclesiasticorum opes] B: opes ecclesiasticorum. | 180,8 Tamen] *Bacd: Tu.* | 180,9 si] *Ad Bc: an.* | 180,9 scripturis] *Bad: sacris.* | 180,10 et] *Ad: vel.* | 180,10 aut] B: vel. | 180,10 ad] *Mgl. i B.* | 180,11 digitum] *Ad: unguem.* | 180,11 dissidet] *Bad: dissi-det.* | 180,15 accusationum] *Ac Bd: accusationem.* | 180,18 iniuria] *Aac: injuriam; C: summa iniuria.* | 180,19 simplicium] *Mgl. i Bad.* | 180,23 fidem catholicam] C: orthodoxam fidem. | 180,23-24 labefactarunt] C: labefactarent. | 180,24 etiam] *Mgl. i Bad.* | 180,24 uiolento] B: violenti. | 180,25 mira] *Bad: mera.* | 180,26 ab ecclesia Rhomana] C: ab obedientia ecclesie Rhomane. | 180,27 appellabant] *Ad: appellitabant.* | 180,29 uero christianorum] *Saal. Babc; BdC: uere Christianorum; Aac: vera Christianorum; Ad: Christianorum vera.* | 180,30 ac deuota] B: et. | 180,32-181,1 cui etiam nos successoresque nostri] B: et successores; *C har herfra til 181,3 en noget afvigende Tekst.* | 181,2 ac] B: et. | 181,2 et] *Ad: ac.* | 181,5 adieci in posteriori] B: adjicio etiam puriori (Bbc: priori). | 181,6 ueluti coronidem] *Mgl. i Bad.* | 181,9-10 ecclesiasticorum] C: ecclesiasticos. | 181,11 primitiue] *Mgl. i B.* | 181,12 nobis] *seruandos tilf. C.* | 181,13 item] *Bad: etiam.* | 181,13 uota Deo dicata] B: votis Deo dicatis. | 181,14 existimaret] C: putaret. | 181,16 ipsius] *Saal. Ac C; de øvrige: eius.* | 181,16 principatu] B: imperio.

| 181,16-17 secus sacris] C: sacris secus. | 181,18 hisce] Bad: his. | 181,18 ceu breuissimo compendio] B: in compendio. | 181,20 dixit aut scripsit] Bd: scripsit aut dixit. | 181,21 iam plus quam in] Bad: in plusquam. | 181,24 exhibere tibi et] B: tibi, en. | 181,28 satis prolixum] *Mgl. i Ad.* | 181,31 ego] *Saal.* ABb; Bacd: ergo. | 181,31 scripturus fuissem] B: scripsissem. | 181,32 et] Bd: ac. | 182,3 saltem] Ac: salsem; *mgl. i B.* | 182,3-4 ac propemodum ex ui] *Mgl. i B.* — 182,4-5 tyrannidem et impietatem] B: impietatem et tyrannidem. | 182,5 putas] Bcd: putes. | 182,8 qua causa] Ad: qua de causa. | 182,11 tamen] B: tantum. | 182,14 penitus] B: pietatis. | 182,15 scholis Dacie] B: Daciæ Scholis. | 182,20 studiis obstrepentes] Acd: studiis sunt obstrepentes. | 182,20-21 perpetuo barbariem] Ad: barbariem perpetuo. | 182,21 uel] *Mgl. i B.* | 182,21 tantillum] Bad: scintillam. | 182,23 Non] Ac: Nec. | 182,23 non] *Mgl. i B.* | 182,27-28 Paulum uel Petrum] Ad: Petrum vel Paulum. | 182,29-30 agnosco etiam] B: etiam agnosco. | 182,30 fastum] B: furtum. | 182,32 Codro] Bad: codri (men jfr. Verg. Bucol. 7,26). | 182,32 passim] B: possim. | 183,1 et] Bd: ac. | 183,1 tempus] *B tilf.:* id. | 183,1-2 tamen nominatim] Bad: tantum nostratium. | 183,2 perstringo] Ad: dstringo. | 183,3 nisi malus] *Saal. B, mgl. i A.* | 183,3-4 Obsecro . . insecteris] *Mgl. i Bc.* | 183,4 igitur] Bacd: ergo. | 183,11 esse illorum] B: eorum. | 183,11 garrulationem] *Saal. B; A:* gratulationem. | 183,14 olim] *Mgl. i Ad.*

185 Bearbejdelsen af Luthers „Bede bog“. 1526. Trykt i Rostock 1526, men Trykkestedet er ikke angivet og Aaret fremgaar kun af Dateringen under Fortalen. Et eneste Eksempplar, som Klevenfeldt har ladet indklæbe paa stærkt Papir og indbinde i Læderbind, og som senere er gaaet over i Hielmstiernes Bogsamling (Nr. 174, 4°) og med denne til Det kgl. Bibl., er bevaret og har været Tekstgrundlag. Afvigelser herfra angives med delvis Undtagelse af Rettelserne *s* for *f*, *n* for *u*, *c* for *e* og omvendt.

187,2 og 6 Nielsen] Nielsz; *saaledes er i det følgende sz opløst til -sen i Patronymika.* | 188,8-9 og 30 samme] *Rett. af Udg.*

fra samem, ligesom 195,19; 196,22 og ofiere i dette Skrift og i Svaret til Hans Mickelsen. | 189,5 store] Rett. fra store. | 189,6 screffuedt] Rett. fra scressnedt. | 189,8 snarlighe] Rett. fra suarlighe. | 189,13 Antichristi] Rett. fra Antrchristi. | 191,14 mistrøst] Rett. fra mistrost. | 192,1 thet] Fejl for ther? | 192,7 fremmede] Rett. fra fremende; jfr. 188,8-9. | 195,19 og 196,22 samme] Rett. fra samem. | 196,29 help] Orig.: hulp, burde være: hielp (jfr. L. 20 og S. 40,25). | 197,7 bruge] Rett. fra bryge. | 197,18 med dyr] Trykfejl i Orig. for mod dyr. | 198,1 for tymeligt] Trykt i et Ord i Orig. | 198,11 redt] o: ret, næppe Fejl for rede. | 199,29 andhre] Rett. fra andhre | 201,7 hemble] Tilf. af Udg. (udfaldet i Orig. ved Lieneskifte). | 201,10 weneris] Trykfejl i Orig. for vwenners. | 201,16 og 29 trecte] Vist Trykfejl for trette. | 201,18 eth] Vist Trykfejl for och (maaske i Mskr. skrevet &). | 201,28 icke] Tilf. af Udg. efter Luthers Tekst. | 202,28 vbeqwemme] Rett. fra vbeqwemen; jfr. 188,8-9. | 204,5 vndertröcte] Vist Trykfejl for vndertröcke. | 204,21 aff snybber] Rett. fra aff snybbør. | 205,28-29 samtycke] Rett. fra somtycke. | 206,13 huercken] Rett. fra huerckem. | 206,23 ther] Vist Trykfejl for theris. | 206,29 till] Rett. fra tlll. | 207,8 redslekiærlighedt] Vist Trykfejl for redsle, kiærlighedt, idet der er sat Bindetegn i St. f. Komma ved Lieneskifte. | 207,9 kortellige] Rett. fra kortelliged. | 207,13 paa kall] Skilletegn herefter mgl., maaske paa Grund af Lieneskifte. | 207,21 aandellige] Orig.: aandelligs, vist bedre: aandelligh. | 208,8 meningh] Rett. fra meninhgh. | 208,10 wy] Rett. fra by. | 208,21 wore] Rett. fra worr. | 209,9 sahtmodighed] Trykfejl i Orig., jfr. L. 15. | 209,11 haardheedt] Rett. fra haadheedt (Luther: bitterkeyt ligesom S. 230,7-8). | 210,12 fattigh] Rett. fra fattigf. | 210,13 besluttis] Rett. fra wesluttis. | 210,14 affled] Rett. fra afflod. | 210,14 mod] Trykfejl i Orig. for med. | 210,23 fordettinger] Rett. fra fardettinger. | 211,13 andhet ten] Fejl i Orig. for andett en. | 212,14 sckünde] Orig. har ikke ü men u med et lille o over, jfr. II, 4,14. | 212,26-215,18 Disse Vers findes i to noget forskellige Former i P. H.s Optegnelsesbog, Gl. kgl. Saml. 1551, 4to, først med P. H.s Haand Bl. 12a-13b, og umiddelbart derefter, Bl. 13b-14b, gentaget med anden Haand og med Noder til 1. Vers. Fra disse Op-

tegnelser, som senere vil blive optrykt, hentes her enkelte Varianter. Den første betegnes her b, den anden c. | 213,4 blwffuer] b: bliffuer; c: worder. | 213,14 helligdages] bc: helligdags. | 213,15 ordt] = c; b: low. | 213,20 thin] *Mgl. i bc.* | 214,5 herrens] *Rett. fra herres*; bc: herrins. | 214,17 aff] *Rett. fra off*; bc: aff. | 214,19 met mindhe] *Mgl. i bc (indkommet fra 215,10?)* | 215,3 og] *Trykfejl her for oc.* | 215,3 løhen] b: løghen (c *anderledes*). | 215,18 sorg'] *Trykfejl her for sorg, —. Herefter har bc endnu et Vers til Besluttelse.* | 216,16 forhuerffue] *Rett. fra forherffue.* | 216,25 som] *Rett. fra fom.* | 216,30 falst] *Rett. fra fast.* | 216,31 leffuendis] *Rett. fra loffuendis (Luther: lebendiger).* | 220,23 fordømmelighe] *Maaske Fejl for fordømmelighe (Luther: verdampte).* | 221,4 all] *Fejl for alle; menniskins er Flertal.* | 221,16 gaffne] *Der staar Nasalstreg over a, jfr. S. 97,6; 103,29.* | 221,18 troo] *Rett. fra tron.* | 222,20 oc saa oc] *Fejl for oc saa at.* | 222,24 tingh] *Rett. fra tingh.* | 223,10 forsambled] *Rett. fra forsawled.* | 223,18 salig] *Rett. fra saulig.* | 223,27 mit] *Rett. fra met.* | 224,2-225,2 Dette Blad er i Klevenfeldts Tid indklæbet forkert, saa at Bagsiden er forrest. | 224,8 som] *Rett. fra son.* | 224,17 legomme oc] *Rett. fra logomme oc.* | 225,22 vskyllidig] *Trykfejl ved Linieskifte for vskyllig el. vskyllidig.* | 225,22 tryghed] *Rett. fra tryghed.* | 225,24 och nød] *Der- efter vist glemst och.* | 225,24 glede fuld] *Rett. fra glede, fuld.* | 227,6 saar] *Vist Fejl for saare.* | 229,24 og 231,2 og 5 komme] *Rett. fra kommen*; jfr. S. 188,8-9. | 231,3 macht] *Rett. fra mache.* | 231,24 F6a] *Skal være F7a.* | 232,11 F6b] *Skal være F7b.* | 232,26 F7a] *Skal være F8a.* | 233,10 F7b] *Skal være F8b.* | 233,14 samme] *Rett. fra samen*; jfr. S. 188,8-9. | 233,24 end] *Herefter mgl. vist han.* | 235,6 splydactige] *Rett. fra spyldactige.* | 235,22 legomme] *Rett. fra logomme.* | 235,25 cristendomme] *Fejl i Orig. for cristen- domen.* | 236,17 tacknemmelighe] *Rett. fra tacknemme- llghe.* | 236,18 o] *Rett. fra oc.* | 236,24 ware] *Trykfejl i Orig. for wore.* | 237,11 fare] *Rett. fra fære.* | 239,24 døb] *Trykfejl i Orig. for dob.* | 239,25 fæstellige] *Maaske Tryk- fejl for fastellige.* | 239,25 lyffte] *Rett. fra lffyte.* | 239,26 forbædris] *Rett. fra forbædis.* | 239,30 wijszdom] *Rett. fra*

bijzsdom. | 240,3 liffue] *Rett. fra* liffde. | 240,8 opreysse] *Rett. fra* oprysse. | 240,12 beschelt] *Vist Fejl for* bestholt (*Luther: umbgeben*). | 240,21 fraa] *Rett. fra* froa. | 241,1 fraa] *Rett. fra* frag. | 241,9 bønhorde] *Vist Trykfejl for* bøn-hørde. | 242,10 fruct] *Rett. fra* fryct, *jfr. L. 18.* | 242,15 the] *Trykfejl i Orig. for* thet. | 242,28 Summe] *Rett. fra* sumen; *jfr. S. 188,8-9.* | 243,4 Hierosalems] *Orig.: Hieroso- lems, jfr. L. 7.* | 243,16 søffwe] *Trykfejl i Orig. for* soffwe. | 243,17 folck] *Rett. fra* følck. | 244,9 forfærilse] *Rett. fra* forfærillse. | 244,14 enisthe] *Rett. fra* emitge. | 244,27 oc] *Rett. fra* ac. | 247,27-28 syndhere] *Trykfejl i Orig. for* syndher. | 248,8 wær] *Trykfejl i Orig. for* war. | 248,15 bleffue] *Maaske Trykfejl for* bleffne. | 248,21 saa hord] *Rett. fra* saa ath hord. | 249,19 fortij] *Rett. fra* førtij. | 249,25-26 betencker] *Rett. fra* betecker. | 250,10 aff] *Rett. fra* oss. | 250,30 komme] *Rett. fra* komen; *jfr. S. 188,8-9.* | 251,28 hiætte] *Rett. fra* hiætte. | 251,29 synder] *Rett. fra* sydner. | 253,6 bliffue] *Rett. fra* blistne. | 253,11 wore] *Rett. fra* wort. | 253,13-14 forthi] *Rett. fra* foc the. | 253,22 synd] *Rett. fra* syd. | 254,20 førmedelst] *Saal. Orig.* | 255,28 motte] *Rett. fra* morre. | 256,2 effther] *Rett. fra* effthe. | 256,16 vfructsommelighe] *Rett. fra* vfructsammelighe.

258 Sendebrevet til Hr. Tyge Krabbe (1536) omtales af Paulus Helie selv i Svaret til Kong Gøstaff (II, S. 331) som *een Cristelig wnderwiisning ther ieg haffde screffuet till erlig oc welbørdig mandt och strenge ridder her Tyge Crabbe, Danmarcks Rügis Marsk om thenne Luthers handell*. Skriftet er nu ukendt og sandsynligvis tabt, men Indholdet er for en stor Del bevaret i Olavus Petris Modskrift: *Swar vppå jtt ochristelighit sendebreff som en lögnactigh Munck hetandes Paulus helie haffuer vthgåå latit emoot thet helga Euangelium som nw (aff gudz nådhe) är j liwset kommet* (Olavus petri MDXXvij. *Stocholm*. Heraf er de Stykker uddragne, som citeres efter Paulus Helie. Efter de mere sammenhængende Referater sættes spredte Citater, saaledes at Hovedstykkerne skilles fra det foregaende ved en Streg og for større Overskueligheds Skyld nummereres med Romertal. Af Originaludgaven af Olavus Petris Skrift findes to Eksemplarer i Det kgl. Bibliotek, det ene i Hielmstiernes Sam-

ling (Nr. 229, 4°), det andet afleveret fra Universitetsbiblioteket. Hvor de afviger fra hinanden, betegnes det første ved H, det andet ved UB. Til Hjælp for dem, som vil benytte Sveriges Kristliga Studentrörelses Udgave af O. Petris Skrifter (I. Stockh. 1914) citeres denne Udgaves Side- og Linietal ved hvert enkelt Stykke. Her er, i Modsætning til i den svenske Udgave, Egennavne altid sat med stort Forbogstav.

262,9 warit] *Rett. fra* waitr. | 262,11 Huar] *Orig. vist*
 Hnar. | 263,23 trettenhundrade] *Orig. trettenunndrade* |
 264,1 behagar,] *Komma tilf. (Linieskifte).* | 265,18 och dödha]
Saal. H; UB (og sv. Udg.) och the dödha. | 266,20 herres]
Orig. hreres. | 268,15 döma] *Orig. doma.* | 275,7 apost-
 lana] *Orig. apstlana.* | 276,25 *Randnote* Philip.] *Orig. Philip.*
 | 276,27 crone] *H (og sv. Udg.) cone, UB corne.* | 277,26
 Äär] *Orig. Aär.* | 281,13 theres] *Orig. tehres.*